KUR'ÂN
İKLİMİNE SEYAHAT

DOÇ. DR. MUHİTTİN AKGÜL

KUR’ÂN İKLİMİNE

SEYAHAT

Doç. Dr. Muhittin AKGÜL

KUR'ÂN
İKLİMİNE SEYAHAT

DOÇ. DR. MUHİTTİN AKGÜL

KUR'ÂN İKLİMİNE SEYAHAT

Editör
Ömer ÇETİNKAYA

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Necmi TOPAL

ISBN
978-975-278-247-1

Yayın Numarası
476

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası Sarnıç Yolu Üzeri No: 7
Gaziemir/İZMİR
Tel: (0232) 252 20 96
Şubat 2008

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 00 Faks: (0212) 444 85 96

Işık Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.isikyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

3. BÖLÜM

KUR'ÂN'IN ÂYETLERİ

4. BÖLÜM

KUR'ÂN'IN SÛRELERİ

5. BÖLÜM

KUR'ÂN'IN TOPLANMASI VE ÇOĞALTILMASI

6. BÖLÜM

KUR'ÂN'IN DİLİ VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

7. BÖLÜM

KUR'ÂN'IN MU'CİZELİĞİ

8. BÖLÜM

KUR'ÂN'IN KORUNMUŞLUĞU

9. BÖLÜM

KUR'ÂN'IN MUHTEVASI VE TEMEL KONULAR

10. BÖLÜM

KUR'ÂN'IN EVRENSELLİĞİ

11. BÖLÜM

KUR'ÂN'IN TEFSİRİ

12. BÖLÜM

KUR'ÂN'IN OKUNMASI VE OKUNMA ÂDÂBI

ÖNSÖZ

Yüce Yaratıcının insanlığa gönderdiği son mesaj, Kur'ân-ı Kerîm'dir. Dünyaahiret mutluluk yollarını gösteren bu İlahi Kitap; söz gücü, muhtevası, evrenselliği, eşsizliği, indiği günden bugüne korunmuş olması ve kıyamete kadar da korunacak olması gibi pek çok yönüyle farklı özelliklere sahiptir.

Müslümanların Kur'ân-ı Kerîm'e karşı gösterdikleri önemi, başka hiçbir din mensubu kendi kutsal kitabına göstermemiştir. Kur'ân'ın, gerek ezberlenmesi gerek üzerinde düşünülmesi gerekse bir kitap haline getirilmesi, inananlar tarafından büyük bir titizlikle yapılmış, bundan sonra da yapılmaya devam edecektir.

İnsanlık tarihinde herhangi bir toplumun herhangi bir kitabı ezberlediği ve bu ezber işini de asırların geçmesine rağmen nesilden nesile devam ettirdiği görülmüş değildir. Öyle bir ezberleme ki, şehirlerde, köylerde hatta memleketin her tarafında, büyük-küçük, genç-ihtiyar herkes ezberlemiş, bununla da kalmayıp herhangi bir Kur'ân okuyucusu, merkeze en uzak yerlerden birinde, onun bir kelimesini ya da bir harfini yanlış okuduğunda, yaptığı bu yanlışı anında düzeltecek ve onu doğru okunuş şekline yönlendirecek birisi mutlaka bulunmuştur.

Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) kırktan fazla vahiy kâtibi vardı. Bu vahiy kâtipleri, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem) inen her vahiy parçasından hemen sonra, ashabın huzurunda bunları yazıyorlardı. Bunların dışında diğer ashap da kendi güç ve imkânları ölçüsünde, inen bu vahiy bölümlerini yazma ya da

başkasına yazdırma konusunda âdeta yarışıyorlardı. Aynı zamanda ashap, âyetleri, indiği şekliyle ezberlemek için, sabah-akşam Resûlullah’a (sallallahu aleyhi ve sellem) okuyorlardı.

Kur’ân’ın indiği dönemde çeşitli bahanelerle Kur’ân’a karşı yakışıksız sözler söyleyen insanlar bulunduğu gibi, günümüzde hatta bundan sonraki dönemlerde de buna benzer iftiraların olması mümkündür. Ancak Kur’ân’ın, yakından tanındığı, nasıl bir kitap olduğu, korunması konusundaki eşsizliği vs. gerçek anlamda bilindiğinde, bu şüphelerden hiçbirinin geçerli olmayıp sadece birtakım mülâhazalardan dolayı ortaya atılmış ve Kur’ân’ı yakından bilmeyenlerin kafasını karıştırmaya yönelik tereddütlerden ibaret olduğu görülecektir.

Kur’ân’la ilgili elimizde pek çok kaynak bulunmaktadır. Onunla ilgili tartışılmadık, yazılmadık bir konu yok gibidir. Fakat günümüz insanının baş döndürücü hızdaki hayat akışı içerisinde her konuyu araştırmasına, öğrenmesine ve bu konulardaki şüphelerinin cevaplarını bulmasına vakti yok denecek kadar azdır ya da hiç yoktur. Bir de günümüz iletişim araçlarının sınır tanımaz bilgi akışı ve bu bilgi akışında kasıtlı olarak Kur’ân ve İslam hakkında ortaya atılan çeşitli yayınları düşündüğümüzde, bu konularla ilgili pratik sayılacak kitapların hazırlanması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kitaptaki konular, 12 ayrı bölüme ayrılarak işlendi. Bu bölümler şunlardan oluşmaktadır: Kur’ân’ın tanımı ve isimleri, vahyin tanımı ve mahiyeti, Kur’ân’ın âyetleri ve âyetler hakkındaki farklı konular, Kur’ân’ın sûreleri, Kur’ân’ın toplanması ve çoğaltılmasıyla ilgili meseleler, Kur’ân’ın dili ve üslup özellikleri, Kur’ân’ın eşsizliği ve korunmuşluğu, Kur’ân’ın muhtevası ve temel konuları, evrenselliği, tefsiriyle ilgili meseleler ve Kur’ân’ı okuma âdâbı.

Kitapta faydalanmış olduğumuz kaynaklar, okuyucunun zihnini dağıtmasın ve kitabın hacmini arttırmasın diye her alıntıdan sonra verilmeyip kaynakça kısmında verilmiştir. Sadece âyet ve

hadislerin geçtiği yerlerde kaynağı verilmiştir. Eserin faydalı olmasını Yüce Allah'tan diler, hayırlara vesile kılınmasını temenni ederim.

Yrd. Doç. Dr. Muhittin Akgül
muhittinakgul@hotmail.com
27.09.2007 / Sakarya

1. BÖLÜM
KUR'ÂN'IN TANIMI VE İSİMLERİ

KUR'ÂN-I KERÎM'İN ANLAMI VE HUSUSİYETLERİ

"Kur'ân" kelimesi, farklı anlamlara gelmektedir. Ancak en fazla kabul edilen görüşe göre o, tilavet etmek ve okumak anlamına gelen karae kelimesinden türemiştir. İslâm'ın başlangıcından günümüze kadar da Müslümanlar arasında Allah'ın Hz. Muhammed'e (sallallahu aleyhi ve sellem) gönderdiği ilâhî kelâmın özel ismi olarak yaygınlık kazanmıştır.

Terim olarak ise Kur'ân'ı şöyle tanımlamamız mümkündür: "Vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e (sallallahu aleyhi ve sellem) indirilmiş, mushaflarda yazılmış, tevâtürle nakledilmiş, tilâvetiyle ibâdet edilen mu'cizevî; ilâhi bir kelâmdır."

Yukarıdaki tarifi biraz açacak olursak şunları görürüz:

Vahiy yoluyla Hz. Peygamber'e indirilmiş ilâhi kelâm olması: Ne kadar mükemmel olursa olsun, Allah'ın sözünün dışındaki hiçbir şey Kur'ân olarak isimlendirilemez. Bu, gerek Hz. Peygamberin gerekse diğer insanların söylemiş oldukları sözler olsun fark etmez. Bunlardan hiçbirinin Kur'ân olarak isimlendirilmesi mümkün değildir.

Mushaflarda yazılmış olması: Bu da, Kur'ân'a has bir husustur. Kur'ân indiği andan itibaren vahiy kâtipleri tarafından gayet büyük bir titizlikle o dönemin şartlarına göre çeşitli yazı malzemelerine yazılmış, Hz. Peygamberden sonra da aynı titiz-

likle bir araya getirilmiş ve çoğaltılmıştır. Günümüze kadar da hiçbir değişikliğe uğramaksızın bize kadar ulaşmıştır. Böyle bir özellik de, ancak Kur'ân'a nasip olmuştur.

Tevatürle nakledilmiş olması: Kur'ân'ı, asla yalan üzerinde birleşmeyecek, hata yapmayacak büyük bir topluluk nakletmiştir. Bu sağlam nakil işi, hem Cenâb-ı Hakk tarafından Hz. Peygambere gelişinde hem de Hz. Peygamberden bütün insanlığa aktarılmasında söz konusudur. Bu özellik de diğer kitaplara değil, ancak Kur'ân'a ait bir hususiyettir. Diğer kitapların bırakın nesilden nesile mütevatir olarak aktarılmasını, hafızalarda veya yazıda dahi korunması söz konusu olmamıştır. Yüce Yaratıcı'nın Kur'ân-ı Kerîm'e, "Andolsun biz Kur'ân'ı öğüt almak için kolaylaştırdık..." (Kamer, 54/22. Ayrıca bkz: Kamer, 54/22, 32, 40; Meryem, 19/97; Duhân, 44/58) gibi âyetlerde de bildirdiği gibi, insanların ezberleyebileceği mükemmel bir hususiyet vermiştir. Bu öyle bir hususiyettir ki, başka bir kitaba nasip olmamıştır. Hatta anlamını dahi anlamaksızın başından sonuna kadar ezberleyip bir harf hatası bile yapmaksızın onu okuyan binlerce insan vardır ve bu sayı günden güne çoğalmaktadır.

Okunmasının ibadet sayılması: Kur'ân'ın sadece okunması dahi ibadet sayılmıştır. Bunun yanında Müslümanlığın önemli bir şartı olan namaz ibadetinin kabul olması için, namaz kılan kimsenin Kur'ân'dan bir bölüm okuması mecburi kılınmıştır.

Mu'ciz bir kelâm olması: Kur'ân'ın en büyük özelliği, benzerinin insanlar tarafından yapılamamasıdır. Kur'ân'ın tamamı bu özelliğe sahiptir ve böyle bir özelliğin onda mevcudiyeti, onun Allah kelâmı olduğuna en büyük delildir. Şu âyetler de bunu vurgulamaktadır: "Ey Muhammed! De ki: "Yemin olsun, eğer insanlar ve cinler bu Kur'ân'ın benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine yardımcı olsalar bile, yine onun bir benzerini meydana getiremeyeceklerdir." (İsra, 17/88). "Eğer kulumuz (Muhammed'e) indirdiğimiz (Kur'ân)den şüphe içinde iseniz, haydi onun gibi bir sûre getirin, Allah'tan başka güvendiklerinizin hepsini çağırın; eğer doğru iseniz. Yok yapamadıysanız ki hiçbir

zaman yapamayacaksınız, o halde yakıtı insanlar ve taşlar olan, inkârcılar için hazırlanmış ateşten sakının." (Bakara, 2/23-24).

KUR'ÂN-I KERÎM'İN İSİMLERİ

Kur'ân'ın değişik isimleri vardır. Bunların başlıcaları şunlardır:

a. el-Kitab: Harfleri ve cümleleri bir araya topladığından dolayı bu ismi alır. Kur'ân-ı Kerîm, çeşitli kıssaları, âyetleri, hükümleri ve haberleri kendisine has bir üslupla ihtiva ettiğinden dolayı bu isimle adlandırılmıştır.

b. Nûr: Kendisine has üslûp ve delilleriyle birtakım gerçekleri açıkladığı, din ve inançla ilgili salt aklın ulaşamayacağı önemli meseleleri ortaya koyduğu, helâl-haram emir ve yasakları aydınlığa kavuşturduğu için bu isimle adlandırılmıştır.

c. Furkân: Hak ile bâtılı, iman ile küfrü, helâl ile haramı, hayır ile şerri birbirinden belirgin bir şekilde ayırdığı için bu isimle adlandırılmıştır.

d. Zikir: Kur'ân, Zikir olarak isimlendirilmiştir. Evet, o Zikirdir. Zira insanlara Allah'ı, Allah'ın isimlerini, sıfatlarını, sonunda O'na varılıp hesap verileceğini, O'nun yolunu ve prensiplerini hatırlatmaktadır.

e. Şifa: Kur'ân hem maddi hastalıklara hem de küfür, Allah'a ortak koşma, iki yüzlülük gibi manevi hastalıklara şifadır. Kalpteki bütün şüphe hastalıkları ancak onunla giderilebilir. Onun için Kur'ân Şifa'dır.

Bunların yanında Kur'ân'a Rahmet, Hüdâ, Mev'ize, Hikmet, Müheymin, Hablullah, Ahsene'l-Hadîs, Tenzîl, Rûh, Vahy, Beyân, Hakk, Urvetu'l-Vuskâ, Tezkire, Adl, Sıdk, Kasas, Büşrâ, Azîz, Beşîr, Belâğ... gibi isimler de verilmiştir.

KUR'ÂN-I KERÎM'İN "KİTAP" OLARAK İSİMLENDİRİLMESİ

"El-Kitap", yazmak ya da yazılı belge demektir. Kur'ân'ın en önemli isimlerinden biridir. Onun dillerde okunmasına ve hafızalarda ezberlenmesine Kur'ân denildiği gibi, satırlarda kaydedilip kitapta toplanmasına da kitap denir. Müslümanlar arasında kitap denilince ancak Kur'ân anlaşılır. Hatta Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) hadislerine bile kitap denilmez de sünnet denilir. Şu halde kitap; Peygamberimiz Muhammed Mustafa (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimize indirilmiş olup her bir sûresi mucize olan, bize tevatür yoluyla nakledilmiş ve o şekilde mushaflarda yazılı bulunan mükemmel ve sanatlı sözlerdir ki, bunların hem tamamına hem de bir kısmına kitap denilir. İslam'a göre bu şekilde tarif edilmiş olan kitap, lügatte ketb ve kitâbet kelimesinden gelip, ekleme ve toplama anlamında olup, harfleri birbirine eklemek yani yazmak anlamında masdar iken, örfte yazılmış anlamında isim olmuştur. Kitabet ve kitap aslında yazıya ait nazımdadır. Bununla beraber metin dediğimiz lafza ait nazma da denilir. Birincisinde kitap, bir yere yazılmış olan yazının tamamı; ikincide ise yazılan yazı ile anlatılan metin demektir. "Falan kitap benim kütüphanemde var." dediğimiz zaman birincisini, "Falan kitap ezberimdedir." dediğimiz zaman da ikinciyi söylemiş oluruz.

Dolayısıyla Kur'ân ilk nazil olduğunda, âyetlerden ibaret olup aynı zamanda yazıya da geçirildiğinden dolayı kitap olarak isimlendirilmiştir. Ayrıca, Yüce Yaratıcı'nın Kur'ân'ın gelecekte alacağı durum bakımından bu şekilde isimlendirmesi de mümkündür.

2. BÖLÜM
VAHİY ETRAFINDA

VAHYİN ANLAM ÇERÇEVESİ

Vahiy kelimesi sözlükte; gizli konuşmak, emretmek, ilham etmek, îmâ ve işaret etmek, seslenmek, fısıldamak, yazmak ve acele etmek anlamlarına gelmektedir.

Terim olarak vahiy, Allah'ın peygamberlerine birtakım şeyleri bildirmesi anlamına gelir. Kur'ân'da, vahyin bir özel, bir de genel manada kullanıldığı görülür. Özelde, Allah'ın peygamberlere gönderdiği vahiy olup genelde ise, Yaratıcı olarak Allah'ın bütün varlıklara biçim ve görev vermesi, onların yerli yerinde hareket edebilmeleri için birtakım yollar göstermesidir.

Özel anlamdaki vahyi, "Allah Teâlâ'nın, kullarına bildirmek istediği hidayet ve emirlerini, onların içlerinden seçmiş olduğu peygamberlerine, insanların alışık olmadığı gizli ve süratli bir şekilde bildirmesidir." şeklinde tarif edebiliriz. Ancak daha genel bir tarif yapacak olursak vahiy; Allah Teâlâ'nın genel anlamda kâinattaki bütün varlıklara davranış şekillerini öğretmesi, özel anlamda ise, insanlara bildirmeyi arzu ettiği emir, yasak ve olayları, süratli ve gizli bir şekilde, vasıtalı yahut vasıtasız olarak, insanların alışık olmadığı bir yolla peygamberlerine ulaştırmasıdır.

Allah Teâlâ insanlarla ancak üç şekilden biriyle vahiy gönderir. (Şûrâ, 42/51) Bunlardan birisi, vahiy yoluyla ki, bu vahiyden maksat, kalbe atılan ilham veya rüyadır. Nitekim Allah, Hz.

Mûsâ'nın annesine ve oğlunu kurban etmesi için Hz. İbrahim'e bu şekilde vahiyde bulunmuştur. Diğeri, Allah, herhangi bir elçiyi aracı yapmaksızın, peygambere doğrudan doğruya duyurur ki, bu da vahyin bir başka çeşididir. Hz. Mûsâ'ya bu şekilde vahiyde bulunulmuştur. Allah'ın üçüncü bir konuşma şekli vardır ki o da, peygambere meleklerden bir elçi göndererek, vahyin bir beşer olan peygambere ulaşmasıdır.

Vahiy, sadece Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) değil, aynı zamanda diğer peygamberlerin de peygamberliklerinin bir delilidir. Yüce Yaratıcı gönderdiği her peygambere vahyetmiştir: "Şüphesiz Biz, Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi Sana da vahyettik. İbrâhim'e, İsmâil'e, İshâk'a, Yâ'kub'a, torunlarına, Îsâ'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Hârun'a ve Süleyman'a da vahyettik. Dâvud'a da Zebûr'u verdik. Daha önce bazılarını sana anlattığımız, bazılarını da anlatmadığımız peygamberlere de vahyettik. Ve Allah, Mûsa ile de konuştu." (Nisâ, 4/163-164) Peygamberlerle diğer insanlar arasındaki en bariz fark, bu vahiy gerçeğinde yatmaktadır.

VAHYİN ÇEŞİTLERİ

Vahyi, "Allah Teâlâ'nın, kullarına bildirmek istediği hidayet ve emirlerini, onların içlerinden seçmiş olduğu peygamberlerine, insanların alışık olmadığı gizli ve süratli bir şekilde bildirmesidir." şeklinde tarif etmiştik. Vahiy sadece Kur'ân'dan ibaret değildir. Aynı zamanda Resûlullâh'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) sözleri, fiilleri, takrirleri de Cenâb-ı Hakk'ın vahyi kontrolündedir. Nitekim Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde: "Dikkat edin, bana, Kur'ân ve bir de onun misli verilmiştir."[1] buyurmuşlardır ki, bu da açıkça Kur'ân'ın dışında da kendisine vahiy geldiğini göstermektedir.

Nitekim Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Kur'ân'da açıkça belirtilmeyen gerek namaz gerek hac gibi birtakım ibadetlerin yapılış şekillerini kendisine bakarak yerine getirmemizi istemek-

1 Ebû Dâvûd, Sünne 5

tedir ki, bu da Kur'ân'ın dışında da kendisine vahyin geldiğini göstermektedir.

Dolayısıyla şayet araştırır da bir şeyi Kur'ân'da bulamazsak, o zaman sünnette aramamız gerekir. Çünkü sünnet, Kur'ân'ın şârihi ve açıklayıcısıdır. Bununla ilgili olarak İmam Şâfii şöyle demektedir: "Resûlullah'ın vermiş olduğu her hüküm, Kur'ân'dan anladığı şeyin neticesidir. Allah Teâlâ bu hususla ilgili şöyle buyurmuştur: إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللّٰهُ وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا "İnsanlar arasında Allah'ın sana bildirdiği şekilde hükmetmen için Biz Sana Kitabı gerçeğin, hakkın ta kendisi olarak indirdik. Artık hainlerin müdafaacısı (avukatı) olma." (Nisâ, 4/105), وَمآ أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ "Ey Resûlüm, Sana bu Kitabı indirmemiz, sırf onların, hakkında ihtilaf ettikleri gerçekleri açıklaman ve sırf iman edecek kimselere hidayet ve rahmet olması içindir." (Nahl, 16/64)

Zaten bunun içindir ki, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır: "Dikkat edin, Bana, Kur'ân ve bir de onun misli verilmiştir."[2] Burada mislinden maksad, sünnettir.

Nasıl Kur'ân Resûlullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem) vahiy olarak iniyordu ise, sünnet de vahiy olarak iniyordu. Şu farkla ki, Kur'ân tilavet edilirken, o tilavet edilmiyordu. Bunun içindir ki sünnet, vahy-i gayr-i metluv (Kur'ân gibi okunmayan vahiy) olarak isimlendirilmiştir.

Bundan dolayıdır ki Kur'ân'ı yorumlarken öncelikle Kur'ân'dan istifade etmeli, bulamazsak sünnete müracaat etmeliyiz. Bu hususu Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) Muaz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken söylediklerinden çıkarmamız mümkündür. Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) Muaz'a şöyle sormuştur:

2 Ebû Dâvûd, Sünne 5

"Ne ile hükmedersin?" O da: "Allah'ın kitabıyla." deyince, Resûlullah: "Ya orada bulamazsan?" "Resûlullah'ın sünnetiyle." deyince, Resûlullah: "Orada da bulamazsan?" deyince Muaz: "O zaman da kendi görüşümle ictihad ederim." demiştir. Bunun üzerine Resûlullah elini onun göğsünün üzerine koyar ve şöyle buyurur: "Allah'ın elçisinin elçisini, Allah'ın elçisinin hoşnut olduğu şeye muvaffak kılan Allah'a hamdolsun."

Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) Kur'ân'ın dışında da vahyin geldiğine işaret eden pek çok âyet vardır. Şu iki âyet bunlardandır: وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا "Resûl size ne verirse onu alınız, o sizi neden sakındırırsa onu terk ediniz." (Haşr, 59/7); وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ "Sana da ey Resûlüm bu Zikri indirdik ki kendilerine indirileni insanlara açıklayasın." (Nahl, 16/44).

Kur'ân dışında vahyin geldiğini kabul etmeyecek olan bazı kimseleri de bizzat Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şu sözleriyle uyarmıştır:

"Sakın herhangi birinizi koltuğuna gerilip oturmuş ve kendisine emir veya yasaklarımdan biri gelir de "Biz, onu bilmeyiz; (Allah'ın kitabı var. Sünnet diye bir şey bilmeyiz.) Kitabullah'ta ne varsa, ona uyarız." diyor olarak bulmayayım."[3]

Bütün bunlar göstermektedir ki, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi ve sellem) gelen vahiy sadece Kur'ân'dan ibaret olmayıp sünnet dediğimiz vahyi de içine almaktadır. Aslında bu sünnet vahyi olmaksızın dinin değişik konularını tam anlamıyla bilmemiz mümkün değildir.

VAHYİN GELİŞ ŞEKİLLERİ

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem) vahiy farklı şekillerde gelmiştir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

3 Ebû Dâvûd, Sünne 5; İbn Mâce, Mukaddime 2; Tirmizî, İlim 10; Ahmed b. Hanbel, 4/132

1. Başlangıçta vahiy, Peygamber Efendimize (sallallahu aleyhi ve sellem) uyku sırasında gördüğü rüyalarda gelmektedir. O'nun gördüğü her rüya ertesi gün aynen çıkmaktadır. Buna aynı zamanda 'doğru rüya' denilir.

2. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) uyanık iken, meleğin görünmeksizin Resûlullah'ın kalbine Allah'tan (celle celâluhû) getirdiği vahyi yerleştirmesidir.

3. Vahiy meleği olan Cebrail'in, insan şeklinde gelip vahyi Resûlullâh'a ulaştırmasıdır.

4. Çıngırak sesine benzer bir şekilde gelmesidir ki, Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) en zor geleni buydu. Bu ses kesildiğinde Allah Resûlü kendisine gelen vahyi ezberlemiş oluyordu.

5. Cebrail'in kendi şekliyle gelmesidir. Bunun sadece iki kez tekrarlandığı bildirilmektedir. Birincisi vahyin başlangıcında, ikincisi ise, bir müddet vahiy kesildikten sonra Hira mağarasında gelmiştir.

6. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in uyanık iken Allah Teâlâ'dan vahiy almasıdır ki, bunun Miraç Gecesi'nde gerçekleştiği bildirilmektedir.

7. Cebrail'in Resûlullâh'a (sallallahu aleyhi ve sellem) uykuda iken vahyi getirmesidir.

CEBRAÎL'İN VAHYİ GETİRİŞ KEYFİYETİ

Kâinatta değişik boyutlarda sesler ve canlılar vardır. Bizlerin kapasitesi bunlardan sadece bazısını görmeye, duymaya ya da algılamaya güç yetirebilir. Mesela, etrafımızda bizim duyamadığımız ya da göremediğimiz binlerce ses ve canlı olduğu halde bizler bunlardan habersiziz. Hatta bazı canlıları mikroskoplarla ancak görebiliyoruz. Aynı şekilde vahyi Peygamberimize (sallallahu aleyhi ve sellem) getiren de bir melektir. Melekler ise nûrânî varlıklardır. Bunları bizlerin şu anda sahip olduğumuz duyu organlarıyla görmemiz ya da hissetmemiz imkânsızdır.

VAHİY VE MAHİYETİ

Vahyin mahiyetinin insanlar tarafından tam bir şekilde kavranılması mümkün değildir. Vahyin mahiyetini ancak, kendisine vahiy gelen elçiler bilebilirler. Diğer bir kısım insanların vahyin tarifine kalkışmaları, gözleri görmeyen birinin renkleri ya da herhangi bir hayvanı tarif etmesine benzer. Ancak vahyin çeşitleri ve indiği esnada, orada hazır bulunanların gördükleri birtakım belirtiler olurdu. Nitekim ashâb, Resûlullâh'a (sallallahu aleyhi ve sellem) vahiy gelirken, vücûdunun titrediğini, yüz renginin değiştiğini, soğukta bile terlediğini, bazı sesler çıkardığını, ağırlaştığını vs. görürlerdi.

Varlık âlemi, sadece gözümüzle gördüğümüz şeylerden ibaret değildir. Görmeyip de hissettiğimiz pek çok şey vardır. Akıl, sevgi, korku, üzüntü vs. varlığı kesin olan, ancak gözümüzle asla göremediğimiz gerçeklerdendir. Fakat herhangi bir kimsenin, "göremiyoruz" diye bu gerçekleri inkâra kalkışması, akıllı bir davranış tarzı değildir.

KUR'ÂN'IN BAŞKASINA DEĞİL DE HZ. PEYGAMBER'E İNDİRİLMESİNİN HİKMETLERİ

Peygamberlik, kazanılarak elde edilen bir görev değildir. Bu görev ancak Allah tarafından insanlara verilebilir.

Gönderilen her peygambere, inanmayanlar tarafından, değişik noktalarda itirazlar olmuştur. Hz. Muhammed'e (sallallahu aleyhi ve sellem) de itirazlar yapılmıştır. İşte bunlardan biri, peygamberliğin neden başkalarına değil de, O'na verildiği hususudur.

Müşrik topluluğu, Hz. Muhammed'e (sallallahu aleyhi ve sellem) verildiği gibi, kendilerine de peygamberliğin verilmesini ve uyan değil uyulan, hizmet eden değil hizmet edilen kimseler olmayı istemişlerdir. Onların bu yanlış olan isteklerine karşı Allah (celle celâluhû), şu karşılığı vermiştir: "Onlara bir âyet geldiği zaman derler ki: "Allah'ın peygamberlerine verilenler gibi, bize de verilmedikçe asla iman etmeyeceğiz." Allah, elçiliğini nereye

vereceğini çok iyi bilendir. Cürüm işleyen o kimselere, yapageldikleri hilekârlıklar sebebiyle, Allah katından bir horluk ve çetin bir azap çarpacaktır...” (En’âm, 6/124)

Başka bir rivâyette de, Mekkeli müşriklerden Velid b. Muğîre’nin Resûlullâh’a: “Eğer nübüvvet hak olsaydı, ona ben senden daha layık olurdum. Çünkü ben, senden hem yaş itibariyle daha büyüğüm, hem daha zenginim.”; Ebû Cehil’in de: “O’na geldiği gibi bize de vahiy gelmedikçe, ona ne rıza gösteririz, ne de tâbi oluruz.” demesi üzerine bu âyet inmiştir.

Peygamberliğin özel bir konumu vardır ve yalnızca o konumda olanlara bu vazife verilir. Dolayısıyla peygamberlik vazifesinin gerektirdiği şartları kim taşıyorsa, bu vazife de onundur. Bu şartların nelerden ibaret olduğunu en iyi bilen ise, her şeyi yaratan Allah’tır.

Mekkelilere göre peygamberlik, ancak Mekke veya Tâif’te bolca malı ve belli bir mevkii bulunan kimselere verilmelidir. Bu iki şehirdeki şahıslardan kasıt, Velid b. Muğîre ile Urve b. Mes’ûd es-Sakafî’dir. Hâlbuki peygamberin durumu böyle değildi. Dolayısıyla vahiy, O’na gelmemeliydi. Ancak böyle bir düşünce, temelinden yanlıştı. Onlar güya kendi akıllarına göre, Allah’ın vahyini yönlendirmeye, gideceği şahısları kendileri tespit etmeye kalkışıyorlardı ki, Allah onları şu şekilde uyardı: “Bir de (şunu) söylediler: “Şu Kur’ân, iki şehirden birindeki büyük bir adama indirilmeli değil miydi?” Rabbinin rahmetini onlar mı paylaştırıyorlar? Dünya hayatında onların maişetlerini bile aralarında, (onlar değil), biz taksim ettik. Kimini, derece derece kiminin üstüne çıkardık ki, bir kısmı bir kısmını çalıştırsın. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri şeylerden daha hayırlıdır.” (Zuhruf, 43/31-32)

Demek ki Allah, insanlardan ve meleklerden elçiler seçmekte ve rahmetini dilediği kimselere vermektedir. Hz. Muhammed’i (sallallahu aleyhi ve sellem) de bir elçi olarak seçmiş ve bu seçme işinde kimseye danışmamıştır. Aynı zamanda peygamber de bu vazifeyi, çalışmasından veya dünyevî bir makamından dolayı almış değildir. Bu, O’na, Allah’ın bir ikramıdır.

KUR'ÂN'IN KADİR GECESİ'NDE İNDİRİLMESİ

Kur'ân'ın ne zaman indirildiğiyle ilgili olarak Kur'ân-ı Kerîm'de üç âyet bulunmaktadır. Bunlardan ikisinde açıkça zaman belirtildiği hâlde diğerinde zamana sadece işaret edilmiştir. Bu âyetlerin mealleri şöyledir:

1. ".. O Ramazan ayı ki insanlığa bir rehber olan, onları doğru yola götüren ve hakkı bâtıldan ayıran en açık ve parlak delilleri ihtiva eden Kur'ân o ayda indirildi.." (Bakara, 2/185)

2. "Biz Kur'ân'ı indirdik Kadir Gecesi. Bilir misin nedir Kadir Gecesi? Bin aydan daha hayırlıdır Kadir Gecesi! O gece Rablerinin izniyle Ruh ve melekler, her türlü iş için iner de iner... Artık o gece bir esenliktir gider... Tâ tan ağarana kadar..." (Kadir, 97/1-5)

3. "Hâ, Mîm. Açık olan ve gerçeği açıklayan bu kitaba yemin ederim ki; Biz onu kutlu bir gecede indirdik." (Duhân, 44/1-3)

Birinci âyette Kur'ân'ın indirildiği zaman diliminin içinde olduğu ay bildirilmektedir ki, bu da Ramazan ayıdır. İkinci sıradaki âyetlerde ise, Ramazan ayı içerisinde Kur'ân'ın indirildiği gecenin adının Kadir Gecesi olduğu bildirilmektedir. Yani birinde daha genel olan ayın ismi, ikincide ise gecenin ismi bildirilmektedir. Üçüncü âyette ise, açıkça ismi zikredilmemekle birlikte bu gecenin kutlu bir gece olduğu bildirilmektedir ki, büyük çoğunluğu itibariyle İslam bilginleri bu gecenin de Kadir Gecesi olduğunu kabul etmektedir.

"Kadir" kelimesinin bir anlamı "takdir"dir. Yani bu gece, Allah Teâlâ'nın ezelde takdir ettiğini uygulamak için meleklere emir verdiği gecedir. "Kadir"in diğer bir anlamı da, azamet ve şereftir. Yani o, çok azametli bir gecedir. Âlimlerin çoğunluğuna göre bu gece, Ramazan ayının son on gecesinin tek gecelerinden birinde aranmalıdır. Bu âlimlerin çoğunun görüşü de 27. gece olduğu yolundadır.

Kadir Gecesi, içinde büyük sırların olduğu bir gecedir. Aynı şekilde Kadir Gecesi'nin içinde bulunduğu Ramazan ayı da belki bu sırlı geceyi içinde barındırdığından dolayıdır ki, diğer

aylara göre ayrı bir değere sahiptir. Öyle ki bu sırlı ayda sadece Kur'ân'ın değil, aynı zamanda Tevrat'ın, İncil'in, Zebur'un ve Hz. İbrahim'e indirilen "Suhuf"ların da indirildiğine dair rivayetler vardır.

Kadir Gecesi, semavî kubbelerin kurulduğu, sultanların gelip geçtiği ve meleklerin kutladığı bir gecedir. Bu gecede melekler ceste ceste inerler. Kadir sûresinde bu iniş anlatılırken, zorluk ifade eden bir fiil kipi kullanılır: "Tenezzelü" yani o kadar çok melek, o kadar ciddi bir arzu ile iner ki, hep birlikte bir turnikeden geçiyorlarmış gibi bir sıkışıklık ve zorluk yaşanır. Ve bu iniş şafak atıncaya kadar devam eder.

Bundan da anlaşılıyor ki, Hira'da Allah'ın meleğinin Rasulullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem) ilk defa vahiy getirdiği gece, Ramazan ayının bir gecesi olan Kadir Gecesi'ydi.

Kur'ân'ı bu gecede indirmenin iki anlamı olabilir.

Birincisi: Bu gecede bütün Kur'ân, vahiy taşıyan meleklere intikal ettirilmiş ve ondan sonra, şartlara göre zaman zaman olmak üzere 23 senede, Cebrail, bu âyet ve sûreleri Allah'ın emriyle Rasulullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem) getirmiştir.

İkincisi: Bu gece, Kur'ân'ın indirilmeye başlandığının başlangıcıdır. Her iki görüşe göre de anlam, Kur'ân'ın Rasulullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem) bu gece inmeye başladığını göstermektedir. Aynı gece Alak sûresinin ilk beş âyeti nazil olmuştur.

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatı boyunca, zaman zaman nazil olan âyet ve sûrelerin Allah'ın Rasulullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem) indirdiği anda düzenlenmediği açık bir gerçektir. Tam tersine, kâinatın yaratılışı ve ona ait olan her şey ezelde tasarlanmıştır, hazırdır. Allah'ın yeryüzünde insan yaratması, ona peygamberler göndermesi, kitaplar vermesi ve sonunda Hz. Muhammed'i (sallallahu aleyhi ve sellem) göndererek O'na da Kur'ân indirmesinin bütün planı önceden hazırlanmıştı. Kadir Gecesi'nde ise bu planın son kısmı uygulanmaya başlanmıştır.

KUR'ÂN'IN NÜZUL SÜRECİ

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) peygamberlik görevine başladığı andan itibaren vahiy almaya da başlamıştır. Zaten peygamberliğinin başladığı kendisine vahiyle bildirilmiştir. İşte bu andan vefat etmesine kadar gece-gündüz vakitlerinde, savaş-barış esnasında, evde veya başka yerlerde vahiy kendisine gelmiş olup bu süre 23 yıllık bir zaman diliminden oluşmaktadır. Daha önce de sebep ve hikmetleri üzerinde durduğumuz gibi Kur'ân, Resûlullâh'a (sallallahu aleyhi ve sellem) bir defada indirilmemiş, O'nun (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatı boyunca devam etmiştir.

KUR'ÂN BAŞKA BİR KİTABIN KOPYASI YA DA ALINTISI DEĞİLDİR

Kur'ân'ın başka bir kitabın kopyası ya da alıntısı olduğu modern müsteşriklerin Kur'ân'a karşı ileri sürdüğü bir itirazdır. Fakat tuhaftır ki, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) hiçbir çağdaşı, kendisine karşı böyle bir itirazda bulunmamıştır. Söz gelimi, hiç kimse Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) çocukken Rahip Bahira ile karşılaşıp ondan dinî bilgiler aldığını söylememiş, seyahatlerinde Hristiyan ve Yahudi rahiplerinden bilgiler edindiğini iddia etmemiştir. Zira onlar; böyle bir iddiada bulunacak olurlarsa -Hz. Peygamber'in yalnız başına olmayıp kervanlarla seyahat ettiğini bildikleri için- şehirdeki yüzlerce kişi tarafından reddedileceklerini çok iyi biliyorlardı.

Diğer taraftan O (sallallahu aleyhi ve sellem) tüm bilgiyi henüz 25 yaşında iken yaptığı seyahatlerde Bahira'dan veya başkalarından almışsa, neden o zaman değil de 40 yaşında iken peygamberlik iddiasında bulunduğu rahatlıkla sorulabilir? O, hiçbir zaman memleketinden ayrılıp gitmemiş ve yıllarca aynı şehirde halkının içinde yaşamıştı. Bu yüzden, Mekkeliler ona böylesine saçma ve asılsız bir ithamda bulunamıyorlar ve itirazlarını peygamberlik öncesiyle değil, peygamberlik zamanıyla ilgili olarak yapıyorlardı.

Bu konuda kendilerince şöyle bir delil ileri sürüyorlardı: "Bu adam okuma-yazma bilmez ve kitaptan hiçbir bilgi edinemez. Kırk yıldır aramızda yaşıyor, fakat şimdi tebliğ etmeye başladığı şeyleri daha önceden bildiğine dair kendisinden hiçbir şey işitmedik. O halde, bazıları ona yardım edip söylediklerini eskilerin yazılarından çıkarıyorlar; O da bunları öğreniyor ve kendilerine İlâhî Vahiyler diye okuyor. Dolayısıyla, bu bir aldatmadır." Öyle ki, bazı rivayetlerde ona yardım ettiklerini ileri sürdükleri kişilerin adları da geçmektedir. Kitap ehlinden olup Mekke'de oturan ve okuma yazma bilmeyen bu kişiler şunlardır: 1) Addas (Huveytib bin Abdu'l-Uzza'nın azadlısı) 2) Yesar (Alâ bin el-Hadramî'nin azadlısı) 3) Cebr (Amir bin Rabia'nın azadlısı)

Kur'ân'ın müşriklerin iddiasını cevaplandırmayıp doğrudan "Onu (Kur'ân'ı), göklerdeki ve yerdeki bütün sırları bilen Yüce Allah indirdi." (Furkan, 25/6) diyerek reddetmesi, şu durumlar göz önüne alındığında kolayca anlaşılabilir:

1) Mekke kâfirleri, ithamlarını kanıtlayacak hiçbir harekette bulunmamışlardır. Eğer ithamlarında herhangi bir gerçeklik olsaydı, bunu yaparlardı. Söz gelimi, yardım ettiklerini ileri sürdükleri kişilerin evlerine ve Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) evine sık sık baskınlar yapıp bu "aldatma"da kullanılan bütün "malzeme"yi ele geçirir ve peygamberlik iddiasının "yalan" olduğunu böylece açığa çıkarabilirlerdi. Kendileri için bunu yapmak zor da değildi. Çünkü kendilerini hiçbir ahlâkî bağla bağlı hissetmediklerinden Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi ve sellem) yenmek için işkence dahil, her türlü çareye başvurmaktan çekinmiyorlardı.

2) Yardım ettiği söylenen kişiler yabancı değildi. Mekke'de oturduklarından, onların bilgilerinin derecesi herkesçe malumdu. Bizzat kâfirler, onların en üst düzeyde edebî meziyet ve olağanüstü özelliklere sahip Kur'ân gibi yüce bir kitabın meydana getirilmesinde yardımcı olamayacaklarını biliyorlardı. Bu yüzden, onları tanımayanlar bile, bu ithamın anlamsızlığının farkın-

da idiler. Sonra sözde yardımcılar bu kadar deha sahibiydiler de, neden kendileri peygamberlik iddiasında bulunmuyorlardı?

3) Yine sözde yardımcılarının tümü, Arabistan âdetlerine göre hürriyetlerine kavuştuktan sonra bile, efendilerine bağlı azatlı kölelerdi. Dolayısıyla, efendileri, yaptıklarını açığa çıkarmak için kendilerini zorlayacağından peygamberlik iddiasında Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) yardım etmek istemezlerdi. Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) yardımlarının tek nedeni, o zamanki şartlarda hayal bile edilemeyecek bir istek veya çıkar olabilirdi. Koruyup gözetmelerine muhtaç oldukları kişilerin namına bu "aldatmaca"da suç ortaklığı yapmaları için ortada hiçbir neden yoktu.

4) Hepsinden öte, tüm bu sözde yardımcılar İslâm'ı kabul etmişlerdi. Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) "aldatmaca-"sında başarılı olması için yardım eden kişilerin ona bağlanmaları hiç düşünülebilir mi? Üstelik tartışma olsun diye, haydi Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) yardım ettiklerini söyleyelim. O zaman, içlerinden hiç olmazsa birisi yaptığı yardım karşılığında neden büyük bir mertebeye yükseltilmedi? Neden Addas, Yesar ve Cebr, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Ebu Ubeyde'nin statüsüne yükseltilmediler?

Peygamberlik "aldatmacası", sözde yardımcılarının yardımıyla sahneye konmuşsa, yine sorarız ki, nasıl oldu da bu Hz. Ali b. Ebi Talip, Hz. Ebu Bekir, Zeyd bin Harise ve benzeri Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) en yakın ve en bağlı sahabilerinden gizli kalabildi? O halde, bu itham yalnız saçma ve sahte olmakla kalmamakta, ayrıca Kur'ân'ın cevaplandırma onurunun da altına düşmektedir.

Kur'ân'da onların iddialarıyla ilgili olarak şöyle buyrulmaktadır:

"Kâfirler: 'Şu Kur'ân, Muhammed'in uydurduğu bir yalandır. Bu uydurma işinde kendisine yardım eden başkaları da vardır.' dediler. Onlar gerçekten zulüm işlemişler ve yalan söylemişlerdir.

Yine onlar 'Bu Kur'ân, eski milletlerin masallarıdır. Muhammed onu adamlarına kopya ettirmiştir ve bu kopyalar sabahları ve akşamları kendisine okunmaktadır.' dediler." (Furkan, 25/4-5)

Kureyşli kâfirlerin bu sözleri söylemelerinden daha büyük bir yalan düşünülemez. Çünkü; onlar bu sözlerin birtakım asılsız yakıştırmalardan ibaret olduğunu herkesten iyi biliyorlardı. Bu asılsız yakıştırmaları halk arasında yayan kabile şefleri, Peygamberimiz tarafından okunan Kur'ân'ın "insan sözü" olmadığını bilmiyor olamazlardı. Onların dil ve ifade zevkleri bu gerçeği görmelerini sağlayacak düzeyde idi. Böyle olduğu içindir ki, Kur'ân'ın etkisine kapılmaktan kendilerini kurtaramamışlardır. Üstelik onlar Peygamberimizi, peygamber olmadan önce yalan söylemez, hiç kimseyi aldatmaya kalkışmaz, özü-sözü doğru, "güvenilir" bir kişi olarak tanıyorlardı. Böyle bir adam Allah hakkında nasıl yalan söyleyebilir, nasıl O'na söylemediği bir sözü yakıştırabilirdi? Fakat onlar kör inatları ve din önderi sayılmalarına dayanan sosyal mevkilerini yitirme korkuları yüzünden bu düzenbazlıklara başvuruyorlar ve halk arasında böyle uluorta iddialar yayıyorlardı. Çünkü cahil halk, edebi değeri olan sözle böyle olmayan sözü birbirinden ayıramaz, edebi sözün de edebilik derecesini belirleyemezdi. İşte halkın bu bilgisizliğinden güç alan mevki düşkünü kabile şefleri şöyle diyorlardı:

"Şu Kur'ân, Muhammed'in uydurduğu bir yalandır. Bu uydurma işinde kendisine yardım eden başkaları da vardır." (Furkan, 25/4)

Müfessirlerimizin belirttiğine göre Kureyşli şefler "başkaları" derken Arap asıllı olmayan üç köleyi kastediyorlardı. Onlara göre Peygamberimiz bu yabancı kölelerin yardımı ile Kur'ân'ı uyduruyordu(!) Bu tartışma konusu edilmeye değmez, tutarsız ve boş bir sözdür. Çünkü bir insan, başkalarının yardımı ile bu Kur'ân'ın benzerini düzebiliyordu. O halde onun bir benzerini ortaya koymalarına ne engel vardı? Niçin kendilerine bu yolda yardım edecek kimselerin yardımı ile bu Kitabın bir başka benzerini düzerek Peygamberimizin bu en büyük kozunu elinden

almıyorlardı. Oysa Peygamberimiz bu konuda onlara meydan okuyor, onlar ise bu meydan okumaya karşılık veremiyorlardı.

Daha sonra yine Peygamberimize ve Kur'ân'a ilişkin saçma iddialarının aktarılmasına devam ediliyor: "Yine onlar: 'Bu Kur'ân, eski milletlerin masallarıdır. Muhammed onu adamlarına kopya ettirmiştir ve bu kopyalar sabahları ve akşamları kendisine okunmaktadır.' dediler." (Furkan, 25/5)

Bu sözleri söylerken Kur'ân'da rastladıkları eski milletlerle ilgili kıssalara dayanıyorlardı. Kur'ân, eskilerle ilgili kıssaları, okuyanların ders almalarını, geçmişten ibret almalarını sağlamak için, insanları eğitmek ve yönlendirmek amacı ile anlatıyordu. İşte onlar bu doğru kıssalara "eski milletlerin masalları" diyorlardı. İddialarına göre; Peygamberimiz bu kıssaların derlenip yazıya geçirilmesini sağlamış, arkasından da sabahları ve akşamları onların kendisine okunmasını istemişti.

KUR'ÂN'I KERÎM'İ HZ. MUHAMMED YAZMAMIŞTIR

Peygamberimizin Kur'ân-ı Kerîm'i yazması mümkün değildir. Şayet Kur'ân'ı Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) yazmış olsaydı, başta kendi dönemindeki insanlar: "Bunu sen kendin yazdın." derlerdi. Zaten o nasıl yazsın ki, Kur'ân'ın açık beyanlarında Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) okuma yazması olmayan bir kişidir: "Sen Kur'ân'dan önce ne bir kitap okuyor, ne de elinle yazıyordun. Öyle olsaydı bâtıla uyanlar şüpheye düşerlerdi." (Ankebut, 29/48) âyeti açıkça bunu göstermektedir. Yani "Ey Muhammed! Kur'ân'dan önce hiçbir kitap okumuyordun. Zaten buna muktedir de değildin. Zira sen, ümmî olup okuma-yazma bilmiyordun." denmektedir. Bu âyet, Resûlullâh'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmî olup okuma-yazma bilmediğine açık bir delildir.

Resulullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) eski kitaplardaki bir sıfatı da ümmî olmasıdır. Zira Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber'in geçmiş kitaplardaki özellikleri anlatılırken, bunlardan birisinin

de onun ümmîliği olduğu görülmektedir: "Onlar, yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları, okuyup yazması olmayan, Allah'ın elçisi peygambere tâbî olurlar..." (A'râf, 7/157).

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), kendisine vahiy gelmeden önce kırk yıl gibi uzun denebilecek bir zaman dilimini, Mekkelilerin içerisinde geçirmişti. Mekkeliler, onun hayatının nasıl geçtiğini, ne ile meşgul olduğunu çok iyi biliyorlardı. Hatta O (sallallahu aleyhi ve sellem) Mekke dışına çıktığı seyahatlerde bile yalnız başına değildi. Hayatının onlar için gizli kalan bir tarafı da yoktu. Ancak bütün bunlara rağmen onlar, inkârda direniyorlardı:

"De ki: Eğer Allah dileseydi, Kur'ân'ı size okumazdım. Size de onu bildirmezdi. Ben, bundan önce içinizde bir ömür boyu yaşamıştım. Siz hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?" (Yunus, 10/16) İşte bu âyet, onlara şunu demek istiyordu: Kur'ân vahyolunup peygamberlik verilmeden önce bütünüyle bir ömür denecek uzunca bir süre, sizin içinizde, sizinle birlikte yaşadım. Pekâlâ bilirsiniz ki, ben bütün o süre içinde bir şey okuyor muydum? Kur'ân'ın gerek i'cazkâr nazmına gerek içindeki mana ve hakikatlere ait size bir şey söylüyor muydum? Nazım veya nesir olarak hiç edebiyatla meşgul olduğum var mıydı? Size şairlik, hatiplik, müelliflik taslıyor muydum? Okuma-yazma bilmeyen, fakat şiir ve inşâ ile uğraşan câhiliyye şairleri kadar olsun şiirle uğraşıyor muydum? Bir gün gelip âleme meydan okumak ve müsâbakaya davet etmek için hazırlanıyor muydum? Kimseye tahakküm etmek, didişmek, saldırmak gibi huylarımı hiç gördünüz mü? Evet, onlar bunların hiçbirisine şâhit olmamışlardı. Onun yazı yazdığını, herhangi bir kitap okuduğunu görmemişlerdi. Çünkü o, okuma yazma bilmeyen bir ümmî idi.

Resûlullâh'a (sallallahu aleyhi ve sellem) iftirada bulunanlar: "O yazdı." diyemiyor, ancak "Başkasına yazdırdı." diyorlardı. Çünkü çok iyi biliyorlardı ki iftira ettikleri Zat ümmîdir. Ümmî olan birisine kendisi yazdı iddiasında bulunmaları, onları ilk esnada haksız bir konuma getirecekti. Bu açıdan da, Hz. Peygamber'in

ümmîliğinin, düşmanları tarafından bile kabul edildiğini söylememiz mümkündür.

Bu türlü iddiaları yapanların başında, müsteşrikler gelmektedir. Onlar, asıl hedeflerine varmak için, ümmîliğin nefyini ispata çalışmaktadırlar. Çünkü bunu ispat ettikleri zaman, -hâşâ- "vahyin Hz. Peygamber'in kendi mahsulü olduğu" ve "Kur'ân-ı Kerîm'i, Tevrat ve İncil'den özetleyerek Arapça'ya uyarladığı" iddialarını güçlendirmiş olacaklardır.

Haddizatında Resûlullâh'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) yaşadığı dönem Mekke'sine ve onun hayatına baktığımızda, bir medrese veya bir kitaba rastlamamamıza rağmen, getirdiği dinin mükemmel ve evrensel olduğunu görürüz. Böyle bir dinin, sonradan kazanılan bir kültürle kurulması mümkün değildir. Zaten Mekke'de de o gün için okuma-yazma bilenlerin sayısı da son derece sınırlıdır. Âdeta parmakla gösterilecek kadar azdır. Bilenler ise herkesin malumudur. Şayet Hz. Peygamber, küçüklüğünde veya daha sonraki dönemlerde, bir öğretmenden ders almış olsaydı, bunun bilinmemesi ve duyulmaması imkânsızdı. Aynı zamanda vahyi yazan kâtiplerin isimleri ve kimlikleri tarihçe sâbittir. Ancak bunların içinde Resûlullâh'ın isminin varlığını kimse iddia etmemiştir. Şayet o, ümmî olmasaydı, gelen vahyi başta kendisi yazar; dolayısıyla ismi vahiy kâtipleri arasında zikredilir ve bu da herkes tarafından bilinirdi.

Ashâbın, Hz. Peygamber'e olan sevgileriyle ilgili pek çok örneği, siyer kitaplarında bulmamız mümkündür. Ondan arkaya kalan en küçük hatıralara dahi gayet ihtimam gösterilmiş ve asırlarca saklanmıştır. Şayet onun yazmış olduğu bir yazı olsaydı, saklanır ve günümüze kadar gelirdi.

Kendisine gelen vahiy karşısında Hz. Peygamber'in durumunu gerek Kur'ân'dan gerekse onu gören ve inişi esnasında yanında bulunanlar tarafından aktarılan rivayetlerden öğreniyoruz. Bu bilgiler, vahiy karşısında Resûlullâh'ın, herhangi bir müdahale hakkının olmadığını, âdeta bir memur durumunda

bulunduğunu, hatta vahyin onun üzerinde hâkim rol oynadığını göstermektedir:

وَإِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ "Ey Muhammed! Şüphesiz bu Kur'ân, sana yegâne hüküm ve hikmet sahibi ve her şeyi hakkıyla bilen Allah tarafından verilmektedir." (Neml, 27/6) âyeti, Kur'ân'ın herhangi bir kimsenin değil de, yalnızca Allah'ın sözü olduğunu, peygambere ait bir payın olmadığını ortaya koymaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'de, Hz. Peygamberin (sallallahu aleyhi ve sellem) vahiy karşısındaki durumunu, şu şekillerde görmekteyiz:

1. Hz. Muhammed Sadece Kendisine Vahyedilene Uymaktadır

Şu âyetler açık bir şekilde göstermektedir ki, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), sadece kendisine gelen vahye tâbi olmaktadır: "Ey Muhammed! De ki: "Size Allah'ın hazineleri benim yanımdadır demiyorum. Gaybı da bilmiyorum. Ve size ben bir meleğim de demiyorum. Ben sadece bana vahyolunana tâbi oluyorum." De ki: "Kör ile gören bir olur mu? Hiç düşünmez misiniz?" (En'âm, 6/50), "Onlara bir âyet getirmediğin zaman: "Bunu da derleyip toparlasaydın ya!" derler. De ki: "Ben, ancak Rabbimden bana vahyolunana uyuyorum..." (A'raf, 7/203), "..Onlara şöyle de: "Onu kendiliğimden değiştirme yetkisine sahip değilim. Ben de ancak bana vahyolunana tâbi oluyorum..." (Yûnus, 10/15)

Peygamberlik, Allah'tan vahiy almak ve gereğince amel etmekten ibarettir. Peygamber, vahiy ile Hakk'ın âyetlerini görür ve haber verir. Allah Resûlü dönemindeki bazı kimseler, onun kendi isteğiyle Kur'ân âyetlerini söylediğine inanıyorlardı. Ondan, bir âyet istemişlerdi de, istedikleri anda âyet, Allah'ın elçisine inmeyince: "Uydursana!" demişlerdi. Yüce Allah da elçisine, kendisinin ancak vahyedilene tâbi olduğunu söylemesini emretmişti.

Âyet getirmek, peygamberin elinde değildir. Çünkü âyetler, onun kendi sözü değildir. Allah, istediği zaman âyetlerini ona vahyeder. O da kendisine vahyedilene uyar. O, sadece bir elçidir.

Zaten istenilen anda Peygamberin bir âyet getirememesi, vahyi beklemesi, bu sözleri kendi iradesiyle değil, ancak Allah'ın izniyle söylediğinin kanıtıdır.

Yukarıda ele aldığımız âyetlerin hepsinde, emir ifadesi olan, "De ki" fiili kullanılmakla, doğrudan peygamber muhatap alınmış ve ondan, söylemesi gerekli olan bildirmesi istenmiştir. Zaten o, hevasından konuşmayıp kendisine vahyolunana uymaktadır. "De ki" ifadesi Kur'ân-ı Kerîm'de üç yüzden fazla tekrar edilmiştir. Böylelikle vahiy konusunda peygamberin hiçbir müdahalesinin söz konusu olmadığı, lafzının kendisine ait olmayıp Allah tarafından bildirildiği, bu durumda onun bizzat konuşan değil, muhatap olup işittiğini anlatan bir elçi sıfatı taşıdığı anlaşılmaktadır.

Vahiy konusunda, peygamberin iradesinin söz konusu olmadığını, sadece kendisine gelen vahye uyduğunu, dolayısıyla onun bu noktada görevinin yalnızca bir nakilcilikten ibaret kaldığını söylememiz, bu konudaki âyetlerin vurguladığı bir vâkıadır.

2. Vahiy, Hz. Peygamber'in Kendi Bilgisi Değildir

Vahiy gelmeden önce Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), kendisine bildirilen bu bilgilerden tamamen habersizdi. Onlar üzerinde hiç kafa yormamıştı. Kur'ân-ı Kerîm, vahiyden önce onun, peygamberlerin kıssalarıyla ilgili hiçbir şey bilmediğini gayet açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Zaten Hz. Peygamber'e inanmayanlar da, O'nun değil sadece Allah'a, insanlardan herhangi birisine karşı dahi olsa yalan söylemediği hususunda bizimle hemfikirdirler.

Bununla ilgili olarak şu âyetler gayet açık birer delildir: "Mûsâ'ya emrimizi vahyettiğimiz sırada sen batı yönünde bulunmuyordun ve o hadiseyi görenlerden değildin. Bilakis biz o zamandan beri nice nesiller var ettik de, onların üzerlerinden uzun zamanlar geçti. Sen onlara âyetlerimizi okuyarak, Medyen halkı arasında bulunanlardan da değildin; aksine biz başka peygamber göndermiştik. Mûsâ'ya seslendiğimiz zaman da, Tûr'un yanında değildin. Bilakis senden önce kendilerine uyarıcı pey-

gamber gelmeyen bir kavmi uyarman için Rabbinden bir rahmet olarak, sana orada geçenleri bildirdik, ola ki; onlar düşünüp öğüt alırlar." (Kasas, 28/44-46) "İşte bunlar gayb haberlerindendir. Bunları sana vahiyle bildiriyoruz. Bundan önce bunları ne sen bilirdin, ne de kavmin. O halde sabret, akıbet muhakkak muttakilerindir." (Hûd, 11/49)

Şu nokta da unutulmamalıdır ki, Kur'ân-ı Kerîm çeşitli yerlerde çeşitli peygamberlerden söz ederken, Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) bilgi kaynağının sadece ve sadece ilâhi vahiy olduğunu belirtmiştir. Şu âyetler bunun açık bir göstergesidir: "İşte bu, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Yoksa "Meryem'i hangisi himayesine alacak diye?" diye kur'a için kalemlerini atarlarken sen yanlarında değildin. Birbirleriyle tartışırlarken de yanlarında değildin." (Âl-i İmrân, 3/44) "İşte bu, sana vahiyle bildirdiğimiz gayb haberlerindendir. Yoksa onlar yapacaklarına karar verip oyun yaparlarken sen yanlarında değildin." (Yûsuf, 12/102)

Bu olaylarla kıssaların Kur'ân'da tekrar tekrar anlatılması, binlerce yıl önce meydana gelen târihî olayları bütün ayrıntılarıyla anlatan ümmî bir peygamberin bilgi kaynağının vahiyden başka bir şey olmadığını göstermektir.

Hz. Peygambere vahiy parça parça geliyor, böylece onun şuurunda, ne şahsî bilgilerinin ne de içinde yaşadığı dönemin düşünce sahalarının arasında olan, tarihî, kozmolojik ve sosyolojik bilgiler birikiyordu. Hem bu bilgiler, mücerred bir kısım genel ve müphem şeyler olmayıp aksine tevhîd inancının tarihiyle ilgili gayet açık ve ince ayrıntılarla dolu bilgilerdi. Bunlar da gösteriyor ki, vahiy onun şahsî malı değildir.

Kur'ân-ı Kerîm'in, önceki milletler ve peygamberlerle ilgili verdiği bilgilere baktığımızda, bunların zaman zaman gayet ayrıntılı olduğunu görürüz. Verilen bu bilgilerin bazısı, o günkü toplum tarafından bilinmediği gibi, bir kısmı da bilinenin tam tersidir. Özellikle peygamberlerle ilgili malumatların pek çoğu, Tevrat ve İncil'deki verilerle taban tabana zıttır. Buna rağmen

Hz. Peygamberin hiç tereddüt göstermeden, bu bilgileri açıklaması, Kur'ân'ın da, bunları gayb bilgisi olarak özellikle belirtmesi göstermektedir ki, vahiy, Hz. Peygamberin kendi bilgisi değil, bilakis Allah'ın bildirdiği bir bilgidir.

3. Vahiy Karşısında Hz. Peygamber Acele Etmektedir

Vahyin başlangıcında Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), Kur'ân nazil olduğunda, unuturum endişesiyle, vahyedilen metni, kendi kendisine acele acele tekrarlar, dudaklarını depretirdi. Halbuki sözü hatırında tutma işinde, gerek nübüvvetini ilandan önce gerek sonra böyle bir âdeti yoktu. Keza Araplar arasında da bu âdet mevcut değildi. Onlar, sözlerini içlerinden geçirerek hazırlıyorlardı. Kur'ân, onun kendi varlığından kaynaklansaydı, onu söyleme tekniğinin de şahsî ve kavmî âdete uyması, görüşünü olgunlaştırmak ve fikrini açık ve seçik hâle getirmek üzere uzun uzadıya düşünmekle dolu sükût seansları geçirmesi gerekirdi. Ama iş böyle değildi. Şu âyetler Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) vahiy esnasındaki bu durumunu tasvir etmektedir: "Gerçek Hükümdar olan Allah yücedir. Sana vahyedilmesi henüz tamamlanmadan Kur'ân'ı okumada acele etme..." (Tâhâ, 20/114), "Onu tekrarlamak için (vahiy henüz bitmeden) dilini depretme. Onu toplamak ve okutmak bize aittir. Sana Kur'ân'ı okuduğumuz zaman onun okunuşunu takip et. Sonra onu açıklamak bize aittir." (Kıyame, 75/16-19)

Anlaşılıyor ki Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), bu sûre inerken özellikle bu noktada dilini kıpırdatmış, acele okumak istemişti. Bu âyet de bunun üzerine inmiş ve iyi zapt etmesi için her şeyden önce hareketsiz dinlemesi emredilmiştir. Yani Kur'ân: "Kalbine, inerken, sadece dinle, acele okumak için dilini oynatma. Çünkü onun toplanması ve okunması bize aittir. Yani tamamını toplayıp Kur'ân halinde tespit ederek okutmak bizim üstlendiğimiz bir iştir. Onu sana indiren okutacaktır." demektedir.

Yukarıdaki âyetler, Resûlullâh'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) vahyedilenleri okumakta acele etmesini ya da vahyin inişi henüz

tamamlanmadan, dilini, onu tekrar ederek oynatmasını yasaklayan bir uyarıdır. Bu, Resûlullâh'ın, Kur'ân olarak kendisine indirilen vahyin bilincinde olduğunu gösteren güçlü bir delildir. Çünkü Resûlullah, vahiyden en küçük bir şeyi kaçırmaktan ya da unutmaktan korkarak onu aceleyle tekrar etmekte, unutmamak için dilini oynatmaktadır.

4. Vahiy Ansızın Gelmektedir

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), peygamberlikten önce, kendisine vahiy geleceğine dair hiçbir şey söylememiştir. Böyle bir hadiseyle karşılaşacağını da asla beklememektedir. Vahiy, ona ansızın gelmiş, daha sonraki gelişlerde de aynı usul devam etmiştir. Şu âyet, onun, önceden vahiyle ilgili bir beklentisinin olmadığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır: "Sen, bu kitabın sana vahyolunacağını ummuyordun. Bu ancak Rabbinden bir rahmettir..." (Kasas, 28/86)

O, ansızın, kendisini bir öğretimle karşı karşıya buluyor; bu rehber, birden gelip süratle kayboluyordu. Öyle ki -peşine düşse bile- tefekkür, kaçırdığı bilgiyi hatırlama konusunda işe yaramıyordu.

Vahyin ilk gelişini anlatan rivâyetlere baktığımızda, şunları görürüz: "Resûlullâh'a (sallallahu aleyhi ve sellem) vahiy, ilkin uykuda gördüğü sadık rüyalar ile vâki olmuştur; o sırada gördüğü her rüya sabah aydınlığı gibi aynen çıkardı. Sonra uzlet ve yalnızlık kendisine sevdirildi. Hira'da inzivaya çekilip birkaç gece boyunca ibadet ediyor, sonra ailesine dönüyor, birkaç günlük azığını alarak tekrar gidiyor, böylece aynı işi tekrarlıyordu. Nihayet Hak, ona beklemediği bir anda geliverdi. Hira mağarasında iken ansızın melek kendisine gelerek "Oku!" dedi. "Ben okuma bilmem." diye cevap verdi. Resûlullah diyor ki: Beni tutup canımı acıtacak derecede sıktı, sonra serbest bırakıp "Oku!" dedi. "Okuma bilmem." dedim. Beni tutup canımı acıtacak derecede sıktı, sonra bırakıp "Oku!" dedi. "Okuma bilmem." diye cevap verdim. Tekrar tutup üçüncü defa sıktı ve bırakıp: "Yaratan

Rabbinin adıyla oku, İnsanı bir alaktan yaratan. Oku, Rabbin o en keremkârdır ki, insana kalemle (yazıyı) öğretti. İnsana bilmediklerini öğretti." (Alak, 96/1-5)

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), kalbi ürperti içinde evine döndü. Eşi Hz. Hadîce'nin yanına gelip "Beni örtün, beni örtün." dedi. Örttüler; derken korkusu zail oldu. Sonra Hadîce'ye: "Kendimden endişe ediyorum" deyince; o: "Hayır, hayır! Endişe etme; vallahi Allah seni hiç utandırmaz, zira sen yakınlarını gözetir, darda kalanlara yardımcı olursun, muhtacı giydirirsin, misâfiri sevip ikram edersin ve kötü gün dostu olarak musibetzedelere, düşkünlere yardım edersin." diye cevap verip teselli etti.[4]

Kureyş, bu haberi duyunca Dârunnedve'de toplanmış, "Şu adama bir isim takın da halk ona göre hareket etsin." demişti. Kimisi "kâhin" dedi. "Kâhin değil." dediler. Kimi "mecnun" dedi. "Mecnun değildir." dediler. Kimi "sihirbaz" dedi. "Sihirbaz değildir." dediler. "Sevgiliyi sevgilisinden ayırır." dediler. Böylece müşrikler toplantı yerlerinden dağıldılar. Bu haber, Hz. Peygambere ulaştı. Bunun üzerine elbisesini örtünüp kaftanına büründü. Derken Cebrâil (a.s.) gelip: "Ey örtünen!" (Müzzemmil, 73/1), "Ey örtüsüne bürünen! Kalk artık uyar!" (Müddessir, 74/1-2) dedi.

Hz. Peygambere vahyin, gerek ilk geldiği esnada gerekse daha sonraki devrelerinde, beklenmedik anlarda geldiğini görmekteyiz. Başlangıçta Allah Resûlü vahyin nasıl geldiğini hatırından geçirmemişti, daha sonraları da bu durum aynen devam etmiştir. Yani vahyin belirli bir zamanı ve zemini yoktur. Geceleyin ansızın gelebileceği gibi, gündüzleyin, yolculuk esnasında, insanlar arasında sohbet ederken vs. gelmesi de mümkündür.

5. Vahiy, Tamamen Hz. Peygamberin İradesinin Dışındadır

Vahyin kaynağı Allah olduğu için, onun ne zaman ve nasıl geleceğini de yine O takdir etmektedir. Peygamberin, istediği

4 Buhârî, Bed'ül-vahy 7; Müslim, Îmân 252-254; Ahmed b. Hanbel, 6/153, 232

zaman, dilediği konuda vahiy adına konuşması mümkün değildir. Çünkü, O'na vahyi getiren melek dahi, ancak bir izinle gelmektedir. Hatta zaman zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), Cebrâil'den kendisine daha sık gelmesini istediğinde, şu âyet nazil olmuştur. Bu, O'na bu konuda bir cevap mahiyeti taşımaktadır: "(Ey Muhammed!) Biz senin Rabbinin emri olmadıkça inmeyiz. Önümüzdeki ve ardımızdaki (bütün geçmiş ve gelecek şeyler) ve bunların arasındakiler hep O'nundur. Rabbin de (Seni) unutmuş değildir." (Meryem, 19/64)

Acil bir durum karşısında bile olsa, bazen vahyin geciktiğini, Allah Resûlü'nün, gerek hukûki bir prensip koyması gerekse kendisine arzedilen bir konuyla ilgili karar vermesi için, vahyi beklediğini görmekteyiz. Daha vahyin ilk başlangıç devresinde, Cebrâil, vahyi getirdikten sonra, uzun bir süre gelmemiştir. Bu devre içerisinde, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) çok üzülmüştür. Hatta bir ara vahyin kesildiğini öğrenen düşmanları, onunla alay etmeye başlamışlardır. Bu durum karşısında Allah, elçisi Hz. Muhammed'i (sallallahu aleyhi ve sellem) terk edip yalnız bırakmadığını bildirerek O'nu teselli etmiş, peygamber düşmanlarının ortaya attıkları düşüncenin bir vehim olduğunu belirtmiştir: "Andolsun kuşluk vaktine. Ve sakinleştiği zaman geceye ki, Rabbin seni bırakmadı ve darılmadı." (Duhâ, 93/1-3)

Duhâ sûresi ilk dönemde inen sûrelerdendir. Bu da gösteriyor ki, fetret dönemi, vahyin başlangıç devrelerindeydi. Aynı zamanda bu, Hz. Peygamber'in, vahiyle çok sıkı bir ünsiyet bağı kurduğunu gösteriyor ki, kesildiğinin farkına varınca üzüntüsünü gizleyemedi. Bu durum etrafta duyuldu. Hatta düşmanlarına kadar ulaştı. Bu olayın, Peygamber'in, Allah'ın vahyi ile ilişkisinin sağlamlığını ve Resûlullâh'ın, vahyin kendi şahsından tamamen ayrı -O'nun isteğine bağlı olmaksızın, devam eden veya kesilebilen- bir vâkıa olduğunun bilincinde olduğunu gösterdiğine inanıyoruz.

İlk vahiy geldikten sonra, bir fetret dönemine girildiğini yukarıda belirtmiştik. Bir süre sonra yeniden gelmeye başlayan vahiy, peygambere teselli kaynağı olmuştur. Bununla O, kesin

bir şekilde anlamıştır ki vahiy, kendi beşerî benlik ve iradesinden kaynaklanan bir şey değildir. Tam aksine başka birisinin fikri ve sözü gibi, peygamberin tamamen dışındadır. Kur'ân ile peygamber arasında bir ilişki araştırılırken, buna dikkat etmek gerekir. Zîra şayet iddia edildiği gibi, Kur'ân, peygamberin benliğine bağlı bir nesne olsaydı, ikinci vahyin bu kadar gecikmesi karşısında, Peygamberin bu vahyi kendi benliğinin içinde araması, benliğinin üzerine kapanması gerekmez miydi? Halbuki tam aksine O, bütün iradesiyle, bütün varlığıyla, kendi içine değil, bir sevgiliyi bekler gibi, vahyin yeniden gelmesini beklemiştir.

O'nun başına bazen öyle olaylar geliyordu ki bunlar, O'nu bir şeyler söylemeye zorluyordu. İş kendisinin elinde olsaydı, bir şeyler söylemeye olan şiddetli ihtiyacı sebebiyle, söyleyecek söz bulabilirdi. Fakat günler geceleri kovalıyor, yine de o konuda insanlara okuyacağı birkaç Kur'ân âyeti bulamıyordu. Bununla ilgili olarak pek çok örnek vermek mümkündür. Bunlardan, detaylarına girmeden birkaçını belirtecek olursak şunları zikredebiliriz:

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), kıblenin Ka'be olmasıyla ilgili vahyin gelmesini bekliyordu. Âdeta semadan Cebrâil'in yolunu gözlüyor ve atası İbrâhim'in (a.s.) kıblesi olan Ka'be'ye yönelmek için Allah'a dua ediyordu. Nihayet şu âyetler nazil oldu: "Doğrusu, Biz, yüzünün semaya yöneldiğini, orada şekilden şekile geçerek, aranıp durduğunu görüyorduk. Artık Seni hoşnut olacağın bir kıbleye çevireceğiz. Haydi bakalım, yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir. Siz de ey mü'minler, nerede olursanız olun, yüzünüzü o tarafa doğru çevirin! Kendilerine kitap verilmiş olanlar da kesinlikle bilirler ki, Rablerinden gelen o emir haktır. Ve Allah, onların yaptıklarından ve yapmakta olduklarından gafil değildir." (Bakara, 2/144)

Peygamber Efendimiz, kıblenin Ka'be olmasını içinden gele gele istiyor ve kulağı, gelecek olan vahyi şiddetle bekliyor olmasına rağmen, bir türlü Ka'be'ye yönelip de namaz kılamıyordu. Çünkü böyle bir şeyi ancak vahiyle yapabilirdi. Şayet vahiy, onun içinden gelen, kendi benliğinden doğan bir gerçek olsaydı, bu

kadar bekleme sıkıntısına katlanır mıydı? O'nun bu beklemesi de göstermektedir ki vahiy gerçeği, peygamberin iradesinden tamamen ayrı, geliş şekli, zamanı ve içeriğiyle tamamen Allah'a aittir.

Yine bu meseleyle ilgili olarak "İfk" hadisesine bakabiliriz. Münafıklar, Hz. Peygamber'in hanımı Hz. Âişe'ye kötü bir iftirada bulunmuşlardı. Bu haber sağa sola hemen yayılmış ve ortalık bununla çalkalanmıştı. Bu durum karşısında Resûlullah ve Müslümanlar çok üzülmüş, ancak yapacak bir şeyleri kalmamıştı. Hatta Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bile: "Ben, O'nun hakkında iyi halden başka bir duruma tanık olmadım." sözünden başka bir şey diyememişti. Bu konuda ashaptan pek çok kimseyle istişârede bulundu, ancak onlar da: "O'nun, şüphe uyandıracak uygunsuz bir durumunu duymadık." demeden öteye gidemediler. Hâdise, bütün çözümsüzlüğüyle ortada duruyordu. Bu sırada Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) da Hz. Âişe'ye şu teklifi yapmıştı: "Bak Âişe, senin hakkında şöyle şöyle bir söz işittim. Eğer suçsuz isen, Allah seni temize çıkaracaktır. Yok eğer günaha teşebbüs ettiysen, Allah'tan af dile."

Bu durum, bir ay kadar, bu şekilde devam etti. Ancak daha sonra gelen vahiy, bu konuyu açık bir şekilde ortaya koyarak meseleyi çözüme kavuşturdu ve bunun bir iftiradan ibaret olduğunu, bu suça iştirak edenlerin cezalandırılacaklarını bildirdi: "O iftirayı çıkaranlar, içinizden sayılı bir zümredir. Onu sizin için bir şer saymayın. Aksine o, sizin için bir hayırdır. Onlardan herkese günahtan ne kazanıyorsa o vardır. Onlardan işin büyüğünü deruhte edene ise en büyük azap vardır." (Nûr, 24/11).

Şimdi böyle bir durum karşısında şayet iş, Hz. Peygamberin (sallallahu aleyhi ve sellem) elinde olsaydı, bu kesin hükmü işin başında söyleyip semâvi vahye izâfe ederek şerefini korumasına ve namusunu müdafaa etmesine, böylece rastgele atıp tutan ahalinin dedikodularını kesip atmasına hangi mani vardı ki? Lakin O, insanlar hakkında bile yalan söylemezken, hiç Allah hakkında yalan uydurur muydu? Bakın yüce Allah ne buyuruyor: "Eğer O,

(Hz. Muhammed) bazı laflar uydurup Bize iftira etseydi, elbette ondan sağ elini (yani gücünü kuvvetini) alırdık, sonra O'nun can damarını keserdik, sizden hiç kimse de buna engel olamazdı." (Hâkka, 69/44-47)

Hz. Peygamberin (sallallahu aleyhi ve sellem), en zor durumda, özellikle de namus gibi hassas bir konuda susmak mecburiyetinde kalıp vahyi beklemesi ve kendisinden bir şey söylememesi de göstermektedir ki vahiy, O'nun benliğini aşan bir irade tarafından gönderilmektedir.

Kur'ân'ın değişik âyetlerinde, müşrikler, ehl-i kitap, münafıklar ve inananlar tarafından Resûlullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem) zaman zaman değişik soruların sorulduğunu görüyoruz. Bunlardan bazıları şunlardır: Ehille (Bakara, 2/189) (ayın değişik hâlleri), neyi infak edecekleri (Bakara, 2/215-219), haram aylar (Bakara, 2/217), içki ve kumar (Bakara, 2/219), yetimler (Bakara, 2/220), hayız (Bakara, 2/222), kıyametin kopma zamanı (A'raf, 7/187), ruh (İsra, 17/85), Zülkarneyn (Kehf, 18/83) vs. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ancak bunların hepsindeki ortak unsur, sorulan sorular karşısında Allah Elçisinin kendisinin cevap vermeyip hatta bazısında belli bir süre beklemek zorunda kalarak verilmesi gereken cevabın, bizzat vahiy vasıtasıyla Allah tarafından verilmesidir.

Şayet vahiy, Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) iradesinden kaynaklanan bir şey olsaydı, sorulan bu sorular karşısında Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) beklemez, hatta zaman zaman vahyin gecikmesiyle zor durumda kalmaz, onlara hemen gerekli olan cevapları verirdi. Demek ki vahiy, onun iradesinden ayrı gerçekliği bulunan bir gerçektir.

Bütün bunlar göstermektedir ki Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), vahiy karşısında bir memur gibidir ve kendisinin oldukça muhtaç olduğu durumlarda bile vahiy gelmemektedir. Şayet kendisi yazmış olsaydı, yukarıdaki durumların hiçbirisinin meydana gelmemesi gerekirdi.

VAHİY MELEĞİ CEBRÂİL ALEYHİSSELÂM

Vahiy konusunda melek, Allah ile peygamber arasında aracılık vazifesini yaparken; peygamber de, melek ile kavmi arasında elçilik görevini yerine getirmektedir. Peygamber, hassas ve yıkılmaz şahsiyetiyle sarsılmadan ve korkusuzca ilâhî tebliği ilan ederek insanları, uyuşukluk ve düşük ahlâkî eğilimlerden çıkarıp Allah'ı Allah olarak, şeytanı da şeytan olarak açıkça görebilecekleri bir teyakkuz durumuna geçirmek için, uyandıran olağanüstü görevler yüklenmiş bir insandır.

Allah Teâlâ, insanların doğru yolu bulup kendisine kulluk edebilmeleri için onlara, gerekli olan ihtiyaçları yanında, rahmetinin bir sonucu olarak da, peygamberler göndermiştir. Bilindiği gibi peygamberler, özellikle ahlâki kriz dönemlerinde insanlığı kurtarmak amacıyla görevlendirilmişlerdir. Çünkü insanların en kaygan ve dolayısıyla kontrolü en zor olan yönleri, davranışlarının ahlâki yönüdür. İşte bu amaçla gönderilen peygamberler, vahyi, vahiy elçisinden almışlardır. Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) vahyi getiren melek, Kur'ân-ı Kerîm'de, Cebrâil, Rûhu'l-Emîn ve Rûhu'l-Kudüs olarak isimlendirilmiştir. Cebrail olarak isimlendirildiği âyette konu şöyle beyan edilmektedir:

قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللّٰهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ "De ki: Kim Cebrâil'in düşmanı ise, bilsin ki, geçmiş kitapları tasdik eden ve mü'minler için bir müjde ve hidayet olan Kur'ân'ı, Allah'ın izniyle senin kalbine işte o indirmiştir." (Bakara, 2/97)

Yahudîlerden bir grup, Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) gelmiş, ona birtakım sorular sormuş; O da sorularını cevaplandırmıştır. Bu cevapların doğruluğunu itiraf etmişler; sonra da kendisine kimin vahiy getirdiğini sormuşlardır. Hz. Peygamber, Cebrâil'in vahiy getirdiğini söyleyince: "O, deprem, felaket, şiddet, savaş ve ölüm getirir. O bizim düşmanımızdır. Ama Mikâil bizim dostumuzdur. Eğer sana vahiy getiren, Mîkâil olsaydı, sana

inanırdık." demişlerdir. Cenâb-ı Hak burada Yahudilerin iddialarını reddederek Cebrâil'in Allah'ın izniyle geldiğini ve vahyi, O'ndan getirdiğini belirtmek sûretiyle, Kur'ân'ın Cebrâil'in sözü değil de, Allah'ın sözü olduğunu ispat etmektedir.

Başka bir âyette vahyi getiren bu elçinin adı, Rûhu'l-Emîn olarak isimlendirilmektedir: وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنْ الْمُنذِرِينَ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ "Muhakkak ki o (Kur'ân), âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. (Ey Muhammed!) Uyarıcılardan olasın diye, bu Kur'ân'ı açık bir Arapça lisâniyle senin kalbine Rûhu'l-Emîn olan (Cebrâil) indirmiştir." (Şuarâ, 26/192-195)

Burada adı geçen Rûhu'l-Emin, Cebrâil'dir. Cenâb-ı Hakk, Cebrâil'i, ruhtan yaratılmış olması bakımından "ruh" diye isimlendirmiştir. O'na bu ismin verilmesi; O'nun tıpkı kendisiyle hayatın var olduğu bir ruh gibi, dîni konularda insanlara hayat verici mesajları ulaştırması ve beden ve ruhtan meydana gelen insanlar gibi değil de, sadece ruh olmasından dolayıdır. O'nun, "Emîn" olarak isimlendirilmesine gelince, peygamberlere ve başkalarına götüreceği şeyler hususunda, kendisine güvenildiği içindir.

Hz. Peygambere vahiy getiren meleğin diğer bir adı da, "Rûhu'l-Kudüs"tür: قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ "De ki: İnananları sağlamlaştırmak ve müslümanlara yol gösterici ve müjde olmak üzere onu, Rûhu'l-Kudüs, Rabbinden hak ile indirdi." (Nahl, 16/102)

"Rûhu'l-Kudüs": Kutsal ruh, yani hiçbir leke ile lekelenmek ihtimali olmayan temizlik rûhu, bir güvene lâyık, mukaddes, tertemiz rûh demektir ki, Cebrâil'dir. وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ "Biz onu, Rûhu'l-Kudüs ile destekledik" (Bakara, 2/87) âyetinde olduğu gibi burada Cebrâil'in, Rûhu'l-Kudüs ünvanı ile anılması, kâfirlerin iftiralarını reddetmek için peygamberlerin son derece temiz ve

mukaddes olduğunu açıkça tespit etmek nüktesi ile ilgilidir. Yani Ey Muhammed! Kur’ân öyle kutsal bir kitaptır ki, bunu sana hiçbir kusur ile lekeli olma ihtimali olmayan Rûhu’l-Kudüs, yüce Rabbinden indirmekte, hem de hiçbir sahteliğe yer olmayacak şekilde bir doğrulukla indirmektedir.

Kur’ân’ın diğer bir beyanına göre, Resûlullâh’a (sallallahu aleyhi ve sellem) elçilik yapan bu meleğin, şu özellikleri vardır: إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ “Kuşkusuz o, değerli bir elçinin sözüdür. O elçi güçlü, Arş’ın sahibinin yanında çok itibarlıdır. Orada ona itaat edilir, güvenilir.” (Tekvir, 81/19-21)

Peygamberin melekten vahyi alış keyfiyetine gelince bu hususta, iki farklı görüş ileri sürülmüştür: Hz. Peygamberin beşerîlikten ayrılarak melekliğe yükseltilmesi, Cebrâil’in melekliğinden sıyrılıp beşeriliğe geçmesi... Bazı âlimlere göre, Kur’ân vahyi, hep birinci şekilde, yani Cibrîl, asıl yaratıldığı mahiyette, Hz. Peygamberin beşeriyetten melekliğe yükselmesiyle olmuştur. Cibrîl’in, insan sûretinde gelmesi, sünnet vahyini (vahy-i gayr-i metluv) getirmesi halindedir.

Konuyla ilgili olarak İbn-i Haldun, şunları söylemektedir:

“...Üçüncü sınıf ruhlara sahip olanlar, tümü ile beşeriyetten, beşeriyete has cismaniyetten de, ruhaniyetten de insilah ederek (soyularak) mele-i â’lâ’ya, en yüce âlemdeki melekler zümresine geçme istidadına fıtraten sahiptirler. Çok kısa bir zaman parçası içinde de olsa fiilen melek olma haline gelirler. Bu haldeki kimse için, mele-i a’lâ’yı, onların ufkunda ve sahasında müşahede etmek, ilâhi hitabı işitmek o an içinde husule gelir. Bunlar nebîlerdir. Bir an için beşeriyetten insilah etme istidadını Allah onlara vermiştir. Bu an, vahy halidir. Bu da bir fıtrattır. Allah, nebîleri bu fıtrat üzerine yaratmıştır. Beşeriyetle bu hal içinde bulundukları müddetçe, Allah onları bedeni engellerden ve kösteklerden arındırmıştır.”

Basit fakat ilginç bir benzetişle, peygamberin vahyi kabul edişindeki haliyle, bir radyonun dalgası arasında -özellikle bilime

meraklı olanların hoşuna gidecek- bir benzerlik kurulabilir. Fizik sahasında nasıl bu, bir intibak ve akort meselesinden ibaret ise, peygamberlik meselesinde de peygamberin, hususi mahiyette bir ses dalgasından işitmiş olmasından ibarettir.

Peygamberimizin, Cebrâil'i farklı zamanlarda gördüğü, ona çok yakınlaştığı Kur'ân'ın verdiği bilgiler arasındadır:

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَى مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى وَمَا يَنْطِقُ عَنْ الْهَوَى إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَى وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى أَفَتُمَارُونَهُ عَلَى مَا يَرَى وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَى إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى

"İnmekte olan yıldıza andolsun ki, Arkadaşınız sapmadı, azmadı. O, kendi hevâ-i arzularına göre konuşmaz. Onun konuşması kendisine vahyedilenden başkası değildir. Onu, ona müthiş kuvvetleri olan biri öğretti. Ki O, akıl ve re'yinde kuvvetli bir melektir. Hemen gerçek melek şeklinde doğruldu. O, en yüksek ufukta idi. Sonra ona yaklaştı ve sarktı. Onunla arasındaki mesafe, iki yay kadar, yahut daha az kaldı. Kuluna verdiği vahyi verdi. Onun gördüğünü kalbi yalanlamadı. Onun gördükleri hakkında şimdi kendisiyle tartışacak mısınız? Andolsun ki, onu Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında bir kez daha görmüştü. Ki, Cennetü'l-Me'vâ onun yanındadır. Sidre'yi kaplayan kaplıyordu. Peygamberin gözü şaşmadı ve sınırı aşmadı. Andolsun ki o, Rabbinin âyetlerinden en büyüğünü gördü." (Necm, 53/1-18)

Allah'ın bir elçisi olan Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), yine kendisi gibi bir elçi olan Cebrâil'i açık bir şekilde görmüş ve ondan vahiy almıştır. Hatta Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Cebrâil'den vahiy aldığını söyleyince, Mekke müşrikleri buna itiraz etmiş ve karşı gelmişlerdir. Bunun üzerine: "Andolsun ki O, Cebrâil'i açık bir ufukta gördü." (Tekvir, 81/23) âyeti nâzil olmuştur.

Hangi şekilde olursa olsun, gayet açık bir şekilde anlaşılmaktadır ki, Allah'tan peygambere vahiy getiren bir melek vardır. Ve bu meleğin adı Cebrâil'dir. Yapmış olduğu bu elçilik görevinde O, son derece güvenilir ve sadık bir aracıdır.

3. BÖLÜM
KUR’ÂN’IN ÂYETLERİ

ÂYETİN ANLAM ÇERÇEVESİ

Lügat anlamı olarak açık alâmet, işaret, nişâne, delil, olağanüstü bir olay ve topluluk gibi anlamlara gelen bu kelimenin çoğulu ây veya âyât’tır. Terim anlamına gelince âyet; Kur’ân-ı Kerîm’deki sûrelerin içinde bulunan, başı ve sonu belli olan, bir veya daha fazla cümleden oluşan söz demektir. Âyetin son kelimesine, iki âyeti birbirinden ayırdığı için fâsıla (ayıran), bu fâsıla kelimesinin son harfine de harfu’l-fâsıla (ayıran harf) denir. Kur’ân-ı Kerîm’de âyet kelimesinin taşıdığı anlamlar şöyledir:

a. Mu’cize: “İsrailoğullarına sor. Kendilerine nice apaçık âyetler gönderdik...” (Bakara, 2/211) Burada apaçık mu’cize anlamında kullanılmıştır. Evet, Kur’ân’ın âyetleri birer mu’cizedir. Çünkü bütün insanlara ve cinlere, benzerini getirme hususunda meydan okunduğu halde, böyle bir işi yapan çıkmamıştır. Çıkanlar olmuşsa da insanlara gülme malzemesi olmuşlardır.

b. Alâmet: “Peygamberleri onlara: “O’nun hükümdarlığının delili “Tâbut” denilen sandığın size gelmesidir...” (Bakara, 2/248) Burada âyet kelimesi alâmet ve belirti anlamında kullanılmıştır.

c. Kur’ân âyetleri: “Sana kitabı indiren O’dur. Onun bir kısım âyetleri muhkemdir. Bu âyetler kitabın esasıdır...” (Âl-i İmrân, 3/7) Burada âyet, Kur’ân’da bulunan, başı ve sonu belli olan cümleler manasında kullanılmaktadır.

d. İbret: "Elbette bunda bir âyet vardır, fakat yine de çoğunuz inanmaz." (Şuarâ, 26/158) Burada Hz. Sâlih'in kavminin başına gelen azap dile getirilerek bunda bir ibretin olduğu vurgulanmakta, âyet de alınması gereken ders ve ibret anlamında kullanılmaktadır.

e. İnsanları hayrette bırakan görülmemiş iş: "Meryem'in oğlunu da, annesini de âyet kıldık." (Mü'minûn, 23/50) Burada hem Hz. Meryem hem de Hz. İsâ'nın dünyaya gelişlerinin olağanüstü bir olay olduğu hatırlatılarak âyet insanları hayrette bırakan bir olay anlamında kullanılmıştır.

f. Delil ve burhan: "Gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin değişik olması da O'nun âyetlerindendir." (Rûm, 30/22) Burada Yüce Yaratıcı kâinatta kendisini bilmeye ve tanımaya delil teşkil edecek âfâkî ve enfüsî âyetlere dikkatleri çekmektedir. Âyet, Allah'ı bilmeye götürecek delil ve burhan anlamında kullanılmıştır.

Kullanılan bütün anlamların aslında Kur'ân âyetleriyle yakın bir ilişkisi vardır. Zira Kur'ân âyetlerinin; hem birer mu'cize hem Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) nübüvvetine, doğruluğuna, Allah'ın kuvvet ve kudretine, hidayet ve ilmine birer delil ve alâmet, hem düşünen kimseler için birer ibret, hem insanlarda hayret ve hayranlık uyandıran bir ifade, hem de harflerden, kelimelerden ve cümlelerden meydana geldiği için topluluk anlamları vardır.

KUR'ÂN ÂYETLERİNİN BİR ARAYA GETİRİLMESİ

Kur'ân'ın lafzı, manası, indirilmesi ve onun insanlara ulaştırılması Cenâb-ı Hakk'ın yönlendirmesiyle olmuştur. Bu konularda Resûlullah da (sallallahu aleyhi ve sellem) dâhil başka bir irâdenin karışması söz konusu değildir. Âyetlerin Kur'ân'daki sıralanışı da aynı şekildedir. Kur'ân-ı Kerîm'in günümüzde olduğu şekliyle âyetlerinin dizilişi, başkalarının görüşü veya kıyas yoluyla değil, Cenâb-ı Hakk'ın tespit ettiği şekilde olmuştur. Bu hususta ümmet ittifak etmiştir. Gerek Peygamberimizin hayatında gerek

ondan sonra, mevcut bütün Mushaf'larda aynı durum görülmüş olup buna aykırı hiçbir husus kaydedilmemiştir. Zira Cebrail vahyi getirdiğinde, gelen kısmın, hangi sûrenin neresine ait olduğunu da Hz. Peygamber'e bildiriyordu. Hz. Peygamber de (sallallahu aleyhi ve sellem) hemen arkasından, gelen vahyi ashabına okuyor, vahiy kâtiplerine gelen kısmın hangi sûrenin neresine konulması gerektiğini söylüyor ve böylece yazılmasını sağlıyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bununla da kalmıyor, aynı zamanda vahyi namazlarında, insanlara tebliğinde, onlara yaptığı nasihatlerde ve çeşitli durumlarda okuyor ve yılda bir kez de Cebrâil ile mukâbele ediyordu. Bu mukâbele, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) vefat edeceği sene de iki kez meydana gelmişti ki, buna el-ardatu'l âhire (son ders takdimi) denilmiştir. İşte bütün bu okumalar, şu andaki mevcut Kur'ân âyetlerinin dizilişi esasına göre yapılmıştır.

Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem), kendisine gelen vahyin, aynı zamanda Cebrail tarafından nereye konulacağının da bildirilmesi, O'nun vahiy kâtiplerine bu husustaki uyarıları ve aynı zamanda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem), namazlarda okumuş olduğu sûreleri hep tertip üzere okuması ile ilgili pek çok sahih rivayet mevcuttur. Bunlar da göstermektedir ki, Kur'ân-ı Kerîm'in âyetlerinin dizilişi tevkîfi bizzat Allah (celle celâluhû) tarafından olup bu hususta hiçbir kimsenin müdahalesi söz konusu olmamıştır.

KUR'ÂN ÂYETLERİNİN SAYISI

Kur'ân âyetlerinin tamamının 6.200 küsur olduğunda ittifak varsa da, küsurun kaç olduğu konusunda farklı görüşler mevcuttur. Kûfelilerin kıraatına göre 6.236, Mekkelilerin kıraatına göre 6.220, Şamlıların kıraatına göre 6.216, Medinelilerin kıraatına göre 6.210, 6.214 veya 6.217, Basralıların kıraatına göre ise bu sayı 6.204, 6.205 veya 6.219'dur.

Bazı âyetlerin başlayış ve bitiş yerlerinde ihtilafın bulunmasına gelince, söz konusu durum, meselenin içtihâdi olmasından

değil, kıraat âlimlerine ulaşan rivâyetlerin farklılığından kaynaklanmaktadır. Farklı rivayetler ise, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) değişik zamanlarda okuyuşundaki durak yerleri sebebiyle (vakf ve ibtidâ) mevcut olmuştur. O, ilk okuyuşunda, âyet başlarını belirtmek üzere, her âyetin sonunda dururdu. Bunun öğrenildiğine kanaat getirince, anlam irtibâtını devam ettirmenin söz konusu olduğu yerlerde bunu temin etmek için, bazen müteakip âyete geçerdi. İlk defa işiten kimse ise, okunan bütün metni bir âyet zannederdi. Ve kendisi de onu bu şekliyle başkalarına rivâyet etmiş olurdu.

Ayrıca âyetlerin sayılarındaki ihtilafın sebeplerinden birisi de, her sûrenin başında bulunan besmelenin, sûre başlarındaki hurûf-u mukattaaların ve yine bazı sûrelerin başlarındaki kelimelerle, Kur'ân'ın bazı kısa âyetlerinin müstakil birer âyet olarak kabul edilip edilmeyeceği tartışmasıdır. Böyle bir ihtilafın varlığı, Kur'ân'da herhangi bir eksiklik veya fazlalık meydana getirmeyip sadece var olan bir bütünün farklı şekillerde algılanmasından ibarettir.

KUR'ÂN-I KERÎM'DE İLK VE SON OLARAK NÂZİL OLAN ÂYETLER

a. İlk nâzil olan âyetler: Yüce Yaratıcı tarafından Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) inen ilk Kur'ân âyet veya âyetlerinin hangisi olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan en meşhur ve kabul göreni, Alak sûresinin ilk beş âyeti olduğu noktasındadır. Bu görüşü destekleyen pek çok rivâyet vardır ki, bunlardan birisi şöyledir:

Hz. Âişe'nin rivâyetine göre; Resûlullah'a ilk vahiy, sadık bir rüya şeklinde gelmişti. Gördüğü rüyalar, sabahın aydınlığı gibi berraktı. Sonra bu şekildeki rüyalar O'na, yalnız kalma sevgisini verdi. Bu yüzden sık sık Hira mağarasına çekilir, vaktini ibadetle geçirirdi. Bunun için, yanına yiyeceği alır, daha fazla ibadet eder, bittiğinde Hatice'ye dönüp yeni yiyeceğini alarak, tekrar Hira'ya giderdi. Resûlullah'ın bu durumu, kendisine Hak gelinceye kadar

Hira mağarasında devam etti. Melek (Cebrail) O'na gelerek: "Oku!" dedi. Resûlullah: "Okuma bilmiyorum." cevabını verdi. Melek O'nu kuvvetlice sıktı, sonra bıraktı. Ardından tekrar: "Oku!" dedi. Tekrar kuvvetlice sıktı, sonra bıraktı. Yine: "Oku!" dedi. Üçüncü defa kuvvetlice sıktı, sonra bıraktı ve "Yaratan Rabbinin adıyla oku!" diye başlayan âyetleri okudu. Resûlullah, bütün vücudu titrer durumda, bu âyetlerle döndü.

İkinci görüşe göre, ilk inen âyetler Müddessir sûresinin başındaki ilk beş âyettir. Böyle bir görüşe götüren sebep, bununla ilgili rivayetlerin farklı yorumlanması veya fetret döneminden sonra inen ilk âyetler olmasının getirmiş olduğu bir sonuçtur.

Üçüncü görüşe göre, ilk inen âyetler Fâtiha sûresini oluşturan âyetlerdir.

Dördüncü bir görüşe göre ise, ilk inen âyet besmeledir.

b. Son Nâzil Olan Âyetler: Son nâzil olan âyetin hangisi olduğu konusunda da farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu farklılığın sebebi, Kur'ân-ı Kerîm'de ve Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) hadislerinde bu hususta kesin herhangi bir ifadenin bulunmayışıdır. Bu konuyla ilgili rivayetler sahabenin görüşlerinden ibarettir. Bununla ilgili olarak Beyhakî: "Şayet doğruysa, bu rivayetler arasındaki farkları kaldırmanın tek yolu, herkesin soruyu bildiği ile cevaplandırmış olmasıdır." derken, Kâdı Ebûbekir de şöyle demektedir: "Bu rivayetlerin hiçbiri merfû değildir. Herkes kendi içtihadı ve zann-ı gâlibi ile konuşmuştur. Belki de bunlar, vefat ettiği gün; ya da hastalanmadan az önce Resûlullah'tan duydukları son sözden haber vermişlerdir. Bir kısmı da bizzat Resûlullah'tan duymamış, fakat sonradan işitmiş olabilirler. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) en son okuduğu bu âyetin, diğer âyetlerle birlikte inmesi, bununla beraber inen âyetlerin diğerlerinin yazılmasından sonra yazılması, bunun da âyetlerin tertibinde son indiğinin zannedilmesi muhtemeldir." demektedir. En çok kabul edilen görüş, son âyetin Bakara 2/281. âyetinin olduğudur.

SEBEB-İ NÜZÛL

Kur'ân-ı Kerîm, 23 sene gibi bir zaman diliminde, Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) parçalar halinde indirilmiştir. İndirilen her âyetin bir gaye ve hikmeti vardır. Bu hikmet ve gayelerin tamamı ise, insanın dünya ve âhiretteki mutluluk ve saadetidir. Genel anlamda Kur'ân'ın iniş gayesi bu olmakla birlikte, husûsi anlamda birtakım sebeplere, özel durumlara, sorulan sorulara, herhangi bir şüpheyi ortadan kaldırmaya, meydana gelen bir problemi çözmeye vs. yönelik de nâzil olan bölümler bulunmaktadır. Ancak şu hususu belirtmekte fayda vardır: Kur'ân'ın tamamı, sayılan bu sebeplere bağlı olarak indirilmiş değildir. Hatta başlangıçta da buna benzer bir sebepten dolayı inmemiştir. Peygamberlerin ümmetleriyle olan münasebetleri, geçmişte cereyan eden birtakım olaylar, gelecekte vukû bulacak bazı hadiseler, kıyamet, cennet-cehennem gibi pek çok konuyu bu kısımdan sayabiliriz. Bunun yanında ahkâm ve ahlâka dair olan âyetlerin büyük bir kısmı ise, sebeb-i nüzûl denilen bazı vesilelerle gelmiştir. Çünkü bu çeşitten olan âyetler, toplumun hayat tarzını değiştirmeye yöneliktir. Yön verici hükümlerin, nazarî kalmamaları için, bazı hadiselerle ortaya çıkmaları ve tam muhtaç olunduğu sırada gönderilmeleri gerekir. Bu neviden olan âyetlerin ihtiva ettikleri hükümlerin ve o hükümlerin teşrîi esaslarının doğru anlaşılabilmesi için de sebeb-i nüzûlün bilinmesi şarttır. Diğer taraftan çoğunu kıssaların teşkil ettiği diğer nev'iden olan âyetlerin iniş zamanı ve muhiti pek önemli değildir ve onları doğru anlamak için, mutlaka sebeb-i nüzûlü bilmek şart değildir.

ÂYET VE SÛRELERİN NÜZÛL SEBEPLERİNİN TESPİT EDİLMESİ

Kur'ân'ın sebeb-i nüzûlüyle ilgili olarak, herhangi bir kimsenin, rivayet ve âyetlerin inişine şâhid olan, sebeplerini bilen ve bu hususta derin bilgiye sahip kimselerden duyduğunun dışında başka bir görüş beyan etmesi câiz değildir. Bu hususla ilgili

Muhammed b. Sîrîn şöyle demektedir: "Ubeyde'ye Kur'ân'daki bir âyet hakkında sorduğumda, o bana şöyle dedi: "Allah'tan kork ve doğruyu söyle! Nüzûl sebeplerini bilenler artık aramızdan ayrılıp gittiler."

Sebeb-i nüzûlü bilme, ancak sahabe efendilerimiz için mümkündü. Hatta onlardan bazıları bu durumu kesin bilmiyorsa, o zaman şöyle derlerdi: "Zannediyorum bu âyet falan konu hakkında nâzil oldu."

Bununla ilgili Kütüb-ü Sitte'de şöyle bir örnek vardır. Abdullah b. Zübeyr rivayet etmektedir: Zübeyr ile Ensar'dan bir şahıs arasında, bir su kanalıyla ilgili anlaşmazlık çıktı da çözümü için Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) müracaat ettiler. Durumu inceleyen Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): "Ey Zübeyr! Önce kendin sula, sonra da bırak komşun sulasın!" buyurdu. Bunun üzerine Ensar'dan olan şahıs: "Yâ Resûlullah! Ne de olsa o halanın oğlu!" dedi. Bu ağır itham üzerine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) yüzü değişti. Zübeyr (r.a.) diyor ki: "Zannediyorum şu âyetler başka değil, bu olayla ilgili olarak nâzil oldu. فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا Hayır, hayır! Senin Rabbin hakkı için, onlar aralarında ihtilaf ettikleri meselelerde Seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden ötürü içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın Sana tam bir teslimiyetle bağlanmadıkça iman etmiş olmazlar." (Nisâ, 4/65)

Bu da göstermektedir ki, sebeb-i nüzûlü bazen sadece sahabeden dahi ancak belli kişiler bilebiliyor. Dolayısıyla başkasının tahmin ya da zanna dayanarak "Bu âyetin iniş sebebi buydu." demesi doğru değildir.

BESMELE'NİN KUR'ÂN'DA KULLANILIŞ KEYFİYETİ

Okumaya veya herhangi bir işi yapmaya Yüce Yaratıcı'nın adıyla başlamak, Allah tarafından Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) vahyedilmiş bir edep ve saygı kuralıdır. Bu kural -meşhur

olan görüşe göre- ilk inen âyet olduğu kabul edilen اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ "Yaratan Rabb'inin adıyla oku! İnsanı yapışkan bir hücreden yaratan. Oku, Rabb'in sonsuz kerem sahibidir. Kalemle yazmayı öğretendir. İnsana bilmediklerini öğretendir." (Alâk, 92/1-5) âyetlerinde ifade edilmektedir. Yine bu, Allah Teâlâ'nın: هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ "Evvel Odur, Âhir O. Zahir Odur, Batın O. O her şeyi hakkiyle bilir." (Hadid, 57/34) beyanıyla vurgulanan temel İslâmî ilkeyle uyum içindedir. Buna göre O, her varlığın varoluşunu kendisine borçlu olduğu, her başlananın başlangıcının kendisinden kaynaklandığı tek gerçektir. O hâlde her başlangıç, her hareket ve her icraat O'nun adı ile olur. Bunun önemindendir ki Cenab-ı Hakk Kur'ân-ı Kerîm'in 113 sûresinin başında birer anahtar olarak, bir sûrenin içinde de başlı başına bir âyet olarak bulunmasını murad etmiştir.

Besmelenin önemiyle ilgili pek çok rivayet vardır. Bunlardan birkaçını şöyle sıralayabiliriz. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: "Bana öyle bir âyet indirildi ki, Dâvûd oğlu Süleyman'la Ben'den başka kimseye indirilmedi. Bu 'Bismillâhirrahmânirrahim'dir."[5]

"Bismillahirrahmânirrahim ile başlamayan her iş bereketsizdir, devam etmez ve köksüzdür."[6]

İbn Abbas'tan gelen bir rivayette Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır: "Sizden birisi eşine yaklaşmak istediğinde: 'Bismillah, Allahümme cennibne'ş-şeytâne ve cennibi'ş-şeytâne mâ razektenâ' (Bismillah! Ey Allah'ım! Bizi şeytandan, şeytanı da bize ihsan ettiğin çocuktan uzak kıl!) derse ve eğer bu yakınlıktan onlara bir çocuk bahşedilirse, o çocuğa şeytan ebediyyen zarar veremez."[7]

---

5 Heysemi, Mecmau'z-zevaid, 7/86
6 Heysemi, Mecmau'z-zevaid, 7/86
7 Buhârî, Nikâh 66; Daavât, 55; Müslim, Nikâh 116; Tirmizî, Nikâh 6

Başka bir hadislerinde de Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır: "Gerçek şu ki şeytan, besmele çekilmeyen yemeği benimseyerek kendi hakkı sayar."[8]

Gerek her sûrenin başında zikredilmesi gerekse Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi ve sellem) gelen rivayetler besmelenin önemli bir cümle olduğunu vurgulamaktadır. Bundan ötürüdür ki, o, bir anlamda Kur'ân'ın özeti kabul edilmiştir. Evet, Allah Teâlâ kâinattaki gerçekleri, insanlığın başlangıcından itibaren değişik peygamberler vasıtasıyla bildirmiştir. Aynı zamanda her peygambere gönderilen bu hakikatler, en son kitap olan Kur'ân'da bir bütün olarak yer almıştır. Ve yine Kur'ân, Fâtiha sûresinde, Fâtiha sûresi de Bismillahirrahmânirrahim cümlesinde özetlenmiştir. Dolayısıyla besmele bir anlamda bütün peygamberleri ve kitapları birbirine bağlayan manevî bir ip konumundadır.

Besmelenin, her sûrenin bağımsız bir âyeti mi, yoksa bütün sûrelere başlarken okunan tek bir Kur'ân âyeti mi olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Şafii ve Hanbelilere göre besmele hem Fâtiha sûresinde hem de diğer sûrelerde müstakil birer âyettir.

Malikilere göre "Besmele, ne Fâtiha'dan ne de diğer sûrelerden bir âyettir."

Hanefîlere göre besmele, Kur'ân'dan bir âyettir. Ancak onun her sûrenin başında yazılı olması, her bir sûrede ayrı bir âyet olduğunu göstermez. Dolayısıyla besmele bir âyet olarak Kur'ân'dandır. Sûrelerin arasını ayırmak için nâzil olmuştur. Onlara göre besmelenin namazlarda Fâtiha ile birlikte okunmadığına dair değişik rivayetler de göstermektedir ki, o, Fâtiha'dan bir âyet değildir. Nitekim ashabın: "Biz besmele nâzil oluncaya kadar, bir sûrenin ne zaman sona ereceğini bilemezdik."[9] şeklindeki rivayeti de besmelenin her sûrede müstakil bir âyet olmayıp sûrelerin arasını ayırmak için indirildiğini göstermektedir.

Besmele, ister sûreleri birbirinden ayırt etmek için, ister o sûreye bereket getirmek, isterse o sûrenin içindekileri hakkıyla

8 Müslim, Eşribe 102; Ebû Dâvûd, Et'ime 15; Ahmed b. Hanbel, 5/383, 398
9 Ebû Dâvûd, Salat 122

anlamak için Allah'ın yardımını istemek için olsun Yüce Allah'ın insanlara uzattığı manevi bir ip hükmündedir.

Bütün bu tartışmaların ve farklı rivayetlerin özeti şudur: Besmele Neml sûresinde müstakil bir âyettir. Diğer sûrelerde ise, müstakil bir âyet olmayıp sûrelerin arasını ayırt etmek için nâzil olmuştur. Dolayısıyla her bir sûrede müstakil bir âyet değildir. Buna göre ihtilaflar meselenin esasıyla değil, teferruatıyla ilgilidir. Yani bu görüşleri savunanlardan her birinin aslında, besmelenin bir âyet olduğu noktasında bir tereddütleri yoktur. Tereddüt edip farklı düşündükleri nokta, sadece besmelenin her bir sûrede müstakil bir âyet sayılıp sayılmaması meselesidir. Hele hele besmelenin Resûlullah döneminde bizzat onun emirleriyle sûrelerin başlarına yazılıp günümüze kadar da bu ilk şekliyle böylece gelmiş olduğu konusunda hiçbir kimsenin asla bir tereddüdü olmamıştır.

Besmelenin Kur'ân'dan olduğuna dair hem aklî hem de naklî pek çok delil vardır:

1. Ashabın Kur'ân hakkında başından sonuna kadar icmaı vardır. Ashaptan hiçbirinin şu anda elimizdeki Kur'ân'da olanlarla ilgili tereddütlerini ifade edecek bir rivayeti yoktur. Besmele de Kur'ân'da olduğuna göre ve ashabın da besmelenin her sûrede bulunup bulunmamasıyla ilgili tereddütleri bulunmadığına göre, besmele Kur'ân'dandır.

2. Ashap, sûrelerin başlangıç ve bitişini besmele nâzil olduktan sonra öğrendi.[10]

Müslümanlar, besmele ininceye kadar sûrenin bitip bitmediğini bilmiyorlardı. Besmele nâzil olduğunda sûrenin bittiğini anlamışlardır.[11]

İbn Abbas: "Biz Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) döneminde Kur'ân öğreniyorduk. Sûrenin bittiğini ancak besmele nâzil olunca anlardık." demektedir.

10 Ebû Dâvûd, Salat 122
11 Hâkim, Müstedrek, 1/356

Yukarıdaki bu rivayetlerin hepsi de göstermektedir ki besmele, sûrelerin başlarında nâzil olan bir âyettir.

3. İbn Abbas'ın şu rivayeti de besmelenin bir âyet olduğunu teyid eder: "Kim besmeleyle kıraata başlamayı terk ederse, Allah'ın kitabından bir âyeti terk etmiş olur."[12]

4. Besmelenin Kur'ân'da sadece Berâe sûresinde terk edilip diğer sûrelerde yazılmış olması da onun bir âyet olduğunu gösterir.

5. Kur'ân tarihine baktığımızda, Kur'ân'a sûre isimlerinin yazılması, noktalama işaretlerinin konulması, ta'şir (cüz tarzında parçalara, bölümlere ayırma) gibi icraatlar karşısında değişik tepkiler olmuştur. Fakat besmeleyle ilgili herhangi bir tartışma olmamıştır. Şayet olsaydı, diğer hususlarda olduğu gibi bu, rivayet edilirdi. Demek ki besmele Kur'ân'dandır ve bizzat Resûlullah bunun böyle olduğunu belirtmiştir.

Kur'ân'dan olmayan bir şeyin Kur'ân'a yazılmasıyla ilgili daha ilk dönemlerden itibaren oldukça titiz davranılmıştır. Hatta o kadar ki Hz. Ömer (r.a.) bir adamın sûrelerin yan tarafına o âyetlerle ilgili açıklayıcı küçük notlar yazdığını duyunca onu çağırtmış, ağır bir şekilde onu cezalandırmıştır.

Aynı tepkiyi sadece Hz. Ömer'de değil, diğer bütün sahabide görmek mümkündür. Mesela İbn Mes'ûd (r.a.): "Kur'ân'ı her şeyden tecrid ediniz." demektedir. Hatta bir defasında birinin elindeki bir Mushaf'ta Kur'ân'ın dışında yazılan bir yazı (muhtemelen o âyetle ilgili tefsir olarak yazılmış bir not) görünce onu alıp kendi eliyle sildi ve: "Kur'ân'a başka bir şey karıştırmayınız!" dedi.

İşte bütün bu ve buna benzer rivayetler göstermektedir ki, Hz. Osman'ın cem'ettiği (bir araya getirdiği) Mushaf, bizzat Allah Resûlü'ne nâzil olan Mushaf'tır. Şayet sûrelerin başındaki besmele Resûlullah'ın bildirdiği şekliyle olmasaydı veya Kur'ân'dan olmasaydı, ashap diğer hususlarda karşı çıkıp tepkini

12 Beyhaki, Şuabu'l-İmân, 1/440

gösterdiği gibi, bu hususta da sert bir şekilde itiraz eder ve besmeleleri yazdırmazdı.

Ayrıca Tabiin döneminde ve daha sonraki dönemlerde Mushaf'a ta'şirlerin yapılması, âyetlerin isim ve sayılarının yazılması gibi hususlar câiz görüldü. Ancak bu icraatı yapanlar, bu davranışlarına farklı meşru sebepler getirmelerine rağmen, asla Hz. Osman'ın besmeleyle ilgili tutumunu delil olarak kullanmadılar. Bu da göstermektedir ki, sûrelerin başlarındaki besmele, Resûlullah'ın bildirmesiyledir ve bu konuda asla bir tereddüt yoktur.

Yukarıdan beri kısaca üzerinde durduğumuz ve hakkındaki değişik hususlarına değindiğimiz besmele; Kur'ân'ın Neml sûresinde yer alan müstakil bir âyettir. Aynı âyet, tam olarak hikmetini anlayamasak da her sûrenin başında zikredilmiştir. Bu zikredilme ister her defasında bizzat Allah tarafından yeniden nâzil olunmuş olsun, isterse bir defa nâzil olup diğer defalar bunun okunması ve zikredilmesi Resûlullah'a bildirilmiş olsun, fark etmez. Zaten besmeledeki ihtilaflar meselenin aslıyla değil, daha çok onun her defasında nâzil olan bir âyet olup olmamasıyla ilgilidir. Yoksa hiçbir sahabi sûrelerin başında yazılan besmelenin Resûlullah döneminde olmayıp sonradan çıkartıldığıyla ilgili en küçük bir tereddüte sahip değildir. Ayrıca bu konunun, yani besmeleyle ilgili farklı görüşlerin olmasının, sûrelerin şu andaki Mushaflarda dizilişlerinin tevkîfi olup olmamasıyla ise hiçbir ilgisi yoktur. Çünkü tartışılan husus besmelenin müstakil bir âyet olup olmamasıdır. Yoksa sûrelerin başında yazılan besmelenin ilk dönemde yani Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında olmayıp sonradan yazıldığıyla ilgili asla değildir. Kaldı ki en zayıf bir ihtimalle besmelenin bir âyet olmadığını düşünsek dahi, bu hiçbir zaman sûrelerin tevkîfi olmadığını göstermez. Zira besmele, Hz. Peygamber hayattayken okunmakta ve bilinmektedir. Muhalfarz Resûlullah'ın sözü dahi olsa, ashap onu Kur'ân'a başladıklarında ve ayrıca sûrelerin başlangıcında okumakta ve böylece amel etmektedir.

MUHKEM VE MÜTEŞÂBİH ÂYETLER VE HİKMETLERİ

1. Muhkem-Müteşâbih Kelimelerinin Anlamı

Muhkem kelimesi, lügatte bir şeyi mükemmel yapmak ve bir şeyi ihlal edecek şeylere karşı koruyup engellemek anlamlarına gelmekte olup ıstılahta ise, kolaylıkla anlaşılabilen, tefsire fazla ihtiyaç göstermeyen ve tek anlamı olan âyetlere denilir. Müteşâbih ise lügatte ortak olmak, benzeşmek ve genellikle karışıklığa sebep olan benzerlik gibi anlamlara gelmekte olup ıstılahta ise, birden fazla anlamlara gelebilen, açıklamaya ihtiyaç duyulan veyahut anlamı akıl ve nakille bilinemeyecek olan âyetlere denilir.

Bununla ilgili olarak Kur'ân-ı Kerîm'de üç farklı âyet vardır. Bunlardan birincisine göre Kur'ân'ın tamamı muhkemdir:

الٓرٰ كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ

"Elif Lâm Ra. Bu öyle bir kitaptır ki, âyetleri muhkem kılınmış, sonra da her şeyden haberdar olan hikmet sahibi Allah tarafından âyetleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır." (Hud, 11/1) Burada muhkem, her bakımdan boşluktan uzak, bozulmak ihtimali olmayan, gayet sağlam, âdeta son derece güçlü bir yapı gibi bütün zamanlara meydan okuyan, muntazam veya hakîm, yani yüce hikmetleri içeren, hikmet nizamı ile düzenlenmiş gibi anlamlara gelmektedir.

İkincisine göre Kur'ân'ın tamamı müteşâbihtir:

اَللّٰهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللّٰهِ ذَلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ

"Allah sözlerin en güzelini indirmiştir. Allah'ın vahiy yolu ile gönderdiği bu söz, her tarafı birbirini tutan, gerçekleri, farklı üsluplarla tekrar tekrar beyan eden bir kitaptır. Rab'lerini tazim edenlerin derileri onu okuyup dinlerken ürperti duyar.

Sonra derileri ve kalpleri Allah'ı anmakla ısınıp yumuşar, sükûnet bulur. İşte bu, Allah'ın hidayetidir ki onunla dilediğine yol gösterir. Ama Allah'ın şaşırttığı kimseyi ise hiç kimse doğru yola koyamaz." (Zümer, 39/23) Burada müteşâbih, güzellikte, hikmette, hükümde, sağlamlıkta birbirine benzemesi, birbirini tasdik etmesi, hak ve doğruluk üzerine kurulmuş olması, lafız ve manalarının tam bir uyum ve âhenk içinde bulunması demektir.

"Mesâniy" ise hükümleri, öğütleri ve kıssaları ikilenir, tekrarlanır, okunuşu tekrar edilir, vaad ve tehditleri tekrarlanır veya bir şey zikredilir, sonra da onun zıddı olan zikredilir (mü'minlerin ve kâfirlerin zikredilmesi, cennet ve cehennemin zikredilmesi gibi) demektir.

Üçüncüsüne göre ise:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلاَّ اَللهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلاَّ أُولُوا الأَلْبَابِ

"Bu muazzam Kitabı sana indiren O'dur. Onun âyetlerinin bir kısmı muhkem olup bunlar Kitabın esasıdır. Âyetlerin bir kısmı ise müteşabihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar sırf fitne çıkarmak, insanları saptırmak ve kendi arzularına göre yorumlamak için müteşabih kısmına tutunup onlarla uğraşır dururlar. Halbuki onların hakikatini, gerçek yorumunu Allah'tan başkası bilemez. İlimde ileri gidenler: 'Biz ona olduğu gibi inandık. Hepsi de Rabbimizin katından gelmiştir.' derler. Bunları ancak tam akıl sahipleri düşünüp anlar ve şöyle yalvarırlar." (Âl-i İmran 3/7) Buradaki muhkem-müteşâbih kelimeleri ise, yukarıdakilerden farklı bir anlamda kullanılmıştır. Burada iki kelime arasında bir zıtlık söz konusudur. Yani birtakım âyetler vardır ki bunların anlamlarını ancak Allah bilir; yine birtakım âyetler de vardır ki bunların anlamlarını ise ilimde ilerlemiş olanlar bilebilir.

2. Müteşâbihin Çeşitleri

Müteşâbih âyetlerin varlığına sebep olan şey, Yüce Yaratıcı'nın maksadının tam olarak bilinmeyip gizli olmasıdır. Bu gizlilik bazen yalnızca lafızda bazen yalnızca anlamda bazen de hem lafız hem de anlamda bulunmaktadır.

a. Müteşâbihin Lafızda Olması

Müteşâbihlik, kullanılan lafızdan olabilir ki, bu lafız müfred bir kelimede veya bir cümlede olabilir. Müfred bir kelimede olması ya kelimenin garip bir kelime olmasından, yahut da bu kelimenin birkaç farklı anlama gelmesinden kaynaklanmaktadır. Müteşâbihliğin, bir cümlede olması ise, o cümlenin uzun, kısa oluşundan veya cümle yapısından kaynaklanmaktadır. Bunların daha iyi anlaşılması için birer misal verecek olursak:

a. 1. Müteşâbihin Müfred ve Garip Bir Kelimede Olması

Buna örnek olarak şu âyeti verebiliriz: "ve fâkiheten ve ebben" "Meyveler ve çayırlar" (Abese, 80/31) Buradaki "ebben" kelimesi o gün için fazla kullanılmadığından anlamı bilinmemektedir. Hatta bununla ilgili rivayetlerin birinde şöyle anlatılır: Hz. Ömer minberde "ve fâkiheten ve ebben" âyetini okuduktan sonra: "Bunların hepsini biliyoruz, fakat 'ebb' nedir?" diye sormuş; sonra elindeki âsâyı kırıp atarak şöyle demiştir: "İlâhi! Hayata yemin ederim ki bunu anlamaya çalışmak bir zorlanma ve külfettir. Ey Ömer'in anasının oğlu! 'Ebben'in ne olduğunu bilmesen ne var? Bu kitaptan açıklananları arayın ve onunla amel edin. Bilemediklerinizi de Allah'a havâle edin."

a. 2. Müteşâbihin Müfred ve Anlamı Müşterek Bir Kelimede Olması

Bazı yerlerde de müteşâbihliğe sebep olan şey, kullanılan kelimenin birden fazla anlam taşımasıdır. Meselâ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ "Nihayet bir yolunu bulup onlara kuvvetli bir darbe

indirdi." (Saffat, 37/93) Buradaki "yemin" kelimesi sağ el, kuvvet ve yemin anlamlarına gelmektedir.

a. 3. Cümledeki Muhtasarlıktan Dolayı Müteşâbihlik

Müteşâbihliğin varlığının diğer bir sebebi de, cümlede bazı kelimelerin zikredilmeyip özetle anlatılmasıdır. Meselâ: وَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَثُلاَثَ وَرُبَاعَ "Eğer öksüz kızlarla evlendiğinizde onlara karşı adâletli davranamamaktan korkarsanız, hoşunuza giden diğer kadınlardan iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz.." (Nisâ, 4/3) Buradaki anlama göre muhtasar olan metnin açılımı şöyledir: "Ve in hiftüm ellâ tuksidû filyetâmâ *lev tezevvectumûhunne* fenkihû *min ğayrihinne* mâ tâbe leküm minennisâi mesnâ ve sülâse ve rübâ"

a. 4. Cümledeki Dizilişten Dolayı Müteşâbihlik

Müteşâbihliğin bir sebebi de, cümlenin yapısıdır. Meselâ:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا قَيِّمًا لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِنْ لَدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا

"Hamd, o Allah'a mahsustur ki kulu (Muhammed'e) kitabı indirdi ve ona hiçbir eğrilik koymadı. Onu dosdoğru olarak indirdi.." (Kehf, 18/1-2) müteşâbih âyetinin dizilişi,

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ قَيِّمًا وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِنْ لَدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا

şeklinde olsaydı bu müteşâbihlik söz konusu olmazdı.

b. Müteşâbihliğin Yalnızca Manada Olması

Bazen de müteşâbihlik yalnızca anlamda olur. Bununla ilgili Kur'ân-ı Kerîm'de pek çok örnek vardır. Allah'ın sıfatları, kıyametin ahvâli, cennetteki nimetler, cehennem azabı gibi hususlar, insan aklının tam olarak kavrayamayacağı konulardır. Zira bunlar insanın his dünyasından tamamen uzak şeylerdir. Bu konuda

âlimler arasında iki farklı yaklaşım söz konusudur. Bunlardan birincisine göre, Allah'ın sıfatlarını Allah'a isnâd etmek muhaldir. Onun için bunlardan kasdedilen şeylerin Allah'a havale edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. İkincisine göre ise, zâhiren muhal gibi gözüken bu lafızların, Allah'ın Zâtı'na göre yorumlanması gerekir. Meselâ, اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى (Tâhâ, 20/5), وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ (En'âm, 6/61), وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلاَلِ وَالإِكْرَامِ (Rahmân, 55/27), وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا (Fecr, 89/22), يَدُ اللهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ (Fetih, 48/10) gibi âyetlerde selef mezhebine mensup âlimler, Cenâb-ı Hakk'ı bu sıfatlarından zâhiri anlamlarından tenzîh eder, herhangi bir yoruma gitmez, onlara zikredilen şekilde inanır ve bunların hakikatını Allah'a havâle ederler. Ancak halef mezhebine mensup olan ulemâ ise, bu âyetlerde zikredilen şeylere, mesela, 'istivâ'ya istikrar, 'fevkiyyat'a O'nun yüceliği, 'vech'e O'nun Zât'ı, 'Allah'ın gelişi'ne O'nun emrinin gelişi, 'Allah'ın eli'ne de O'nun kudreti gibi anlamlar vermişlerdir.

c. Müteşâbihliğin Hem Lafız Hem de Anlamda Olması

Bazı âyetlerde de müteşâbihlik hem lafızdan hem de lafzın ihtiva ettiği anlamdan kaynaklanmaktadır. Buna örnek olarak şu âyeti verebiliriz:

وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا

".. İyilik, evlere arka taraflarından girmek değildir.." (Bakara, 2/189) Araplar ihrama girdiklerinde, evlerine kapılarından değil de, duvarda bir delik açarak arka taraftan girip çıkarlardı. Cenâb-ı Hakk da onların bu davranışlarının iyilik anlamına gelmeyeceğini ve kendilerine bir şey kazandırmayacağını belirtmiştir. Arapların bu âdetlerini bilmeksizin âyetten kasdedilen manayı anlamak zordur. Demek ki âyetin hem lafız hem de anlamında bir müteşâbihlik vardır.

Netice itibariyle anlamının bilinip bilinememesi açısından müteşâbihliği üçe ayırmamız mümkündür:

c. 1. Hiçbir Kimsenin Anlamını Bilemeyeceği Kısım:

Müteşâbih olan bazı konular vardır ki, bunların anlamını ancak Allah bilebilir. Bu konular, Allah'ın Zât'ı, sıfatlarının hakikati ve kıyametin kopma zamanı gibi durumlardır.

c. 2. Kısa Bir Araştırma ve İncelemeyle Herkesin Anlayabileceği Kısım:

Bu kısımdaki müteşâbihlik, ya lafzın muhtasarlığından ya uzunluğundan ya da lafzın dizilişi gibi durumlardan kaynaklanmaktadır.

c. 3. Sadece Bazı Âlimlerin Anlayabileceği Kısım:

Bu kısma gelince, Kur'ân-ı Kerîm'i derin bir tefekkürle inceleyen, onun üzerinde çalışmasını yoğunlaştıran ve böylece onun âyetlerinden kasdedilen anlamları yakalama keyfiyetine kavuşan kimselerin anladıkları şeylerdir. Hz. Peygamber'in, İbn Abbas'a yapmış olduğu dua da bu üçüncü gruba işaret etmektedir: Allahümme fakkihhu fiddini ve allimhut'te'vîle "Allah'ım! Onu dinde anlayışlı kıl ve ona Kur'ân'ın yorumunu öğret."[13]

3. Kur'ân'da Müteşâbih Âyetlerin Bulunmasının Hikmetleri

Kur'ân-ı Kerîm, geçici bir süre ve belli bir topluluk için gelmiş bir kitap değildir. Bilakis o, hem zaman hem de mekân itibariyle evrensel bir özelliğe sahiptir. Bunun için getirmiş olduğu prensiplerin ve sözlerin bütün devirlerdeki insanlar tarafından rahatça anlaşılması gerekir. İşte onun bu şekilde anlaşılması ancak meseleleri ortaya koyarken kullandığı tabirlerle mümkündür. Yani her dönemdeki insan, Kur'ân'da geçen ifadelerden kendi devrine göre bir şeyler anlayabilir. Onu böyle bir anlamaya götüren şey, müteşâbih âyetlerin varlığıdır.

13 Buhari, Vudû 10

Şöyle bir örnekle mesele daha da açığa kavuşmuş olacaktır: Farz edin ki siz bundan üç yüz sene önceki bilimsel seviyede yaşayan bir topluluğa hitap ediyor ve onlara radyoyu anlatmak istiyorsunuz. Onlar, radyo teknolojisinde yer alan elektromanyetik dalgalar, transistor, stüdyo, verici merkez, alıcı cihaz gibi unsurları bilmek bir tarafa, elektrik hakkında küçücük bir bilgiden bile mahrumdurlar. Siz radyo hakkında mesela; "Radyo, konuşan bir kutudur." demeyi en münasip anlatım tarzı bulursunuz. Aslında bu ifade radyo hadisesinin ihtiva ettiği gerçeklerin yüzdebiri bile değildir, ama bununla beraber onlara gerçeği bütün yönleriyle anlatmak mümkün olmadığından yine de en uygun şekil budur. Fakat o insanlara düşen en uygun davranış da bu kadarlık bir bilgi ile yetinmektir. Yoksa yanlış çıkarımlara yönelerek: "Radyo konuştuğuna göre ağzı da vardır. Ağzı olunca dili de dişleri de olmalıdır. Ayrıca yemek yemesi de gereklidir." gibi sonuçlar çıkarmaları yanlış yola kaymak demektir. Müteşâbih âyetler de çeşitli taraflara çekiştirilerek kişinin kendi seviyesine, peşin hükümlerine indirgenirse, âyette Cenâb-ı Allah'ın kınadığı duruma düşülmüş olur.

Diğer taraftan, insan hayatı, birçok durumda, mutlak hakikatlerden ziyade, nisbî hakikatler üzerine kuruludur. Büyüklük-küçüklük, çokluk-azlık, güzellik-çirkinlik, yakınlık-uzaklık, sıcaklık-soğukluk, bilgili-câhil olma gibi birçok kavram nisbîdir, kişiden kişiye, bir yerden diğer bir yere göre değişir. Ama insan hayatı bu gibi nisbî gerçeklerle devam etmektedir. Beşer ilmi, devamlı bir gelişme halindedir. Kur'ân-ı Kerîm, dünyanın her tarafında yaşayan, kıyamete kadar gelecek nesillere hitap eden bir hakikatler hazinesidir. Farklı seviyelere hitap eden dersleri ihtivâ eden bir kitaptır. İşte bu farklı seviyelere aynı kelâmla hitap etme, müteşâbihlerle gerçekleşmektedir.

Bir ağacın oluşumuna benzer bir hali olan bu kâinat ağacında olgunlaşmaya, kemâle ermeye yönelik bir meyil vardır. Onun içinde yer alan insanda da terakkî, yani ilerleme meyli dallanmıştır. Terakkî meyli bir çekirdek gibi olup onun da neşv ü nemâ bulması yavaş yavaş, birçok tecrübe neticesinde olur. Çok çeşitli

fikirlerin, zekâların ürünlerinin birbirine eklenmesi ile gelişir ve birbirini netice veren bilim ve sanatlar böylece olgunlaşır. Bu sanat ve teknikler, basamak basamak oluşur ve bir önceki olmadan sonrakinin meydana gelmesi söz konusu değildir.

Hakîm-i Mutlak olan Allah'ın hikmeti, Yüce Kitabının, çeşitli nevilerden müteşâbihler ihtiva etmesini dilemiştir. Bu müteşâbih ifadeler sayesinde, Kur'ân sayısız ve sınırsız manalar kaynağı olmaktadır. "Allah bu gibi meselelerde, kullarını muayyen bir anlayışla yükümlü kılmamış, bilakis beşer akılları için içtihad ve gayret kapılarını açık bırakmıştır. Böylece insanlar oralardan girerek, Allah'ın kendilerine lutfettiği anlama ve idrak nimetlerinden yararlanabilirler."

Şunu unutmayalım ki, Allah Teâlâ kulların yükümlü tuttuğu itikad esasları, ibâdetler, muâmeleler ve ahlâk esaslarını muhkem âyetlerinde açıkça bildirmiştir. Kur'ân'ın esas maksatları bunlarda bildirildikten sonra, her bir âyetinin herkes nezdinde aynı şekilde açık manalı olmasını beklemek doğru değildir. Kur'ân'ın mübîn vasfından bunu anlamak sığ bir anlayıştır.

Allah insanlara anlayabilecekleri şekilde hitap eder. Ne var ki kullar muhkem âyetleri açıkça anlarken, müteşâbihleri fikri seviyelerine, ilmi derecelerine göre anlar, ama ihâta vechi ile, etraflı bir şekilde kavrayamazlar. Müteşâbihler bir itibara göre hakîki ve izâfi olmak üzere iki kısma ayrılabilir. Allah Teâlâ'nın bazı sıfat ve şuunatına dair olan müteşabihlerden bile birtakım manalar anlayabiliriz. Fakat bunların tam mahiyetlerini, gerçek murad-ı İlâhiyi anlamamız mümkün olmadığından, muhkem âyetleri kıstas olarak anlamaya çalışırız. Bu âyetlerden neler kastedilmiş ise, onlara mücmel olarak iman edip Allah'ı mahluklara benzetmekten tenzih ederiz.

KUR'ÂN'IN YEDİ HARF ÜZERİNE İNMESİ

Konunun çıkış yeri, birbirine yakın farklılıklarda Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) isnâd edilen hadislerdir. Bunlardan birinde Hz. Ömer (r.a.) şöyle demektedir: "Hişam b.

Hakîm b. Hizâm'ı Furkân sûresini farklı bir şekilde okurken dinledim. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bana bu şekillerden hiçbirisiyle okumamıştı. Namazın içerisinde adamın üzerine atılacak oldum. Kendimi zorla zapdedip namazı bitirmesini bekledim. Selamı verir vermez elbisesinden tutup kendime doğru çektim ve: 'Sana bu sûreyi kim öğretti?' dedim. 'Onu Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bana öğretti.' dedi. Bunun üzerine: 'Yalan söylüyorsun, onu Resûlullah bana da öğretti, ancak senin okuduğuna hiç benzemiyor.' dedim ve adamı tutup doğru Hz. Peygamber'e götürdüm. 'Ey Allah'ın Elçisi, bu adamın, Furkân sûresini, bana hiç okumadığın farklı şekillerde okuduğunu işittim.' dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem):

'Adamı bırak.' dedi ve sonra da ona dönerek: 'Ey Hişam! Oku bakalım.' dedi. Hişam kendisinden işittiğim şekilde, sûreyi yeniden okudu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bana dönerek: 'Evet, sûre bu şekilde indirildi.' buyurdu. Sonra bana: 'Ey Ömer! Sen de oku.' dedi. Aynı sûreyi ben de, bana öğrettiği şekilde okudum. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdular:

'Evet, sûre bu şekilde de nâzil oldu. Biliniz ki, bu Kur'ân yedi harf üzere indirilmiştir. Bunların hangisi kolayınıza gelirse onunla okuyun."[14]

Diğer bir rivâyette de, Cibril, Hz. Peygamber'e: "Allah ümmetinin Kur'ân'ı bir harfe göre okumasını emrediyor." der. Resûlullah ümmetinin takat getiremeyeceğini söyleyip Cenâb-ı Hakk'ın bağışlamasını ister. Devamında iki, sonra da üç harfe izin verilir. Hz. Peygamber daha da izin isteyince, neticede yedi harfe izin verilir.[15]

Yukarıdaki rivayetlerde de görüldüğü üzere, hadiste "yedi harf" ifadesi geçmekte, ancak bundan maksadın ne olduğu kesin olarak anlaşılmamaktadır. Zira 'harf' kelimesi, Arapça'da bir şeyin ucu, sivri ve keskin tarafı, hece harfleri, su yolu gibi farklı anlamlara gelmektedir. Bunun için Kur'ân-ı Kerîm'deki yedi

14 Müslim, Müsâfirîn 273,274; Nesâî, İftitâh 37; Ahmed b. Hanbel, 5/41,51...
15 Müslim, Müsâfirîn 273, 274; Nesâî, İftitâh 37; Ahmed b. Hanbel, 5/41,51...

harften kastedilenin ne olduğu hususunda öteden beri âlimler değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunların detayına girmeksizin en çok kabul gören görüş şöyledir:

1. *İsimlerin müfred (tek), tensiye (iki), cem' (çoğul), müzekker (erkek) ve müennes (bayan) olmalarıdır*. Buna örnek olarak: وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ "Onlar ki emânetlerine ve ahidlerine riâyet ederler." (Mü'minûn, 23/8) âyetini gösterebiliriz. Burada cem' (çoğul) أَمَانَاتِهِمْ olarak okunduğu gibi, müfred (tekil) أَمَانَتِهِمْ olarak da okunmuştur.

2. *Fiillerin mazi, muzari, emir gibi kullanışlarındaki farklılıklardır*. Buna örnek olarak: فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا "Fakat onlar: "Ey Rabb'imiz seferlerimizin mesafelerini uzat." dediler..." (Sebe', 34/19) âyetini gösterebiliriz. Burada emir olarak bâid okunduğu gibi, "Rabbunâ ba'ade" şeklinde, Rabb kelimesi zamme, bâid kelimesi de fiil-i mazi ve şeddeli olarak da okunmuştur. Aynı şekilde ye'lemûne ve te'lemûne gibi fiillerdeki değişiklikler de bu gruptandır.

3. *İ'rab vecihlerindeki farklılıklardır*. Buna örnek olarak: مَا هَذَا بَشَرًا "..Hâşâ bu beşer değildir.." (Yûsuf, 12/31) âyetini gösterebiliriz. Çoğunluğa göre burada mâ edatı leyse gibi amel eden bir amil sayılarak beşeran şeklinde mansup okunurken, bazıları da mâ'yı leyse gibi amel ettirmeyip beşerun şeklinde merfû olarak okumuşlardır.

4. *Ziyade ve noksan ile olan farklılıklardır*. Ziyadeye örnek olarak: وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا "Allah, onlar için altından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır." (Tevbe, 9/100) âyetini gösterebiliriz. Burada bir kıraatte min yokken, diğer bir kıraate göre "min tehtihal enhâru" şeklindedir.

Noksana da şunu örnek verebiliriz: وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالأُنْثَى "Erkeği ve dişiyi yaratana yemin olsun ki." (Leyl, 92/3) şeklinde okunduğu gibi, "vez-zekera vel-ünsâ" şeklinde de okunmuştur.

5. *Takdim ve te'hir ile olan farklılıklardır.* Buna örnek olarak: فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ "Onlar öldürürler ve öldürülürler." (Tevbe 9/111) âyetini gösterebiliriz. Burada bu şekilde okunduğu gibi, وَ يَقْتُلُونَ فَيُقْتَلُونَ şeklinde de okunmuştur.

6. *Harflerin veya kelimelerin değiştirilmesiyle olan farklılıklardır.* Harflerin değiştirilmesine örnek olarak: وَانْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا "Kemiklere bak. Onları nasıl bir araya getiriyoruz." (Bakara, 2/259) âyetini verebiliriz. Bu şekliyle okunduğu gibi, "keyfe nenşuruhâ" şeklinde de okunmuştur. Kelimelerin değişmesine de "ve talhin mendûdin" "Meyveleri birbiri üzerine yığılmış muz ağaçları" (Vâkıa 56/29) âyetini gösterebiliriz. Burada talhin olarak okunduğu gibi, tal'in şeklinde de okunmuştur.

7. *Lehçe farklılıklarıdır.* Bunlara örnek olarak şunları gösterebiliriz: "Hel etâke hadîsu Mûsâ" şeklinde okunduğu gibi, etâke ve Mûsâ kelimelerinin imalesiyle etî ve Mûsî şeklinde; habîran basîran şeklinde okunduğu gibi, habiren basîren şeklinde ra harfinin inceltilmesiyle ile; kad efleha'l-mü'minûn şeklinde okunduğu gibi, hemzenin teshili ile de kadefleha'l-mü'minûn şeklinde de okunmuştur.

Kur'ân'ın yedi harf üzerine inmesindeki hikmet, okunmasının kolaylaştırılması içindir. Özellikle indiği dönemi düşünecek olursak, farklı kabilelere mensup olan Araplar, telaffuzda farklılıklar gösteriyorlardı. Bazen de bu konuda zorlanıyorlardı. İşte böyle bir kolaylıktan dolayı, Cenab-ı Hakk onlara asli hüviyetini ve anlamını değiştirmeksizin bazı kelimelerin farklı okunmasında ruhsat verdi. Örneklerde de görüldüğü gibi bu farklılıklar yazıdan ziyade sadece telaffuzdadır. Belli bir süreçten ve Arapların bu telaffuzlara da âşina olmasından sonra bu muvakkat izin de zaten sonradan kaldırılmıştır. Bu da büyük bir çoğunluğa göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) tarafından yapılmıştır. Çünkü böyle bir icraata ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) yetkili olabilirdi.

Bir de bu konuyla ilgili sayılabilecek kıraat konusu vardır ki, önemine binaen kısaca ondan da bahsetmek faydalı olacaktır:

Bazı kimseler yedi harfle kıraatları birbirine karıştırarak, ikisinin aynı şeyler olduğunu zannetmişlerdir. Aslında ikisi birbirinden farklı farklı şeylerdir. Aralarında şöyle bir yakınlık vardır ki, o da, kıraatların, yedi harfin bir cüz'ünü teşkil etmiş olmasıdır. Yedi harften maksadın ne olduğu hususlarını yukarıda örnekleriyle göstermiştik. Kıraata gelince, kelâma ârız olması mümkün olan medd, kasr, imâle, tahfif, teskil, idğam, izhar, ibdal, noktalama gibi eda ve telaffuz çeşitleri olup mütevatir bir senedle Hz. Peygamber'den nakledilmişlerdir.

Hz. Osman'ın Mushaf gönderdiği beldelerden, o beldedeki Mushaf'a göre, çeşitli şartları muhtevi birer kıraat imamı seçilmiş, daha sonra da bu kıraatlar bu imamlara nisbet edilmiştir. Sahih olan kıraatlarda, Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi ve sellem) sahih bir senetle rivayet edilmiş olması, takdîren de olsa Hz. Osman'ın imam Mushaf'ına uygun olması, Arapça'nın kâidelerine uygun olması gibi şartlar aranmıştır. Bu şartları taşımayan kıraatlar ise şâz olarak değerlendirilmişlerdir.

4. BÖLÜM
KUR'ÂN'IN SÛRELERİ

SÛRENİN ANLAM ÇERÇEVESİ VE SÛRE SAYISI

Sûre, lügat itibariyle rütbe, yüksek mevki, şeref, güzel ve yüksek bina, sûr, binanın üst kısmı veya katları anlamlarına gelir. Sûrenin çoğulu "suver"dir. Terim olarak ise, âyetlerden meydana gelen, başı ve sonu bulunan müstakil Kur'ân parçalarına denir. Kur'ân-ı Kerîm, biri diğeri tarafından kesilmiş 114 sûreye ayrılmıştır. Bina katlarına sûre denildiğinden dolayı, Kur'ân'ın muhtelif kısım ve tabakaları teşkil eden parçalarına da böylece sûre adı verilmiştir. Her sûrenin Allah'ın kelâmını ihtiva ettiğinden ve yüksek bir mevki işgal etmiş bulunduğundan bu ismi almış olması kuvvetle muhtemeldir. Kur'ân parçaları, yerli yerinde kelimelerden meydana gelen ve omuz omuza vererek birbirine destek olan âyetlerden örülmüş sağlam ve yüksek bir şehir sûru gibidir. Başkalarından hemen ayırt edilebilen yüksek ve muhkem bir bina durumunda olup hakikatlerin bir kalesidir.

Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinde geçen 'sûre' kelimesinin, muhtevâ bakımından ifadesi, 'Kur'ân' tabiriyle aynı manadadır. Fakat dilin daha sonraki zamanlarındaki kullanılışında, bu iki kelime birbirinden ayrılmıştır. 'Kur'ân' kelimesi yazı ile tespit edilmiş ve bir araya getirilmiş vahiylerin adı olmuş, 'sûre' ise, başlangıçta her biri bir vahye delâlet eden, fakat sonra Kur'ân'ın birçok vahiy veya vahiy parçalarından teşekkül eden kısımlarını ifade için kullanılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de 114 sûre bulunmaktadır.

Bunların en kısa olanı, üç âyetten meydana gelen Kevser sûresi; en uzun olanı ise 286 âyetten müteşekkil Bakara sûresidir.

SÛRELERİN İSİMLENDİRİLMESİ

Kur'ân'daki sûreler, isimlerini ya kıssasını ihtivâ ettikleri şahsiyetlerden (Nûh, Hûd, Yûsuf, Âl-i İmrân gibi), ya bahsi geçen topluluklardan (Benî İsrâil, Cin, Melâike gibi), ya sûrenin ilk kelimesinden (Necm, Duhâ, Asr gibi), ya hurûf-u mukattaalardan (Tâhâ, Sâd gibi), ya da sûrede geçen garip bir kelimeden (Ra'd, Nahl gibi) almaktadır. Bazen bir sûrenin birden fazla isminin olduğu gibi (İnsan-Dehr, Fâtır-Melâike, İsrâ-Benî İsrâil), bazen de iki veya daha fazla sûreye bir isim verilmiştir (Zehrevân; Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerine denilmektedir ki, iki parlak sûre anlamına gelmektedir. Muavvizetân; Felak ve Nass sûrelerine denmektedir. Muavvizât, İhlâs, Felâk ve Nass sûrelerine denmektedir. Müsebbihât; Hadîd, Saff, Cum'a, Teğâbûn ve A'lâ sûrelerine denmektedir.)

KUR'ÂN'IN SÛRELERE AYRILMASININ HİKMETLERİ

Kur'ân'ın değişik sûrelerden meydana gelmesinin hikmetiyle ilgili olarak şunları söyleyebiliriz:

a. Kur'ân-ı Kerîm'in sûrelere ayrılması, ezberlenmesini kolaylaştıran bir unsurdur. Zira bir işin küçük parçalara ayrılarak yapılması, bütününü birden yapmaktan daha kolaydır. Şayet sûreler hâlinde olmasaydı, gözümüzde büyütür, ezberlemeye, belki kolay kolay okumaya bile müşevvik bulamazdık.

b. Her sûrede ağırlıklı olarak belirli konular işlenmektedir. Bu konuların daha iyi anlaşılması ve vurgulanmak istenen ana fikrin belirginleştirilmesi için ayrı ayrı parçalara ayrılması daha uygundur.

c. Kur'ân'daki sûrelerin uzunluk ve kısalık olarak belirli bir standardı yoktur. Bazı sûreler uzun iken -Bakara sûresi gibi- bazıları da -Kevser sûresi gibi- kısa olabilmektedir. Kur'ân'ın i'cazının veya tahaddisinin gerçekleşebilmesi için, sûrelerin uzunluk ve kısalığının farkı yoktur. Çok kısa da olsa her sûre, başlı başına bir mu'cizedir ve benzeri beşer tarafından getirilemez.

d. Kitap yazanların da yaptıkları gibi, okuyucuların daha iyi istifade etmesi için, eserlerin belli bölüm ve başlıklara ayrılması, bir bütün olarak yazılmasından daha faydalıdır. Zira pek iyi biliriz ki, bir kitabı eline alan okuyucu, bölümlere ayrılması halinde onu daha şevkle okur, bölüm bölüm ilerler.

e. Kur’ân-ı Kerîm’i ezberleyen kişi, O’ndan bir sûre ezberlediğinde, kendisinde Kur’ân’ın müstakil bir bölümünü ezberlediği kanaati hâsıl olur ki, bu da ezberlediği şeyin önemini kavraması bakımından mühimdir. Hz. Enes’in şu sözü bunu göstermektedir: “Bizden birisi Bakara ve Âl-i İmrân sûresini ezberlediğinde, o kişinin bizim yanımızda önemli bir yeri olurdu.”[16]

Kur’ân’ın sûrelere ayrılmasında bu saydıklarımızdan başka birçok hikmetler de bulunabilir. Ancak bu hikmetlerden daha da önemlisi, Kur’ân’ı gönderen Yüce Yaratıcı’nın bunun böyle olmasını dilemesidir.

SÛRELERİN İSİMLERİNİ ALLAH BELİRLEMİŞTİR

Sûrelerin isimlerini Cenâb-ı Hakk’ın kendisine bildirmesiyle, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) vermiştir. Dolayısıyla ne ashabın ne de onlardan sonrakilerin, Kur’ân’ın sûrelerinin isimlerini değiştirme veya başka isimler koyma yetkileri vardır.

EN GÜZEL KISSA OLARAK YUSUF SÛRESİ

Kur’ân-ı Kerîm’de hiçbir peygamberin kıssası Yusuf sûresindeki gibi tek bir sûrede başlayıp da sona ermemiştir. Bu sûre baştan sona Hz. Yusuf’u anlatmıştır. Bu kıssaya “Ahsenü’l-Kasas” (en güzel kıssa) denmesi ise şu sebeplerden olabilir:

1. Kur’ân-ı Kerîm’de bu kıssanın ihtiva ettiği ölçüde ibret ve prensipleri ihtiva eden başka bir kıssa bulunmadığından dolayıdır. Nitekim bu husus, sûrenin sonunda yer alan: “Peygamberlerin kıssalarında elbette tam akıl sahipleri için alacak dersler vardır.” (Yûsuf, 12/111) şeklindeki âyette de açıkça ifade edilmektedir.

16 Ammed b. Hanbel, 3/120

2. Hz. Yûsuf, kardeşlerini güzel bir şekilde affedip bağışlamış, eziyetlerine sabredip katlanmış, onlarla karşılaştıktan sonra da yapmış olduklarını hatırlatmayarak onları affetmiştir. O kadar ki onlara: "Bugün başınıza bir şey kakılmayacaktır." (Yûsuf, 12/92) demiştir. Bu yönleriyle kıssa ibretlik dersler vermektedir.

3. Bu sûrede peygamberlerin, salihlerin, meleklerin, şeytanların, cinlerin, insanların, hayvanların, kuşların, hükümdarların ve yönettikleri kimselerin davranışları ile tüccarlar, ilim adamları ve cahillerin, erkeklerin, kadınların hile ve tuzakları söz konusu edilmektedir. Yine bu sûrede tevhid, fıkıh, siyer, rüya tabiri, siyaset, insanî münasebetler, iktisadî hayat, hem dine hem de dünyaya yarayacak pek çok faydalı hususlar bulunmaktadır. Bu yönüyle de en güzel kıssa denmiş olabilir.

4. Bu sûrede seven, sevilen ve bunların arzu ettikleri yollar söz konusu edilmektedir.

5. Buradaki "en güzel" ifadesinin anlamı, en şaşırtıcı, en hayret verici, en güzel anlatış ve Kur'ân'ın bunu en parlak metod ve en dikkat çekici üslûp ile anlatmış olmasıdır. Yani güzellikten maksat, güzel ifade ve kelimelerin fesahat yönünden mucize derecesine ulaşmış olmasıdır.

6. Bu sûrede sözü edilen herkes sonunda mutluluğu elde etmektedir. Hz. Yûsuf'u, babasını, kardeşlerini ve azizin hanımını hatırlayınız. Hükümdarın da Hz. Yûsuf'a iman edip İslâm'a girdiği, İslâm'a güzel bir şekilde bağlandığı da söylenmiştir. Rüyasının tabir edilmesini isteyen ve rüyasında efendisine şarap sunduğunu gören kişi ve yine denildiğine göre şahitlikte bulunan kişi de böyledir. Kısacası hepsinin sonuçta hayra ulaştığı görülmektedir.

7. Kıssaların gerçeği de, hayalisi de vardır. Şüphe yok ki, en güzel kıssalar, gerçek olanlardır: Yani gerçek bir olayın, kalıcı güzelliğe delalet eden bedii nüktelerle tasviri ve belagatli bir şekilde anlatılmış olmasıdır. Zira hakiki güzellik, daima hayallerin ötesindedir. Ve ideal güzellik, ancak gerçek güzelliğe bir

sembol, bir misal olması bakımından önem taşır. Bir masum güzelliğin en mükemmel bir macerası olan ve ebedî güzelliğin gerçek yüzünü görmüş bir gözün, geçici güzelliğin cilvelerine nasıl bir küçümseme ile baktığını anlatan Yusuf Kıssası, gayb âleminden müteşabih bir sembol ile tecelliye başlayıp gitgide gelişerek neticeye varmış bir gerçeğin, belagatli bir anlatımı ve aynı zamanda Muhammedî güzelliğin ezelî bir simgesi ve nişanıdır. Hz. Yusuf’un rüyası, onun masum güzelliğinin gelecekte gelişecek olan olaylara ve mukadderatına ilâhî gayb âleminden nasıl bir sembol ve misal olmuş ise, bütün ayrıntılarıyla Yusuf Kıssası da Muhammedî güzelliğin en yüce anlamına öyle bir başlangıç simgesi ve sembolü olarak nazil olmuş olan bir gaybî hakikattir. Ve bilhassa bu açıdan ve bu özelliğinden dolayı en güzel kıssadır.

8. Bu kıssa ibretle ve öğütlerle dolu olan, dinî, dünyevî, sosyal, iktisadî, siyasî ve edebî hayatı ihtiva eden bir kıssa özelliği taşımaktadır. Belki en önemli dersi, eziyetlere karşı sabırlı olmak ve ceza vermeye muktedir olduğu bir zamanda affetmektir. Onun için güzel bir kıssanın bütün unsurlarını toplayan mükemmel bir kıssadır.

SÛRE VE ÂYETLER ARASINDA DERECE VE FAZİLET FARKI

Öncelikle şunu bilmemiz gerekir. Varlıkların derecelerinin ölçüsü, bizleri Yaratan tarafından takdir edilmiştir. Böyle bir takdirde bizlerin en küçük bir rolü yoktur. Dolayısıyla Rabbimiz bizlere hangi şeylerin daha üstün olduğunu bildirmişse, biz de aynı şekilde kabul ederiz.

Kâinatta hiçbir şey birbirine denk değildir. Hepsinin arasında sahip oldukları özellikler ve yapmış oldukları işler açısından birtakım farklılıklar ve üstünlükler söz konusudur. Aylar içinde Ramazan ayının diğer aylara üstünlüğü vardır. Geceler içerisinde Kadir Gecesi’nin diğer gecelere üstünlüğünün bin aydan daha fazla olduğu bilinen bir gerçektir. Günlerin içerisinde cuma,

diğer günlerden daha üstündür. Seher vakti diğer vakitlerden daha üstündür ve burada yapılan dua ve ibadetler kabul edilmeye daha yakındır. Kâbe, diğer bütün mekânlardan daha üstündür. Yapmış olduğumuz davranışların da hepsi aynı neticeyi vermez. Bazı hareketler Cenâb-ı Hakk katında sevap bakımından daha üstündür.

Dört büyük melek dediğimiz Cebrâil, Mikâil, Azrail ve İsrafil, diğer meleklerden, peygamberler diğer insanlardan, ulu’l-azim peygamber dediğimiz beş büyük peygamber -ki bunlar; Efendimiz Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), Hz. Nûh, Hz. İbrâhim, Hz. Mûsa ve Hz. İsâ’dır- diğer peygamberlerden; Kâinatın Efendisi Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ise bütün insanlardan ve peygamberlerden daha üstündür.

Bazı sûre ve âyetlerin diğerlerinden daha üstün olması meselesine gelince de; öncelikle bunların üstünlüğünü şayet Cenâb-ı Hakk bildirmişse, bize düşen Rabbimizin bildirdiği bu hususu kabul edip gereğini yapmamızdır.

Kur’ân-ı Kerîm’in tamamı, Yüce Yaratıcı’nın kelâmıdır. Lafız ve harfler bakımından Arapça olarak vahiyle gelmiştir. Bu bakımdan aralarında bir fark yoktur. Ancak bazı sûre veya âyetlerin diğerlerinden üstün olması, birtakım hikmetlerden dolayıdır. Nasıl teneffüs etme, yemek yeme ve meyve yeme birer ihtiyaç olmasına karşın, her birinin ihtiyaç derecesi farklı farklıysa, Kur’ân’ın da bazı âyet ve sûreleri bunun gibidir. Hava gibi onsuz hayatımızı devam ettiremeyeceğimiz derecede önemli bölümleri vardır; yemek yeme gibi günde bir iki kez okumakla ihtiyacımızı giderdiğimiz bölümleri olduğu gibi zaman zaman okumakla hayatımızı devam ettireceğimiz kısımları vardır.

Bu anlamda İhlas sûresini ele alacak olursak, bu sûrenin Resûlullâh’ın (sallallahu aleyhi ve sellem) yanında çok yüce bir yeri vardır. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), çeşitli yollarla bu sûrenin önemini Müslümanlara anlatmak için uğraşmıştır ki, Müslümanlar bu sûreyi okusunlar ve diğer insanlara yaysınlar. Bu sûre, insanın zihnine hemen yerleşen İslam’ın birinci temel

inanç esası olan Tevhid akidesini beyan etmiştir. Hadislerde de pek çok rivayette Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi ve sellem), bu sûrenin Kur'ân'ın üçte birine denk olduğu rivayet edilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'in açıkladığı dinin üç temel esası vardır. Bunlar tevhid, peygamberlik ve ahirettir. Bu sûrede halis tevhid beyan edildiği için, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bu sûrenin Kur'ân'ın üçte birine denk olduğunu ifade etmiştir. Sûrenin adı da ihlastır. İhlâs, samimi olmak, dine içtenlikle bağlanmak, esaslarını sırf Allah rızası için uygulamak anlamındadır. İslâm'ın tevhid akîdesinin en özlü ve anlamlı ifadesidir. Dolayısıyla Allah'ın bilinmesi, sıfatlarının tanınması âdeta insanlar için havayı teneffüs etme derecesinde olduğundan ve Allah Teâlâ gerçek anlamda tanınmadan, hayatın anlamı olamayacağından, bu sûrenin üstünlüğü açıkça ortadadır.

Yine Fâtiha sûresi, namazların her rekâtında okunur. Manası itibariyle Fâtiha, en büyük dua ve münâcâttır. Kulluğun yalnız Allah'a yapılacağı, desteğin yalnızca Allah'tan geldiği, doğru yola varmanın da doğru yoldan sapmanın da Allah'ın iradesine dayandığı, çünkü hayrı da şerri de yaratanın Allah olduğu hususları bu sûrede ifadesini bulmuştur. Kur'ân, insanlığa doğru yolu göstermek için indirilmiştir. Kur'ân'ın ihtiva ettiği esaslar ana hatları ile Fâtiha'da vardır. Zira Fâtiha'da, övgüye, ta'zime ve ibadete lâyık bir tek Allah'ın varlığı, O'nun hakimiyeti, O'ndan başka dayanılacak bir güç bulunmadığı anlatılır ve doğru yola gitme, iyi insan olma dileğinde bulunulur. Bundan dolayıdır ki Fâtiha sûresi, taşımış olduğu anlam itibariyle diğerlerinden farklı bir konuma sahiptir.

TEVBE SÛRESİNİN BAŞINDA BESMELENİN OLMAMASI

Tevbe sûresi Hicri 9. yılda Medine'de nâzil olmuş olup 129 âyettir. 'Tevbe' ismi, sûrenin ihtiva ettiği konuların birinden gelmektedir. Sûrenin meşhur olan ikinci ismi 'Berâe'dir. Berâe ise sûrenin ilk kelimesidir. "İlişiği kesmek, ihtâr, ültimatom"

anlamlarına gelir. Tövbe sûresi konu itibariyle, bir önceki Enfal sûresinin devamı gibidir.

Bu sûrede genel olarak kendileriyle yapılan anlaşmalara uyan veya uymayan müşriklerle ilişkilerin düzenlenmesi, Tebuk seferi, Müslümanlar arasında bulunup “beşinci kol” faaliyeti şeklinde çalışan ve müşriklerden bile daha tehlikeli olan münafıklar ve onların, İslâm birliğini parçalamak için Mescid-i Dırar’ı inşa etmeleri, Müslümanların ehl-i kitap ile olan münasebetleri gibi konular işlenmektedir.

Sûrenin başında besmelenin bulunmayışına gelince; bu sûre, Kur’ân-ı Kerîm’de başında “besmele” zikredilmeyen tek sûredir. Bu konuda değişik sebepler ileri sürülmüştür. Bunların başında Hz. Peygamber’in (sallallahu aleyhi ve sellem) sûrenin başında besmeleyi yazdırmamış olması gelmektedir. Bu yüzden ashabı da sûrenin başına “besmele”yi getirmemiş ve kendilerinden sonra gelen tâbiin de, bu konuda onları takip etmiştir. Bu durum, Kur’ân’ın tam ve orijinal şeklinde ve eksiksiz olarak kalması hususunda son derece dikkat gösterilmiş olduğu gerçeğini açıkça ortaya koymaktadır.

Ayrıca “Besmele” bir eman ve rahmet anlamı taşımaktadır. Bu sûrede ise münafıklara bir ültimatom ve ihtar vardır. Dolayısıyla Cenâb-ı Hakk’ın rahmetini ve merhametini içinde bulunduran “besmele”nin sûrenin başına konmamış olması, en uygun olanıdır.

5. BÖLÜM
KUR'ÂN'IN TOPLANMASI VE ÇOĞALTILMASI

HZ. EBÛBEKİR DÖNEMİNDE KUR'ÂN'IN CEM'İ YANİ TOPLANMASI

Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) vefatından sonra, O'nun yerine Müslümanların halifesi olarak Hz. Ebûbekir seçildi. Bu dönemde, riddet denilen İslâm'dan çıkma hadiseleri ve ayaklanmalar vuku buldu. Hz. Ebûbekir, ordular hazırlayarak bu olayların üstüne gitti. Hicretin 12. yılında Yemame Savaşı'nda Müslümanlar büyük kayıplar verdiler. Özellikle de bu savaşta 70 Kur'ân hâfızı şehit oldu. Bu acı durum, Hz. Ömer'i korkuttu. Hemen Hz. Ebûbekir'in yanına giderek Kur'ân'ın zâyi olmasından korktuğunu, bunun için de Kur'ân'ın hemen toplanarak bir kitap hâline getirilmesini söyledi.

Hz. Ebûbekir önce bu tekliften kaçındı. Onun kaçınmasının sebebi, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) yapmadığı bir işi kendisinin yapacak olmasıydı. Fakat onun bu kaçınmasına rağmen Hz. Ömer ısrar etti. Sonunda Allah Teâlâ Hz. Ebûbekir'in kalbini bu işe yatkın hâle getirdi. Hz. Ebûbekir de bu durumu, daha sonra belirteceğimiz bazı sebeplerden dolayı uygun gördüğü Zeyd b. Sâbit'e anlattı. Başta Zeyd b. Sâbit de Hz. Ebûbekir gibi çekinmesine rağmen, Hz. Ömer ve Hz. Ebûbekir'in ısrarları ve telkinleriyle Kur'ân'ın toplanması ve bir kitap hâline getirilmesi işini üzerine almayı kabul etti.

Bu konuda Zeyd b. Sâbit'in rivâyeti şöyledir: "Yemâme Savaşı'nda ashâbın şehit edilmesinin arkasından Hz. Ebûbekir beni çağırttı. Yanına gittiğimde Hz. Ömer de oradaydı. Ebûbekir bana dedi ki: 'Ömer bana gelip dedi ki: 'Yemâme'de Kur'ân hafızları çok zâyiat verdi. Bu gibi hâdiselerde hafızların şehit olmalarıyla Kur'ân'ın zâyi olmasından endişe ediyorum. Bana kalırsa, Kur'ân'ın bir araya toplanması için bir emir çıkarman gerekir..'

Ben de Ömer'e şöyle cevap verdim: 'Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) yapmadığı bir işi nasıl yapabilirsin?' Ömer: 'Vallahi, bu hayırlı bir teşebbüstür.' dedi. Sonra bu iş üzerinde o kadar durdu ki, bana söyleye söyleye sonunda Allah, kalbimi bu işe yatırdı, ben de onun görüşünü benimsedim.."

Zeyd devamla diyor ki: "Ebûbekir bana dönüp şöyle dedi: 'Sen genç, dinç ve zeki bir insansın. Kimse seni itham edemez. Zaten Resûlullah'ın da vahiy kâtibi idin. Kur'ân metnini topla." Bunun karşısında Zeyd: "Vallahi bir dağı yerinden nakletmemi isteselerdi, Kur'ân'ı toplama mes'uliyeti kadar bana ağır gelmezdi." buyurdu. "Neticede Kur'ân'ı, hurma dallarından, yassı taşlardan ve insanların hafızalarından derlemeye başladım."[17]

Kaynakların ittifakla bildirdiğine göre, Hz. Ebûbekir, Zeyd'e asla hafızasına güvenmemesini, her âyet için iki delil olmak üzere, iki şahıstan yazılı nüsha aramasını emretti. Kendilerinde Kur'ân'dan yazılı parça bulunan herkesin bunları Zeyd'e getirmesini ilan etti. Bu ilan, camide yapılmıştı. Hz. Ömer de şahitlerin elindeki nüshaların, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) tarafından kontrol edilmiş olup olmadığını yemin ettirerek araştırıyor ve böylece vesikalandırıyordu. Zaten Zeyd, bu görevi ilk aldığı zaman, Hz. Ömer'in kendisine yardım etmesini şart koşmuş, o da ciddi bir şekilde ona yardım etmiştir.

Zeyd b. Sâbit (r.a.) üzerine aldığı bu kutsal görevde, haklı olarak aşırı bir hassasiyet gösterdi. O, ne ezberlediğine ne yazdığına ne de kulaktan duyduğuna itimat edip bu önemli konuda iki esasa dayandı: Bunlar; getirilen vahyin Hz. Peygamber'in

17 Buhârî, Fedâilu'l-Kur'ân 3-4, Tevhîd 22

(sallallahu aleyhi ve sellem) huzurunda yazılmış olmasıyla, insanların bunu ezbere bilmiş olmalarıydı. Hatta bundan da öte, getirilen vahyin Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) huzurunda yazıldığına dair iki de şahidi şart koştu. Onların maksatları, sadece ezberle yetinmeyip ancak Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) huzurunda yazılmış olanın aynısını yazmaktı.

O zamanın şartlarında bu ciddiyetin ve ilmî titizliğin gösterilebilmesi gerçeğinin üstünde "O zikri (Kur'ân'ı) biz indirdik biz. Ve onun koruyucusu da elbette biziz." (Hicr, 15/9) İlâhi irade ve inayetinin tecellisini görmemek mümkün değildir.

Hz. Ebûbekir devrinde bir araya getirilen sahifelere "el-Mushaf" denilmiştir. Bu kelime dilde "iki kabı arasında sahifeler ihtiva eden" demektir. Istılahta ise: "Hz. Osman zamanında, üzerinde ittifak edilen şekliyle, âyetleri ve sûreleri tertip edilmiş tarzda Kur'ân metnini ihtiva eden evrak" manasında kullanılmış ve o zamandan beri bütün Müslümanlar arasında bunu ifade etmiştir.

Mushaf-ı şerif, Hz. Ebûbekir'den sonra, Hz. Ömer'e intikal etmiş; o yaşadığı müddetçe kendisinin yanında durmuş, vefat edince kızı Hafsa'ya kalmıştır. Haddizatında vahiy için yapılan bu yazma ameliyesi ilk kez yapılmamıştır. Bunu daha önce hayattayken Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bizzat yaptırmıştır. Ancak, daha önce farklı yazı malzemelerine yazılırken bu defa bu farklı yerlere yazılan vahiy iki kapak arasına yazılarak toplanmıştır.

Özetlemek gerekirse, Hz. Ebûbekir dönemindeki bu mushaf şu özelliklere sahiptir: 1. İnce bir araştırmayla, Kur'ân'ın ayrı ayrı yerlerde yazılı olan parçaları, dikkatli ve titiz bir şekilde toplanıp bir araya getirilmiştir. 2. Tilavetinin nesholunmadığı âyetler alınmıştır. 3. Üzerinde ümmetin ittifakı meydana gelmiş olup mütevatir bir şekilde gelmiştir. Berâe sûresinin son âyetinin sadece Ebû Huzeyme'nin yanında bulunması bu tevatüre herhangi bir noksanlık getirmez. Çünkü bundan maksat, bu kısmın sadece onun yanında yazılı bulunduğudur. Yoksa başkalarının bunu bilmemeleri ve ezberlememiş olmaları değildir.

HZ. OSMAN ZAMANINDA KUR'ÂN'IN ÇOĞALTILMASI

Hz. Ebûbekir zamanında toplanılan şekliyle Kur'ân, Hz. Ömer'in hilafeti boyunca ve Hz. Osman döneminin başlarına kadar aynen kaldı. Hz. Osman döneminde devletin sınırları genişlemiş, Medine'deki ashab tebliğ ve irşad amacıyla farklı yerlere dağılmıştı. Gidilen her beldede halk, oraya gelen sahabinin öğrettiği kıraati talim ediyordu. Mesela Kûfeliler Abdullah b. Mes'ûd'un, Basralılar Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'nin, Şamlılar Übey b. Ka'b'ın kıraatini öğreniyordu. Böylelikle bu beldeler arasında bazı kıraat farklılıkları meydana gelmişti. Çünkü Hz. Ebûbekir döneminde yazılan Mushaf, yedi harf (lehçe) göz önünde bulundurularak, yani bazı kelimeler lehçelere göre değişik telaffuzları gösterecek şekilde yazılmıştı. Çoğunlukla imlası aynı olduğu halde, telaffuzu farklı olabiliyordu.

Yeni Müslüman olan kimseler, diğer lehçeleri bilmediklerinden, öğrendikleri kıraatin, başka bir şekli uygulanamayan tek kıraat olduğuna inanıyorlardı. Bunun için de çeşitli tartışmalar meydana geliyor, birbirlerini tekfîr edecek kadar korkunç olaylar cereyan ediyordu.

Ebû Kılâbe diyor ki: "Hz. Osman'ın hilafeti sırasında muallimin biri, bir kişinin kıraatini, diğer biri başka bir kişinin kıraatini öğretiyordu. Bu farklı okuma şekillerini öğrenen öğrenciler, kendi aralarında anlaşmazlıklara düşüyor, hatta bunu zaman zaman da hocalarına götürüyorlardı. Bu iş öyle bir noktaya vardı ki, bu yüzden birbirlerini küfürle itham etmeye başladılar. Hz. Osman bu durumdan haberdar olunca, insanları toplayarak onlara 'Siz benim yanımda bile ihtilaf ediyorsunuz. Daha uzak yerlerde bulunanlar elbette daha fazla ihtilafa düşerler.' deyip Mushaf'ı çoğaltmak gerektiğine kanaat getirdi."

Tahmin edileceği üzere buna benzer durumlar sık sık meydana geliyordu. Bardağı taşıran son damla, şu hadise olmuştu: Ermenistan'a yapılan seferde Suriye ve Irak askerleri beraber bulunuyorlardı. Bunlar kıraat hususunda ihtilaf ettiler,

hatta birbirlerini tekfir edenler bile çıktı. Orduya kumandanlık yapan Huzeyfe b. Yemân bu durum karşısında çok üzüldü. Medine'ye döner dönmez, henüz evine gitmeden Hz. Osman'ın huzuruna giderek: "Ne olur, mahvolmadan önce şu ümmetin imdadına yetiş!" dedi. Sonra meseleyi genişçe anlatıp ümmet-i Muhammed'in Yahudi ve Hıristiyanlar'ın kendi kitaplarında ihtilafa düştükleri gibi bir hâle düçar olabileceğinden endişe ettiğini bildirdi.[18]

Bunun üzerine Hz. Osman, muhacirleri ve ensârı toplayarak durumu onlarla istişare etti. Akabinde Hz. Hafsa'ya da haber göndererek Hz. Ebûbekir döneminde bir araya getirilen ve daha sonra Hz. Ömer tarafından kendisine bırakılan Mushaf'ı istedi. Hafsa da bu istek üzerine Mushaf'ı ona gönderdi. Hz. Osman; Zeyd b. Sâbit, Saîd b el-Âs, Abdurrahman b. El-Hâris ve Abdullah b. Zübeyr'i istinsâh işi ile görevlendirdi. Şayet bu hususta bir tereddüt meydana gelecek olursa, Kureyş imlasına göre yazmalarını da emretti. Hz. Osman'ın istinsah işi için seçmiş olduğu heyette bunlardan başka birtakım kişilerin daha olduğu rivayet edilmekteyse de, bunların devamlı olarak komisyon üyesi olmayan, ancak çeşitli nüshaların yazımında zaman zaman yardımcı olan kişiler konumunda oldukları anlaşılmaktadır.

Bu istinsah işi aslına tamamen uygun olarak gerçekleştirildikten sonra, asıl nüsha yeniden Hafsa'ya iade edilmiştir. İstinsah edilenler ise, ciltlenerek resmî, nihâi, değişmez birer nüsha olarak belli başlı İslâm başkentlerine gönderilmiştir. Bundan sonra bu resmi nüshalara uygunluk göstermeyen bütün nüshalar geçersiz sayılmıştır. Hatta Hz. Osman, Müslümanları bir kitap üzerinde birleştirmek ve bir yönüyle aralarında bu konulardaki ihtilafa son vermek için diğer nüshaların yakılmasını emretmiştir. Mushafların yakılmasıyla ilgili olarak bazı müsteşrikler Kur'ân yakılmış ve bazı şeyler zayi olmuş gibi bir şüphe uyandırmak için gayret sarf etmelerine rağmen, emellerine nâil olamamışlardır. Zira bu konudaki rivayetler büyük bir titizlikle

18 Buhârî, Fezâilu'l-Kur'ân 3

incelendiğinde onları haklı çıkaracak bir durumun olmadığı açık bir şekilde görülecektir.

Yazılan bu mushaflar, camide okunarak Müslümanların ittifakına mazhar oldu. Birisi Medine'de bırakılıp, diğer üçü o zamanın başlıca İslâm merkezleri olan Şam, Kûfe ve Basra'ya gönderildi. Başka bir rivayete göre ise bu mushafların sayısı yedi olup bunlar da Mekke, Bahreyn ve Yemen'e gönderilmiştir.

Bazı Şiiler, Hz. Osman'ın Kur'ân metnini tahrif ettiği, daha doğrusu Hz. Ali ile ilgili birtakım âyetleri Mushaf'a dahil etmediği hususunda ithamda bulunabilmişlerdir. Bu iddia gerçekten doğru olsaydı, Kur'ân'ın istinsâhı sırasında sayıları oldukça fazla olan hâfız sahâbinin bu mushafları kendi ezberleriyle karşılaştırarak böyle bir şeyin var olduğunu ortaya koymaları gerekirdi. Hatta bu siyasetten memnun olmayan İbn Mes'ûd bile Hz. Osman tarafından istinsâh ettirilen bu nüshaların sıhhatini ikrâr etmiştir. Kısaca Şiiler dahil bütün İslâm âleminde 13 asırdan beri okunan yegâne Mushaf, Hz. Osman tarafından istinsâh edilen mushaftır. Şia'nın en mühim kollarından biri olan İmamiye fırkasının Kur'ân-ı Kerîm'e dair akîdesini Ebû Ca'fer şöyle ifade etmektedir:

"Yüce Allah'ın, Resûlü Hz. Muhammed'e (sallallahu aleyhi ve sellem) vahyettiği Kur'ân-ı Kerîm'in kemiyetine ait inancımız şudur: Bu Kur'ân, şu anda insanların ellerinde bulunan Kur'ân'dan başka bir şey değildir. Müslümanların çoğunluğu tarafından kabul edilen sûre sayısı 114'tür; ancak bize göre Duha ve Şerh, Fil ve Kureyş ve aynı zamanda Enfâl ve Tevbe sûreleri ayrı ayrı sûreler olmayıp başlı başına müstakil birer sûredir. Kur'ân hakkındaki bu düşüncemizden başka, asıl Kur'ân'ın bundan daha fazla olduğu iddiasıyla ilgili bir inancı bize nispet eden kimse, bizim hakkımızda yalan söylemiştir."

Yukarıdan beri anlattıklarımızı özetleyecek olursak; Kur'ân'ın yazılıp çoğaltılmasıyla ilgili olarak gerek Hz. Peygamber gerek Hz. Ebûbekir gerekse Hz. Osman zamanında yapılan faaliyetlerde birtakım farklılıklar vardır. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi

ve sellem) zamanında yapılan şey, Kur'ân parçalarının çeşitli malzemelere yazılarak âyetlerin yerlerinin tespit edilmesidir. Böyle bir icraatin amacı ise, onun ezberlenmesinin yanında yazıyla da tespit edilmesidir.

Hz. Ebubekir zamanında, sahâbeden kurra olanların, katıldıkları savaşlarda şehit düşmeleri ve Kur'ân hafızlarının yok olmasıyla Kur'ân'ın da kaybolup gitmesinden endişe edilmiştir. Bu dönemde yapılan; çeşitli yazı malzemelerinde bulunan vahiy parçalarının büyük bir titizlilikle toplanarak, tilaveti nesholunmayanlarla yetinilerek ve kendileriyle Kur'ân'ın nâzil olduğu yedi harfi içine alarak âyetleri sıralanmış halde toplamaktır.

Hz. Osman'ın icraatinin arka planında ise, kıraat vecihlerinde ihtilafların hayli artması, bunun da tehlikeli bir boyuta ulaşması yatmaktadır. Dolayısıyla yedi harf bırakılmış, sadece Kur'ân'ın nâzil olduğu Kureyş lehçesi kullanılmıştır. Böylelikle Müslümanları bir Mushaf ve bir lehçe üzerinde toplamak amaçlanmıştır.

İbnu't-Tîn ve diğer bazı âlimler bu hususta şöyle demişlerdir: Hz. Ebûbekir'in cem'i ile Hz. Osman'ın cem'i arasındaki fark şudur: Ebûbekir'in cem'i; Kur'ân hafızlarının şehit olmasıyla, Kur'ân'dan bir şeyin kaybolup gitmesi korkusundan dolayı idi. Çünkü Kur'ân, bir kitap hâlinde toplanmış değildi. Ebûbekir onu, Hz. Peygamber'in kendilerine bildirdiği biçimde, sûrelerinin âyetlerini sıralayarak sayfalar hâlinde topladı.

Hz. Osman'ın cem'i ise; Kur'ân'ı kolaylarına gelen kendi lügatleri ile okumaları sebebiyle kıraat vecihlerinde ihtilaf çoğalıp bunu birbirlerini hatalı saymaya vardırınca, bu konuda işin büyümesinden korkup sûrelerini sıralayarak ve diğer lügatleri bırakıp Kureyş lügatı ile yetinerek Hz. Ebûbekir'in cem'ettiği sayfaları bir mushaf halinde toplamaktır.

KUR'ÂN'A HAREKE VE NOKTALAMA İŞARETLERİNİN KONULMASI

Kaynakların bildirdiğine göre yazı, Mekke'ye ilk olarak Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem), yaşça kendisinden biraz daha büyük olan muasırları zamanında girmiştir. İslâm zuhûr ettiği zaman ise, Mekke'de okur-yazar sayısı parmakla gösterilecek kadar azdı. Yazıda harflere nokta koyulmuyordu. Dolayısıyla, Hz. Osman zamanında yazılan mushaflara da noktalama işaretleri konulmamıştı. Nokta ve harekelere ihtiyaç duymayan Arapların selîm tabiatlarına itimat ediliyordu. Ancak daha sonra İslam'ın geniş bir alana yayılması ve Arap olmayan çeşitli milletlerin de Müslümanlığa girmesiyle, dilde bazı bozulmalar oldu ve diğer insanların okuma hususunda çeşitli yanlışlıklara düştükleri görüldü. Bunun üzerine yetkililer, Mushaf'ın okunmasını kolaylaştıracak olan noktalama ve harekeleme işine önem verdiler.

Mushaf'ın noktalanması, ilk önce hicri 65 yıllarında Abdulmelik b. Mervân (V. 86/705) zamanında ciddi bir ihtiyaçla başlamıştır. Başlangıçta harekenin yerini tutmak üzere noktalama işaretleri kullanılmıştır. Fetha yerine harfin üstüne bir nokta, kesre yerine harfin altına bir nokta, zamme yerine harfin önüne bir nokta, sükûn yerine de iki nokta konuluyordu.

Noktalama icraatinin ilk olarak Ebu'l-Esved ed-Düelî (v. 69/688), Hasan Basrî (v. 110/728), Nasr b. Âsım (v. 89/707) veya Yahya b. Ya'mûr tarafından yapıldığı bildirilse de, doğru olan; Ebu'l-Esved'in başlamış olup diğerlerinin ise bu sistemin geliştirilmesinde önemli rollerinin olmasıdır. Zaten Nasr ile Yahya Ebu'l-Esved'in talebeleri olup Abdu'l-Melik'in isteği üzerine Haccac tarafından bu işle görevlendirilmişlerdi.

Rivâyet edildiğine göre, Basra valisi Ziyad, Ebu'l-Esved'e haber göndererek Allah'ın kitabını doğru okutabilmek için bazı işaretler koymasını istemişti. O, bunu yapma konusunda isteksiz duruyordu. Fakat bir gün Kur'ân okuyan biri "ve'lemû ennellâhe berîun mine'l-müşrikîne ve Resûlühü" (Tevbe, 9/3) âyetindeki resûl

kelimesinin harekesini ötre yerine esre ile veresûlihi tarzında okuyarak manayı alt üst etti. Zira asıl anlamı "Allah da Resûlü de müşriklerden uzaktır." iken bu okuyuşla "Allah, müşriklerden ve Resûlü'nden uzaktır." oluyordu. Ebu'l-Esved: "Hâşâ! Allah, Resûlü'nden uzak olmaz!" diyerek valinin teklifinin kabul etti. Neticede fetha için harfin üstüne bir nokta, kesre için altına bir nokta, zamme için harfin önüne bir nokta koydu.

Daha sonra yine Abdulmelik (v. 86/705) döneminde şekil itibariyle birbirine benzerlik gösteren harfleri ayırt etmek için noktalamaya (i'câm) ihtiyaç duyuldu. Bu ayırım için de nokta kullanılınca, bu defa hareke maksadıyla konulan sistemle çakıştı. Bunun için daha önceki noktalama işi için ayrı, harekeleme için kullanılan noktalama için de ayrı renkteki mürekkepler kullanıldı. Bir süre sonra da harekeleme işinde, şu anda bildiğimiz işaretler kullanılır oldu.

Hicri üçüncü asırdan sonra Mushaf'ın yazısı daha da iyileştirilip güzelleştirildi. İnsanları, sûrelerin isimlerini ve âyetlerin sayısını, âyet başlarını belirten işaretleri; durulması lazım olan için mim, durulması yasak olan için lamelif, durmakla geçmek eşit ve câiz olan için cim... gibi işaretler geliştirdiler.

Başlangıçta pek çok kimse Mushaf'a herhangi bir şeyi karıştırmamak için, nokta ve harekeyi uygun görmemişti. Ancak zamanın ilerlemesiyle, bu hareketin zarureti ortaya çıkmış oldu. Ve bu icraat gayet normal karşılandı.

6. BÖLÜM
KUR'ÂN'IN DİLİ VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

KUR'ÂN'IN ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Kur'ân'ın sözlü yapısında, sûrelerde, âyetlerinde, kıssalarında, öğüt ve telkinlerinde, delil ve tartışmalarında göz kamaştırıcı, duyanları hayrette bırakıcı bir ifade tarzı kullanılmıştır. Bu, Kur'ân'ı önceki semâvî kitaplar arasında eşsiz bir konuma getiren, insanların normal konuşma, ifade ve hitap şekilleri içinde benzersiz kılan bir ayırıcı özellik; kendine özgü ve kalıcı bir meziyettir. Bu nedenle, herhangi bir sözle, yazım üslubuyla ve telif yöntemiyle mukayese edilmesi doğru olmaz. Doğru olan, Kur'ân'a kendine özgü bir üslup gözüyle bakmaktır.

Kur'ân-ı Kerîm'in üslûbu, gerek cümlelerin kuruluşu gerekse lafızların seçilişi yönüyle diğerlerinden farklı bir özelliğe sahiptir. Bunda yadırganacak bir durum söz konusu değildir. Zira her sözün kendine has bir üslûbu vardır. Biz Kur'ân'ın kendine has bir üslûbunun var olduğunu söylemekle, Arapların kullandıkları dilin dışındaki bir üslupla geldiğini kasdetmiyoruz. Kur'ân'da da aynı dil kullanılmıştır. Ancak bu dil onlarınkinden pek çok noktada farklılık arzetmektedir. Bu, şuna benzemektedir: Her terzi elbise dikerken bir kumaş kullanır. Hatta aynı kumaşı kullansalar dahi, diktikleri elbiseler birbirinden farklı farklıdır. Yani ustalıklarının maharetine göre elbiseler de değişmektedir. İşte Kur'ân da buna benzemektedir. Aynı harfler, belki pek çoğu itibariyle aynı kelimeler kullanılmıştır. Ancak ortaya çıkan ese-

rin bambaşka bir keyfiyeti haiz olduğu görülmektedir. Kur’ân’ın üslup bakımından farklılıklarından sadece lafız (söz) yönüyle olanından bahsedecek olursak özetle şunları söyleyebiliriz:

Kur’ân-ı Kerîm, söz olarak harekelerinde, sükunlarında, med ve ğunnelerinde öyle mükemmel bir yapıya sahiptir ki, aynı yapıyı herhangi bir şiir veya nesirde bulmak imkânsızdır. Arapça bilmese bile bir insan Kur’ân’ın âyetlerine kulak verdiği zaman, kendisini çok farklı ve eşsiz bir kelâmın karşısında bulduğunu anlamakta fazla zorlanmaz. Çünkü Kur’ân, diğer kelâmlardan ayrı özelliklere sahiptir.

Şayet sözler arasındaki farkları görmek ve kelâmların üsluplarını ayırt etmek formasyonuna sahip iseniz, farklı tabakalarıyla Câhiliyye ve İslâm dönemlerini takip ederek Arap şiir ve hitabetlerinden, hikmet ve mesellerinden istediğinizi okuyun, sonra da bu Aziz Kitab’ın herhangi bir sayfasını açıp okuyunuz, bakınız ne göreceksiniz?

Değişik bir üslup... Orijinal, nâdîde bir tarz... Ne kendisinden önceki, ne de sonraki sözler arasında benzeri var! Beliğlerin bir yığın sözleri arasında, O’ndan bir âyet bulunsa hemen kendini gösterir, melodiler arasında hassas bir sesin, çeşitli yiyecekler arasında taze bir meyvenin seçildiği gibi fark edilir.

Sayısız şiir ve nesir arasında Kur’ân âyetleri, tamamıyla kendisine has özellikleriyle ortaya çıkar. O, âdeta herhangi bir açıklama ve sebep göstermeksizin tek başına her şeyden üstündür. Şu kadar var ki, bildiğimiz şeylerin dışında onun geldiği ayrı bir kaynak vardır.

Kur’ân âyetleri sadece iç âhenk ve ritim dediğimiz hususlarla temâyüz etmiş değildir. Bu iç âhenkle beraber onda ayrı bir özellik daha vardır ki, o da Kur’ân’a has olan azamettir. Hz. Nûh tufanını anlatan kıssanın sonunda, son derece kısa ve akıcı olan âyetteki dehşet ve azâmeti, kullanılan kelimelerin her birisinde de hissetmek mümkündür:

يَا أَرْضُ ابْلَعِي مآءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءُ وَقُضِيَ الأَمْرُ

"Ey yer, suyunu yut ve ey gök tut! Denildi. Su azaldı, iş bitirildi..." (Hûd, 11/44) İşte bunlar, insan ruhunu heybetle dolduran son derece azâmetli kelimelerdir. Buradaki tek bir kelimenin dağlar gibi ağırlığı, gök gürültüsü gibi te'siri vardır. Bittiğinde her şeyde ansızın oluşan bir suskunluk, sükûnet, durgunluk, kainatta meydana gelen gadabın dinmesi ve derken kıssanın sona ermesi.. وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ "(Gemi) Cûdi'ye oturdu." (Hûd, 11/44)

İnsan, âdeta sertçe bir kayadan yontulmuşçasına muhteşem ve dehşetli olan bu kelimelerde, tamamen beşeriliğin dışında bir durumun varlığını hissediyor. Oradaki her bir harfin Alpler gibi ağırlığını ve azâmetini görüyor. Bu cümledeki herhangi bir harfi değiştirmek, mevcut kelimelerden birinin yerine başka birini koymak yahut ona denk bir mana, ağırlık, hareket ve nâme te'sirini verecek bir cümle meydana getirmek kesinlikle mümkün değildir. İşte bu azâmetinden dolayı Kur'ân âyetleri, belâğat ve fesâhatı aşk derecesinde seven câhiliye Araplarında âdeta öldürücü bir te'sir meydana getirmişti.

Kur'ân'ın ilk indiği dönemle ilgili olarak aktaracağımız şu olay da bunu tasdik eder mahiyettedir: Kureyş liderlerinden Velid b. Muğîre, Resûlullâh'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) yanına geldi, Peygamberimiz ona Kur'ân okudu, o da bundan çok etkilendi. Müteâkiben kalkıp akrabaları olan Benî Mahzûm kabilesine vardı ve dedi ki: "Vallahi, Muhammed'den demin bir söz dinledim ki insan sözü desem değil, cin sözü desem değil! Öyle bir tatlılığı, öyle bir güzelliği var ki sormayın! Öyle bir kelâm ki üstü meyveli, altı verimli, bereketli! O muhakkak üste çıkar, üstüne çıkılmaz."

Bunun üzerine Kureyşliler: "Velid saptı, vallahi peşinden bütün Kureyş sapacaktır!" dediler. Hadiseyi işiten Ebû Cehil: "Endişe etmeyin, ben onun hakkından gelirim." deyip üzgün bir eda ile onun yanına vardı ve: "Velid amca!" dedi, "Kavmin seferber olmuş, mal ve para topluyorlar." Velid: "Nedenmiş o?" diye

sorunca: “Sana vermek için.” diye cevap verdi. Velid sebebini sorunca, Ebû Cehil: “Çünkü sen, Muhammed’den bir şeye nâil olabilmek için onun yanına gidiyormuşsun.” dedi. Bunun üzerine Velid: “Kureyş bilir ki ben malca onların en zenginleriyim!” diyerek kızgınlığını ifade etti. Ebû Cehil de umduğuna nâil olmuş olarak: “O halde onun hakkında bir şey söyle de kavmin işitsin, senin ondan hoşlanmadığını, onu inkâr ettiğini anlasınlar.” dedi. Velid cevaben: “Ne diyeyim, bilmem ki? İçinizde şiiri, recezi ile, kasidesi ile benden iyi bileniniz olmadığı gibi, cin şiirlerini de benden iyi bileniniz yoktur; onun söylediği bunlardan hiçbirine benzemiyor ki!...” dedi. Fakat Ebû Cehil ısrar edip dedi ki: “Onun hakkında bir şey söylemedikçe kavmin senden katiyyen razı olmaz.” Velid kalktı ve kavminin meclislerine gitti: “Siz, dedi, ’Muhammed mecnundur.’ diyorsunuz, hiç kimseyi boğarken gördünüz mü? ’Kâhindir.’ diyorsunuz, hiç kehânete çalışırken gördünüz mü? ’Şâirdir.’ diyorsunuz, hiç şiir ile uğraşırken, şiir söylerken gördünüz mü? ’Yalancıdır.’ diyorsunuz, hiçbir yalanına rastladınız mı?" Muhatapları: ’Hayır, ama nedir öyleyse?’ deyince: ’Bırakın, düşüneyim.’ dedi. Düşündü, düşündü, sonra “Bu, ehlinden öğrenilen câzibeli bir sihir (!) Bu, başka değil, herhalde bir beşer sözü (!)” dedi. Bu söz meclistekilerin çok hoşuna gitti, bir alkıştır koptu. Alkışa devam ederek dağıldılar.

Şu âyetlerin bu hâdiseyle ilgili olarak nâzil olduğu rivâyet edilmektedir: “Tek olarak yaratıp kendisine bol bol mal, çevresinde bulunan oğullar verdiğim ve nimetleri yaydıkça yaydığım o kimseyi Bana bırak. Bir de verdiğim nimetten arttırmamı umar. Hayır, hayır! Çünkü o, Bizim âyetlerimize karşı son derece inatçıdır. Onu sarp bir yokuşa sardıracağım. Çünkü o, düşündü, ölçtü biçti. Canı çıkası, ne biçim ölçüp biçti! Canı çıkası, sonra yine ne biçim ölçüp biçti! Sonra baktı; sonra kaşlarını çattı, suratını astı. Sonra da sırt çevirip büyüklük tasladı. “Bu sadece öğretilegelen bir sihirdir. Bu Kur’ân yalnızca bir insan sözüdür” dedi.” (Müddessir, 74/11-25)

KUR’ÂN-I KERÎM’DEKİ TEKRARLARIN SEBEP VE HİKMETLERİ

Herhangi bir şeyin tekrarlanması, tekrar dile getirilmesi veya çok sevilse de bir yemeğin tekrar tekrar yenmesi insanın hoşuna gitmez. Tekrar, insanın hem kulağına hoş gelmez, hem de kafasını şişirir. Bir kompozisyon, şiir veya romanda aynı şeylerin defalarca dile getirilmesi okuyucuyu bıktıran bir durumdur. Ayrıca bunların bir de aynı cümlelerden meydana geliyor olması daha da sıkıcı durumlardır. Fakat aynı sıkıcılığı Kur’ân’da görmemiz imkânsızdır.

Kur’ân’da, üzerinde ciddiyetle durulması gerekli görülen mühim meseleler devamlı olarak tekrarlanmıştır. Böylece Kur’ân, insanların âsi tabiatlarına ve ürkek nefislerine nüfûz eden bir yol bulmuş, insanları kendine ısındırmış ve böylece bir sulh ve sükûn ortamı hâsıl olmuştur. Bunun en güzel örneklerinden birisi, Kur’ân’ın, tevhîd, akîde ve inancını yerleştirmek, şirkin yarasını da tedavi etmek için müteaddit defalar, bazen tasrihler yaparak, bazen îmâlarda bulunarak, bazı defa veciz bazen de uzunca bu tekrar vasıtasını kullanmış olmasıdır. Kur’ân’da, bazı cümlelerin, kelimelerin, kıssaların, değişik yerlerde tekrarlandığı görülür. Ancak bütün bu tekrarların bir hedefi vardır. Okuyanı aslâ sıkmamaktadır. Bazen bir sûrede birçok tekrar olmasına rağmen, insanı bıktırıp usandırmaz. Hatta okuyan veya dinleyen, bir sonraki tekrarda, bir öncekinden daha farklı şeyler hisseder. Meselâ, tevhidi bir sûrede bile çokça tekrar eder. Ancak her zaman onun ayrı bir tarafını ele alır. Bunun için bazen bir yönünü uzunca ele alıp diğer yönünü kısa geçer. Bazen mücerred olarak akîdeyi takdim eder, bazen bunun arkasından bir delil getirir; bazen darb-ı meselle bunu anlatır; bazen de bir kıssanın arasında zikreder.

Kur’ân’daki tekrarların çeşitli maksat ve hedeflere göre farklı üslupları vardır. Söz konusu hedeflerden biri, bir konuyu pekiştirmek ve dinleyeni çarpıcı bir şekilde etkilemektir.

Meselâ:

كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ

"Hayır (geçici dünya zevklerine bağlanmak doğru değil, sakının bundan) Hayır, ileride bileceksiniz, Evet, evet! İleride bileceksiniz." (Tekâsür, 102/3-4) Burada aynı ifadenin iki defa tekrar edilmesi te'kid içindir. Aynı zamanda bu, tehdit üstüne tehdittir. Nitekim biz de nasihat ettiğimiz birisine: "Ben sana demedim mi, demedim mi ben sana böyle yapma..." deriz.

وَمآ أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ثُمَّ مآ أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ

"O din gününün, o hesap gününün ne olduğunu sen bilir misin? Evet, bir daha söylüyorum: Din gününün ne olduğunu sen bilir misin?" (İnfitâr, 82/17-18) Buradaki tekrarda da, ceza gününün büyüklüğü ve dehşeti anlatılmak isteniyor ve karşıdakinde bir te'sir ve etki meydana getirilmek hedefleniyor.

Söz konusu hedeflerden biri de, bir şeyin büyüklüğünü belirtmek ve korku uyandırmaktır. Kur'ân-ı Kerîm'deki bazı ifadeler, anlatılan şeyin büyüklüğü ve insanların ondan çekinip kendilerini korumaları için tekrar edilmiştir. Buna örnek olarak şunları verebiliriz:

الْحَآقَّةُ مَا الْحَآقَّةُ وَمَآ أَدْرَاكَ مَا الْحَآقَّةُ

"Kesin gerçekleşecek olan, evet nedir o gerçekleşecek olan? Gerçekleşecek kıyameti sen nereden bileceksin?" (Hâkka, 69/1-3)

الْقَارِعَةُ مَا الْقَارِعَةُ وَمَآ أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ

"Kari'a, nedir o kari'a? Kari'ayı, o kapıları döven ve dehşetiyle kalplere çarpan o kıyamet felaketini sen nereden bileceksin ki!" (Kâria, 101/1-3)

Kâri'a, kıyametin isimlerindendir. Burada ta'zim ve korkutma maksadından tekrar edilmiştir. Yani kıyametin o dehşetli anının özelliklerini henüz anlatmadan, karşıdaki muhataplara, meydana gelecek o dehşetli olaylar hissettirilmiştir.

Tekrardaki diğer bir hedef de şaşkınlık ve hayranlık uyandırmaktır. Buna örnek olarak şu âyeti verebiliriz:

إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ

"O düşündü, ölçtü, biçti... Kahrolası, nasıl da ölçtü biçti! Hay kahrolası! Nasıl, nasıl da ölçtü biçti!" (Müddessir, 74/18-20)

Bu ifadeler, kelimeleri değil, sanki bir fırçanın resim yapması hatta ondan da öte âdeta bir film sahneleri gibi zikri geçen bu adamın hareketlerini gözler önüne seriyor. Evvela düşünüp taşındı, sonra da "kahrolası" hükmüne muhatap oldu. "Nasıl da ölçtü biçti?"denilerek de alay edilmekte ve onun bu durumu hayretle karşılanmaktadır. Devamında da hakkındaki beddua ve istinkâri durum iyice ortaya çıksın diye tekrar edilmektedir. Yani onun bu durumu son derece yadırganmış ve böylece azabı hak ettiği vurgulanmıştır.

Diğer bir gaye de, insanları iyice uyarmak ve muhatapta hüsn-ü kabul bulmaktır. Kur'ân-ı Kerîm, bazen de karşıdakinin dikkatini iyice uyandırmak ve onda bir etki meydana getirmek için bazı kelimeleri bir veya birbiriyle ilgili iki cümle içerisinde tekrar eder. Buna örnek olarak:

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ يَا قَوْمِ إِنَّمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ

"İnanan (adam) dedi ki: "Ey kavmim, bana uyun, sizi doğru yola götüreyim. Ey kavmim, bu dünya hayatı (kısa) bir geçinmedir. Âhiret ise ebedî olarak durulacak yerdir." (Mü'min, 40/38-39) âyetlerini verebiliriz. Burada iki defa "Ey kavmim" geçmekte ve bununla karşıdaki muhatap uyarılmakta, söylemek istediği şeyi iyice dinlemesi için onun dikkatleri çekilmektedir.

Diğer bir hedef de söz uzadığında onu yeniden hatırlatmaktır. Kur'ân'da bazen cümleler uzun olabilir. Bu durumda muhataplar başta söylenilen konuyu unutabilir veya dikkatleri dağılmış olabilir. Böyle bir duruma düşmemek için, bazı kelimeler cümlenin orta veya sonunda tekrar edilmiştir:

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِن بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُواْ إِنَّ رَبَّكَ مِن بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ

“Sonra Rabb’in şunlardan yanadır ki, cehâletle kötülük işlediler, sonra onun ardından tevbe ettiler, uslandılar. Bun(u yaptık)dan sonra Rabb’in (böyleleri için) elbette bağışlayan ve merhamet edendir.” (Nahl, 16/119)

لاَ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَآ أَتَوْا وَّيُحِبُّونَ أَن يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلاَ تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“Ettiklerine sevinen ve yapmadıklarıyla övülmekten hoşlananların, sakın sakın onların azaptan kurtulacaklarını da sanma; elem verici azap onlaradır.” (Âl-i İmrân, 3/188)

Tekrardaki ayrı bir hedef, tekrarı ilgilendiren bir anlamın yeniden iadesidir. Yine Kur’ân-ı Kerîm’de bazı cümlelerin aynı sûre içerisinde belli aralıklarla yeniden tekrar edildiğini görürüz. Bu tekrarlar lüzumsuz ve maksatsız olmayıp her birinin ayrı bir sebebi bulunmaktadır. Her bir tekrar, kendinden önceki tekrardan farklı bir durumu ilgilendirmektedir. Mesela Rahmân sûresindeki

فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

“Öyleyken, Rabb’inizin hangi ni’metini inkâr edebilirsiniz?” (Rahmân, 55/13) ifadesi otuz bir kez tekrar edilmiştir. Bu tekrarların her biri, Cenab-ı Hakk’ın saymış olduğu ayrı bir nimetten sonra söylenmiş olup bununla, insanların ve cinlerin bu nimetleri hatırlamaları, Yaratıcılarına şükretmeleri ve görevlerini unutmamaları amaçlanmıştır.

Yine aynı şekilde Mürselât sûresinde:

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ

“Yalanlayanların vay haline o gün!” (Mürselât, 77/15) ifadesi on kez tekrar edilmiştir. Bunun, her âyette tekrarlanmadan önce geçen konunun ifade ettiği manaya göre düşünülmesi gerekir. Meselâ birinci geçtiği yerde hüküm günü, ikincide suçlulara yapılacak azap, üçüncüde Allah’ın ilmi ve gücü, dördüncüde

insanoğlunun muhtaç ve sınırlı bir güce sahip olduğu, ilâhî kudretin her şeyi kapladığı ve Allah'ın nimetini inkâr manaları bulunmaktadır.

Anlaşıldığı üzere Kur'ân'da birtakım ifadeler tekrar edilmektedir. Bu bazen bir kelime, bazen bir cümle olabilmektedir. Ancak bütün bunların bir hedefi ve gayesi vardır. Yoksa onların yerine başka kelime veya cümleler bulunamadığından böyle bir duruma baş vurulmuş değildir. Bu tekrarların muhatapları bıktırması şöyle dursun, daha fazla etkilemekte ve tekrarının lüzumu hissedilmektedir. Bu metoduyla Kur'ân, ıslah ettiği kimseleri mükemmel bir şekilde eğitmek, günümüz ifadesiyle pedagojik formasyonu tam bir öğretmen edâsıyla öğrencilerini yetiştirmek ve onlara vermek istediği faydalı bilgileri daha iyi aktarmak amacını gütmüştür.

KUR'ÂN'DAKİ YEMİNLERİN HİKMETLERİ

Kur'ân-ı Kerîm'de değişik şeylere yemin edildiğini görmekteyiz. Bir şeye yemin etmek, ya o şeyin faziletinden ya faydasından ya da onun büyük bir delil olmasındandır. Aynı zamanda yemin edilen şeyin öneminin vurgulanması, yüceltilmesi veya onda bulunan öğüt, ibret, fayda, zarar gibi şeylere dikkatlerin çekilmesi kastedilmiş olabilir. Bazıları: "Cenâb-ı Hakk'ın mahlukatına yemin etmesinin sebebi, onun, söylenilen söze bir delil teşkil etmesidir ki, bu da dikkatleri yer ve gökte cereyan eden şeylere çekmek ve onları, Allah'ın kâinattaki san'atının inceliklerine yönlendirmek şeklinde olur." demişlerdir.

KUR'ÂN-I KERÎM'İN TERCÜME EDİLMESİ

Tercüme, bir sözün anlamın diğer bir dilde dengi bir ifadeyle aynen dile getirmektir. Tercümenin; aslının manasına tamamen uygun olması için açıklıkta, delalet ettiği manada, etraflıca açıklamada, özel manada, kuvvette, isabet etmede, güzel anlatmada, beyan üslubunda, kısacası ilimde, sanatta, asıldaki anlatım tarzına uygun olması gerekir. Yoksa tam bir tercüme değil,

eksik bir anlatım olmuş olur. Hâlbuki değişik diller arasında ortak noktalar ne kadar çok olursa olsun, her birini diğerinden ayıran birçok özellik de vardır. Onun için dille ilgili bir özelliği olmayıp yalnız akıl ve mantığa hitap eden kuru ve teknik eserler, ilmî seviyeleri ilerlemiş olan dillere tercüme edilebilse de; akla, kalbe, zevke, hislere hitap eden ve dil açısından edebi değere ve sanat zevkine sahip bulunan canlı ve güzel eserlerin tercümelerinde başarı görüldüğü çok azdır, hatta böyle bir tercüme imkânsızdır.

Kur'ân'ın cümlelerine baktığımızda onun, seslerin en güzellerinden, yerine göre en güzel nağmelerinden, bütün Arapların bildiği, dolayısıyla bütün insanların anlayabileceği kelimelerin en güzellerinden seçilerek, Allah'tan başka kimsenin yapamayacağı canlı bir dokuma ile dizilip dokunmuş, lafız mananın, mana lafzın aynası halinde sonsuz beyan parıltılarıyla parlatılmış olduğu görülür. O, her âyeti kolay ve sade görüldüğü halde, bulunup söylenmesi ve taklidi mümkün olmayan öyle eşsiz bir sözdür ki, hiç Arapça bilmeyen bir kimseye bile okunduğu zaman tatlı ve güzel bir söz olduğunu hissettirir. Biraz Arapça bilen bir kimse bir âyeti işittiği zaman derhal bir mana anlar ve anladığını zanneder. 'Ben de bunu söyleyebilirim.' diye hayal eder, bir de bakar ki anlamamıştır. Çünkü nazmının her noktasında birçok manalar ortaya çıkmaya başlar. Onu taklit etmeye özendikçe yükselir, derinleşir, ölçüsü ölçeği bulunamaz.

Ne kadar yüksek olursa olsun, edebi şahsiyet kazanmış herhangi bir şahsın ifade üslubu, yazıla yazıla az çok taklit edilebilir ve benzeri yazılabilir. Fakat Kur'ân'ın inmesi anından itibaren bütün Arap edebiyatçıları ve belagat ustaları Kur'ân belagatini kendi dillerine örnek edinmiş, bu sayede Arap dili ve edebiyatı açısından yükselmiş oldukları halde Kur'ân nazmını taklit etmeye ve benzerini yazmaya yanaşabilen kimse ortaya çıkmamıştır. O hâlde kendi dilinde bile taklidini yapmak ve benzerini yazmak mümkün olmamış olan Kur'ân'ın, nazım ve üslubunu diğer bir dilde taklit etmek ve benzerini ortaya koymak elbette mümkün

olamaz. Mümkün olmadığından aynen tercüme edilemeyeceği gibi benzetmek sûretiyle de tercüme edilemez. Çünkü benzetme yapılamadığının dışında bir de ilmî değeri düşürülmüş, bozulmuş ve Kur'ân'da olmayan şeyler Kur'ân'a eklenmiş olur. Gerçi Kur'ân'da manası bulunmayan hiçbir kelime yoktur. Fakat manası çok derin olan kelimeler bulunduğu gibi, bir kelime etrafında birçok manaların toplandığı ve bazı ifadelerin –hepsi de doğru olmak üzere- birçok yönlerin, ihtimallerin toplandığı yerler de çoktur ki, bunlar yorum ve tevile bağlıdır. Bunlardan bazılarını doğrudan doğruya tercüme etmek mümkün olsa bile, hepsini bütün yönleriyle tercümeye sığdırmak mümkün olmaz.

Kur'ân'ın tercümesi, mütercimin anlayabildiği kadar bazı şeyleri anlatabilirse de, gerçek anlamıyla ifade edilmesi çok zordur. Anlattığı şeyler de Kur'ân hükmünde ve değerinde olamaz. Onun manaları tam olarak anlaşılıp bitirilemez. Bir manası ortaya çıkınca arkasından bir mana daha, arkasından bir mana daha yüz gösterir. Mümine hitap ederken, kâfire bir korkutma fırlatır, kâfiri korkuturken mümine bir müjde nüktesini uzatır. Halka hitap ederken ileri gelenleri düşündürür. Âlime söylerken cahile dinletir. Cahile söylerken âlime dokundurur. Geçmişten bahsederken geleceği gösterir. Bugünü tasvir ederken yarını anlatır. En basit gözlemlerden en yüksek gerçeklere götürür. Müminlere gaybı anlatırken kâfirleri şimdiki zamanda usandırır. Bütün bunları duruma, makama, yere, zamana ve konuya göre en uygun ve en güzel kelimelerle anlatır. Mesela taşın çatlayıp su çıkardığını anlatırken "yenşekku" veyahut "yeteşekkaku" demekle yetinmez ve "lema yeşşakkaku" diyerek çatlayışın, akışın bütün fışırtısını, şakırtısını, takırtısını duyurur.

Bundan dolayıdır ki Kur'ân'ın benzeri yapılamadığı gibi, aynen tercümesi de yapılamaz. Her şeyden önce tercümede, seçkin beyan üslubu kaybolur. Tercümeler, gümüş tenli bir güzelin derisini yüzüp altındaki dokulara donuk cansız bir kumaştan elbise geçirmek gibi olur. Bu elbisenin saydam bir kristal olduğunu da farz etsek, onun içinden canlı bir vücudun güzelliğinin görülebileceğini farz etmek yanlıştır. Kur'ân, varlık bahçesinde

açılmış gerçek ve benzersiz bir gül farz edilirse, bu resimde aslının ne maddesi ne kuvveti ne yumuşaklığı ne gelişmesi özetle ne yağı ne kokusu bulunabilir. İşte bunun içindir ki Kur'ân'ı tanıtacak bir meal olsa da Kur'ân'ın hükmünü taşıyamaz, onun yerine konamaz.

Kur'ân'ın tercümesinin mümkün olamayacağını, dolayısıyla tercümenin onun yerini tutamayacağını müsteşrikler bile itiraf etmektedirler. Bunlardan birkaç tane örnek verecek olursak şunlardır:

Cenevre Üniversitesi profesörü ve fahri rektörü Edouard Monted yaptığı Fransızca Kur'ân tercümesinin mukaddimesinde bu hususu açık bir şekilde ifade etmektedir: "Sûrelerle ilgili ileri sürdüğümüz birçok mesele hakkında ne hüküm verilirse verilsin, Arapça olarak Kur'ân'ı bilenlerin hepsi, bu dinî kitabın güzelliğini, üslubunun son derecedeki mükemmeliyetini ifade etmekte müttefik olacaklardır ki, Avrupa dillerindeki bütün tercümeler, bunu hissettirip ifade etme imkânından mahrumdurlar."[19]

Kur'ân mütercimlerinden olan Georges Sale "Kur'ân'ı tarafsız tercümeye gayret ettimse de, okuyucularım Kur'ân metnine sadık bir ifadeye muvaffak olamadığımı göreceklerdir."[20] demiştir.

İngiliz müsteşrik Marmaduke Pickthal eserine yazdığı mukaddimede: "Kur'ân tercüme edilemez. En eski İslam âlimleri buna inanmışlardı. Ben de aynı düşüncedeyim. Onun için Kur'ân'ı tercümeye muvaffak olduğumu iddia etmiyorum. Yalnızca Kur'ân'ın manalarını nakletmeğe çalıştım. Buna muvaffak olduysam kendimi bahtiyar sayarım. Fakat bu eser, bu tercüme hiçbir vakit asıl Kur'ân'ın yerini tutamaz."[21] diyerek Kur'ân'ın tercümesinin imkânsızlığını ifade etmiştir.

Hindistan'ın meşhur Brahman şairi Rabindranat Tagore, Mısır'a yaptığı bir seyahat esnasında doğrudan doğruya İngilizce yazdığı eserler dışında, Hinduca yazdığı kitaplarını da İngilizceye

19 Edouard Mınted, Le Coran, Paris 1949, p. 53
20 Sebilü'r-Reşad, Sayı 7, s. 310, 1954
21 Ömer Rıza Doğrul, Tanrı Buyruğu, Önsöz

tercüme etmesini isteyenlere şu cevabı vermiştir: "Hinduca yazdığım eserler, kendi fikirlerimi ihtiva etmiş olsalar bile onları İngilizceye tercüme etmekten acizim. Zira bu tercümede İngiliz dili Hinduca için elverişli değildir." İnsan kendi fikirlerini çok iyi bildiği başka bir dile çevirmekte sıkıntı çeker, bunun imkânsızlığını söylerse, başkalarının fikirlerini başka bir dile tercüme etmenin zorluğu kendiliğinden ortaya çıkmış olur. Beşerin yazdıkları tercüme edilemeyeceğine göre, Âlemlerin Rabbi olan Allah kelâmının, hiçbir anlam kaybı olmadan, birebir tercümesi, pek tabi olarak imkânsızdır.

KUR'ÂN MEALİYLE NAMAZ KILINMASI

Dini konularda bir şeyin olup olmamasına kendi görüşümüzle değil de ancak Kur'ân'ın âyetleri veya Allah Resulü'nün uygulamaları açısından bakabiliriz. Namaz konusu Kur'ân'ın onlarca âyetinde emredilen önemli bir ibadettir ve Müslümanlığın da şartlarındandır. Ancak nasıl kılınacağını bizlere Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) göstermiştir. Bu açıdan baktığımızda Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), Allah tarafından Arapça bir lâfızla indirilen Kur'ân ile namazlarını kılmış ve ömür boyu buna devam etmiştir.

Hulefâ-yı Râşidîn, Arapça Kur'ân'la namaz kılmışlardır. Bunun bize de farz olması gerekir. Şu rivayet raşid halifelere uymanın gereğini açıkça beyan etmektedir: İrbâz İbn Sâriye (r.a.) dedi ki: "Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bize namaz kıldırdı. Sonra yüzünü cemaate çevirerek çok beliğ, çok mânidar bir konuşma yaptı. Öyle ki dinleyenlerin gözleri yaşla, kalpleri de heyecanla doldu. Cemaatten biri: "Ey Allah'ın Resûlü, sanki bu, bir veda konuşmasıdır, bize ne tavsiye ediyorsunuz?" dedi. "Size, Allah'a karşı takvada bulunmanızı, başınızda Habeşli bir köle bile olsa emirlerini dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Zira sizden hayatta kalanlar benden sonra nice ihtilaflar görecek. Öyle ise size sünnetimi ve hidayet üzere olan Hülefâ-i Râşidîn'in sünnetini hatırlatırım, bunlara uyun ve dört elle sarılın. Sonradan

çıkarılan şeylere karşı da son derece dikkatli ve uyanık olun. Zira (sünnette bulunana zıt olarak) her yeni çıkarılan şey bir bid'attır, her bid'at de dalalettir, sapıklıktır."[22]

Allah Resulü'nün her davranışını yakından takip eden sahabe de, namazlarında Arapça Kur'ân'dan başkasını okumamışlardır. O halde, bunun bize de farz olması gerekir. Ayrıca başlangıçtan günümüze bütün İslâm ümmeti memleketlerinde, namazlarını Kur'ân'ın Arapça okunuşuyla kılmışlardır. Bu konuda toplumsal bir mutabakat vardır.

Müslümanlar namazlarında Kur'ân okumakla emredilmişlerdir. Başka bir dilde Kur'ân okuyan kimse, Kur'ân okumuş olmaz. Böylece de, emrin gereğini yerine getirmiş olamaz. Çünkü Cenâb-ı Hakk: "Elbette bu Kur'ân Rabbülâlemin'in indirdiği bir kitaptır. Onu Rûhu'l-emin, uyaran nebîlerden olman için, senin kalbine açık ve vazıh bir Arapça ile indirmiştir." (Şuârâ, 26/192-195) buyurmuştur.

"De ki: "Yemin ederim! Eğer insanlar ve cinler, bu Kur'ân'ın benzerini yapmak için bir araya toplansalar, hatta birbirlerine destek olup güçlerini birleştirseler bile, yine de onun gibi bir Kitap meydana getiremezler." (İsra, 17/88) âyeti de açıkça göstermektedir ki başka dilde meydana getirilen bir söz, bu konuda kabul edilmeyecektir. Çünkü Kur'ân deyince aynı dilde olan kitap anlaşılır. Arapçanın dışında olunca Kur'ân okunmuş sayılmaz.

Öteden beri İslam bilginleri namazda Kur'ân'ın ancak Arapça okunabileceği üzerinde ittifak etmişlerdir. Kişinin Kur'ân'ı güzel okuyup okuyamaması durumu değiştirmez. Zira Kur'ân-ı Kerîm, lafız ve manasıyla bir mucizedir. Onda bir değişiklik yapılacak olursa, Allah tarafından indirilen söz düzeni bozulur, dolayısıyla Kur'ân olmaz, onun benzeri de olmaz. Olsa olsa onun bir tefsiri olur; tefsir ise tefsir edilenden ayrı bir şeydir. Tefsir, bir sûresinin benzerinin getirilmesi ile ilgili meydan okunan muciz Kur'ân gibi olmaz.

22 Tirmizî, İlim 16; Ebu Dâvud, Sünne 6

KUR'ÂN'IN ARAPÇA İNDİRİLMESİ

Kur'ân-ı Kerîm'in Arapça olması şöyle beyan edilmektedir: "Elif, Lâm, Râ. Bunlar, [hakkı açıklayan, Hak'tan geldiği] âşikâr olan kitabın âyetleridir. Düşünüp manasını anlamanız için Biz, onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik." (Yûsuf, 12/1-2).

"Biz her peygamberi, kendi milletinin lisanı ile gönderdik, ta ki onlara hakikatleri iyice açıklasın. Artık Allah dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletir. O azîzdir, hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir)." (İbrahim, 14/4).

"Onu Rûhu'l-emin, uyaran nebîlerden olman için, senin kalbine açık ve vazıh bir Arapça ile indirmiştir." (Şu'ara, 26/193-195).

Allah'ın, insanlar arasından elçi seçip onlara Kitap indirmesinin hikmeti, o elçiler ve kitaplar vasıtasıyla kullarını doğru yola iletmektir. Her millete, kendi içinden, kendi diliyle konuşan bir insan, peygamber olarak görevlendirilmiş, o peygambere, konuştuğu dilde Kitabı oluşturan vahiy indirilmiştir. Hz. Musa ve Hz. İsâ'ya İbranî diliyle indirilmiş olan kitaplar, Araplar arasından seçilen Hz. Muhammed'e (sallallahu aleyhi ve sellem) Arapça olarak vahyedilmiştir. Kur'ân'ın Arapça indirilmesindeki hikmet de Arapça konuşan insanların, Allah'ın emir ve yasaklarını daha iyi anlamaları ve ona göre kendilerine yön vermeleridir. Şayet peygamber Arap olduğu halde kendisine başka bir dilde vahiyler gelseydi, insanlar bu sözlerden hiçbir şey anlayamayacakları için şaşırıp kalacaklar ve "Bunun âyetleri açıklanmalı değil miydi? Arap olan peygambere yabancı dilde sözler mi indiriliyor?" diyeceklerdi. Bu takdirde peygamber göndermenin asıl amacı olan insanların hidayeti gerçekleşmeyecekti. İşte bunun için her millete kendi diliyle peygamber gönderilip kendi diliyle Kitab indirildiği gibi, Araplar içinde yetişmiş olan Hz. Muhammed'e (sallallahu aleyhi ve sellem) de Arapça vahiy verilmiştir. Fakat Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) peygamberliği evrenseldir. Kur'ân-ı Kerîm'in prensipleri de bütün insanlık için geçerlidir.

Kur'ân-ı Kerîm'in Arapça olması, onun yalnızca Araplara indirildiği anlamına gelmez. Kur'ân'ın Arapça olduğuna vurgunun yapılmasındaki maksat şudur: "Ey Arap topluluğu, Kur'ân'ın mükemmelliğini anlamalısınız, bu mükemmellik onun ilahi vahiy olduğunun apaçık delilidir; sizin dilinizle indirildi ve artık anlamadığınıza, yabancı bir dille indirildiğine dair hiçbir mazeret ileri süremezsiniz."

Gayet açıktır ki, bir kitap evrensel bir kılavuz olması durumunda bile belli bir dilin kelimelerini kullanmak durumundadır. Böyle olmalı ki, o dili konuşan insanlar kitabın öğretilerini anlayabilsinler ve mesajı diğer insanlara iletebilsinler. Bir harekete dair mesajın evrensel ölçüde yaygınlaşmasının tek doğal biçimi budur.

Âyetteki "Anlayabilmeniz için Kur'ân'ı Arapça bir dille indirdik." ifadesi iki anlama gelebilir: Birincisi: "Bu kitap sizin kendi dilinizde nazil olmuştur. Dolayısıyla "Yabancı bir dilde nazil olduğu için, biz bu kitabın doğru olup olmadığına karar veremeyiz." diye bir mazeret öne süremezsiniz. Bu kitabın lafızları, konuları, üslûbu ve dili apaçıktır. Binaenaleyh bunu Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) veya herhangi bir Arab'ın yazdığı düşünülemez." İkincisi: "Biz bu Kitabı, muhatap bir Arab kavmi olduğu ve Arapça anladığı için Arapça indirdik." şeklindedir.

"Biz gerek özel gerek genel bir din veya kitap getiren hiçbir peygamberi başka türlü göndermedik. Ancak kavminin dili ile gönderdik." (İbrahim, 14/4). Yani Allah'ın âdeti böyledir. Öteden beri her Peygamber, gönderildiği ümmetin ve özellikle içlerinde oturduğu topluluğun dili ile gönderilmiştir ki onlara vahyi açıklasın. Tebliğine emredilmiş olduğu şeyleri kavmine anlatsın, anlattırsın. Çünkü bir peygamberin peygamberliği gerek kavmine ait olsun gerek daha başkalarını da kapsasın ve bu kapsamlılık gerek Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) peygamberliğinde olduğu gibi bütün insanları ve hatta cinleri gerekse birkaç toplumu içine alsın mutlaka o peygamber, kav-

mini davet edecek ve ilk işi onlara peygamberliğini anlatmak olacaktır. Bu ise onların en iyi, en kolay anlayabilecekleri kendi dilleri, kendi lehçeleri ile açıklamaya bağlıdır. Her şeyden önce "Önce en yakın akrabalarını uyar." (Şuârâ, 26/214) gereğince en yakından başlayarak peygamber, kavmine bu açıklamayı yapar, Allah'ın emirlerini açıklar ve ilan eder. Bunun için bir taraftan Arapça bilenler, bilmeyenlere bildikleri dillerle nakil ve tercüme ederek Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) açıklamalarını tebliğ eder ve açıklarlar. Elçisinin elçisi, peygamberlerin varisleri olmak şerefine erişirler. Diğer taraftan bu şerefe erişmek için bazıları da Arapça'yı öğrenirler ve bu şekilde Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) dilini esas olarak anlatırlar ve onunla davet dilden dile ve bir topluluktan diğer topluluğa yayılıp genelleşir.

Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) peygamberliği ile gönderilen bu kitabın, bu apaçık Kur'ân'ın Arapça olarak indirilmesinde ve indiği gibi Arapçanın hâkim kılınmasında da nice ilâhî hikmetler vardır. Kur'ân, başka bir dil ile indirilseydi, Peygamberin içinde bulunduğu ve ilk olarak hitap edeceği kendi kavmi anlamayacak; "Ayetleri uzun uzadıya açıklansaydı ya, Arap'a yabancı dil mi?" demeye hakları olacaktır. Diğer kavimlere tebliğ etmek ve umumîleştirmek için ilk neşredenler yetişmeyecek ve bundan dolayı hiçbir topluluk hakkında Allah'ın kesin delili gerçekleşmeyecekti. Eğer bütün dillerle indirilseydi Arapçası gibi birçok Kur'ân bulunsaydı böyle bir mucize büsbütün zararlı ve tevhid hikmetine aykırı olurdu. Kur'ân, kavimler arasında kavga ve anlaşmazlığı azaltacak yerde çoğaltır, birleştirecek yerde dağıtırdı.

Çünkü her biri yalnız kendi dilini esas alacak ve onu hakim tanıtması gerekecek; aralarında hakim ve doğruyu yanlıştan ayıran bir kitap bulunmamış olacaktı.

Peygamberler, kendilerine dinlerini apaçık anlatabilsinler, onlardan Allah'ın kanunlarını kolaylıkla ve çabucak öğrenip, başkalarına nakledebilsinler diye Allah'ın her peygamberi, mil-

letine kendi dilleriyle göndermesi, O'nun bir ihsanı olup hidayet yolunu kolaylaştırmasından başka bir şey değildir.

"Biz bütün peygamberleri kavimlerinin diliyle gönderdik ki, onlara Allah'ın buyruğunu açıkça anlatabilsinler." (İbrahim, 14/4) İşte bu, bütün insanlığı kapsayan ve gelmiş geçmiş bütün peygamberlerin getirdiği mesajlarda somutlaşan evrensel bir nimettir. Peygamberlerin insanları Rabb'lerinin izni ile karanlıklardan aydınlığa çıkarabilmesi için onların dili ile gönderilmesi kaçınılmazdır. Onlara Allah'ın buyruğunu açıkça anlatması, onların da anlatılanları anlaması için bu zorunludur. Böylece peygamberin gönderilmesi ile öngörülen hedefe ulaşılabilir.

Bu âyet-i kerîmede Arap olmayanların lehine delil olacak bir taraf yoktur. Çünkü Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) getirdikleri, kendisine anlayıp kavrayacağı bir şekilde tercüme edilen herkes için, bağlayıcı delil ortaya koymuştur. Nitekim yüce Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: "Biz seni ancak bütün insanlar için müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik." (Sebe', 34/28). Allah Resûlü de şöyle buyurmaktadır: "Her peygamber kendi ümmetine, ümmetinin diliyle gönderilmiştir. Yüce Allah Beni de yarattıkları arasından kırmızı tenliye de, siyah tenliye de göndermiştir." Yine Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: "Nefsim elinde olana yemin ederim ki; bu ümmetten (ümmet-i davetten) Yahudi olsun, Hristiyan olsun kim benim peygamberliğimi işitip de sonra benimle gönderilene iman etmeyecek olursa, muhakkak cehennemliklerden olur."

Başka bir hadislerinde şöyle buyurmaktadır: "Bana, Benden önce hiçbir kimseye verilmeyen beş özellik verilmiştir: Ben, bir aylık mesafeden, düşmanımın kalbine korku salınmasıyla yardım olundum. Yeryüzü bana Mescid ve temiz kılındı. Ümmetimden kime namaz vakti kavuşursa onu kılsın. Ganimetler bana helal kılındı. Benden önce hiçbir kimseye helal kılınmamıştı. Bana, şefaat etme verildi. Önceki peygamberler sadece kendi kavim-

lerine gönderiliyordu ben ise bütün insanlığa peygamber olarak gönderildim."[23]

KUR'ÂN'DA PEYGAMBER EFENDİMİZ'İN VE BAŞKALARININ SÖZLERİNE YER VERİLMESİ

Kur'ân-ı Kerîm'i okuduğumuzda Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem), diğer peygamberlerin, peygamberlerin ümmetlerinin, şeytanın, cinlerin, insanın nefsinin, münafıkların, inançsızların, müşriklerin, gerek söyledikleri gerekse içlerinden geçirdikleri düşüncelerin, insan benliğinin içinde bulunan duyguların dile geldiğini, konuştuğunu, dolayısıyla Kur'ân'ın da bunları naklettiğini görürüz. Ancak bunlar o kimselerden Kur'ân'da aktarıldığı gibi illa da Arapça bir dille, harfi harfine aynısı değildir. Cenab-ı Hakk o sözü, kim, hangi zamanda söylemişse söylesin, onu en mükemmel bir şekilde, tam söylenilenin bütün duygu, düşünce ve hislerini de içine katarak kendi sözüyle beyan etmiştir.

Burada sözdeki mu'cizelik, o kimsenin sözü olması değil de, o sözün Cenab-ı Hakk tarafından yepyeni bir malzemeyle eşsiz bir şekilde ifade edilmesidir. Bu, adeta şuna benzemektedir: Ortada yemek yapacak çeşitli malzemeler vardır. Ancak her aşçı aynı malzemeden kendi mahareti ölçüsünde iyi bir yemek yapabilecektir. Usta olan o malzemeden öyle lezzetli ve güzel bir yemek yapar ki, herkes büyük bir zevkle yer. Ancak diğer aşçılar aynı ölçüde aynı malzemeden aynı güzellikteki yemeği yapamazlar. Halbuki aynı malzemedir. Hatta içine konuldukları tabaklar da aynı tabaklardır. Kur'ân-ı Kerîm de böyledir. Şeytanın bir konuşması, hem de sadece ifadesi de değil, gizlediği, dışa vurmadığı duygularını da Allah Teâlâ adeta söylenmiş bir söz haline getirir ve tam olarak beyan eder.

Kur'ân, topyekûn beşeri ve cinleri muhatap alır; onlara emirler verir, bazı yasaklar ortaya koyar; onların ve şeytanların sözlerini nakleder. Bunların hepsinde O her zaman mucizevidir.

23 Buhari, Teyemmüm 3, Salât 56; Müslim, Mesâcid 3

Ancak bu mucizevilik, Kur'ân'ın bunları nakletmesi değil, nakle-diş keyfiyeti, kullandığı malzeme ve seçtiği motifler itibariyledir. Ayrıca, verdiği haberlerin gaybî olması yönüyle de diğer bir mucizevî durumun mevcudiyeti söz konusudur.

Evet, her şeyden evvel, Kur'ân-ı Kerîm'de kullanılan malze-menin seçilişi harikuladedir. Kur'ân, ele aldığı konuları, öyle bir malzeme ile ve öyle farklı bir üslupla ifade eder ki, daha ötesinde ifade olamaz. Ve böyle bir ifadeye ne cin ne insan ne de melek güç yetirebilir. Ancak bu mucizevî keyfiyeti görmek için mutlaka Kur'ân âyetlerine ihatalı bir gözle bakmak icap eder. Bu hususu daha da müşahhaslaştırmak için konuyu biraz açabiliriz:

Bizler, bazen ruhumuzda öyle şeyler duyarız ki, bunları ifade-ye ka'tiyyen güç yetiremeyiz; yetiremeyiz de böyle durumlarda çok defa Akif'in dediği gibi:

"Ağlarım, ağlatamam; hissederim söyleyemem;

Dili bağlı kalbimin, ondan ne kadar bîzârım!"

der ve çaresizlikle inleriz.

Evet, konuşurken, yazarken kendini ve iç derinliklerini dinle-yebilen pek çok kimse, hep hissettiği şeyleri ifade edememenin çaresizliğini yaşar. İşte bu, bir yönüyle âcizlik demektir. Her şeyi çok kolaylıkla ifade edebilene kıyasla, böyle bir âcizlik, mutlak veya nisbi diğerinin mucizeliğini netice verir. Mutlak planda, bu seviyede tek bir ifadeler mecmuası varsa, o da hiç şüphesiz, Kur'ân-ı Kerîm'dir.

Şimdi, Kur'ân'ın âyetleri bu zâviyeden ele alındığında, diyebi-liriz ki; Kur'ân'ın konuşturduğu, şeytan olsun, cin olsun, melek olsun ya da Fir'avn, Nemrut, Şeddat olsun, maksadı ifadede kullanılan üslup tamamen Kur'ân'a aittir. Bu üslup öylesine harikuladedir ki, bütün işârî, remzî manalara açık olduğu gibi, çok geniş yorumlara, tefsirlere de müsaittir. Ve onun dışında hiçbir beyan, hiçbir kimse böyle bir maksadı, o türlü malzeme ve motiflerle ifade edememiştir ve edemez de.

İsterseniz şimdi konuyu, daha farklı bir zaviyeden ele alalım: Her kelâmın, kalb, sır, hafî, ahfâ gibi rabbanî latifelere bakan yönleri vardır ve genel ifade içinde bu latifelerin de hedeflenmesi söz konusudur. Eğer kelâm, bu mertebeler arasında mana yönüyle herhangi bir tenakuza, farklılığa, sebebiyet veriyorsa; o, bu kelâmın eksikliğine delalet eder. Hemen hemen bütün beşerî beyanlarda böyle bir eksiklik -nisbet farkı mahfuz- vardır. Kur'ân ise böyle bir nakîseden muallâ ve müberrâdır. Burada şöyle bir husus da söz konusudur: Kalbe gelen manalar tahayyül, tasavvur, taakkul gibi süzgeçlerden geçip de ayniyetini koruyarak telaffuz seviyesine ulaşabilmişse, konuyla alâkalı mükemmel bir beyan yakalanmış sayılır. Bazen de bir kelâm, bu kademeleri ayniyeti içinde aşamaz; nefsî kelâm seviyesinde kalır ve telaffuz edilme şansını elde edemez. İşin içini bilenin onları alıp seslendirmesi ayrı bir konu, bu seviyedeki beyan türü idrakimizi aşkındır ve konumuz dışında kalır. Bu itibarla biz burada, sırf telaffuz edilebilen kelâm üzerinde durmak istiyoruz:

Eğer kelâm, tahayyüldeki şekliyle ifade edilebilmişse, yani niyet ve ifade azmi, ifadeyle uyum içinde ise böyle bir kelâm tamdır. Aksine, tasavvur, tahayyülü tam kucaklayamamışsa bu, bir evvelkine göre kusurlu bir ifadedir ve eksik bir beyandır. Taakkul, kendine yüklenenleri ifadeye taşıyamamışsa, tasarıdaki bir kısım derinlikler de orada elenmiş demektir. İşte bütün bu süzgeçlerden süzüle süzüle tahayyül mertebesine göre pek çok şey kaybeden kelâm eksik, tahayyüldeki derinlikleriyle ifade edilebilen mana, mefhûm ve niyet ise tamdır ve bu mükemmeliyetin biricik şaheseri de sadece ve sadece Kur'ân-ı Kerîm'dir. Ondaki bu mükemmeliyet, sözü kimden naklederse etsin, bir manada onun, tahayyül ve tasavvur ötesi derinlikleri korumasında aranmalıdır. Bu yönüyle de, bir başkasının böyle bir kelâm ve beyana muvaffak olması imkânsızdır. Evet, beşer veya başka varlıkların -ki bunların başında cinler ve melekler gelir- kelâmlarında niyet ve tahayyül mertebesinden, mana ve mazmunun yakalanıp ifade edilmesi mümkün değildir. Yani, bizim söylenilen ölçüler içinde bir beyan

ve bir kelâma muvaffak olabilmemiz katiyen söz konusu değildir. Öyleyse bu mükemmeliyeti gösteren Kur’ân mucizedir ve O’nun beyanı, başkalarının bir şeyi ifadede ilk harekete geçirdikleri tahayyül ve niyetlerinin ifadesi olması itibariyle de bir taraftan vakıa mutabık, diğer taraftan da mucizevî ve ilahîdir.

KISSALARIN TEKRARINDAKİ HİKMETLER

Kur’ân-ı Kerîm’deki bazı kıssalar değişik yerlerde tekrar edilmiştir. Ancak bu tekrarlar yalın bir tekrar olmayıp aksine her defasında olayın ayrı bir yönüne vurgu yapılmaktadır. Yani kıssanın bazı yönleri bir yerde zikredilirken, diğer yönleri bir başka yerde anlatılmaktadır. Anlatılan yerde hangi hususa vurgu yapılıyorsa, kıssadaki o yön ön plana çıkartılır. Bu, âdeta bir futbol maçının birden fazla kamerayla farklı açılardan çekilip daha sonra maçın hangi yönü anlatılıyorsa o görüntünün ön plana çıkartılması gibidir.

Bu kıssalar farklı sûrelerde, takdîm, tehir, îcâz ve itnâb gibi yollarla arz edilmiştir. Bir hadise bir yerde belli bir hedef için nakledilirken, bir diğer yerde yine başka bir hedef için nakledilmiştir. Mesela, Hz. Musa’nın (a.s.) kavmiyle olan bir hadisenin anlatıldığı bir kıssada, bir olayın şahit olarak anlatılması gerekir ve o olaya yer verilir. Sonra bir başka sûrede, bir başka yönüyle o olay bir şahit olarak getirilir. Böylece bir tek kıssa, birbirinden muhtelif münasebetlerle onlarca mesele için şahit olarak gösterilir. Çünkü o hadisenin bir şahit, bir öğüt veya bir ibret olarak birçok meseleyle münasebeti vardır.

Aynı şahısla ilgili bir kıssanın, farklı yerlerde anlatılan unsurlarını bir araya getirdiğimizde, karşımıza olayın farklı yönlerden detaylı tek bir tablosu çıkmış olur. Bu anlamda kıssanın geçtiği yerde hangi sebepten dolayı kıssa zikredilmişse, o kıssanın tamamı değil yalnızca geçtiği yerle ilgili olan yönü nazara verilir. Dikkatli bir şekilde kıssayı takip etmeyen kimse zanneder ki aynı olay tekrar ediliyor. Hâlbuki her defasında olayın farklı bir yönü vurgulanıyor, farklı bir sahne öne çıkartılıyordur.

Kıssalarda olayların teferruatı değil, insanların muhtaç oldukları şey ne ise o kadarı anlatılır. Bu olaylar farklı yerlerde defalarca anlatılmasına rağmen, her defasında farklı bir heyecan ve tatlılık hissettirir insana. Böylelikle her anlatılışta az da olsa olayın farklı yönlerden nazara verilmesiyle, âdeta insanlık tarihi detaylarıyla gözlerimizin önünde canlanır. Onlardan almamız gereken dersleri ve ibretleri almış oluruz.

"İKİ DOĞUNUN VE İKİ BATININ RABBİ" ÂYETİNİN ANLAM ÇERÇEVESİ

Kur'ân-ı Kerîm'de hem iki doğunun ve iki batının hem de doğuların ve batıların Rabbi ifadeleri vardır. Bu âyetlerin mealleri şöyledir:

"O hem iki doğunun hem iki batının Rabbidir." (Rahmân, 55/17)

"Hayır, Allah'ın nizamı onların sandığı gibi değildir! Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki, Biz onların yerine kendilerinden daha hayırlı insanlar getirmeye kadiriz. Bizim elimizden kurtulan, gücümüzün yetmediği hiçbir şey yoktur." (Meâric, 70/40-41)

Bu âyetlere göre iki nihaî batı ve doğu vardır veya doğular ve batılar vardır. Âyetler bunların son sınırlarını göstermektedir. Meselâ, yazın güneşin doğup battığı yerler ile kışın güneşin doğup battığı yerler farklı farklıdır. Yazın en uzun gününde güneş, en uzak batıdan batıp en uzak doğudan doğar. Kışın en kısa günlerinde ise en yakın noktadan doğar ve en yakın noktadan batar. Bu durumda güneş her gün değişik bir doğudan doğmaktadır ve dolayısıyla da güneşin ayrı ayrı doğuş yerleri söz konusudur. Aynı şekilde, her gün değişik bir noktadan batmakla güneşin ayrı ayrı battığı noktalar ortaya çıkmaktadır. Neticede, en uzak doğu ve en uzak batı açıları içinde değişik doğular ve batılar bulunduğundan "İki doğunun ve iki batının rabbi" veya "doğuların ve batıların Rabbi" denilmektedir.

"İki doğu" ve "İki batı" ifadelerinden şunları anlayabiliriz. Kış ve yaz günlerinin en kısa ve en uzun günleri... Yahut dünyanın

yarıküresidir. Güneş bir yarıkürede doğarken, diğer yarıkürede batar. Âyet şunları düşündürür:

a- Güneş, Allah’ın emriyle doğar ve batar; bu doğup batma, her gün farklı açılarla vâki olur.

b- Dünyanın da güneşin de Rabbi O’dur. Bunların ayrı ayrı sahipleri olsaydı, bu uyum olmazdı.

c- Doğu, batı ve ikisi arası her şeyi yaratan Allah’tır. Kâinatın hikmetli nizamının sahibi O’dur.

KUR’ÂN’DA GENELE YAPILAN HİTAPLARDA ERKEKLER İÇİN KULLANILAN HİTAP LAFIZLARININ TERCİH EDİLMESİ

Kur’ân-ı Kerîm’deki hitaplara baktığımızda bunların sadece erkeklere yönelik olmadığını görürüz. Nitekim Kur’ân’da otuzdan fazla değişik hitap şekli vardır. Bu anlamda “Ey nebi! Ey resul!” şeklindeki ifadelerle umum peygamberlere ve Efendimiz’e (sallallahu aleyhi ve sellem); “Ey iman edenler!” hitabıyla müminlere; “Ey inkâr edenler!” diye kâfirlere; “Ey insan!”, “Ey Âdemoğulları!”, “Ey kullarım!” şeklindeki hitaplarla bütün insanlara hitap edilmiştir. Bunların yanı sıra daha özel anlamda hitaplar da vardır ki mesela; “Ey peygamber hanımları!” şeklindeki hitapla Resulullah’ın (sallallahu aleyhi ve sellem) eşlerine seslenilir.

Kur’ân-ı Kerîm’de kullanılan “Ey insanlar! Ey kullarım! Ey iman edenler! Ey inkâr edenler!” şeklindeki hitap kipleri sadece erkekler için değil, herkes için ortak olan bir hitap şeklidir. Bu hitaplardaki ‘amenû’, ‘keferû’ kelimeleri -Arap dili açısından- müzekker yani erkekleri kasteden bir kelimedir. Ancak maksat erkekler değildir. Çünkü her dilde durum böyledir. Genele hitap edileceği zaman erkek kadın ayrı ayrı zikredilmeyip tek kelimeyle ikisi kastedilmiş olur. Mesela bir topluluğa hitap ederken: “Kıymetli misafirler! Değerli dinleyiciler! Kıymetli yolcular!”gibi hitaplar kullanılır ve bununla da hem erkekler hem de kadınlar kastedilir. Kur’ân-ı Kerîm’deki durum da bundan ibarettir.

KUR'ÂN'DA CENNET KAVRAMI

Cennet, kelime anlamı yönüyle örtme, gizleme, kapalı olma demektir. Bu kelimenin bütün türevlerinde de bir anlamda örtülü olma, gizli kalma anlamı vardır. Nitekim "cin", herkese görünmediğinden böyle isimlendirilmiş, "cinnet", aklın kaybolması, "cen" kararmak, görülen eşyanın bakıştan gizlenmesi demektir. "Cennet" örtü manasına da gelir ki zemini görünmez, gayet girift ağaçlarla örtülmüş olan bahçe ve bostana da cennet denir.

Dini ıstılahta, dünya gözüyle görülemeyen, gaybda gizli olan sevap yurdunun adıdır. Kur'ân'da da "el-Cennetü" denildiği zaman bu kasdedilir. Sanki cennet, ağaçlarının çok sıklığından dolayı, tek bir örtü gibidir. Ahiret de, kendisinde cennetler bulunduğu için, cennet diye adlandırılmıştır.

Kur'ân-ı Kerîm'de müminlerin Cenab-ı Hakk'ın bir mükâfatı olarak gittikleri Cennet'ten genellikle tekil olarak değil de çoğul olarak bahsedilir. Bundan da ahirette bir tek Cennet'in değil farklı farklı cennetlerin olduğunu anlıyoruz. İşte bu farklı derecelerde olan ve görmediğimizden dolayı bize kapalı gelen ya da ağaç ve yeşilliklerle kaplı olan her türlü cennet, çoğul olarak tasvir edilmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de, genel ismi Cennet olan saadet yurdunun şu şekilde farklı isimlerini de görmekteyiz:

"Dâru's-Selam": Her türlü sıkıntıdan, musibetten ve zorluktan uzak anlamındadır. Çünkü orası bir ismi de "Selam" olan ve insanları selam sözcüğüyle selamlayan Allah Teâlâ'nın inananlara verdiği yerdir.

"Cennâtu Adn": Her şeyin kaynağının olduğu çeşitli nimetlerin bulunduğu yer.

"Cennâtu'n-Naîm": İçinde birbirinden farklı yiyeceklerin, içeceklerin, giyeceklerin, manzaraların bulunduğu yer.

"Cennâtu'l-Firdevs": Cennetin en yüksek derecesi.

"Cennetü'l-Huld" : Ebediyen kalınan yer.

"Cennet-i âliye" : Yüksek, yüce ve değerli yer.

"Dâru'l-Muk'am" : İçinde kalınacak, dinlenilecek ve istirahat edilecek yer.

"Cennetü'l-Me'va" : Cibril'in, meleklerin, şehitlerin ruhlarının bulunduğu veya daimi bulunmanın olduğu yer.

"Dâru'l-Hayavan" : Hayatın sürekli olup ölümün asla olmadığı yer.

Bu cennetlerin Kur'ân'daki tasvirlerine baktığımızda, Yüce Allah'ın müminlere, yaptıkları işlere ve kazandıkları derecelere göre ayrı ayrı cennetleri verdiğini ve her birindeki nimet ve lezzetin birbirinden farklı olduğunu görüyoruz.

Cennet ücret yeridir. Allah Teâlâ bu dünyada değişik imtihanlarla karşılaşan, neticede imtihandan geçer not alan insanları derecelerine göre nimetlendirecektir. Cennetteki bu nimetler sürekli ve dünyada eşi benzeri olmayan bir kıvamdadır.

KUR'ÂN-I KERÎM'DE CENAB-I HAKK'IN BAZEN KENDİSİNDEN "BEN", BAZEN DE "BİZ" DİYE BAHSETMESİ

Evet Kur'ân-ı Kerîm'de Allah Teâlâ hem "ben" hem de "biz" zamirini kullanmıştır. Böyle bir kullanım, insanların da aralarında konuşurken kullandıkları bir yöntemdir. Allah Teâlâ da insanlara insanların konuştukları diller ve onların özellikleriyle hitap etmektedir.

Kur'ân'da bazı âyetlerdeki "ben" ve "biz" şeklindeki kullanımlara baktığımızda; Cenab-ı Hakk'ın sadece kendisini ilgilendiren, hususi bir hitabını taşıyan, başka kimselerin asla müdahalesinin olmadığı ve sadece hitap ettiği kimseyi ilgilendiren yerlerde "ben" kullandığını görürüz.

Mesela şu âyet bu durumu açık bir şekilde göstermektedir:

إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحٰى
إِنَّنِي أَنَا اللّٰهُ لَآ إِلٰهَ إِلَّآ أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي

"Haberin olsun: Senin Rabbin Benim!" denildi. "Çıkar pabuçlarını hemen! Çünkü kutsal vâdidesin sen! Tuvâdasın sen!" Peygamberliğe seçtim seni. Öyleyse iyi dinle sana vahyedileni. Muhakkak ki Ben'im gerçek İlah. Benden başka yoktur ilah. O halde sen de yalnız Bana ibadet et. Beni anmak için namaz eda et." (Tâhâ, 20/12)

Görüldüğü gibi burada Cenab-ı Hakk hususi olarak Hz. Musa'ya seslenmekte, bu hitapta hitabın kendisini ilgilendirdiği şahıs sadece bir kişi olmaktadır. Bu âyete Allah Teâlâ sadece kendisinin gerçek İlah olduğunu, şirkin olamayacağını belirterek; dolayısıyla ibadet ve ibadetin fihristi olan namazın da sadece Yüce Yaratıcı'ya has kılınarak O'nu hatırlamak için kılmasını emrediyor.

Cenab-ı Hakk umumi saltanatı adına hitap ederken ve hitap herkesi ilgilendirdiği zaman ise azamet ve yüceliği bildiren "biz" şeklinde hitap ediyor.

Bu duruma örnek olarak şu âyetleri verebiliriz:

وَمَآ أَرْسَلْنَاكَ إِلاَّ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ

"İşte bunun içindir ki ey Resulüm, Biz seni bütün insanlar için sırf bir rahmet vesilesi olman için gönderdik." (Enbiya 21/101)

Resulullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) peygamberliği herkesi ilgilendirmektedir. Cenab-ı Allah bütün âlemlere, özellikle akıl sahibi varlıklara merhametinden dolayı Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi ve sellem) göndermiştir. O öyle kapsamlı bir rahmettir ki bütün akıl sahiplerine iyilik ve kurtuluş yolunu göstermekte, gerek dünyada gerekse âhirette mutluluk vesilelerini öğretmektedir. Öyle ki onun getirdiği birçok prensibi, dinine inanmayanlar bile benimseyip uygulamakta, dünyevî yönden yararlanmaktadırlar. İşte bundan dolayıdır ki gönderilme fiili tekil olarak "gönderdim" değil de "gönderdik" olarak çoğul şeklinde kullanılmıştır.

Bu konuyu daha iyi kavramak için şöyle bir misal verilebilir: Bir başbakanın veya devlet başkanının tebaasına iki türlü hitabı vardır. Bunlardan birinde hususi olarak onlardan birini özel bir iş için araması, özel hitapta bulunmasıdır. Böyle bir aramada konu sadece arananı ilgilendirdiğinden ve belki de aracılar bulunmadığından "ben" diye hitap eder. Aynı kimsenin bir de devlet adına, herkesi ilgilendiren bir meseleyi -mesela bir televizyondan- halka iletmesi vardır. Böyle bir hitapta genellik vardır, devletin büyüklüğünün ifadesi olarak "biz" hitap şekli ön plana çıkmaktadır.

Bazen de Cenab-ı Hakk "biz" derken işari olarak kendi mülkünde nezaretçi olarak görev yapan melekleri de işin içine katıyor olabilir. Kur'ân'da kâinatın yaratılışı ve evrende cereyan eden hadiselerden bahsedilirken genellikle "biz" ifadesi kullanılır. Çünkü Cenab-ı Hakk her görevi belirlediği meleklere vermiş, onlar da bu işleri deruhte etmektedirler. Bu durum Cenab-ı Hakk'ın -haşa!- kâinattaki icraatını tamamen meleklere bırakıp bir tarafa çekilmesi anlamına gelmez. Onları da kendi emriyle bu işe katmak sûretiyle şereflendirmesi anlamına gelir.

Mesela Kadr Sûresinde:

إِنَّآ أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ

"Biz Kur'ân'ı indirdik Kadir gecesi." (Kadr, 97/1) şeklinde "biz" şeklinde buyrulmaktadır. Kur'ân'ın nüzulü sadece bir kişiyi ya da bir bölgeyi ilgilendirmeyip bütün zaman ve mekânları içine almaktadır. Bir de Kur'ân'ın nazil olmasına Cibril refakat etmekte, diğer melekler şahit olmaktadır. Dolayısıyla hem bir azamet hem de onların da teşrif ve tekrimi olduğundan çoğul kipi kullanılmıştır.

7. BÖLÜM
KUR'ÂN'IN MU'CİZELİĞİ

KUR'ÂN'IN PARÇA PARÇA İNDİRİLMESİ

Kur'ân'ın toptan indirilmesi elbette mümkündü. Ancak böyle olmadı. Âyet âyet, sûre sûre, bölüm bölüm indirildi. Bunun böyle olmasında, Hakîm-i Mutlak olan Yaratıcı'nın, kulları ve özellikle de elçisi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) için birtakım hikmetleri vardı. Bunları kısaca belirtecek olursak, şu hususları düşünmemiz mümkündür:

1. Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) *kalbini tespit açısından:* Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) hitap ettiği topluluk, düşmanlık, kin, inat, katı kalplilik gibi olumsuz pek çok davranışta en üst seviyede bulunuyordu. İşte bu türlü karakterleri taşıyan bu insanlar, atalarından gördükleri pek çok kötü âdetin de devam ettiricileriydi. Sıkı bir şekilde bu âdetlere bağlanmışlardı ve onları bırakmayı bir türlü düşünmüyorlardı. İşte böyle bir ortamda peygamber gelmiş, onları Allah'ın birliğine çağırmış, putlara tapmalarını yasaklamıştı. Ancak onlar bu çağrı karşısında direnmiş, inatlaşmış, bir türlü kabule yanaşmamışlardı. Hatta inananları çeşitli eziyetlere maruz bırakmışlar, peygambere pek çok sıkıntı vermişler; bununla da yetinmeyerek O'na, şâir, mecnûn, sihirbaz gibi uygunsuz sıfatlar takmışlar; sözle yaptıkları bu sataşmadan sonuç alamayınca da, inananlara ve peygambere fiilen işkenceye başlamışlardı. Resûlullâh (sallallahu aleyhi ve sellem), koruyucusu olan amcasının ve hanımı Hadîce'nin

de vefat etmesiyle, âdeta kendisini yalnız kalmış gibi hissediyordu. Ancak Allah (celle celâluhû), elçisini yalnız bırakmamış, kalbini sakinleştirmiş, koruyacağına dair söz vermiş, meydana gelen olumsuz olaylara karşı güç ve kuvvetini arttırmıştır. Bu arttırma, Kur'ân'ın parça parça indirilmesiyle olmuştur.

Bu şu açılardan olmuştur: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), Cebrâil'i zaman zaman gördüğünde, kalbi onu görmesinden dolayı güç-kuvvet kazanıyordu. Böylece üstlenmiş olduğu peygamberlik görevini yerine getirmede ve bu yüzden başına gelen eziyet ve sıkıntılara katlanmada, mücadelede kendisini daha güçlü hissediyordu.

Yine zaman zaman Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi ve sellem) yapılan iftiralara, bizzat Allah Teâlâ tarafından cevap verilmiş; onların söylediklerinin doğru olmadığı dile getirilmiş; böylece Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) yalnız bırakılmamıştır.

Ayrıca Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), insanların inanmaması karşısında çoğu zaman üzüntüye kapılıyor; ne yapacağını bilemez hale geliyor; belki de bu durumun kendisinden kaynaklandığını düşünüyordu. Ancak Kur'ân, O'nun sadece bir uyarıcı ve tebliğ edici olduğunu, hidayetin Allah'ın iradesinde olup onların inanmamalarındaki sebebin, peygamberin değil de, onların gerçeği görememelerinden kaynaklandığını belirterek, Resûlullâh'ı (sallallahu aleyhi ve sellem) teskin ediyordu.

Risâletin ağır yüküyle karşı karşıya kalan ve inanmayanlar tarafından yapılan sataşmalarla zor durumda bulunan Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem), kendinden önce aynı vazifeyi yüklenen peygamberlerin de başlarına bu tür hadiselerin geldiği hatırlatılarak, onun da sabretmesi istenmiş, devamlı olarak İlâhi gözetimde olduğu ve mutlaka bir gün düşmanlarının mağlup, kendisinin galip geleceği belirtilerek, müjdeler verilmek sûretiyle rahatlatılmıştır.

Değişik zamanlarda, gerek inananlar gerekse inanmayanlar tarafından Allah Resûlü'ne sorular soruluyordu. Bunlara ancak

gelen vahiyle cevap vermesi mümkündü. İşte farklı farklı zamanlarda gelen vahiy sayesinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), kendisine yöneltilen bu sorulara cevap vermiş oluyordu.

Kâinatın Efendisi ümmî olup okuma yazma bilmiyordu. Şayet Kur'ân birden gelmiş olsaydı, onu ezberleme ve hafızada tutmada zorluk çekebilirdi. Zaten O'nun, âyetlerin inişi karşısında -ilk önceleri- ezberlemek için acele davrandığını biliyoruz. Böylelikle O, yavaş yavaş gelen vahyi iyi bir şekilde kavrama ve ezberleme fırsatını yakalamış oluyordu.

Kur'ân, azametli ve tesirli bir kitap olup üzerlerine indirildiğinde dağların ve taşların paramparça olacağı bir özelliğe sahiptir. Şimdi böyle bir özelliğe sahip olan vahyin toptan indirildiğini düşünürsek, bunun peygamber açısından ne kadar zor olduğunu görürüz. Değil Kur'ân'ın tamamı, O'nun birkaç âyeti karşısında bile Resûlullâh'ın çok sıkıntı çektiği, terler döktüğü, durumunun ağırlaştığı gelen rivâyetler arasındadır. İlâhi bir rahmet olarak vahiy, peygambere kısım kısım gelmek sûretiyle, nispeten de olsa bir kolaylık sağlanmıştır.

Resûlullah, zaman zaman verdiği birtakım kararlardan, vahyin ikazıyla geri dönüyordu. Bununla da herhangi bir konuda yanlış yapmasına fırsat verilmemiş oluyordu.

2. İnsanlara kolaylık açısından: İnananlar, peygamberle birlikte pek çok sıkıntıya maruz kalıyorlardı. Savaşlarda düşmanla yüz yüze geliyor; zaman zaman yürekleri ağızlarına geliyor, çok sıkıntılı anlar yaşıyorlardı. İşte bunun gibi zor anlarda Kur'ân, onların yardımına koşuyor, geçmiş ümmetleri hatırlatıyor, onları teskin ediyor ve onlara ümit aşılıyordu:

"Allah içinizden iman edip makbul ve güzel işler işleyenlere kesin olarak vaad buyurur ki: Daha önce müminleri dünyada hakim kıldığı gibi kendilerini de hâkim kılacak; kendileri için beğenip seçtiği İslâm dinini tatbik etme gücü verecek ve yaşadıkları korkulu dönemin arkasından, kendilerini tam bir güvene erdirecektir. Çünkü onlar, yalnız Bana ibadet edip hiçbir şeyi

Bana şerik yapmazlar. Artık bundan sonra kim küfrana saparsa, işte onlar yoldan çıkıp Allah'a karşı gelmiş olurlar." (Nûr, 24/55) "Şüphesiz Biz, peygamberlerimize ve iman edenlere hem dünya hayatında hem de şahitlerin şahitlik edeceği kıyamet gününde mutlaka yardım edeceğiz." (Mü'min, 40/51)

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) geldiği zaman insanlar, kötü âdet diyebileceğimiz pek çok alışkanlık içerisindeydiler. Bu alışkanlıklarından hemen vazgeçmeleri kolay görünmüyordu. Pek çok yanlış inanış vardı. Onları doğru yola iletmek zaman istiyordu. İşte bu açıdan gerek birtakım yasaklar gerekse bir kısım emirler yavaş yavaş uygulamaya konuluyordu. Şayet bunların hepsi bir anda tatbikat sahasına konsaydı, netice o kadar da kolay alınamayacaktı. Bu durumu Hz. Âişe (r.anhâ), şu sözleriyle çok açık bir şekilde ifade eder:

"Kur'ân vahyi, önce Cennet ve Cehennem'den bahseden âyetlerle başladı. İnsanlar İslam etrafında toplanınca, helâl ve haramlar indi. Şayet ilk önce: "İçki içmeyin!" şeklinde bir emir gelseydi, o zaman insanlar: "İçkiden kesinlikle vazgeçmeyiz." derlerdi. Şayet: "Zina etmeyin!" şeklinde bir hüküm gelseydi, onlar: "Zinayı asla bırakmayız." derlerdi."

Bu tespit son derece yerindedir. İslam'ın bütün emir ve yasaklarına baktığımızda, bu peyderpey prensibini görürüz. Böylelikle insanlara, bazı şeyler yavaş yavaş terk ettirilmiş, bazıları da yaptırılmış olup bu sayede yeni olan bu dinin yayılması nispeten kolay bir hale gelmiştir.

Kur'ân'ın nâzil olduğu muhitte yaşayan insanların çoğu ümmî olup okuma yazma bilmiyorlardı. Zaten Mekke döneminde inanan insanların sayısı da fazla değildi. Ancak inen vahyin de yazılması gerekiyordu. Şayet vahiy peyderpey değil de birden inecek olsaydı, ne yazma ne ezberleme ne de onu yaşama imkânı olacaktı.

Müslümanlar, münafıkların ve diğer insanların pek çok hareketleriyle karşı karşıya kalıyor; ancak onların bu hareketle-

rinin iç yapısını bilemeyebiliyorlardı. Böyle durumlarda vahiy, gerek münafıkların gerekse müşriklerin karakterleri hakkında değerlendirmelerde bulunarak, bu insanların gerçek durumlarını ortaya koyuyor, dolayısıyla mü'minlerin onlara aldanmasını engelliyor ve onlara yardımcı oluyordu.

3. Kur'ân'ın eşsizliği açısından: Kur'ân, uzun sayılabilecek bir zaman diliminde inmesine rağmen, gerek lafız gerekse mana yönünden en küçük bir eksikliği taşımamaktadır. Aksine, iyice incelendiğinde, hem âyetler hem sûreler arasında mükemmel bir irtibatın varlığına şahid olunur. Bu kadar uzun zaman içerisinde inmesine rağmen, bir eksikliğin bulunamaması, Kur'ân'ın beşer kelâmı olmadığını gösteren en belirgin delildir. Zira zamanın, mekânın, vesile ve konuların değişikliği, normal olarak kopukluğa, irtibatsızlığa ve dağınıklığa yol açar. Fakat Kur'ân, hârikulâde bir durum göstererek parça parça geldiği halde, neticede, birden yazılmış gibi muntazam olarak bitmiştir.

BAZI SÛRE BAŞLARINDAKİ HURÛF-U MUKATTAA DENİLEN HARFLERİN ANLAMLARI

Kur'ân-ı Kerîm'deki bazı sûrelerin başlangıçlarında bulunan ve bir veya birkaç harften meydana gelen harflere hurûf-u mukattaa (kesik harfler) denilir. Kur'ân'ın 29 sûresinde bulunan hurûf-u mukattaalarda, 14 ayrı harf kullanılmış olup bunlar 13 ayrı şekilde bulunmaktadır. Bunlar 1 ila 5 harf arasında değişen sayılardan meydana gelmiştir.

Bu harflerin anlamlarıyla ilgili başlıca iki farklı görüş vardır: Bunlardan birincisine göre, bu harfler Kur'ân'ın sırlarından olup anlamını Allah'tan başka kimse bilemez. Diğerlerine göre de Kur'ân anlaşılmak için indirilmiştir. O zaman bu harflerin de birtakım anlamlarının olması gerekir, demişlerdir. Fakat bu harflerden ne kastedildiği konusunda çok farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunlardan belli başlıcaları şöyledir:

a. Bu harfler sûrelerin isimleridir.

b. Bu harfler Allah'ın isimleridir.

c. Bu harfler birer yemin olup Cenâb-ı Hakk bunlarla yemin etmektedir.

d. Bu harflerle Yüce Yaratıcı Araplara âdeta meydan okumaktadır ki, bu da iki şekilde olur:

d. 1. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) okuma-yazma bilmeyen bir ümmî idi. Okuma-yazma bilmeyen birisinin bu harfleri okuması da mümkün değildir. Demek ki bu harfler, peygamberin kendi malı olmadığına göre, Kur'ân da onun kendi malı olmayıp onu, Hakîm ve Habîr olan Allah tarafından alıp, bizlere bildirmektedir.

d. 2. Kur'ân, Arapların konuştukları bu hece harflerinden meydana gelmiştir. Şayet onların dedikleri gibi, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bu Kur'ân'ı bir beşerden öğrenmiş olsaydı, onlar onun benzeri bir sûreyi dahi getirmekten âciz kalmazlardı. Halbuki Mekkeliler Arapların en fasihi ve söz söyleme sanatında en ileri bulunan topluluğuydu. İşte bu harfler, onların alışmadıkları bir üslupta âdeta onlara meydan okuyarak, âcizliklerini ortaya koymuş oluyor.

e. Bu harfler Kur'ân'ın *eşsizliğinin* bir göstergesidir ki, bu da farklı şekillerde olmaktadır:

a. Kur'ân'ın Benzerinin Getirilememesi Hususundaki Eşsizlik

Kur'ân, değişik âyetlerde, kendisine inanmayan insanlardan şayet güçleri yetiyorsa, aynısını getirmelerini istemiş ve bu konuda onlara meydan okumuştur. Halbuki Araplar, özellikle Kur'ân'ın nâzil olduğu dönemde söz söyleme sanatının zirvesini tutmaktaydılar. Buna rağmen benzerini getirmekten âciz kalmışlar, hatta değil Kur'ân'ın tamamı, bir sûrenin bile eşini getirememişlerdir.

Yüce Allah işte bu harflerle aynı zamanda onları uyarmakta ve onlara sanki şöyle demektedir: "Kur'ân, işte bu harflerden ibarettir. Siz de zaten bu harfleri biliyorsunuz ve aynı zamanda edebî sanatların da zirvesindesiniz. O halde siz de ona benzer

bir kitabı rahatlıkla yapabilirsiniz. Ancak uzun süre geçmesine, onların şereflerinin ayaklar altına alınmasına rağmen, yine de bunu yapamadılar. İşte bu durum, Kur'ân'ın beşer tarafından değil de, bizzat Allah tarafından geldiğini göstermektedir."

Kur'ân, harflerden müteşekkildir. Bu harfler, Arapların bildikleri ve sürekli kullandıkları harflerdir. Aşina oldukları ve iyice bildikleri bu harfleri kullanarak, kendileri için en büyük düşman kabul ettikleri Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ve Kur'ân'a karşı zafer kazanabilirlerdi. Ancak bunu yapamadılar. Kur'ân, kullandığı bu harflerle, âdeta onlara böyle bir şeyi başaramadıklarını hatırlatmış oluyor.

b. Orijinal Olması Yönüyle Eşsizlik

Araplar, harflere bir kısım anlamlar yükleyip onları kısaltarak kullanıyorlardı. Ancak bu sıkça baş vurulan bir uygulama değildi. Kur'ân'ın kullandığı şekliyle bu bir ilkti. Bu konuda Kur'ân, başka herhangi bir edip ya da hatibi taklit ediyor değildi. Bu yönüyle Kur'ân eşsizliğini ortaya koyuyordu.

Said Nursî, huruf-u mukattaaların bu yönüyle bir ilk olduğunu ve Kur'ân'ın i'caz yönlerinden birini oluşturduğunu söyler: Hatip ve beliğlerin âdetindendir ki, mesleklerinde daima bir misale tâbi oluyor, bir örnek üzerine nakış dokuyor ve işlenmiş bir yolda yürüyorlar. Hâlbuki, bu harflerden anlaşıldığına göre, Kur'ân hiçbir misale tâbi olmamış, hiçbir belâgat örneği üzerine nakış yapmamış ve işlenmemiş bir yolda yürümüştür.

c. Kâinatla İlişkisi Yönüyle Eşsizlik

Son dönem ilmî tefsir geleneğinin en önde gelen temsilcilerinden Cevherî, huruf-u mukattaalara oldukça farklı bir açıdan bakmış ve Kur'ân'ın eşsizliğini, kullanılan harflerin sayısında aramıştır. Cevherî, sûre başlarındaki harflerin Arap alfabesindeki harflerden 14'ünden oluştuğunu, bunun da alfabenin yarısını oluşturduğunu söyleyerek, gerek 14 gerekse 28 sayılarıyla ilgili evrenden karşılaştırmalar yapar:

1. Her bir eldeki mafsal sayısı 14'tür.

2. İnsanın sırt omurgasının altında 14, üstünde 14 kemik vardır.

3. İnek, deve, eşek, yırtıcı hayvanlar, diğer doğum yapan ve emziren hayvanların ön taraflarında 14, arka taraflarında 14 kemik vardır.

4. Kuşların uçarken kullandıkları kanat tüylerinin sayısı 14+14'tür.

5. Kuyrukları uzun olan inek ve yırtıcı hayvanların kuyruklarındaki kemik sayısı 14'tür.

6. Bazı sürüngen ve balık gibi uzun boylu hayvanların omurga kemiklerindeki sayı 28'dir.

7. Arapça'daki harf sayısı 28'dir. Bunlardan 14'ü idğam yapılır, 14'üne yapılmaz.

8. Arapça'daki noktalı harflerin sayısı 14, noktasızlarınki de 14'tür.

9. Ay'ın 14 Güney, 14 Kuzey olmak üzere 28 evresi vardır.

Bunlarla Cenâb-ı Hakk sanki şöyle demektedir: "Ey kullarım, ayın 28 evresi var ve bunlar iki kısım. Ellerin eklem sayısı 28 ve iki kısım. Harflerin sayısı 28 ve iki kısım... Bununla şunu bilin ki, bu Kur'ân benim tarafımdan indirilmiştir. Çünkü onların harflerini, ayın evreleri, insan ve hayvan eklemleri, hece harflerinin dizilişi ve sayısı gibi haber verip yaptığım şekilde kıldım. Durum böyle olunca, nasıl olur da Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) veya başka bir beşer böyle hassas ve mükemmel bir sistemi kursun, bu sayıları kâinattaki diğer sayılara, bu kanunları, diğer prensiplere uygun bir şekilde uydursun? İşte bundan ötürüdür ki, Kur'ân Benim sözümdür. Böyle bir neticeye varmanız için de işte sûrelerin başlarındaki bu harfleri koydum. Tâ ki yer gök ve onların ikisi arasındakilerin boşu boşuna yaratılmadığını bilesiniz. Kâinat kitabıyla vahiy kitabı arasındaki mükemmel uygunluğun farkına varasınız. İşte bu Kur'ân, kıyamete kadar bâkî kalacak. Her ne

kadar diğer diller birtakım değişikliklere uğrasa da, O'nun dili O'nunla beraber kıyamete kadar canlılığını devam ettirecektir.

d. Sûreyle İlişkisi Yönüyle Eşsizlik

Sûrelerin başlarındaki harflerin, sûrenin genel muhtevasıyla yakın bir ilişkisi vardır. Bu ilişki hem lafız hem de anlam yönüyledir. Mesela:

قٓ وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ

Bu sûreye baktığımızda "kâf" harfi üzerine bolca kafiye vardır ve cömertçe bu harf kullanılmıştır. Şu örnekler bu durumun en açık göstergesidir:

وَالْقُرْآنِ - الْخَلْقِ – قَوْلٍ- يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ- مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ- سَائِقٌ- وَقَالَ قَرِينُهُ- أَلْقِيَا- وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُم بِالْوَعِيدِ- لِلْمُتَّقِينَ- بِقَلْبٍ- قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ- فَنَقَّبُوا- قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ- تَشَقَّقُ الْأَرْضُ- وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ- بَاسِقَاتٍ - رِزْقاً - وَقَوْمُ

gibi kelimelerde "kâf" harfi bolca kullanılmıştır.

Aynı şekilde Sâd sûresine bakalım. Bu sûrede de "Sâd" harfinin ifade ettiği karakteristik bir özellik gözümüze çarpmaktadır ki, o da "husûmet"tir. Bu durum sûrenin tamamında kendini göstermektedir. Öncelikle kâfirlerin Resûlullâh'a (sallallahu aleyhi ve sellem) karşı olan husumetleri أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَهاً وَاحِداً (Sâd, 38/5) ifadeleriyle, Hz. Dâvûd'un yanına gelen iki hasım kişinin durumu,

وَهَلْ أَتَاكَ نَبَأُ الْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ إِذْ دَخَلُوا عَلٰى دَاوُودَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لاَ تَخَفْ خَصْمَانِ بَغَى بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلاَ تُشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلٰى سَوَآءِ الصِّرَاطِ

"O mahkemeleşen hasımların olayından haberin oldu mu? Onlar mâbedin duvarına tırmanıp Davud'un yanına birden girince o, onlardan ürktü. Onlar da "Korkma!" dediler, "Biz sadece birbirimize hakkı geçen iki dâvâlıyız. Senden dileğimiz: Aramızda adaletle hükmet, haktan uzaklaşma ve bize tam doğ-

ruyu göster!" (Sâd, 38/21-22) beyanlarıyla, Cehennemliklerin aralarında geçen tartışmaları

أَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيّاً أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْأَبْصَارُ إِنَّ ذَلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ

"Aklımız sıra, onlarla alay ederdik! Yoksa gözlerimiz onlardan kaydı da onun için mi kendilerini göremiyoruz? İşte bu, yani cehennemliklerin dâvalaşması kesin bir gerçektir." (Sâd, 38/63-64) tasviriyle, Mele-i Â'la'nın sakinlerinin kendi aralarında tartışmaları مَا كَانَ لِي مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ الْأَعْلَى إِذْ يَخْتَصِمُونَ "Mele-i Âla sakinleri tartışırlarken kendi aralarında neler konuştuklarına dair bilgim yoktur." (Sâd, 38/69) ifadeleriyle, şeytanın secde etmemek için Yüce Yaratıcıya karşı hasmâne tavrı أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ "İblis: "Ben ondan üstünüm, çünkü beni ateşten, onu ise topraktan yarattın" dedi." (Sâd, 38/76) beyanlarıyla anlatılmaktadır. Bütün bunların yanında ayrıca sûrede "sâd" harfinin şu kelimelerde bolca geçtiği görülmektedir:

مَنَاصٍ- وَاصْبِرُوا- أَصْحَابُ- صَيْحَةً- اصْبِرْ- وَفَصْلَ الْخِطَابِ - الْخَصْمِ-
خَصْمَانِ- الصِّرَاطِ - الصَّالِحَاتِ – الصَّافِنَاتُ- أَصَابَ - وَغَوَّاصٍ
- الْأَصْفَادِ- بِنُصْبٍ- صَابِراً- وَالْأَبْصَارِ- أَخْلَصْنَاهُم- الْمُصْطَفَيْنَ-
قَاصِرَاتُ- يَصْلَوْنَهَا- صَالُوا- الْأَبْصَارُ - تَخَاصُمُ - يَخْتَصِمُونَ- الْمُخْلَصِينَ

Arapçada "sâd" aynı zamanda sabrın, samedin ve sabûrun da remzi olarak kabul edilmiştir ki, bu sıfatlar en üst seviyede Allah Teâlâ'nın sıfatlarıdır. Beşer çapındaki sabra gelince, en zirve noktayı peygamberler tutar. Peygamberlerin içinde de Hz. Eyyûb örnek olarak verilir. O da bu sûredeki إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِراً نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ "Doğrusu Biz onu pek sabırlı bulduk. Ne güzel kuldu o! O, gerçekten Allah'a yönelirdi." (Sâd, 38/44) âyetinde anlatılmaktadır.

Bu harfler, Kur'ân-ı Kerîm'deki 29 sûrenin başında bulunmaktadır. Huruf-u mukattaalardan sonra ya Kur'ân ya Tenzîl ya da vahiyden bahsedilmektedir. Hece harflerinin sayısı yirmi

sekizdir. Kur'ân-ı Kerîm, sûrelerin başında bu harflerin yarısını zikretmiş, yarısını ise kullanmamıştır. Bu 14 harf terk edilenlerden daha fazla kullanılmaktadır. Bu harfler önemli bir şeyin mukaddimesi ve keşif kolları gibidir. Bu harflerin manadan soyutlanmış olarak zikredilmesi, muarızlarını delilsiz bırakmaya işarettir. Sûrelerin başlarındaki bu harfler, İlâhî bir şifre olabilir. İnsanların bilgileri bu şifreleri tam anlamıyla çözmeye yetmez. Ancak bunların, kesinliğin ötesindeki yorumlar olarak da olsa, Kur'ân'a dikkat çekme ve farklı açılardan onun eşsizliğine işaret etme gibi anlamlar taşıdığını söylemekte bir sakınca yoktur. Bunların gerçek anahtarı, ancak Hz. Muhammed'dir (sallallahu aleyhi ve sellem). Aynı zamanda bu harflerin birer şifre gibi bırakılması, Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) fevkalâde bir zekâya sahip olduğuna işarettir ki; O, remizleri, îmaları ve en gizli şeyleri dahi sarih gibi telâkki eder, anlar.

KUR'ÂN ÂYETLERİNDEKİ LAFIZ-MANA UYUMU

Kur'ân'ın lafızları hem aşırılıktan hem de yetersizlikten son derece uzak olup anlamı tam bir şekilde yerine getirecek özelliktedir. Onun lafızlarında ne bir fazlalık ne de bir eksiklik vardır. Böyle bir özelliğe sahip olma, kolay görünse de Kur'ân'ın dışındaki sözlerde bunun gerçekleştiğini görmek mümkün değildir. Az ve öz söylemek isteği, anlamın aleyhine işleyen bir durumdur. Ve bu söylenen sözü bir bilmece hâline getirir. Manayı detaylı olarak anlatmaya yönelse, sözün uzadığı görülür. Bu da sözün az da olsa parlaklığını giderir ve muhatap, asıl anlam ile tâli derecedeki anlamı ayırt edemez bir duruma düşer.

İsterseniz, Kur'ân-ı Kerîm'i açınız. Kur'ân'dan herhangi bir cümleyi alıp kelimelerini sayınız. Sonra aynı uzunluktaki başka bir sözü alıp anlam yönünden bu sözleri, mana ve lafız ölçüleriyle muvâzene ediniz. Sonuçta şunu rahatlıkla göreceksiniz: Kur'ân lafzında atılacak hiçbir lafız bulunmadığı halde, diğerinde, çıkarıldığı takdirde zarar vermeyecek kelimeler bulacaksınız.

Şu iki misal yukarıda anlattığımız gerçekler için son derece dikkat çekici bir özelliğe sahiptir:

Bunlardan birincisi وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ "Eğer onlara Rabb'inin azabından bir esinti bile dokunsa..." (Enbiyâ, 21/46) âyetidir.

Bu cümlede, azâbı dehşetli göstermek için, hep azlığı ifade eden kelimeler kullanılmıştır ki böylece azabın tesiri gösterilmek istenmiştir. Demek seçilen her kelime azlığı ifade edecek; cümlenin bütün kısımları da bu azlığa bakarak ona destek verecektir. Âyetteki لَئِنْ kelimesi, şüphe içindir. Şüphe azlığa delâlet eder. مَسَّ kelimesi, azıcık dokunmaktır ki aynı şekilde azlığı ifade eder. نَفْحَةٌ kelimesi, madde olarak bir kokucuk, bir esinti olup azlığı ifade ettiği gibi; bu kelimenin türemiş olduğu kalıp da 'bir'e delâlet eder. Sarf ilmine göre bu kelime masdar-ı merre olarak isimlendirilip o da 'biricik', 'bir defa' anlamına gelmektedir. Yine نَفْحَةٌ deki nekrelik tenvini (iki ötre), azlık içindir ve 'O kadar küçük ki bilenemiyor.' demektir. مِنْ kelimesi, teb'iz için olup bir parça demektir. Bu da azlığı göstermektedir. عَذَابِ kelimesi, nekâl ve ikâb kelimelerine nisbetle daha hafif bir cezadır ki, bu da azlığa işaret etmektedir. رَبِّك kelimesi, Allah Teâlâ'nın diğer isimlerinden olan Kahhâr, Cebbâr, Müntakîm'e nisbetle yine şefkati ihsas ettirmek sûretiyle azlığı ifade etmektedir.

İşte "Bu kadar azlıktaki bir parçacık azap, böyle etkili ise, Allah Teâlâ'nın pek büyük azabı ne kadar da dehşetli olur, bunu siz kıyas ediniz!" anlamı vurgulanmıştır.

İkinci misal ise وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ".. Kendilerine ihsan ettiğimiz nimetlerden infak ederler." (Bakara, 2/3) âyetidir.

Bu âyet-i kerimede kullanılan lafızların şu hususiyetlerinin olduğu görülür:

1. مِمَّا daki ba'ziyyet ifade eden (min) aslında (مِنْ مَا) olup, (idğâm) kaynaşma meydana gelmiştir. Malın tamamının değil, bir

kısmının verileceğini, sadakaya muhtaç hâle gelinecek kadarının verilmemesini bildirir.

2. رَزَقْنَاهُمْ "Kendilerine" kısmı, başkasınınkinden değil, kendi malından verilmesi gerektiğini bildirir.

3. Malı Allah'ın malı bilip verdiğini minnet etmemek gerekir. Burada "ihsan ettiğimiz" kelimesi, verenin Allah, kulun ise vasıta olduğunu gösterir.

4. Yardımın makbul olması için, ihtiyaç mahalline verilmelidir. İnfâk, yünfikûne "ihtiyaç gidermek için vermek" manasına gelir. Nitekim "zarûri ihtiyaç" demek olan nafaka, bu fiilin ismidir.

5. İnfâk sadece mal ile değil, ilim ve fikirle, bedenen yardım etmekle de olabilir. Buna da ما "şeyler"deki umûmiyet delâlet eder.

Yukarıda verdiğimiz misaller, Kur'ân'ın tamamı için geçerlidir. Yüce Yaratıcı tarafından, insan idrâkinin anlayacağı bir tarzda gönderilen âyetler, aynı zamanda eşsiz bir üsluba sahiptir. Nasıl kâinatta hiçbir eksiklik, fazlalık ve kusur yoksa ve nasıl mesela Güneş, Ay, dünyanın Ay'la olan ilgisi vs. şu andakinden daha farklı olsa daha iyi olur diyemiyorsak –zira şu andaki evrenin yapısı en mükemmel bir şekilde yaratılmış- aynı şey, Kur'ân âyetleri için de söz konusudur. Kur'ân-ı Kerîm'de şu âyetin bu kelimesi böyle değil de şöyle olsa veya burada bir harf fazla olmuş bu olmasa diyeceğimiz hiçbir yer yoktur. Şayet böyle bir kusur aranacak olursa, Yüce Yaratıcı'nın kâinat için dediği:

"Yedi kat göğü birbiriyle tam uyum içinde yaratan O'dur. Rahmân'ın yaratmasında hiçbir nizamsızlık göremezsin. Gözünü çevir de bak: Herhangi bir kusur görebilir misin? Sonra tekrar tekrar gözünü çevir de bak! Gözün bir kusur bulamadığından, eli boş ve bitkin geri döner." (Mülk, 67/23-4) şeklindeki gerçek, Kur'ân için de geçerlidir. Zira kâinat ve Kur'ân Cenâb-ı Hakk'ın iki ayrı kitabını teşkil etmektedir.

KUR'ÂN'IN HİTAP ŞEKLİNDE İNSANLARIN PSİKOLOJİK ÖZELLİKLERİNİN DEĞERİ

Kur'ân insan için inmiş ve onun duygularını, hem de her yönüyle dikkate almıştır. İnsan, korku, sevgi, gelecek endişesi taşıma, heyecan, sonsuz yaşama arzusu, taklit gibi çeşitli duygulara sahiptir. Yine insanların hepsinde, bahsi geçen duygular aynı ölçüde olmayıp farklılık göstermektedir. Bazılarında korku, bazılarında sevgi, bazılarında ölmeyecekmiş gibi yaşama arzusu, bazılarında güzel şeylere karşı aşırı ilgi vs. daha ön plandadır. Yüce Yaratıcı, insanlara seslenirken, bu gibi duygulardan istifade ederek onları kendisine inanmaya davet etmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de, insandaki duyguları harekete geçirecek, onun duygusallığının çeşitli yönlerini tahrik edecek, gönüllerin büyük bir istekle arzulayacağı veya korkudan ne yapacağını şaşıracağı değişik tasvir ve haberler vardır. Ancak Kur'ân'ın bütün bunları sunmasındaki hedefi, insanlara lüzumsuz bazı tasvirler yapıp onları hayal âleminde yüzdürme değil; onları ıslah etme, Kur'ân gerçeklerini kendilerine aktarmadır. Hiç kimsenin İslâm davetinin dışında kalmaması için Kur'ân, bütün insan tiplerinin duygularına hitap edip onlara daha kolay te'sir etmesi için, bütün bu metotları kullanmıştır.

Mîzaçlarına göre, bazı kişiler Cehennem'le ilgili haberlerden öğüt alırlar, bazıları Cennet'e dair tasvirlerden etkilenirler, bazıları başa gelebilecek belâlardan kendilerini sakınmak isterler, bazıları iyi insanları takip etmekten hoşlanırlar veya bütün bu farklı şeyleri farklı zamanlarda bir şahsın üzerinde uygulamak gerekebilir. O zaman böyle bir metot kullanıldığında, sadece bazı kimseler değil veya bir şahsın sadece bir yönü değil, bütün insanlar yahut bir insanın bütün yönleri nazar-ı itibara alınmış olur ki bu, gayet mükemmel bir ıslah tarzıdır. İşte Kur'ân insanın bütün hislerini nazar-ı itibara almış ve bunu uygulamıştır.

Kur'ân-ı Kerîm, söz konusu metot doğrultusunda insandaki bazı şeylere karşı duyulan sevgi duygusundan hareketle, inananlara cennette hazırlanmış nimetlerden bahsetmiştir. İnananlara

vadedilen cennetin özellikleri ve orada onlara sunulacak hizmetler anlatılmıştır. Mealini vereceğimiz şu âyetler bunların sadece küçük bir kısmını oluşturmaktadır:

"Müttakilere vaad olunan cennetin durumu şuna benzer: Bahçelerinin içinden ırmaklar akar: Meyveleri gibi gölgeleri de devamlıdır. İşte, haramlardan korunan müttakilerin âkıbeti! Kâfirlerin âkıbeti ise ateştir." (Ra'd, 13/35)

"Ama o gün, cennetlikler, kalınacak yerlerin en iyisinde, dinlenme yerlerinin en güzelinde bulunacaklardır." (Furkân, 25/24)

"O gün bütün yaptıklarınızla Allah'a arz olunursunuz; öyle ki sizden en ufak bir şey bile gizli kalmaz. Hesap defteri sağ tarafından verilen neşelenir ve: "İşte defterim! Buyurun okuyun, inceleyin!" "Zaten ben hesabımla karşılaşacağımı biliyordum!" der. O artık mutluluk veren bir yaşam içindedir. Çok güzel ve pek kıymetli cennet bahçelerindedir. Meyveleri hemen el ile koparılacak durumdadır. Kendilerine şöyle denilir: "Geçmiş günlerinizde yaptığınız güzel işlerden dolayı afiyetle yiyin, için!" (Hâkka, 69/18-24)

"Etraflarında, cennet şarabından dolu testiler, sürahiler, kadehlerle, ebedîliğe ermiş çocuklar dolaşıp hizmet ederler. Bu içkiden ötürü baş ağrısı çekmezler, sarhoş da olmazlar. Bir de... tercih edecekleri meyveler... Canlarının istediği kuş etleri... Ve gün görmemiş saklı inciler gibi güzel eşler... Bütün bunlar dünyada yaptıkları güzel işlere mükâfat olarak verilecek. Onlar cennette ne boş bir söz, ne de günaha sokan bir laf işitirler. İşittikleri söz, hep: "Selam! selam!" sesleridir. Ashab-ı yemin ki ne ashab-ı yemin! Ne mutludur onlar! Dalbastı kirazlar, Dolgun salkımlı muzlar, Yayılmış gölgeler... Şırıl şırıl akan sular... Tükenmeyen, eksilmeyen, hiçbir sûrette esirgenmeyen birçok meyveler içindedirler. Onlara, pek değerli eşler de verdik. Biz o eşleri, yepyeni bir yaratılışla yaratıp, sûret ve sîretlerini son derece güzelleştirdik. Böylece onları, ashab-ı yemin için bakire kızlar, kocalarına âşık yaşıtlar kıldık." (Vâkıa, 56/17-38)

"Koltuklarında diledikleri gibi dinlenir, orada ne güneş sıcağı görürler ne de dondurucu soğuklara uğrarlar. Cennet ağaçlarının gölgeleri üzerlerine sarkar, meyveleri devşirmeleri pek kolay olur. Etraflarında hizmet edenler gümüş kaplar, billur kâseler, gümüşî parlaklıkta billur kupalarla dolaşır, onlara ikram ederler. Cennetlikler içeceklerini kendi iştahları ölçüsünce tayin ederler. Onlara karışımında zencefil bulunan kadehler ikram edilir. Bu içecekler, adı Selsebil olan pınardandır. Etraflarında ebedî cennet çocukları dolaşır durur ki, onları gördüğünde parlaklıklarından ötürü etrafa saçılan inciler sanırsın. Hangi tarafa baksan hep nimet, servet, ihtişam, büyük bir saltanat görürsün. Elbiseleri ince veya kalın yeşil renkli ipeklerden, atlaslardandır. Gümüş bilezikler takınırlar. Onların Rabbi, kendilerine tertemiz bir içki ikram edip şöyle demiştir: "İşte bütün bunlar sizin mükâfatınızdır. Gayretleriniz makbul oldu." (İnsan, 76/13-22)

Yukarıda anlatılan ve Cennet'e gireceklere haber verilen hususlar öyle bir şekilde anlatılmış, hisler o kadar dikkate alınmıştır ki, normal bir insanın şiddetli bir arzu ve alâkayla ilgi duymaması, duyup da onlara ulaşmak istememesi düşünülemez.

Aynı şekilde insanlardaki korku duygusundan hareketle, Cehennem'in varlığı, orada insanların başlarına gelecek acı durumlar, geçmiş dönemlerdeki ümmetlerin başlarına gelen bazı korkunç azaplar hatırlatılarak, insanların iyi birer insan olmaları ve kimseye zarar vermeksizin bu dünyadaki hayatlarını tamamlamaları yeğlenmiştir.

Şu meallerini vereceğimiz âyetler, bunlardan sadece birkaçıdır:

"Resuller Allah'tan yardım ve zafer istediler. Neticede her inatçı, zorba zalim hüsrana uğradı. İş bununla bitmeyecek, ardından cehenneme girecek. Orada kendisine kanlı irinli su içirilecek, yutmaya çalışacak ama boğazından geçiremeyecek. Ölüm her yandan ona geldiği halde yine de ölmeyecek. Bunun arkasından da pek şiddetli bir azap daha vardır." (İbrahim, 14/15-17)

"Doğrusu kim Rabbine kıyamette suçlu olarak gelirse onun yeri cehennemdir. Orada ne ölür kurtulur ne de yaşamı hayat sayılır." (Tâhâ, 20/74)

"Senden önce de birtakım ümmetlere resuller gönderdik. Dinlemediler: Hakka dönüş yapsın, suçlarının affı için niyaz etsinler diye onları çetin bir yoksulluk, hastalık ve sıkıntılarla cezalandırdık. Bâri, kendilerine şiddetimiz geldiği vakit yalvarsaydılar, tövbe etseydiler! Fakat heyhât! Onların kalpleri kaskatı olmuş, şeytan da yapmakta oldukları mâsiyet ve günahları kendilerine süslemiş, cazip göstermişti. Kendilerine verilen öğütleri terk edip unutunca üzerlerine her şeyin, her zevk ve nimetin kapılarını açtık. Nihayet kendilerine verilen bu genişlik ve serbestlikle tam ferahlandıkları sırada, ansızın onları kıskıvrak yakaladık da bir anda bütün ümitlerini kaybediverdiler!" (En'âm, 6/42-44)

"O büyük buluşma günü, bütün insanların mezarlarından kalkıp meydana çıkarıldıkları bir gündür. Öyle ki onların işlerinden ve hallerinden bir tek şey bile Allah'a saklı kalamaz. Allah onlara şöyle hitab eder: "Bugün mülk ve hâkimiyet kimin? Mutlak galip, tek hâkim olan Allah'ın!" Bugün her kişi, ne işlemişse onun karşılığını alır, bugün kimseye haksızlık edilmez. Muhakkak ki Allah hesapları pek çabuk görür." (Mü'min, 40/16-17)

DİL YÖNÜNDEN KUR'ÂN'IN MU'CİZE OLMASI

İlâhi bir prensip olarak Yüce Yaratıcı gönderdiği her peygambere, kavminin en ileri olduğu bir noktada mu'cizeler veriyordu. Arap edebiyatının zirvede olduğu bir dönemde nâzil olan Kur'ân'ın, i'caz yönüyle en belirgin olduğu taraf, onun bir lisan mu'cizesi oluşuydu.

Kur'ân, Araplara okunduğu zaman, onun kelimelerini teşkil eden harflerinde ve cümleleri oluşturan kelimelerinde parlak bir dil melodisi gördüler. Sanki O, harflerinin, kelimelerinin ve cümlelerinin tenasüp ve uyuşması bakımından tek bir kıt'a; kıraatı ise onları ulvî manalara ulaştıran bir mûsiki sırrı gibiydi.

Onların karşısına çıkan bu manzara, onların üstesinden gelemeyeceği bir güçteydi. Bu hal, onların aczini açık bir şekilde ortaya koyuyordu.

Kur'ân'daki bu ilâhi sırra işaret eden er-Râfii şöyle demektedir: "Şayet, Arap ediplerinin veya başkalarının yazdıkları nesirlerden bir parçayı, Kur'ân'ın okuma kâideleri ve edâ etme şekillerine riâyet ederek okursak, bu edebiyatçıların sözlerindeki eksikliği ve Kur'ân'ın konumundan ne kadar aşağı bir derecede olduklarını son derece bâriz bir şekilde görürüz. Hatta bunun da ötesinde, böyle bir okuyuş tarzıyla okuduğumuz başka bir sözü değiştirmiş, tamamen tanınmaz bir hale sokmuş, fasihliğini gidermiş, üslûbunun zînetinden soyutlamış, güzelliğini kaybettirmiş ve kupkuru bir hale getirmiş oluruz. Zira böyle bir değişiklikle biz, her yönüyle mükemmel olmayan bir kelâmı, her yönüyle eşsiz olan bir kelâm olan Kur'ân ölçüleriyle karşılaştırmış oluyoruz...

Bugün Kur'ân âyetleri kulaklarımıza, aklımızı baştan alan, bizi şaşkına çeviren ve hayretlere sevkeden bir üslupla gelmiyorsa, bunun asıl sebebi, alışkanlık, ülfet, küçük yaştan beri onunla iç içe olma ve bizi asıl fasih dilimizden uzaklaştıran aşırı bir şekilde yaygın olan ammiceye (avamcaya) dalmamızdandır. Ayrıca bunda, Kur'ân okumayı meslek haline getiren Kur'ân kârilerinden dinlediğimiz bıktırıcı ve monoton üslûbun da te'sîri inkâr edilemez. Öyle ki bu okuyucular, bir sûreyi başından sonuna kadar, monoton bir ses tonuyla okur, oradaki hüzünle sevinci, korkutmayla müjdelemeyi ve ibret alınacak yerleri birbirinden ayırt etmezler. Evet hepsini, kendisinde manaların yok olup gideceği, cümlelerin kupkuru ifadeler halini alacağı monoton bir ses tonuyla okurlar. Yine kendilerini halk arasında meşhûr etmek isteyen ve okurken kalbi titremeyen bazı şöhretperest okuyucuların okumaları da bu kabildendir. Bunun yanında Kur'ân'ın âdet olarak okunması... Ayrıca bunda, ruhların paslandığı, nefsî komplekslerin arttığı, kalplerin taşlaştığı, dikkatlerin dağıldığı, meşgalelerin arttığı içinde yaşadığımız asrın da payını unutma-

mak gerekir. Fakat yine de bütün bu olumsuzluklara rağmen, kendini bu karmakarışık hayattan bir nebze tecrid edip, ter ü tâze bir çocuk haline getiren ve nefsini temizleyen herhangi bir kimsenin, Kur'ân'da mevcut olan ve insanı harekete geçiren emsalsiz güzellikteki te'sîri ve eşsiz mânevî zevki yeniden tatması mümkündür. Âyetlerin nüzûlünün üzerinden 1400 yıl geçmesine rağmen, bu kadarcık bir yakınlaşmadan sonra, aklını başından alacak kadar yeniden insanı etkilemesi mümkündür. Âdeta âyetler, o saatte ve lahzada iniyormuş gibi olurlar.

Arap edebiyatının şaheseri olan Kur'ân, üslûbu sayesinde kendini herkese dinletmiş, büyük-küçük ayırmaksızın her yaştaki insana imanı aşılamıştır. Gönüllere hoş gelen üslûbu sayesinde onun en büyük düşmanları bile, onu dinlemekten kendilerini alıkoyamamışlardı. Hz. Muhammed'i (sallallahu aleyhi ve sellem) öldürmeye giden Ömer b. Hattâb'ı Hz. Ömer el-Fâruk yapan, Ümeyye b. Halef'e yerden bir avuç toprak aldırıp üzerine secde ettiren, Utbe b. Rebîa'yı: 'Ondan öyle şeyler işittim ki, ömrümde mislini işitmemiştim. Bu sözler şiir değil, kehânet de değil, bunlardan hiçbirine benzemiyor. Ey Kureyşliler! Beni dinleyin ve onu kendi haline bırakın, eğer Araplar ona gâlip gelirse, zaten böylelikle ondan kurtulursunuz, yok şayet muvaffak olursa, o zaman da onun zaferi sizin de zaferinizdir demektir.' şeklinde konuşturan, Muallaka şâirlerinden Lebid'e, Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerinin nüzûlünden sonra 'Artık bundan sonra bana şiir yazmak düşmez.' dedirten, Kur'ân-ı Kerîm'in üslûbu değil midir?"

KUR'ÂN'IN TELİF YÖNÜNDEN MU'CİZE OLMASI

Kur'ân-ı Kerîm, 23 sene gibi uzun denebilecek bir zaman diliminde, sorulan bir soru, ortaya çıkıp çözüm bekleyen bir mesele, yapılan bir hareketin düzeltilmesi, müşrikler tarafından ortaya atılan yanlış bir iddianın yanlışlığının giderilmesi vs. veya hiçbir sebep olmaksızın Cenâb-ı Hakk'ın bildirmek istedikleri şeyleri bildirmesi gibi çok farklı sebeplerle nâzil olmasına rağmen,

dikkatli bir şekilde bakılacak olursa, onda hiçbir zıtlığın, tutarsızlığın ve "Şurası şöyle olsaydı daha iyi olurdu." denebilecek bir durumun söz konusu olmadığı görülür. Bu kadar farklı sebeplerle, farklı zaman ve mekânlarda nâzil olmasına rağmen, bir eksikliğin bulunmaması, Kur'ân'ın ilâhi bir kelâm olduğunu ve böyle bir durumun ancak mu'cize olabileceğini akla getirmektedir. Mesela, Bakara sûresi gibi 80 defada inmekle tamamlanan bir sûreye dahi baktığımızda, âyetler arasındaki sıkı münâsebetten dolayı, onun sanki farklı zamanlarda değil de, hepsinin birden indiğini zannederiz. Aynı şeyi Kur'ân'ın diğer âyet ve sûreleri için de düşünebiliriz. Hakikaten Kur'ân bu yönüyle detaylı bir şekilde incelendiğinde görülecektir ki, sanki hepsi farklı farklı zamanlarda değil de, birden ve aynı anda indirilmiştir. İşte bu, Kur'ân'ın dışındaki başka herhangi bir eserde bulunması imkânsız bir hususiyettir.

Şöyle bir misal vererek meselenin daha kolay anlaşılmasını temine çalışalım: Bir adam düşünelim, üzerinde ne bir binanın ne de herhangi bir enkazın olmadığı geniş bir vadiye girmiş olsun. Birdenbire bir zelzele, yahut semâvi bir âfete maruz kalsın. Dağın tepesi açılıp o adamın yanı başına birkaç kaya parçası yuvarlanmış olsun. Aradan az çok bir zaman geçtikten sonra ikinci veya üçüncü bir sarsıntı, kendisinin yanına demir madeni, lavlar veya altın ve gümüş parçaları fırlatsın.

Bu adamın veya başka herhangi bir insanın, gelen bu dağınık parçalar veya gelmesi muhtemel olan diğer parçalarla, lazım olan her türlü malzemeyle büyük bir şehir kurmayı kararlaştırıp hemen o anda planlayarak inşâ işine başlayacağını hiç düşünebilir misiniz? Adam ne bilsin, belki de bu hadiseler başka sefer asla tekerrür etmeyecektir? Bir daha meydana gelse bile kaç defa olacağını nereden bilebilir ki? Muhtemel bir hareketten sonra düşecek maddenin çeşidini de bilmesi mümkün değildir. Tabiatıyla, hangi malzemeden ne miktarda parça düşeceğini ve onlardan ne kadar bina inşa edilebileceğini bilemeyeceği gibi, her binaya mahsus yapı tekniğinin, yükseklik, genişlik ve süs-

leme gibi özelliklerin nasıl olacağını ve binaların ne kadar yer kaplayacağını da bilemez.

Bu derece muğlak ve karışık bir durumda akıllı bir kimse, değil büyük bir şehir, bir kulübe bile kurmaya cesaret edemez. Hele, bu bina işine, eline, ilk tuğlalar geçer geçmez başlaması hiç düşünülemez. Gerçekleşmesi imkânsızdır ancak bu durumda şehir kurma macerasına giren bir adamın bulunduğunu farzedelim. Diyelim ki kader de yardım etti, arzuladığı bütün bina malzemesini âmâde kıldı. Hiç düşünülebilir mi ki, bu adam Allah'ın, tabiata koyduğu kanuna karşı bir maceraya girişip de, eline geçen her tuğlayı hemen ona en münasip düşecek ideal yerine koyabilsin? Tabiatı ile bu tuğlaların, inşâ işindeki normal sırası ile onun eline geçmesini de göz önünde bulundurmak gerekir. Bilakis parçalar rastgele yerleşmekte; irili, ufaklı değişik renkte, değişik hususiyetler taşımaktadırlar. Bazen temele konulacak unsurlar, sütunlar gelmeden, mesela balkona konulması gereken cüzler yahut süsleme unsurları çıkmakta, birbirinden uzak binaların muhtelif yerlerine konulması lazım gelen parçalar bir araya gelmektedir. Şayet bu şahıs, parçalar kendinin eline geçer geçmez hemen onları muayyen yerlerine koysa, bilahare binanın cüzlerinin yerlerini değiştirmekten, yaklaştırıp uzaklaştırmaktan, alt üst etmekten başka çaresi kalmayacaktır.

Böylesi bir işe katlanacak bir tek insan bile düşünülebilir mi? Herhangi bir parçayı ilk anda koyduğu yerden kaldırmaksızın işini ilerletebilir mi? Kırmaya, yontmaya, doldurmaya, destek koymaya ihtiyaç duymaz olur mu? Fakat o ne? Adam son tuğlayı koyup elini kaldırır kaldırmaz muntazam bir şehir arz-ı endam ediyor. Öyle bir intizam ki, hiçbir saray, hiçbir oda, hatta hiçbir tuğla yok ki, mimar ve mühendislerin takdir edecekleri bir tarzda tam yerine yerleşmiş olmasın. Öyle ki, onlardan birinin yeri değiştirilmeye kalkılsa, binanın nizamı bozulacak derecede bir intizam hükmediyor.

Şimdi böyle bir şey vâki olsa, bütün beşer kudretine meydan okuyan bir mûcize karşısında olmadığımızı söyleyebilir miyiz?

İşte bunun benzeri bir durum, bu meselemizde vaki olmuştur. Şöyle ki; misaldeki adam Nebiy-yi Ümmî peygamberimizdir. Eline ilk tuğlalar geçer geçmez kurmaya başladığı büyük şehir ise, daha ilk risaleleri kendisine ulaşır ulaşmaz sükûnet ve gönül rahatlığıyla parçalarını tertip ettiği Kitab-ı Aziz'dir ki, o parçaların ileride tam bir kitap teşkil edeceğinden emin olarak onları yerleştirmiştir. Saraylar, odalar, tuğlalar ise bu divanın cüzleri olan sûreler, necm'ler (vahiy parçaları) ve âyetlerdir. Bu muhkem sarayların inşasında kullanılan ve dağlardan inen muhtelif madenlerin inmesine sebep olan ani etkenler ise, umumi veya hususi işlerinde zaman zaman insanlara ârız olan kevnî ve ictimâi hadiseler, dinî ve dünyevî müşkillerdir. Mü'min bu müşkilleri, fetva istemek ve doğruyu öğrenmek; tasdik etmeyen ise müşkilat çıkarmak ve mücadele etmek için sorup duruyordu. Bunların peşinden de münasebetlerin ve faktörlerin durumuna göre değişik konularda, değişik miktarlarda ve değişik şiddetlerde necm necm Kur'ân geliyordu. İşte bu dağınık muhtelif necm'lerden sûre adı verilen bölümler meydana geldi. Yoksa bu tertip her bir mecmuanın cüzleri arasında benzer cüzlerin bir araya getirilmesi esasına göre yapılmış değildir.

O binaların kısımlarının meydana getirilmesinde takip edilen usul, meseleyi zor olmaktan da öte, imkânsız hale getiren üçüncü bir sebeptir. Zira Kur'ân'ın, kendisine indirildiği zat, Kur'ân'ın parçalarını bir araya getirmeyi beklemeksizin, birden nüzûlün tamamlandığı görülmüştür. Bilakis kendisine bir âyet veya birkaç âyet grubu indirilince, derhal muayyen bir sûrenin hazırlanmış bir yerine konulmasını emrediyordu. İşi zorlaştıran sebeplerden biri de şudur: Âyetlerin ve sûrelerin tertibi, nüzûle göre yapılmış değildir. Herhangi bir sûrenin vahyi tamamlanmadan araya giren tam veya kısmî bir tarzda vahyedilen nice sûreler vardır. Keza aynı sûrede, nüzûl bakımından önce olmakla beraber, tertipte geriye kalan âyetler veya bunun aksine bir durum, rastlanmayan şey değildir. İşte Kur'ân'ın telifi bu şekilde olmasına rağmen, sanki bir defada inmiş gibi son derece büyük

bir bütünlük göstermesi, telif yönünden de bir mu’cize olduğunu göstermektedir.

KUR’ÂN’IN BİR BENZERİNİN GETİRİLEMEMESİ

Edebî yönden insanların zirvede olduğu bir zamanda Kur’ân, söz yönünden güzelliği, kusursuzluğu, yerinde ve adamına göre hitaplarındaki mükemmelliğiyle ve insan ötesi her türlü özellikleriyle dosta-düşmana kendini kabul ettirmiştir. Döneminin en meşhur edebiyatçılarını ve rakipsiz hatiplerini önünde diz çöktürmüştür. Onun gelmesiyle en büyük şâirler, utandıkları için şiirlerini söyleyemez olmuşlardır. Kur’ân’a birtakım iftiralar yapmışlar, ancak buna kendileri dahi inanmamışlardır. Kur’ân’ın dili kendi konuştukları dil olduğu halde, onların öteden beri alıştıkları nesir ve nazım ölçülerinin tamamen dışında, kendisine ait bir üslup içerisinde, onları kendisine hayran bırakmış ve onun karşısında âcizliklerini itiraf etmek mecburiyetinde kalmışlardır.

Kur’ân, gerek Mekke gerek Medine dönemi gerekse daha sonraki bütün zaman dilimlerinde, kendisinden şüphe edenleri karşı koymaya davet etmiştir. Kur’ân’ın bu meydan okumasını, şu farklı merhalelerde görmekteyiz:

1. Kur’ân’ın ilk meydan okuması şöyledir: “Ama onlara katımızdan gerçek gelince: “Musa’ya verildiği gibi buna da mûcize verilmesi gerekmez mi?” dediler. Daha önce Musa’ya verileni de inkâr etmemişler miydi? “Yardımlaşan iki sihir (Tevrat ve Kur’ân); hepsini inkâr edenleriz.” dediler. De ki “Eğer doğru sözlü iseniz, Allah katından, bu ikisinden daha doğru bir Kitap getirin de ona uyayım. Eğer, Sana cevap veremezlerse, onların sadece heveslerine uyduklarını bil. Allah’tan bir yol gösterici olmadan hevesine uyandan daha sapık kim vardır? Allah zalim milleti şüphesiz ki doğru yola eriştirmez.” (Kasas, 28/48-50)

2. Kur’ân’ın inanmayanlara karşı ikinci olarak meydan okuması şu âyetledir: “De ki: “İnsanlar ve cinler, birbirine yardımcı olarak bu Kur’ân’ın bir benzerini ortaya koymak için bir araya

gelseler, and olsun ki, yine de benzerini ortaya koyamazlar." (İsrâ, 17/88)

3. Kur'ân'ın üçüncü olarak meydan okuması şöyledir: "Senin için: "Onu uydurdu." diyorlar, öyle mi? De ki: "Öyleyse onun sûrelerine benzer uydurma on sûre meydana getirin, iddianızda samimi iseniz, Allah'tan başka çağırabileceklerinizi de çağırın. Eğer size cevap vermedilerse bilin ki (O), Allah'ın bilgisiyle indirilmiştir ve O'ndan başka Tanrı yoktur. Nasıl, artık Müslüman oldunuz mu?" (Hûd, 11/13-14)

Yani Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Kur'ân'ı kendisi uydurdu da Allah'a isnad ve iftira ediyor diye iddianızda doğru söylüyorsanız, her hâlükârda kendiniz bizzat olmasa bile, dilediğiniz kimselere ve tapmakta olduğunuz putlarınıza başvurup bu Kur'ân sûrelerine benzer en azından on sûre kadar bir şey ortaya koymanız gerekir. Çünkü siz de benim gibi Arapça'yı çok iyi kullanan Araplardansınız. Benim söylemede zorlanmadığım şeyleri siz de rahatlıkla söyleyebilirsiniz. Ancak onlar bunda da başarılı olamadılar, böyle bir şeye güç yetiremediler. Çünkü o kelâm, bütün mahlûkatı yaratan Allah tarafından söylenmektedir.

4. Kur'ân'ın daha sonraki meydan okuması şöyledir: "Yahut: "Onu kendi uydurdu." diyorlar öyle mi? Hayır, inanmıyorlar. Eğer iddialarında samimi iseler Kur'ân'ın benzeri bir söz meydana getirsinler." (Tûr, 52/33-34)

Yani hem anlam hem de lafız yönünden Kur'ân'ın içerdiği üstün özellikleri taşıyan, onun gibi güzel bir söz uydurup getirsinler bakalım. Çünkü Kur'ân, beşer uydurması bir kelâm olsaydı, onların da peygamber gibi beşer olmaları dışında, konuşma, hitabet ve şiirle meşgul olmaları, nazım, nesir ve kelâm üsluplarındaki deneyimleri, tarih ve olaylara olan vukufları, okuyup-yazmaları... vs. gibi sebeplerden dolayı Kur'ân'a nazire yapma güçlerinin bulunması gerekirdi. Böyle bir gücü gösteremediklerine göre, niçin onu Allah'ın gönderdiğine inanmıyorlar da imansızlık ediyorlar?

5. Kur’ân’ın bu merhaleden sonraki meydan okuması şöyledir: “Bu Kur’ân, Allah’tandır, başkası tarafından uydurulmuş değildir. Ancak kendinden öncekini doğrular ve O Kitab’ı açıklar. Âlemlerin Rabbinden geldiğinden şüphe yoktur. Senin için, “Onu uydurdu mu?” diyorlar. De ki: “Siz de onun sûrelerine benzer bir sûre meydana getirin, Allah’tan başka çağırabileceklerinizi de çağırın.” (Yûnus, 10/37-39) Bu safha, meydan okuma meselesinin zirvesini teşkil etmektedir ki, Allah Teâlâ bu aşamada Kur’ân’ın yalnız bir sûresinin benzerini getirmekle muarızlarına meydan okumuştur.

6. Kur’ân’ın son meydan okuması ise şöyledir: “Kulumuza indirdiğimiz Kur’ân’dan şüphe ediyorsanız, siz de onun benzeri bir sûre meydana getirin; eğer doğru sözlü iseniz, Allah’tan başka, güvendiklerinizi de yardıma çağırın. Yapamazsanız, ki yapamayacaksınız, o takdirde, inkâr edenler için hazırlanan ve yakıtı insanlarla taş olan ateşten sakının.” (Bakara, 2/23-24)

Bu söz, Kur’ân’ın zirvedeki yerini iyice pekiştirmektedir. “Asla yapamayacaksınız.” kesin ifadesiyle onların boyunlarını kesmekle kalmıyor, bir de onları Cehennem’e sokuyor, daha sonra da onları taşlarla bir ediyor. Vallâhi ve billâhi, onların en çok öğünüp gururlandıkları damarlarına böylesi basması karşısında, ağızlarında dönmeye mecali kalmış bir dil olsaydı, malum düşmanlık ve gururları içinde, Kur’ân’la boy ölçüşmeye kalkışmaktan bir an geri durmaz, bir an bile susmazlardı. Fakat karşı koymak için sızabilecekleri ne bir tek gedik ne de boy ölçüşmek üzere tırmanabilecekleri bir merdiven bulabildiler. Nihayet benzerini yapmaktan tamamen ümitlerini kesip âcizliklerini iyice anlayınca, verdikleri tek cevap, ölümü göze almak, “harfler yerine kılıçları konuşturmak” oldu. Savaş ise, delil getirmede yenilenlerin, kalemi ve lisanıyla kendini koruyamayanların başvurduğu bir çaredir.

Bu meydan okuma karşısında, benzerini getirip rekabet etmeleri için ciddi sebepler vardı: Arapların en çok önem verdikleri mesele, güzel ifade idi. Toplumsal hayatlarında en önemli

makam; zenginlik, komutanlık, idarecilik veya sanatkâr olmak değil, şair olmaktı. Bilen demek, şair demekti. Bir şairin bir mısrası ile kabileler savaşa başlayabilir, savaşa tutuşanlar, yine bir şairin şiirinin etkisinde kalarak barışabilirlerdi. Fuarlarında başka mallar gibi güzel hitabeler, nesirler, kompozisyonlar ve şiir teşhir edilirdi. Söz söylemede yarışmalar bir gelenek haline gelmişti. Binâenaleyh Kur’ân meydan okumasaydı bile, rekâbet için sebepler vardı. Ancak bütün bunlara rağmen onlardan hiçbir kimse, böyle bir işe tevessül etmemiştir. Kendine güvenen bazıları çıksa da, Kur’ân’a benzer olarak söylediği sözler, hem o zaman hem de daha sonraki dönemler için, çeşitli alaylara ve gülmelere sebep olmuştur. Böylelikle Kur’ân, eşsizliğini herkese kabul ettirmiştir.

Bu meydan okuma, Peygamberimiz’in (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatı boyunca devam ettiği gibi, O’nun vefatından sonra da geçerlidir. Ayrıca bu geçerlilik, içinde yaşadığımız dönemde de sürmektedir ve kıyamete kadar da sürecektir. Söz konusu meydan okuma ve bundan hareketle kuşku içinde olanları davalarını kanıtlamaya çağırma, Kur’ân’ın gerçek ve doğru bir kitap olduğunun ayrı bir delilidir.

Kur’ân-ı Kerîm, insanlar tarafından söylenen her türlü sözden açık ve kesin bir şekilde farklıdır. Ayrıca bu farklı olma niteliğini ebediyete kadar da sürdürecek ve böylece Yüce Allah’ın yukarıdaki buyruğu, bütün zamanlar boyunca haklı ve doğru kalacaktır.

Buradaki meydan okuma dehşetli olduğu gibi bunun imkânsız olduğunu vurgulama kesinliği daha da dehşetlidir. Eğer bu kesin ifadeli meydan okuyuşu yalanlamak mümkün olsaydı, gerek o günün gerekse bugünün şüphecileri, bunu gerçekleştirmede bir an bile tereddüt etmezlerdi. Hiç kuşkusuz Kur’ân-ı Kerîm’in, onların böyle bir şey yapamayacaklarını açıkça belirtmesi ve onun bu konudaki haberinin gerçekleşmiş olması, başlı başına tartışma kabul etmez bir mucizedir. Zira bu şüphecilerin önünde meydan açıktı. Eğer onlar bu kesin haberin ve bu iddialı

sözün tersini ortaya koyabilselerdi, Kur’ân-ı Kerîm, delil olma özelliğini kaybederdi. Fakat böyle bir şey ne şimdiye kadar olmuş ne de ilerde olacaktır. Kur’ân-ı Kerîm, bu meydan okuyuşunu her ne kadar belirli bir insan kuşağı karşısında seslendirdiyse de, aslında bu konudaki muhatabı insanlığın tamamıdır.

Üstelik çeşitli ifade üsluplarını ayırt etme becerisine sahip herkes, insanın varlıklar ve nesnelerle ilgili düşünceleri hakkında uzman olan her insan, insan kaynaklı psikolojik ve sosyal teorileri, yaşam tarzlarını ve toplumsal sistemleri iyi tanıyan her araştırmacı, hiçbir kuşkuya kapılmadan kabul eder ki, Kur’ân-ı Kerîm’de geçen herhangi bir sözle, aynı konuda bir insanın söylediği söz ve düşünce, kesinlikle bir olamaz. Bu konuda duyulabilecek olan şüphe, ya ayırt etme yeteneğinden yoksun bir bilgisizlikten ya da bile bile doğru ile yanlışı birbirine karıştıran bir kötü niyetten ileri gelebilir.

“ŞAYET KUR’ÂN ALLAH’TAN BAŞKASI TARAFINDAN İNDİRİLMİŞ OLSAYDI, İÇİNDE PEK ÇOK TUTARSIZLIK OLURDU.” ÂYETİNİN İFADE ETTİĞİ ANLAMLAR

İnsanlar Kur’ân’da herhangi bir eksiklik bulamıyorlar, bulamayacaklardır. Kur’ân’ın verdiği haberlerde, ihtiva ettiği mükemmel prensiplerde, evrensel hukuk ilkelerinde, mükemmel bir fert ve toplumun oluşmasında mutlaka uyulmasını istediği emir ve yasaklarında sağlam akla, doğru ilme ve insan psikolojisine ters hiçbir şey bulunmamıştır; bundan sonra da bulunamayacaktır. Şayet Kur’ân Allah kelâmı olmasaydı, o bu derece eşsiz bir kitap olamazdı. Aksine bir kısmı mükemmel, bir kısmı kusurlu, bir kısmı kabul edilebilir, bir kısmı karşı çıkılabilir olurdu. Bu kadar beyan çeşitlerinin ve makamların farklı olmasıyla beraber, onun tamamı birbirine benzeyen ve birbirine uygun bir düzen, sağlam ve kusursuz bir metin içinde bulunamazdı. Beyan üslubunda tabiatın zorlamasından, düşünceyle ilgili zorlanmalardan, hak ve iyiliği, doğru düşünmeyi hedef edinmeyen, nefse ait maksatlar,

nefis ve şehvetle ilgili meyillerden birçok belirtiler bulunurdu. Daha sonra onun okunmasında ve hükümlerinde, sûre ve âyetlerinde, maksat ve manaların, hikmet ve faydaların, durumların gereğinin çeşitli ve değişik olmasıyla uyumlu ve hepsinde Allah Teâlâ'nın hükmünün hissedilen akışını gösteren ahenkli bir çeşitlilik ve değişiklik bulunmazdı. Evet, Kur'ân'da zamanların, yerlerin ve durumların değişmesine göre değişik hükümleri ve çeşitli manaları ifade eden okunuş ve lafızlar vardır. Ve bu açıdan birbiriyle çelişkili gibi görünen âyetler vardır. Fakat bunların hiçbiri çelişkili ve dağınık bir gidişat üzerinde değil, yavaş yavaş birbirini iyice açıklamak, tefsir etmek ve çeşitli durumların gereğine göre hükmü değiştirmek, yerine başkasını koymak sûretiyle açıklamak ve zaman zaman değiştirmek ve kaldırmakla beyan ederek giden ve sonsuz bir hayatın akışını ve hizmetini devam ettiren özel ve düzenli bir gelişme üzerinde yürür gider ve hakikat gülistanında açılan bütün yaratılış tecellileri ve güzellikleri gibi çokluk içinde birliği ve birlik içinde çeşitlenmeyi ifade eden mükemmel bir ahenk ve uyumlu bir değişiklik ve çeşitlilik arz eder.

Kur'ân'da bir çelişkinin olmayıp aksine her yönüyle mükemmel bir uyumun olması, eşsizliğinin bir yönünü oluşturmaktadır. İnsanların sözlerinde, üstünlük ve düşüklük, başarı ve başarısızlık, sağlamlık ve zayıflık, hafiflik ve ağırlık, parlaklık ve sönüklük gibi birçok insanî özellik yer alır. Bütün bunlar, insanların sözlerinde; bir edebiyatçının, bir düşünürün, bir sanatçının, bir politikacının veya bir askerî komutanın yaptıklarında veya açıkça insanın elinden çıkmış herhangi bir sanata bakıldığında hemen görülebilecek özelliklerdir. İşte bunlar, değişkenlik ve farklılıktır. Bunun tersi değişmezlik ve uyumdur. Bu da Kur'ân-ı Kerîm'de olan bir mucizedir.

Kur'ân-ı Kerîm, ilahi sanatın mührünü taşımaktadır. Bu yüzden sanatkârına ve durumdan duruma değişmeyen ve durumu farklılık göstermeyen varlığa işaret etmektedir. Farklılığın bulunmayışı bir mucizedir. Mutlak, kapsamlı ve eksiksiz uyum

bir mucizedir. İnsan ruhunun ve toplumların eğitim metodunda, bu metodun içerdiği prensiplerde ve sayısız yönlerinde göze çarpan mükemmellik mucizedir. Gerek fert, gerekse fertlerden oluşan toplum olarak insanların yeteneklerini düzenleme metodunda, nesillerin ve bu metodun değişmesiyle toplumların hayatında ortaya çıkan değişik yönleri ve şartları karşılaması bir mucizedir. İnsan, toplum, varlık, bu varlığın içinde yaşadığı evren, dünya ve ahiret, ikisi arasındaki ilişkiyi mükemmel bir şekilde kurması ayrı bir mucizedir.

Allah'ın sanatı ile insan sanatı arasında ölçülemeyecek kadar büyük bir fark vardır. Hiçbir beşeri dünya görüşü, hiçbir beşeri ekol yoktur ki sınırlı bakış ve görüş, bir dönem geçici problemlerden etkilenme, görüşlerde, ekol ve hareket tarzlarındaki çelişkileri görememek gibi insanî özellikleri bünyesinde barındırmasın. Sonrakiler tarafından daha öncekiler eleştirilmesin. Çünkü beşeri düşünceler, bir bütün olarak insanın kişilik özelliklerini, ihtiyaçlarını kavrama yeteneğinden kaynaklanan onlarca, yüzlerce eksiklik ve farklılık gibi insanın birçok özelliğini hesaba katmaktan âcizdirler. Bu yüzden insan kişiliğinin her yönünü dikkate almaktan uzaktırlar. Kur'ân-ı Kerîm'e gelince o, her şeyi eksiksiz olarak bilen ve her şeyden en detaylı şekilde haberdar olan Allah tarafından geldiği için yukarıdaki eksikliklerin kendisinde bulunması söz konusu değildir.

Cenab-ı Hakk Kur'ân'da hiçbir ihtilâf, karışıklık, çelişki bulunmadığını, çünkü onun Hakîm ve Hamîd olan Allah katından indirildiğini, Hak'tan gelen bir hak olduğunu haber veriyor. Onun için, Allah Teâlâ "Onlar Kur'ân'ı hiç düşünmüyorlar mı? Yoksa onların kalpleri üzerinde kilitler mi var?" (Muhammed, 47/24) buyurmaktadır. Kul tarafından yazılıp ortaya konmuş olsaydı, elbette içinde birbirini tutmayan birçok şey bulurlardı. Yani onda pek çok ihtilâf, tezat, tutarsızlık ve benzeri şeylere rastlarlardı. Hâlbuki; şu Kur'ân bütün bu tür eksikliklerden salim ve uzaktır, çünkü o Allah Teâlâ'nın katından inmiştir.

Bulunması muhtemel ihtilâf ve farklılıkların ortaya çıkacağı yer ya Kur'ân'ın lafızları ya da manaları olabilirdi. Lafızları ve edebi değeri yönüyle düşünülse bazı âyetler mucize derecesine varmış iken diğer bazıları o dereceden daha aşağı olabilirdi. manaları yönüyle düşünülecek olursa bazı âyetlerin manası doğru, bazısınınki yanlış ve çelişkili olabilirdi. Gaybdan, geçmiş ümmetlerin kıssalarından haber verirken gerçeğe uygun olan haberlerin yanı sıra gerçek ve gerçekle bağdaşmayanları da nakledebilirdi. Milletlerin sosyal, iktisadî ve siyasî durumlarıyla ilgili gerçekleri tasvir ettiği gibi yanlışları da zikredebilirdi. İnanç esaslarını ve insanların yönetilmesiyle ilgili genel hükümleri içerdiği gibi bunları çürüten ve tersi olan hükümler de bulundurabilirdi.

Tertibi bakımından ele alınacak olursa Kur'ân-ı Hakim, toptan değil de yirmi üç küsur yıl boyunca çeşitli olaylar ve münasebetlere göre ayrı ayrı, perderpey indirilmesine rağmen, son derece sağlam, tutarlı, mütenasip, mükemmel bir düzene sahiptir. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) her bir âyet ve sûre vahyolunduğunda, kâtiplerine onları dikkatli bir şekilde nereye yazacaklarını bildirmiştir. Zaten kendisi de âyetleri hafızasından silinmeyecek şekilde sağlam bir şekilde ezberliyor ve unutmuyordu. Nitekim: "Habibim seni okutacağız da asla onları unutmayacaksın." (A'lâ, 87/6) âyeti de bu gerçeği vurgulamaktadır.

Bütün bu ihtilâf ve ihtimallerin hiçbirinin Kur'ân-ı Kerîm'de bulunmaması da kesin bir şekilde gösteriyor ki; Kur'ân, Allah kelâmıdır. Ne önünden ne arkasından ne sağından ne de solundan yanlışın onda bulunması mümkündür. O, söz olarak, sözdeki mükemmellik olarak, bütün güzel söz söyleyen ve fasih konuşan kimseleri acze düşürmüştür. Gerçekleri hiçbir ihtilâf ve çelişki olmaksızın tam manasıyla tasvir etmiştir. Daha önceki dönemleri gerçeğe uygun olarak doğru bir şekilde haber verdiği gibi, zamanındaki durumları, insanların içlerindeki ve kalplerindeki gizli sırları da hayret ve şaşkınlık verecek şekilde, tenkitçi dilleri susturacak ölçüde sağlamca bildirmiş, gelecekle ilgili verdiği haberler de aynen öylece gerçekleşmiştir. İnanç esaslarını, genel

ve özel konuları, milletlerarası siyaset ve yönetime ait daha önce görülmemiş hükümleri ortaya koymuştur. Öyle ki bunlar, bugün beşeriyetin uzun bir mücadele ve çalkantılar döneminden sonra ulaşabildiği en modern ve sağlam nazariye ve felsefî doktrinlerden daha ileri bir seviyede durmaktadır.

Kur'ân gayb âlemini, kıyamet manzaralarını, cennet ve cehennemi öyle canlı, hissedebilir bir şekilde bize tasvir etmiştir ki sanki onları görüyormuş, onları yaşıyormuş gibi oluruz. Şiddetli etkisinden ve muhteşem bir şekilde tasvirinden, anlatımındaki doğruluk ve gerçekçilikten ötürü zihinlerimizde bıraktığı izler asla kaybolmaz. Allah Teâlâ sözlerin en güzelini indirmiştir. Allah'ın vahiy yolu ile gönderdiği bu söz, her tarafı birbirini tutan, gerçekleri, farklı üsluplarla tekrar tekrar beyan eden bir kitaptır. Kur'ân-ı Kerîm'in âyetleri gerçeklikte, muhkemlikte, hakka ve doğruluğa dayanmada, insanlara gerek dünya gerek âhiret mutluluğunu temin etmede, fesahat bakımından lafızlarının birbirine uyum sağlamasında, mûciz üslubunda birbirine benzer ve terslik söz konusu değildir. Yani Kur'ân 23 senelik risalet boyunca çok farklı zamanlarda, farklı mekânlarda, farklı şartlarda nâzil olduğundan âyetleri arasında irtibatsızlık, uyumsuzluk olması için her türlü sebep mevcut sayılırdı. Beşer eseri olsaydı bunlar kaçınılmaz olurdu. Fakat âyetler hep birbirini tasdik ve teyit eder. Nüzul sebepleri, vakitleri, sorular çok fazla olduğu halde Kur'ân âdeta tek soruya verilen ve bir defada indirilen tutarlı bir cevap durumundadır.

KUR'ÂN'DA BEŞ BİLİNMEYEN ŞEY

Bu husus Lokmân sûresinin 34. âyetinde anlatılmaktadır. Bu âyetin meali şöyledir: "Kıyamet saatinin ne zaman geleceğini yalnız Allah bilir. Yağmuru da O indirir, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiç kimse nerede öleceğini de bilemez. Herşeyi mükemmel tarzda bilen ve her şeyden haberdar olan Allah'tır."

Burada anlatılan birinci konu, kıyametin ne zaman ve hangi vakitte kopacağının ancak Allah tarafından bilinip başkasının bunu bilemeyeceği hususudur. Şimdiye kadar da bundan sonra da hiç kimse kıyametin ne zaman kopacağını bilemeyecektir. Bu konuda tarih veremez. Verse de doğru bir tarih değildir. Cenâb-ı Hakk bazı olayların meydana gelme vaktini ancak kendisine mahsus kılmıştır. Kıyametin kopma vakti de bunlardan yalnızca biridir.

Âyette sayılan ikinci mesele, "Yağmuru Allah indirir." hususudur. Bugün modern teknoloji vasıtalarıyla bilinen konuların aslında gaybla bir ilgisi yoktur. Çünkü günümüzde teknolojiyle bilinen şeyler, şartları meydana gelmiş ve belirtileri bizim görebileceğimiz âlemde görülmeye başlamış olan şeylerdir ki, bunlara gayb denilemez.

Bugün yağmurla ilgili yapılan tahminler şuna benzemektedir: Mesela bir odayı karbondioksitle dolduralım. Sonra da elimizdeki karbondioksidi gösteren aletler vasıtasıyla tespitler yapıp diyelim ki: "İki saat sonra, şu odada bulunanlar kendilerinde bir ağırlık ve baş ağrısı hissedecekler." Şimdi, bizim bu tespitimiz meydana çıkarsa, biz gaybı bilmiş mi olacağız! Hayır, gayb bu değildir. Gayb, "bilinmesini Cenâb-ı Hakk'ın sadece kendi Zât'ına tahsis ettiği meselelerdir."

Ayrıca şehadet âleminde belirtileri görülmeye başlamış yağmurun yağacağını bilmek için, öyle aletlere da ihtiyaç yoktur. Halk arasında mümârese ve tecrübelerle bunu söyleyenler o kadar çoktur ki, onların dedikleri de berikilerin söylediklerinden farklı olmadığı gibi, kesinlik ifade etmesi bakımından da onlardan daha geri değildir. Anlatılan şu hatıra, bu konuyla yakından ilgilidir:

Amerikalı bilim adamları Türkiye'ye gelir ve bir köyü ziyaret ederler. Bir araştırma yapmaktadırlar. Bu arada, otlakta keçilerini otlatmakta olan bir çobanla görüşürler. Bir ara çoban, keçilerini toparlayıp ağıla gitmeye koyulur. Adamlar sebebini sorunca da; "Biraz sonra yağmur yağacak." der. Bilim adamları hayret ederler. Çünkü havada yağmura işaret olabilecek hiçbir alâmet yoktur. Ayrıca yanlarında taşıdıkları barometre de böyle bir

sinyal vermemektedir. Hakikaten bir müddet sonra şakır şakır yağmur başlar. Adamlar ağıla koşarak çobana, yağmur yağacağını nasıl anladığını sorarlar. Cevap enteresandır: "Benim yıllardır edindiğim tecrübeye göre yağmur yağmadan bir müddet önce keçiler, kuyruklarını kısarlar. Ondan anlarım ki yağmur yağacak." Bunun üzerine ellerindeki aletleri yere çalarak "Sizin, şu keçilerin kuyrukları kadar dahi ehemmiyetiniz yokmuş." derler.

Hatta bazı kimseler, romatizmaları vasıtasıyla kırk sekiz saat önce yağmuru hissedebilmektedir. Bizim köylerimizde bazı işaretleri ve alâmetleri esas alarak kar ve yağmur tahminleri yapmak yaygındır.

Öyleyse, bu ölçüler içinde ve bu şekliyle yağmurun yağacağını bilmek, gaybı bilmek değildir. Belli hesaplarla, yağmur yüklü bir bulutun durumu, hava basınçları, cephe sistemleri ki atmosfer şartlarına göre, belirtileri ortada, yola çıkmış bir yağmur tahminini, yağmur yağacağı zamanı bilme gibi göstererek, güya gaybın bilindiğinin iddia edilmesi bir cehalet örneğidir. O halde ne zaman, nereye, ne kadar ve ne şekilde yağdıracağını da tam olarak O (celle celâluhû) bilir.

Âyette anlatılan üçüncü husus da: "Rahimlerde olanı ancak Allah bilir." meselesidir. Bugün röntgen ışınlarıyla anne karnındaki ceninin durumunun bilindiği söyleniyor. Hatta son zamanlardaki araştırmalar, bu bilmenin erkeklik ve dişiliği de içine alabilecek şekilde bir hayli ilerlemiş olduğunu göstermektedir.

Yukarıda bir kâide söylemiştik. Aynı kâide burada da geçerlidir. Sebepleri ortada olan bir şeyi bilmek, gaybı bilmek demek değildir.

Şayet spermin erkek olduğu tespit edilmişse, tespitin şekli ne olursa olsun, ister bunu ana rahminde, isterse tüpte tespit etsinler, sebepler ortaya çıktığından, bu gaybı bilmek sayılmaz. Ayrıca dikkat edilmesi gereken bir durum da şudur: "Mâ" Türkçe'de "şey" demektir. Demek ki âyette, rahimlerde olan şeyin Allah tarafından bilineceğinden bahsediliyor, yoksa erkek mi dişi mi olduğunu ancak Allah bilir denmiyor.

Cenâb-ı Hakk onun erkek mi dişi mi olduğunu bildiği gibi, bütün sergüzeşt-i hayatını da bilir. Yani onun gelecekte ne olacağını, karakterinin durumunu, zaaflarını ve faziletlerini, en sonunda da mü'min mi yoksa kâfir mi olacağını... İşte bütün bunları bilmek ancak ve ancak Cenab-ı Hakk'a mahsustur. Öyleyse burada gayb sayılan şeyler "Mâ" ifadesinin içine dahil her şeydir. Sadece erkeklik dişilik değildir. Kur'ân meseleye küllî ve umûmî bakmaktadır. Onun tarifi içine girenleri bilmek gaybı bilmektir. Bunun ötesindeki iddialar yanlış ve kasıtlıdır.

Bu konuyu şöyle bir misalle akla daha da yaklaştırabiliriz:

Mesela siz bir elma ağacı gördünüz. Ağacın kökü ve gövdesi sizin bulunduğunuz tarafta, dalı, budağı ve yaprakları öbür tarafta bir perdenin arkasına sarkmış olsun. Şimdi siz, mevsimi geldiğinde deseniz ki, bu ağacın bize görünmeyen dalları öbür tarafta elma ile yüklü durmaktadır. Acaba verdiğiniz bu hükümle gaybı mı bilmiş olursunuz? Yoksa herkesin normalde bilip söyleyebileceği bir meseleyi mi haber vermiş olursunuz? Böyle bir şeyle karşılaşsanız, elbette ikinci şıkkı tercih edeceksiniz. Aynen öyle de, zâhirî sebeplerin desteklemesiyle bilinen rahimlerdeki cenînin durumu da, aynı mahiyette bir bilmektir. Yoksa gaybı bilmek değildir. O kökü şahâdet âleminde ve dalları gayba doğru sarkmış bir ağaçtan haber vermek gibidir.

Demek ki bütün rahimlerdekini de O bilir. Erkek mi, dişi mi, beyaz mı, siyah mı, tam mı, eksik mi? Her birinin özellikleri nedir? Bütün rahimlerdekinin tafsilâtını O bilir.

Âyette anlatılan dördüncüsü husus ise; bir insanın yarın ne kazanacağını bilememesidir. Bunu da sadece maddi kazançla sınırlamamak gerekir. İnsanın maddi-manevî elde edeceği her türlü güzel ve kötü şeyleri kapsamaktadır. Bir ilim adamının malûmatına ekledikleri de bir kazançtır ve bunun ne kadar olacağını da ancak Allah bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını kestiremez. Yani ileride başına ne geleceğini, eline ne geçeceğini, iyilik mi kötülük mü elde edeceğini kendi gayretiyle bilemez.

Bununla beraber meseleyi sadece madde plânında ele aldığımızda görürüz ki; sabit gelirli insanlar dahil yarınki kazancını kimse bilemez. Esnaf ve tüccarın zaten bunu bilmesi mümkün değildir. Sabit gelirlilere gelince alacakları beklenmedik bir ceza veya mükâfat onların kazancına tesir edebileceği gibi, başa gelen bir musibet dahi, gelir ve giderde beklenmedik değişiklikler yapacaktır. Evet, hiç hesapta yokken bir dostunuzdan gelen bir pakette kıymetli bir hediyeyle karşılaşabilirsiniz. Oysa ki beş dakika öncesine kadar böyle bir şey beklemiyordunuz. Bu maddeyi de misâllerle daha da açmak mümkündür.

Âyette ifade edilen beşinci konu, bir insanın nerede ve nasıl öleceğidir. Bunu da ancak Allah bilir. Azrail'in ya bizzat kendisi ya da yardımcıları vasıtasıyla önümüze çıkıp "Vakit geldi!" diyeceği an, hepimizin meçhûlüdür ve zaten buna kimsenin itirazı da yoktur.

Netice itibarıyla bu âyet bizlere şu hususları hatırlatmaktadır: "Ey İnsan! Sen hayatta pek yakın ve içli dışlı olduğun bu şeyler hakkında bile hiçbir şey bilmiyorken, nasıl olur da tüm âlemin sona ereceği vakti bilebilirsin? Senin bereket içinde yüzmenle, kıtlık içinde çaresiz kalman temelde yağmura bağlı. Oysa yağmurun kontrol ve düzeni tümüyle Allah'ın kudret elinde, istediği zaman, istediği yere ve istediği kadar yağmuru o gönderiyor ve istediği zaman da göndermiyor. Belli bir yere belli bir zamanda ne kadar yağmur düşeceğini, hangi ülkenin ondan mahrum kalacağını, hangisinin yağmurdan zarar göreceğini tamamen bilmiyorsunuz. Gelecekte neslinizi sürdürecek olan sperm damlalarıyla eşiniz dölleniyor, fakat siz onların rahimlerinde şekillenen şeyin iyi mi kötü mü olduğunu bilmiyorsunuz. Yarın başınıza ne geleceğini dahi bilemiyorsunuz. Ani bir kaza kaderinizi değiştirebilir, fakat siz böyle bir olayı bir dakika öncesinden bile kestiremiyorsunuz. Şimdiki hayatınızın nerede son bulacağını bilmiyorsunuz. Allah tüm bu bilgileri kendine saklamıştır ve size bunlar hakkında hiç bilgi vermemektedir. Aslında önceden tedbir alabilesiniz diye bunları bilmek istiyorsunuz. Fakat tamamen

Allah'ın emir ve tasarrufunda olan şeylerin bilgisine bir yol bulamazsınız. Aynı şekilde dünyanın sonu hakkında da Allah'ın emir ve kararını beklemekten başka seçeneğiniz yok. Ayrıca bununla ilgili bilgi ne bir kimseye verilmiştir ne de verilebilir."

Burada bir şeyin daha iyi anlaşılması gerekir: Bu âyet, Allah Teâlâ'nın bildiği gaybî ve gizli şeylerin tam bir listesini vermiyor. Belli bir tasavvura yol açsın diye yalnızca en belirgin şeylere işaret ediliyor. Üstelik bunlardan insanın en içli dışlı yaşadığı; fakat farkında olmadığı, bilmediği, yalnızca Allah'ın bildiği gaybî ve gizli şeylerin beş taneden ibaret olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. İşin aslı, gayb, mahlukata gizli; fakat Allah'ın bilgisi için apaçık olan bu türden her şeyi içine alır ve böyle şeyler sayısız ve sınırsızdır.

KUR'ÂN-I KERÎM'İN İNSANLARI EN DOĞRU YOLA İLETMESİ

Kur'ân'ın insanları en doğru yola iletmesi şu âyet-i kerimede beyan edilmektedir: "Gerçekten bu Kur'ân, insanları en doğru yola, en isabetli tutuma yöneltir." (İsra, 17/9)

Kur'ân, kâinat kitabının bir tercümesidir. Görünmeyen ve görünen âlemlerin açıklayıcısıdır. Bütün insanların uyması gereken hakiki hikmet ve fikirdir. İnsanlığı mutluluğa götüren hakiki mürşiddir.

Kur'ân, zaman ve mekân sınırı tanımaksızın, bütün millet ve nesilleri her zaman en doğruya ileten bir kitaptır. En doğru şeklinde ifade edilen hidayet ise, içine her türlü iyiyi ve doğruyu almaktadır. İnsanoğlunun ulaşması gereken her yol ve her hayır ondadır ve ondaki hakikatlerin zaman ve mekânla kaydı yoktur.

Kur'ân, insanı, şuur ve vicdanında, kapalı ve müphem tarafı bulunmayan bir inançla ve ruhları vehim ve hurafelerin sıkıntısından kurtaran bir inançla, çalışmaya ve yapıcılığa elverişli olan insan enerjisini harekete geçirip, tabiat kanunlarındaki esrarla beşer fıtratındaki esrarı en münasip bir şekilde birbirleriyle bağdaştıran bir metotla en doğru yola iletir.

Kur'ân, insanoğlunun içi ve dışı arasında uygun bir bağ kurmak, duygularıyla hareketleri arasında irtibat sağlamak ve inancıyla davranışları arasında uygunluğu temin etmek sûretiyle insanı en doğruya ulaştırır.

Kur'ân, yapılması emredilen ibadetlerle, kulun güç ve kuvveti arasında meydana getirdiği muvazene ile de en doğruya ileten bir kitaptır. İbadetler, ne insanın yapamayacağı kadar ağır ve fazla, ne de onu tembellik ve rehavete sevk edecek kadar basittir. Gayet mutedil ve insanın tahammül sınırını aşmayacak seviyededir.

Kur'ân, insanlar arasındaki münasebetleri tanzimde de en doğruya götüren bir kitaptır. Gerek fertler gerek eşler gerek hükümet ve devletler gerekse ırklar arasındaki münasebetleri sabit ve sağlam temeller üzerine oturtur. Bu sağlam temelleri, birtakım insanların görüş ayrılıkları, heva ve hevesleri sarsamaz. Bu temeller, birtakım şefkat ve yakınlık duygularıyla eğilip bükülemez. Şahsî menfaat ve çıkarlar, onun hedefini değiştiremez. Zira bu temelleri, kulları için, her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan Allah kurmuştur. O, yarattıklarının durumlarını en iyi bilen, nerede ve hangi zamanda olursa olursun kullarının menfaatini en iyi gözetendir.

Kur'ân, bütün semavî dinleri tasdik eder, onları hak dinin fertleri sayarak aralarında bağlantılar kurar ve mukaddes varlıklarına saygı duyar. Böylelikle, Allah tarafından gönderilmiş olup herhangi bir değişikliğe uğramayan semavî dinlere mensup bütün insanları sulh ve selamet çatısı altında toplar.

Kur'ân, gerek yaşantıda gerekse vicdanlarda yerleştirdiği prensiplerle, hayatın bütün yönlerini içine alacak şekilde gayet açık bir metod ortaya koymuştur. Öyle orijinal bir metod ki, insanlık daha önce onun benzerini görmemiştir. İnsanlığa, madde ve manada daha önce hiçbir sistemin vermediğini vermiştir. Aynı zamanda geçici ve bölgesel peygamberlik devri onunla sona ermiş, herkesi içine alan zaman-mekân bakımından evrensel peygamberlik müessesesi onunla başlamış ve onunla kıyamete kadar devam edecektir.

Kur'ân'ın en mükemmel prensipleri ortaya koymasını özetle şu sahalarda açıkça görmemiz mümkündür:

1. Ferdin Fertle Münasebeti

Kur'ân, insanlar arası ilişkilerde kardeşlik ve dostluğu getirmiştir.

a. Bu anlamda onların, kavga için değil tanışma için farklı topluluklar halinde var edildiklerini ve aslında ana-babalarının da bir olduğunu vurgulamıştır:

يَآ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوباً وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوآ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

"Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık. Birbirinizi tanıyıp sahip çıkmanız için milletlere, sülalelere ayırdık. Şunu unutmayın ki Allah'ın nazarında en değerli, en üstün olanınız, takvâda (Allah'ı sayıp haramlardan sakınmada) en ileri olandır. Muhakkak ki Allah her şeyi mükemmelen bilir, her şeyden hakkıyla haberdardır." (Hucurât, 49/13)

b. Mü'minlerin ancak kardeş olduklarını beyan ederek, kardeşçe muamele etmeyi teşvik etmiştir:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"Müminler sadece kardeştirler. O halde ihtilaf eden kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki O'nun merhametine nail olasınız." (Hucurât, 49/10)

c. İdeal mü'minlerin, birbirlerine merhametle davranan kimseler olduğu belirtilmiş, birbirlerinin haklarına saygılı davranmaları vurgulanmış, Allah'ın (celle celâluhû) yardımının ancak topluluk üzerine ineceği belirtilmiş ve böylelikle sıcak insanî ilişkiler teşvik edilmiştir.

2. Aileyle Münasebetler

a. Allah Teâlâ aileyi kendi âyetlerinden bir âyet sayarak, insanların dikkatlerini bu konuya çekmiştir:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجاً لِتَسْكُنُوٓا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

"O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri de: Kendilerine ısınmanız için, size içinizden eşler yaratması, birbirinize karşı sevgi ve şefkat var etmesidir. Elbette bunda, düşünen kimseler için ibretler vardır." (Rûm, 30/21)

b. Eşler arasında iyi geçim emredilmiştir:

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَرِثُوا النِّسَآءَ كَرْهًا وَلاَ تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَآ اٰتَيْتُمُوهُنَّ إِلاَّ أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسٰى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئاً وَيَجْعَلَ اللّٰهُ فِيهِ خَيْراً كَثِيراً

"Ey iman edenler! Kadınları zorla miras olarak almanız helâl olmaz. Çok belli bir fuhuş işlemedikçe onlara verdiğiniz mehrin bir kısmını ele geçirmek için onları sıkıştırmanız da size helâl değildir. Onlarla hoşça, güzelce geçinin. Şayet onlardan hoşlanmayacak olursanız, olabilir ki bir şey sizin hoşunuza gitmez de Allah onda birçok hayır takdir etmiş bulunur." (Nisâ, 4/19)

c. Çocuklara iyi davranma emredilmiş, onlara karşı yapılması gereken görevler vurgulanmış ve bunlar yapılmadığında gelecekte anne-babanın başına gelecek muhtemel sıkıntılar hatırlatılmıştır.

3. Toplumla Münasebetler

Kur'ân, insanın toplumla olan ilişkileri moktasında da vazgeçilmesi mümkün olmayan ilkeler koymuştur. Bu anlamda insan haklarına saygının önemli noktalarına vurgular yapmış, hatta bu ilişkinin bozulmaması noktasında zenginin malında yoksulun hakkının olduğunu, akrabaya, yoksula ve yolcuya infakta bulunulmasını emretmiştir. Yine toplumun fertleri arasındaki ilişkilerin bozulmaması adına başkalarının evine girerken izin istenmesi ve selam verilmesi gibi çok hassas noktalar dahi emredilerek, bu konuda dikkatler çekilmiştir.

KUR'ÂN'IN GAYBDEN HABER VERMESİ

Kur'ân-ı Kerîm incelendiğinde, orada ne Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) ne de diğer insanların bilme imkânının olduğu pek çok gaybî haberin varlığı görülecektir. Zira bu haberlere bakıldığında, çoğunun, mazinin derinliklerinde bulunan haberler olduğunu, şayet bunlardan bazıları daha önce nâzil olan mukaddes kitaplarda mevcut ise, Kur'ân'dakilerin bunlardan çoğu noktalarda ayrıldığını, hatta açık bir şekilde taban tabana onların söylediklerinin aksine şeyleri bile dile getirdiğini görmekteyiz. Bu söylediklerimiz maziye ait haberlerle ilgili olup gerek Kur'ân'ın nazil olduğu gerekse daha sonraki dönemlere ait haberlere baktığımızda, aynı şekilde kimsenin bilemeyeceği gerçekler olduğunu görüyoruz ki, bunların her biri gaybî birer mucize olmaktadır. Gaybî birer mu'cize olduğunu Cenâb-ı Hakk'ın kendisi beyan etmektedir:

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لاَ يَعْلَمُهَا إِلاَّ هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِن وَرَقَةٍ إِلاَّ يَعْلَمُهَا وَلاَ حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

"Bilinmeyen nice hazineler ve görünmeyen gayb âleminin anahtarları O'nun yanındadır. Onları Kendisinden başkası bilemez. Karada ve denizde ne varsa hepsini O bilir. O'nun haberi olmadan bir tek yaprak bile düşmez. Yer altı tabakalarının karanlıkları içindeki tek bir tane, hâsılı yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki açık, net bir kitapta bulunmasın." (En'âm, 6/59)

Kur'ân-ı Kerîm'deki bu gaybî haberleri üç bölümde ele almamız meseleyi daha kolay anlamamıza yardımcı olacaktır. Bunlar, geçmişe, hâle ve geleceğe ait haberler olmak üzere üç kısımdır.

a. Geçmişe Ait Haberler

Ümmî olan Hz. Peygamber'in insanlara Cenâb-ı Hakk tarafından getirmiş olduğu Kur'ân-ı Kerîm'de, Hz. Âdem'den son peygambere kadar pek çok peygamberin hayatları, ümmetleriyle aralarında geçen olaylar, çeşitli dönemlerde yaşayan ve insanlara

ağır işkenceler çektiren zalimler ve onların başlarına gelenler vs. gibi hadiseler anlatılmaktadır. Aynı zamanda anlatılan bu hadiselerin çoğu da, Kur'ân'ın nâzil olduğu topraklarda bilinmemektedir. Bunların bilinmediğini, Cenâb-ı Hakk bazı kıssaları anlattıktan sonra şu beyanlarıyla bildirmektedir:

"İşte bunlar gayb olan birtakım haberlerdir. Onları sana Biz vahyediyoruz. Halbuki bu vahiyden önce onları sen de, milletin de bilmezdiniz." (Hûd, 11/49)

"Sen ise ey Resulüm, Mûsa'ya emrimizi vahyettiğimiz sırada sen o vâdinin batı tarafında bulunmuyordun. O devirde olup bitenlere şahit olanlardan da değildin. Bilakis, Biz seninle onlar arasında birçok nesiller yarattık ve onlardan sonra birçok çağlar geçip gitti. Sen Medyen halkı arasında oturmuş da, âyetlerimizi onlardan okuyarak öğrenmiş de değilsin. Fakat seni resul olarak Biz gönderdik ve bunları Biz vahyettik de o sebeple biliyorsun. Hem Biz Mûsa'ya seslendiğimiz zaman sen dağın yanında da değildin, fakat düşünüp ders alsınlar diye, daha önce kendilerini uyarmak üzere peygamber gelmemiş olan bir halkı uyarıp aydınlatman için, Rabbin tarafından bir rahmet eseri olarak seni resul yapıp orada cereyan eden şeyleri sana bildirdik." (Kasas, 28/44-46)

"İşte bunlar gayb kabîlinden haberler olup onları Biz sana vahyediyoruz. Yoksa onlar Meryem'i kimin himaye edeceğine dair kur'a çekerlerken ve birbirleriyle tartışırlarken sen yanlarında bulunmuyordun." (Âl-i İmrân, 3/44)

Kur'ân-ı Kerîm'in geçmişe ait vermiş olduğu haberler, akıl ile değil, ancak nakille yani nesilden nesile aktarılarak bilinebilecek meselelerdir. Nakil ise ancak okuma-yazma bilen insanların müracaat edebilecekleri bir husustur. Halbuki Kur'ân'ın kendisine nâzil olduğu peygamber, dost-düşman herkesin ittifakıyla okuma-yazma bilmemektedir. Ve o güne kadar da tek kelime yazdığı vâki olmamıştır. Kur'ân'da anlatılan hususlara baktığımızda ise, bu olayları sanki her yönüyle bilen ve aynı zamanda onların arasında yaşayan bir şahıs olarak bizlere aktarmaktadır.

Böyle bir durum da söz konusu olmadığına göre, demek ki bu olaylar, gaybın gizlilikleri kendi yanında bulunan Yüce Allah tarafından bildirilmektedir. Ve bu da Kur'ân'ın i'caz yönlerinden birisini teşkil etmektedir.

b. Hâle Ait Haberler

Kur'ân-ı Kerîm, indiği esnadaki birtakım gerçeklerden haber vermektedir ki, bunlar hem Hz. Peygamber hem de diğer insanlar için gayb konumundadır. Cenâb-ı Hakk'a ait hususları, melekler, cinler, cennet, cehennem gibi konuları bunlara örnek olarak verebiliriz. Kur'ân, hem Yüce Yaratıcı'nın zâtı, sıfatları ve icraatları, hem meleklerin özellikleri hem de cennet ve cehennemin durumları gibi hususları haber vermiştir. Saydığımız bu hususlar, gözle görülmeyen ve hisle algılanmayan şeylerdir ve ancak vahiyle anlaşılan gerçeklerdir.

Bunların yanında Kur'ân-ı Kerîm'in, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) yaşadığı zaman dilimi içerisindeki bazı olaylardan da haber verdiğini görmekteyiz ki, bunlar ancak haber verildikten sonra anlaşılmıştır. Mesela münafıkların gizli hallerini ortaya çıkaran şu âyet buna örnektir:

"İnsanlardan öylesi vardır ki dünya hayatına dair sözleri senin hoşuna gider. Üstelik sözünün özüne uyduğuna Allah'ı da şahit gösterir. Halbuki gerçekte o düşmanların en yamanıdır. Senin yanından ayrılınca, ülkede fesat çıkarmaya çalışır, ürünleri ve nesilleri mahvetmek için uğraşır. Allah, elbette fesadı (bozgunculuğu) sevmez." (Bakara, 2/204-205)

Bu âyetin Ahnes b. Şerik hakkında nazil olduğu rivayet edilmektedir. Bu münafık, Zühreoğullarının kendisiyle antlaşma yaptığı bir kimsedir. Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) gelerek Müslüman olduğunu açıklamıştır. Birtakım tatlı diller dökerek sevgi ve muhabbetten söz etmiş, yeminler etmiş, sonra Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) huzurundan çıkınca Müslümanların bir çiftliğine uğramış, ekinleri yakmış ve hayvanları telef etmiştir.

Aynı şekilde münafıkların nifak çıkarmak için yapmış oldukları Mescid-i Dırar da bu kabildendir. Kur'ân-ı Kerîm'de bununla ilgili olarak şu ifadeleri görüyoruz:

"Bir de şunlar var ki: müminlere zarar vermek küfür ve küfranı yaymak müminlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Resulü'ne savaş açmış adamı buyur etmek için, tuttular bir mescit yaptılar. Bütün bunlardan sonra onlar: "Bundan, iyilikten başka maksat gütmedik." diye yemin edeceklerdir. Allah şahit ki bunlar kesinlikle yalancıdırlar. O Mescid-i Dırar'da hiçbir zaman namaz kılma! Ta ilk günden, temeli takvâ üzere kurulan mescitte namaza durman daha münasiptir. Orada, maddî ve manevî kirlerden arınmayı seven kimseler vardır. Allah da temizlenenleri sever." (Tevbe, 9/107-108) Kur'ân'ın bu haberiyle, Kâinâtın Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem) uyarılmış ve böylelikle münafıklar bu mescitle ilgili niyetlerini gerçekleştirememişlerdir.

c. İstikbale Ait Haberler

Bir araştırıcı Kur'ân-ı Kerîm'i incelediğinde, onun gelecekte meydana gelecek bazı gaybî hadiselerden haber verdiğini görür. Bu da Kur'ân'ın i'caz yönlerinden birisini teşkil etmektedir. Çünkü henüz bilinmeyen, meydana geleceği hususunda hiçbir belirtinin olmadığı, hatta bütün şartların, haber verilen hadiselerin tersine cereyan edeceğini gösterdiği bir ortamda, aynen meydana gelmesi, bu sözlerin sahibinin her şeyi bilen bir Zât'ın olmasını gerektirir. İşte bu konuyla ilgili vereceğimiz şu birkaç misal de bunu göstermektedir.

c. 1. Rumların galip geleceği hususu

Bununla ilgili Kur'ân'ın meâlen beyanları şöyledir: "Elif Lâm Mîm. Rumlar yenildi. Arapların bulunduğu bölgeye en yakın bir yerde onlar, bu yenilgilerinin ardından birkaç yıl içinde mutlaka gâlip geleceklerdir. Onların bu yenilgilerinden önce de sonra da emir Allah'ındır ve o gün mü'minler sevineceklerdir." (Rûm, 30/1-4)

Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) nübüvvetinin ilk yıllarında Doğu Roma ile İran, dünyanın en büyük devletleriydi. Bunlardan Roma Hıristiyan, İran ise ateşperest idi. Bu iki devlet, büyük bir savaşa girdi ve bu savaşta Romalılar mağlup oldu. İranlılar 614 yılında bütün Filistin ve Kudüs'ü istila etmiş, hatta Mısır'a da hücum ederek İskenderiye'ye kadar varmış; diğer taraftan da İstanbul'a kadar gelmişlerdi. Bundan dolayı hem İranlılar hem de Mekkeliler büyük bir sevinç içerisindeydiler. İşte bu âyet onların bu durumunu anlatmakta ve üç beş sene içerisinde Rumların zafer kazanacaklarını, bundan dolayı da müminlerin o gün sevineceğini bildirmektedir, gerçekten de Rumların galip geldiği gün inananlar da Bedir Savaşı'nda kâfirlere karşı zafer kazanarak sevinmişlerdir.

Hatta bununla ilgili şöyle de bir rivayet vardır: Rumların mağlup olmasına sevinen müşriklere karşı Hz. Ebûbekir (r.a.) şöyle demiştir: "Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) haber verdi, Allah sizin günlerinizi aydınlatmayacak. Yemin ederim ki, Rumlar birkaç yıl içinde İranlılara mutlaka galip gelecеklerdir." Buna karşı Übey b. Halef: "Yalan söylüyorsun, haydi aramızda bir müddet tayin et, seninle bahse girelim." demiş ve her iki taraf da on deve üzerine bahse girip üç yıl müddet tayin etmişlerdir. Hz. Ebûbekir durumu Resûlullah'a haber vermiştir. Resûlullah: "Bid' üçten dokuza kadardır, miktarı artır, müddeti uzat." buyurmuştur. Bunun üzerine Ebûbekir çıkmış, Übeyy'e rastgelince o: "Galiba pişman oldun." demiştir. Hz. Ebûyekir de: "Hayır gel seninle bahsi artıralım, müddeti de uzatalım, haydi dokuz seneye kadar yüz deve yap!" deyince o da: "Haydi yaptım." demiştir. Bedir günü Rumlar İranlılara galip gelmiştir. Hz. Ebûbekir de sonra onu Übeyy'in varislerinden almış, peygambere götürmüştür. Resûlullah da ona: "Bunu tasadduk et." buyurmuştur.

c. 2. Hz. Peygamber'in düşmanlarına karşı korunacağı meselesi

Hz. Peygamber nübüvvetini ilan ettiği andan itibaren, başta Mekke müşrikleri olmak üzere, pek çok insanın azılı düşmanı hâline gelmişti. Herkes onun varlığını ortadan kaldırmaya çalışıyordu. Bunun için daha ilk andan itibaren komplolar, tuzaklar ve savaşlar başlatmışlardı. Ancak o Yüce Yaratıcı'nın korunması altında olduğundan ve Allah onun güvenliğini teminat altına aldığından, bütün bu karşı koymalar ve komplolar hiçbir fayda vermedi. Hayatının sonuna kadar onun canına kıyamadılar ve kötü emellerine ulaşamadılar. İşte şu âyet bu hususu belirtmektedir:

"Ey Peygamber Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer yapmazsan peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun. Allah seni insanlardan korur. Muhakkak Allah kâfirleri gayelerine eriştirmez." (Mâide, 5/67)

c. 3. Müslümanların galip geleceği

Özellikle ilk dönemlerde Müslümanlar sayı ve maddi teçhizat bakımından çok zayıf bir durumda olmalarına rağmen, Kur'ân-ı Kerîm onların sonunda mutlaka galip geleceklerini ve düşmanlarını alt edeceklerini bildirmiştir. Bu haberler, Müslümanlardan çoğunun müşrikler tarafından işkencelere maruz bırakıldığı, bazılarının hicrete zorlandıkları ve bazılarının mallarına el konduğu bir dönemde verilmiştir. Yani bu durumda olan birilerine, siz galip geleceksiniz demek, onlarla âdeta alay etmek demektir. Ancak Cenâb-ı Hakk muhit ilmiyle onlara bunu haber vermiş, Kur'ân'ın bu gaybî i'cazı aynen zuhur etmiştir. İşte Kur'ân-ı Kerîm'de bununla ilgili beyanlardan sadece bir tanesi:

"Allah, sizden iman edip faydalı işlerde bulunanları, onlardan öncekileri yeryüzünde nasıl hükümran kıldıysa, onları da yeryüzünde hükümran kılacağını ve kendileri için seçip beğendiği dinlerini kendilerine sağlamlaştıracağını ve korkularının ardından kendilerini güvene erdireceğini va'detti." (Nûr, 24/55)

c. 4. Kur'ân-ı Kerîm'e asla meydan okunamayacağı

Kur'ân-ı Kerîm'de bütün zaman ve mekânlara meydan okunarak, onun bir benzerinin getirilmesi istenmiştir. Kur'ân'ın benzerinin getirilmesi, aynı zamanda mağlubiyetinin ispatı anlamını taşımaktadır. Öteden beri onun karşısında olan bütün kimseler, bu konuda büyük uğraşılar vermelerine rağmen bunu başaramamışlardır, bundan sonra da başaramayacaklardır. İşte Kur'ân, bu hususu açık bir şekilde değişik âyetlerinde belirtmiş ve bu yönüyle de i'cazını ortaya koymuştur:

"De ki: İnsanlar ve cinler, birbirlerine yardımcı olarak, bu Kur'ân'ın bir benzerini ortaya koymak için bir araya gelseler, andolsun ki yine de benzerini yapamazlar." (İsrâ, 17/88)

c. 5. Hz. Peygamber ve ashâbının Mekke'ye emniyet ve güven içinde yeniden girecekleri

Hem Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) hem de Medine'ye hicret edenler, doğup büyüdükleri Mekke'yi hiç unutamıyorlardı. Ancak şartların çok kötü olmasından dolayı, bir daha oraya dönemeyeceklerini düşünüyorlardı. Hele hele emniyet ve güven içerisinde dönmek ve Kâbe'yi doya doya tavaf etmek, akıllarının ucundan dahi geçmiyordu. İşte Kur'ân-ı Kerîm, bu ağır şartlar içerisinde bulunan Müslümanlara Mekke'ye yeniden gireceklerini hem de son derece büyük bir huzur ve güven içinde oraya vâsıl olacaklarını haber veriyordu. Ve haber verilen bu şey aynıyla meydana gelmiş oldu. Şu gaybî ifadeler bu hususu haber vermektedir:

"Şüphesiz ki Allah, peygamberinin rüyasını doğru çıkardı. Ey mü'minler! Elbetteki sizler, Allah dilerse güven içinde saçlarınızı tıraş etmiş veya kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediklerinizi bildi ve Mescid-i Haram'a girmeden önce yakın bir fetih ihsan etti." (Fetih, 48/27)

c. 6. Firavun'un cesedinin bulunacağı

Firavun, Hz. Mûsâ'yı takip ederken boğulan kişidir. Kur'ân-ı Kerîm şu ifadesiyle onun cesedinin kaybolmayıp daha sonra açığa çıkacağını bildirmiştir:

فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ آيَةً وَإِنَّ كَثِيراً مِنَ النَّاسِ عَنْ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ

"Ardından gelenlere, bir ibret olman için bugün seni cesedinle kurtarıp koruyacağız. Şüphesiz ki, insanların çoğu delillerimizden gâfildirler." (Yûnus, 10/92)

Bu olay hakkında o devirde hiçbir şey bilinmiyordu. Bunlar ancak 19. yy sonlarında keşfedildi. Kur'ân'ın bildirdiği gibi, çıkış sırasındaki Firavun'un cesedi pekâlâ kurtarılmıştır. Bu Firavun kim olursa olsun, günümüzde Kâhire'deki Mısır müzesinin Kral mumyaları salonunda bulunmakta ve ziyaretçiler tarafından görülebilmektedir.

8. BÖLÜM
KUR'ÂN'IN KORUNMUŞLUĞU

KUR'ÂN-I KERÎM'İN KUTSAL KİTAPLAR GİBİ SONRADAN DEĞİŞTİRİLMİŞ OLUP OLMAMA İHTİMALİ

Bütün kitapları ve peygamberleri gönderen Yüce Allah'tır. O, dilediğini, dilediği kadar ve dilediği şekilde yaratır. Her dönemdeki kitap ana ilkelerde aynı kalmakla birlikte, toplumun gelişmesi ve yeni yeni ihtiyaçların ortaya çıkmasıyla değişik kural ve kanunlara olan ihtiyacın da belirmesi tabiîdir. Mesela Hz. Âdem dönemindeki insanların sayısı da onların ihtiyacı da oldukça sınırlıdır. Onun içindir ki Cenâb-ı Hakk onlara yetecek miktardaki ilkeleri içeren kuralları onlara göndermiştir ve o da on sahifelik bir kitaptır. İnsanlığın gelişmesi, çoğalması ve ihtiyaçlarının artmasıyla her dönemdeki peygamberin mesajlarında belli oranlarda değişiklikler ve artışlar olmuştur.

Bu biraz şuna da benzemektedir: Zaman zaman anayasalar yapılır. Ancak bunların üzerinden belli bir süre geçtikten sonra, bunlar ya tamamen ya da kısmen yenilenir. Ve bu son derece olağandır. Hatta değişmeyen bazı ilkeler vardır ki, onlar her zaman kalıcıdır.

Kur'ân, kalıcı olan, korunan, dağılmayan ve değişmeyendir. Kur'ân'a bâtılın bulaşmış olması, tahrif edilmesi mümkün değildir. Biz asırlar sonra, yüce Allah'ın Kur'ân'ın korunacağına dair gerçek vaadine baktığımızda, birçok şahidin yanı sıra, bu kitabın

Allah katından geldiğine şahitlik eden bir mucize ile karşılaşırız. Eğer insanın iradesini aşan, tüm durumlardan, şart ve ortamlardan daha büyük bir güç bu kitabı değişiklikten, bozulmuşluktan ve tahrif olmaktan korumuş olmasaydı, bu kitabın bu şekilde kalması mümkün olmazdı.

Hiç kuşkusuz bu kitap önceleri, çeşitli çekişmelerin ortaya çıktığı, fitnenin yaygınlaştığı, olayların peş peşe geliştiği dönemler yaşadı. O dönemlerde her grup, Kur'ân'dan ve Hz. Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- sözlerinden kendisi için dayanaklar aramaya koyulmuştu. Bu gruplar, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) sözlerinin arasına çeşitli uydurma hadisler sokmaya çalışıyorlardı. Allah'tan korkan ve gerçekleri kavrama yeteneğine sahip pek çok âlim, Resûlullâh'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) sünnetine sahip çıkmak, onun sözlerini ayıklamak, bu dinin aleyhinde komplolar kuran düzenbazların uydurmalarından arındırmak için uğraşlar vermişlerdir. Ayrıca fitnenin yaygınlaştığı böyle bir ortamda çeşitli gruplar, Kur'ân âyetlerini kendilerine göre yorumlayarak, istedikleri hüküm ve direktifleri çıkarmak için âyetleri sağa sola bükme imkânını da bulmuşlardır.

Buna rağmen; fitnenin yoğunluğunun ve baskının şiddetli olduğu bu dönemlerde, bütün inkâr eden gruplar Allah tarafından korunan bu kitabın âyetlerine yeni bir şey ekleme imkânını bulamamışlardır. Onun âyetleri; değiştirilemeyeceğinin, her türlü yanlış yorumdan korunacaklarının, aynı şekilde bu korunmuş kitabın Allah katından gelişinin kanıtı olarak indikleri gibi kalmışlardır.

Sonra bir zaman gelmiştir ki, Müslümanlar inanç sistemlerini, sosyal düzenlerini, yurtlarını, ırzlarını, mallarını ve ahlâklarını, hatta akıl ve düşüncelerini bile koruyamama durumlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Onlara üstünlük sağlayan düşmanları, inananlarca iyi olan her şeyi değiştirip yerine olur olmaz kavramları yerleştirmişlerdir. İnanç, düşünce ve değer yargısı, ölçü, ahlâk ve gelenek olarak karşı çıktıkları, benimsemedikleri her şeyi onlara kabul ettirmişlerdir. Toplumsal çözülmeyi, ahlâki çöküntüyü,

dejenereyi ve insana özgü tüm niteliklerden soyutlanmayı kendilerine çekici gösterip onları insanlık dışı bir hayatın içine atmışlardır. Bütün bu kötülükleri ilericilik, gelişmişlik, bilimsellik, serbestlik, özgürlük, zincirleri kırmak ve yenilik gibi parlak sloganlar ve isimler altında kabul ettirmeye çalışmışlardır. Böylece Müslümanların kala kala sadece "Müslüman" isimleri kalmıştır. Sel sularının sürüklediği çerçöpe dönmüşlerdir.

Ne var ki, bütün bunlara rağmen bu dinin düşmanları bu kitabın âyetlerini değiştirememişler, tahrif edememişlerdir. Bu konuda başarıya ulaşamamışlardır. Hiç kuşkusuz bu hedefe varmak için insanlar arasında en hırslıları onlardı, bu ideali gerçekleştirmek en büyük arzularıydı.

Bu dinin düşmanları, Allah'ın dinine karşı tuzaklar kurmak için binlerce yıllık deneyim ve birikimlerini seferber ettiler. Birçok kötülüğü de uygulamayı başardılar. Örneğin Hz. Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- ümmetini ve Müslüman ümmetin tarihini örtbas etmeyi başardılar. Açıktan açığa yapamadıkları şeyleri yapmak, rollerini gereği gibi oynamak için, olayları çarptırmakta ve Müslüman toplumun bünyesine yerleştirdikleri adamlarının gerçek kimliklerini gizlemekte de büyük başarılar elde ettiler. Devletleri, toplumları ve toplumu ayakta tutan kuralları yok etmeyi başardılar. Yüzyıllardan beri, özellikle çağımızda Müslüman toplumların bünyesinde kendi hesaplarına uygun, çeşitli yıkım ve çökertme faaliyetlerinde bulunmaları için bazı kimseleri kahraman ve kurtarıcı olarak sunup, kabul ettirebildiler. Ama tüm şartlar, kendi lehlerine olmasına rağmen, bir şeyi yapamadılar: Bu korunmuş kitabı tahrif edemediler. Üstelik bu kitaba bağlı olduklarını söyleyenler, kitabı korumak bir yana, onu kulak ardı edip, sele kapılan çerçöp yığını gibi hiçbir tepki gösteremeden akıntıya kapılmış gidiyorlarken... Bu da bir kez daha bu kitabın ilahi olduğunu göstermiştir. Bu akıllara durgunluk veren mucize, onun, üstün iradeli ve her yaptığı bir hikmete dayanan yüce Allah tarafından indirildiğini kanıtlamıştır.

Bu vaad, Peygamberimiz'in -salât ve selâm üzerine olsun- döneminde sadece bir sözdü: Ama bugün yaşanan bunca büyük olaydan ve uzun asırdan sonra bu vaadin bir mucize olduğunu, bu kitabın yüce Allah katından geldiğini kanıtladığı ortaya çıkmıştır. İnatçı kara cahillerden başkası bu gerçeği tartışma konusu yapmaz. "Bu Kur'ân'ı gerçekten biz indirdik ve onu koruyacak olan da biziz." (Hicr, 15/9) Hiç kuşkusuz doğru söylüyor yüce Allah...

Yani Allah Teâlâ, bununla Kur'ân'ın korumasını üzerine almış ve değişmeden kalacağını anlatmıştır. Bu korunmanın farklı şekillerde anlaşılması mümkündür:

1- Allah'ın koruması, insan sözünden ayrı bir mucize kılarak halkı, artırma ve eksiltmeden âciz bırakması şeklindedir. Çünkü Kur'ân'a bir şey ilave edecek veya eksiltecek olsalar Kur'ân nazmı değişir ve onun Kur'ân'dan olmadığı meydana çıkar. Bunun için Kur'ân'ın i'câzkâr olması (benzerini getirmekten insanları âciz bırakması) bir şehri kuşatan sur ve istihkâm gibi onu korunmuş tutar.

2- Allah Teâlâ, hiç kimseye Kur'ân'a sözlü mücadele edebilecek kuvvet vermemek sûretiyle onu korumuş ve muhafaza etmiştir. Bu iki yorum şekli birbirine yakındır.

3- Allah Teâlâ, teklif (yükümlülük) süresinin sonuna kadar Kur'ân'ı koruyacak, okutacak ve halk arasında neşredecek bir topluluğu görevlendirmek sûretiyle, onu halkın iptal etmesinden ve bozmasından koruyup muhafaza edecektir.

4- Korumadan maksadın şu olduğunu da söylemişlerdir: Bir kimse Kur'ân'ın bir harfini veya bir noktasını değiştirecek olsa bütün âlem ona: "Bu yanlıştır, Allah'ın sözünü değiştirmektir." der. Hatta büyük ve heybetli bir adam Allah kitabının bir harfinde veya harekesinde yanlışlıkla bir hata veya bir lahn (dilbilgisi ve i'rab açısından hata) yapacak olsa, çocuklar bile ona hemen, "Efendi yanıldın, doğrusu şöyledir!" derler.

Kur'ân'ınki gibi korunma hiçbir kitaba nasip olmamıştır. Başka hiçbir kitap yoktur ki, içine az çok kelimeyi yanlış yazma, yazarken harflerin yerini değiştirme ve bozulma gibi şeyler girmemiş olsun. Bunca dinsizlerin, Yahudilerin ve Hristiyanların Kur'ân'ı değiştirmek ve bozmak üzere birçok arzuları ve hırsları bulunduğu halde, bu kitabın her yönden tahriften korunmuş olarak kalması en büyük mucizelerdendir. Bir de, Allah Kur'ân'ın böyle korunmuş olarak kalmasını âyetle haber vermiştir. Şimdiye kadar uzun bir zaman geçmiştir. Bundan dolayı, bunun bir gayb haberi olduğu ortaya çıkmıştır. Bu ise, üstün bir mucizedir. Bu sûre, Mekke'de indiğinden dolayı demek ki bin dört yüz küsur seneyi geçen bir müddetten beri, bütün kâinat bu gayb haberinin gerçekleştiğine şahit olmaktadır. Gerçekten Kur'ân'da bu âyet, açık bir ifade olmasaydı bile, hiçbir kitaba nasip olmayan bir koruma ile bu kadar senedir korunması, başlı başına büyük bir fiilî mucize olurdu. Bunun, bu âyetle başlangıçtan itibaren açık olarak ifade edilmesi, özellikle pekiştirilerek anlatılmış olması ise, hiç söz götürme ihtimali olmayan ilmî bir mucizedir. Ve işte on dört asırdan fazla bir zamandan beri, dünya böyle hem ilim hem de amelle ilgili yönleri toplayan bir mucizenin şahidi olagelmiştir.

Bu sır şundan ileri gelmiştir: Diğer semâvî kitaplar, ebedî olarak yürürlükte kalmak üzere değil, geçici birer kaynak olmak üzere gönderilmişti. Kur'ân ise, daha önceki semâvî kitapları desteklemek, insanların değiştirdikleri kısımları düzeltmek ve onlar hakkında gözetmen olmak için gönderildi. Böylece Kur'ân, onlardaki sabit gerçekleri içine aldığı gibi, Allah'ın dilediği ilaveleri de ihtiva etti. Kur'ân, onların yerini tuttuğu halde, onlar Kur'ân'ın yerini tutamadı. Allah Teâlâ O'nun, kıyamete kadar hüccet olarak kalmasını diledi. Allah bir şeyin olmasını diledi mi, onun sebeplerini kolaylaştırır. Çünkü O mutlak hikmet ve ilim sahibidir.

PEYGAMBERİMİZ KUR'ÂN'I BAŞKALARINDAN ÖĞRENMEMİŞTİR

Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Kur'ân'ı başkalarından öğrenmiş olması diye bir şey söz konusu olamaz. Çünkü bütün tarih şahittir ki, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatının hiçbir döneminde başkasına talebelik yapmamış ve kimseden bir şey öğrenmemiştir. Zaten onun en önemli özelliklerinden birisi de ümmî (okuma yazma bilmemesi) olmasıdır.

Mekkeli müşrikler değişik iftiralarda bulunmuşlardı. Ancak atmış oldukları iftiralara aslında kendileri dahi inanmıyorlardı. Kur'ân onların bu konudaki yalancı iddialarını değişik yerlerde şöylece yüzlerine vurmaktadır:

"İnkar edenler: "Bu Kur'ân uydurmadır, ona başka bir topluluk yardım etmiştir" diyerek haksız ve asılsız bir söz uydurdular. "Kur'ân öncekilerin masallarıdır; başkalarına yazdırıp sabah akşam kendisine okunmaktadır" dediler." (Furkân, 25/4-5) "Halbuki "Kur'ân masaldır; ona başkaları imla ettiriyor." şeklindeki sözlerinin doğrulukla yakından uzaktan bir ilgisi yoktu. Ona ne bir kimse öğretiyor, ne de okuduğu şeyler masallardan ibaretti. O, Allah katından inen bir kelâmdı. Hem de apaçık Arapça olan bir kelâm. "Andolsun ki: "Ona elbette bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz. Kastettikleri kimsenin dili yabancıdır, Kur'ân ise fasih Arapça'dır." (Nahl, 16/103)

HZ. MUHAMMED'İN EHL-İ KİTAPTAN BAZI KİŞİLERLE GÖRÜŞMESİ MESELESİ

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ehl-i kitaptan bazı şahıslarla görüştüğü doğrudur. Ancak bunu değişik yanlış boyutlara çekmek doğru değildir. Evet O, henüz küçük yaştayken Şam diyarındaki Busra panayırında Bahira adlı bir rahiple karşılaştı. Aynı şekilde kendisine vahiy geldiği ilk yıllarda Mekke'de bulunan Varaka b. Nevfel adındaki şahısla karşılaştı. Yine Peygamberliğini ilan ettikten sonra bazı Yahudi ve Hrıstiyan

bilginleriyle münasebeti oldu. Fakat bütün bunlar gizli kapaklı değil, aksine herkesin gözü önünde yapılan oldukça kısa görüşmelerdir ve bu görüşmeler asla onlardan bir şeyler öğrenmeye yönelik değildir. Aksine bu görüşmelerde baştan beri O'nun peygamberliğine vurgular veya İslâmiyet'e davet vardır.

Mesela Şam'daki Rahip, Resûlullâh'ı (sallallahu aleyhi ve sellem) görür görmez, eski semavi kitapların bildirdiği özelliklere dayanarak, onda son peygamberin belirtilerini fark etmiş ve Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) amcasına şöyle demekten kendisini alamamıştı: "Bu çocuk ileride önemli bir kişi olacak!"

Varaka b. Nevfel'de de buna benzer bir durum söz konusu olmuştu. Allah Resûlü Hira dağında karşılaştığı ilk vahiy olayını ilk önce tam olarak çözememiş, durumu Varaka'ya anlatmıştı. Anlatılanları dinleyen Varaka, bunun, Hz. Mûsa'ya gönderilen vahiy meleğinin aynısı olduğunu söylemiş ve Resûlullâh'ın peygamberliğini kabul etmiş, ayrıca ömrü yeterse onun yardımcılarından biri olmayı da temenni etmiştir.

Her iki olayda da görüldüğü gibi, bırakın Kâinatın Efendisi'nin başkalarından bir şey öğrenmesini, karşılaştığı kişiler onda gördükleri hususiyetlerden dolayı, onun peygamberliğini sezme ve kabul etme mecburiyetinde kalmışlardır.

HZ. MUHAMMED HAYATTA İKEN KUR'ÂN'IN YAZILMASI

Kur'ân-ı Kerîm, ümmî bir topluluk içinde, ümmî olarak yetişen Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) nâzil oluyordu. Dolayısıyla Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) en fazla önem verdiği işlerin başında kendisine inen vahyi muhafaza etmek ve aynı zamanda başkalarına ulaştırmak geliyordu. Nitekim o da bunu yapıyordu. Yani öncelikle kendisi iyi bir şekilde onu ezberliyor, sonra da etrafındaki kimselere ulaştırıyordu. Şu âyet de, bahsettiğimiz bu gerçeği dile getirmektedir:

“Okuma yazma bilmeyenlere, içlerinden kendilerine Allah’ın âyetlerini okuyan, onları arındıran, onları kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen Allah’tır. Daha önce ise onlar apaçık bir sapıklık içindeydiler.” (Cu’ma, 62/2)

Böylelikle kendisine inen vahyi en sağlam şekilde ezberleyen Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), Yüce Yaratıcı’nın emrettiği şekliyle onu insanlara ulaştırıyor, aynı zamanda onunla gecelerini ihyâ ediyor ve namazlarını süslüyordu. Bunun yanında bir de Cibril ile birlikte her yıl bir defa o zamana kadar inen vahyi yeniden okuyorlardı. Bu durum, vefat yılında iki defa tekrarlanmıştı. Hz. Âişe ve Fâtıma’nın şu rivayetleri de bunu göstermektedir: “Cibril bana her yıl Kur’ân’ı bir defa arz ediyor. Bu sene ise bu iki defa meydana geldi. Bununla ecelimin yaklaştığını hissediyorum.”[24]

Bununla birlikte şu âyetler de Kur’ân’ın başlangıçtan itibaren yazıldığına ve sayfalarda olduğuna işaret etmektedir: “O elbette şerefli bir Kur’ân’dır. Korunmuş bir kitaptadır. Ona tertemiz ellerden başkası dokunamaz.” (Vâkıa, 56/77-79) “Hayır o bir öğüttür. Dileyen onu düşünüp öğüt alır. (O) sahifeler içindedir; şerefli, şanlı. Yüce ve temiz (sahifeler)” (Abese, 80/11-14).

Aynı zamanda hicretten önce Hz. Ömer’in Müslüman olmasına vesile olan şu olay da göstermektedir ki, vahiy daha ilk günden itibaren yazıyla tespit edilmektedir: Dâru’n-Nedve’de alınan bir karara göre, Hz. Ömer Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatına son verecekti. Yolda giderken ashaptan Nuaym b. Mes’ûd’a rastlayan Ömer, ondan kız kardeşi ve eniştesinin de Müslüman olduğunu öğrenince yolunu değiştirip önce onları öldürmeye yöneldi. Evin kapısına vardığında içeriden Kur’ân sesi geliyordu. İçeridekiler Ömer’in geldiğini anlayınca vahyin yazılı olduğu parçaları gizleyiverdiler. Okuduklarının ne olduğunu sordu. Cevabını beklemeden eniştesini tartakladı. Buna dayanamayan kız kardeşi Fâtıma araya girerek Müslüman olduklarını haykırdı. Daha sonra okudukları bölümleri getirdiler. Ömer bunları

24 Buhârî, Fadâilu’l-Kur’ân 7, Menâkıb 25; Ahmed b. Hanbel, 6/282

heyecanla okumaya başladı. Okuduğu şeylerden çok etkilenen Ömer, Müslümanlığa yöneldi ve Allah Resûlü'nün yanına giderek Müslüman olduğunu ilan etti.[25]

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), meleğin kendisine getirmiş olduğu vahyi ezberliyor, sonra vahiy kâtiplerinden birisini çağırtarak gelen kısmı ait olduğu yeri de kendisi belirterek yazdırıyordu. Vahiy kâtipleri vahyi tabaklanmış deri, hurma dalları, yassı taşlar, tahta levhalar, deve ve koyunların kürek kemikleri gibi o gün için kullanılan yazı malzemelerine kaydediliyordu. Rivâyetlerden de anlaşıldığı üzere, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), muhtemel bir yanlışlığı düzeltmek için, gelen vahyi yazdırdıktan sonra kâtipten onu okumasını istiyordu. Kâtip de onu okuyordu. İyice sağlamlaştırılmış bir hale getirilen bu metni, daha sonra ashaptan isteyen kimseler kendileri için şahsî nüshalara istinsâh ediyorlardı. Mukaddes metin, yalnızca hafızalarda muhafaza edilecek âyetlerin toplamı değildir; o aynı zamanda yazılı bir "kitap"tır. Bu iki özellik daima birbirini destekler ve kontrol eder.

Şüphesiz Kur'ân-ı Kerîm Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatındayken, şu andaki gibi değildi. Her ne kadar metin O'nun yazdırdığının tamamen aynısı ise de, dış görünüşü itibariyle bir hayli değişikliğe uğramıştır. Evvela o ciltli bir kitap değildi. Çünkü Kur'ân Resûlullah'a parça parça, sûre olarak, bir âyet şeklinde, hatta bazen bir âyetin de bir bölümü olarak nâzil oluyordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), kendisine vahyedilen her âyeti okuyarak etrafındakilere öğretiyor, aynı zamanda bunlar direkt olarak kendisinden duymayanlara da ulaştırılıyordu. O dönemde herkes büyük bir iştiyak içerisinde gelecek olan vahyi bekliyor, geldiği zaman da hemen öğrenmek için harekete geçiyordu. Hatta Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) düşmanları bile Kur'ân'a bîgâne kalamıyor, gerek rekâbet ve hücumlarına muvafık gelen zayıf noktaları tespit etmek gerekse edebî zevklerini tatmin etmek için olsun, çok defa Kur'ân âyetleri

25 İbn Hişâm, es-Sîratü'n-Nebeviyye, 1/342-350

okunurken onu dinlemek istiyorlardı. Durum böyle olunca, artık varın da Kur'ân-ı Kerîm'in Müslümanlara telkin edeceği manaları siz bir düşünün. Kur'ân, ruhlarının gıdası, ahlâklarının esası, ibadetlerinin temeli, tebliğde vâsıtaları, gündelik zikirleri ve aynı zamanda tarihleridir. Tek kelimeyle söylemek gerekirse o, hayatın bütün yönlerini düzene koyan temel kanunlarıdır.

Kaynakların verdiği bilgilere göre göre Hz. Peygambere (sallallahu aleyhi ve sellem) vahiy kâtipliği yapanlardan bazılarının isimleri şöyledir: Hz. Ebûbekir, Ömer, Osman, Ali, Zeyd b. Sâbit, Übey b. Ka'b, Muâviye b. Ebî Süfyân, Hâlid b. Velid, Ebân b. Saîd, Sâbit b. Kays...

Netice itibariyle Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) hayattayken vahiy eksiksiz olarak tamamen ezberlenmiş ve yazıya geçirilmiş, ancak bazı sebeplerden dolayı bir kitap halinde toplanmamıştır.

KUR'ÂN'DA NESH KAVRAMI

Nesh kelimesi sözlükte, gidermek, silmek, yok etmek, değiştirmek, tebdil, tahvil ve nakletmek anlamlarına gelmektedir. Terim olarak ise, önceki dinî bir hükmün, sonra gelen dinî bir hükümle geçerliliğinin ortadan kaldırılmasıdır. Bu anlamda nesh, Müslümanlıktan önceki dinlerde olduğu gibi birazdan sebep ve hikmetleri üzerinde de duracağımız üzere İslamiyet'te de vardır.

Bu arada şunu da hatırlatmak gerekir ki nesh konusu eskiden beri Kur'ân'a inanmayan din düşmanları tarafından, özellikle de meseleyi tam olarak bilmeyen Müslümanların kafalarını karıştırmak için öne sürdükleri bir husustur.

Neshin Varlığının Delilleri

1. Hz. Âdem: "Kemiklerimden kemik ve etimden ettir." dediği, gerçekten kendinden bir parça olan Havva ile evlenmişken, daha sonra bu çeşit bir evlilik kaldırılmıştır. Aynı şekilde ilk önceleri

ayrı dönemlerde doğan kardeşler arasında evlilik meşru sayılırken, daha sonraki devirlerde bu çeşit bir evlilik yasaklanmıştır. Yüce Yaratıcı, oğlunu kurban etmesi için Hz. İbrâhim'e emir vermişken, daha sonra bu emrinden vazgeçmiştir. Hz. Âdem'den beri haftanın günleri arasında bir ayırım yoktu. Bütün günlerin değeri aynıydı. Her türlü işin yapılması serbestti. Fakat daha sonra Yahudilikte sebt (cumartesi) günü, başta av olmak üzere, bazı işler yasaklanmıştır. Hz. Ya'kub'un şeriatında iki kız kardeşle bir anda evlenmek caiz iken, Hz. Mûsâ döneminde yasaklanmıştır. Boşanmak Yahudilik'te başlangıçta mübah iken bilâhare bu yasaklanmış, yalnızca zinaya dayanan ayrılmalar bundan istisna edilmiştir.

2. مَا نَنسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلِهَا "Biz bir âyeti nesheder veya unutturursak onun daha iyisini ya da benzerini getiririz." (Bakara, 2/106) Bu âyetin; bir âyetin lafız olarak, hükmen veya tamamen daha iyi veya benzeri bir âyetle değiştirilmesi anlamına geldiği hususunda genel bir kanaat vardır.

3. وَإِذَا بَدَّلْنَآ آيَةً مَكَانَ آيَةٍ وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوآ إِنَّمَا أَنتَ مُفْتَرٍ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ "Biz bir âyetin yerine onun hükmünü neshedecek başka bir âyet getirdiğimiz zaman -ki Allah göndereceği âyetleri pek iyi bilmektedir- onlar: "Sen iftiracının tekisin!" dediler. Hayır, hiç de öyle değil! Onların çoğu işin gerçeğini bilmiyorlar." (Nahl, 16/101)

4. يَمْحُو اللّٰهُ مَا يَشَآءُ وَيُثْبِتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ "Allah dilediğini siler, (dilediğini) bırakır. Levh-i mahfûz O'nun katındadır." (Ra'd, 13/39) Bu âyet de neshin delillerinden kabul edilmektedir. Çünkü âyetteki mahv ve ispat kelimelerine verilen anlamlardan birisi de, Kur'ân hükümlerinden birisinin neshi ve onun yerine başka bir hükmün getirilmesidir.

5. فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَن سَبِيلِ اللّٰهِ كَثِيراً "Yahudi olanların zalimlikleri yüzünden evvelce onlara helâl kılınmış birçok hoş ve temiz nimetleri haram ettik." (Nisâ, 4/160) Bu âyetten de açıkça anlaşıldığı üzere, daha önce Yahudilere helal kılınan bazı şeyler, işlemiş oldukları kötülükler

yüzünden daha sonra onlara yasaklanmıştır. Demek ki önceki peygamberlerin getirdiği şeriatlarda nesh söz konusu olunca, aynı şeyin son peygamber Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) getirdiği dinde de olması mümkündür. Önceki peygamberlerin şeriatlarında bazı hükümlerin neshiyle ilgili yukarıda bazı misaller verdiğimizden, burada bunları tekrar etmedik.

6. Ayrıca Kur'ân'da hükmü neshedilen bazı âyetlerin varlığı da, neshin varlığına bir delil teşkil etmektedir. Kıblenin değiştirilmesi, Hz. Peygamberle (sallallahu aleyhi ve sellem) görüşmek isteyenlerden sadaka verme mecburiyetinin sonradan kaldırılması gibi hususlar bunlardan sadece birkaçıdır.

7. Sünnette de neshedilen bazı hükümler vardır. Mesela kabir ziyareti önceleri yasaklanmışken, daha sonraları bu yasak yürürlükten kaldırılmıştır. Kur'ân'ın tefsiri mahiyetinde olan sünnette nesh olayı meydana gelince, aynı şeyin Kur'ân'da olması son derece normaldir.

8. Bütün bunlara ilave olarak, gerek geçmiş şeriatlar arasında gerekse Kur'ân'ın bazı âyetlerinde neshin varlığı hakkında ümmetin ortak kanaati vardır.

Nesh Uygulamasının Hikmetleri

Nesih dediğimiz olay, dinin emir ve yasakları konusunda Allah'ın hür iradesiyle yaptığı bir tasarruftur. Bu tasarrufunda serbesttir ve kulların hayrını gözetmeye mecbur değildir. Kaldı ki; O'nun emir ve yasakları da asla hikmet dışı şeyler ihtiva etmez. Ortaya konmaya çalışılan bu şeylerde akıl bakımından hiçbir sakınca yoktur.

Yaşamakta olduğumuz çevrede oldukça dikkat çekici şeyler cereyan etmekte ve insanların ihtiyaçları zamana, şartlara ve kişilere göre çeşitlilik arz etmektedir. Örnek olarak, bazı şeyler üzerinde durulabilir. Meselâ bir doktor tedavi etmekte olduğu hastasına takip ettiği seyre göre bazı ilaçlar vermekte, iyileşmeye başlayınca da yavaş yavaş dozları düşürmekte ve daha sonra da tamamen kesmektedir. Bir anne bebeğine önce süt ve benzeri hafif gıdalar vermekte, çocuk gelişip büyüdükçe gıda listesine

yeni yeni besinler eklemekte ve ana sütünü kesmektedir. Dikkat edilirse burada hafif ve hazmı kolay gıdalardan, daha ağır olanlara doğru yavaş yavaş bir geçiş vardır. Bu gıda rejimi çocuğun gelişmesi ve güçlenmesiyle orantılıdır, denilebilir. Öğrencilerini eğitip öğreten öğretmen de, eğitim ve öğretimde kademeli bir plan çerçevesinde hareket etmektedir. Bu örnekleri güreş, jimnastik, yüzme vs. gibi fizik faaliyetleri için de söyleyebiliriz.

Allah Teâlâ, ezelî ve her şeyi kuşatan ilmiyle, kaldırılan hükmün sürekli değil de geçici olduğunu bilir. Fakat bununla beraber, bu geçiciliğin nesheden hükmün beyanı ile sınırlı olduğunu da bilir. Allah'ın ilmi, sebeplere ve sonuçlara ayrı ayrı değil, birden taalluk ettiği gibi, nâsih ve mensûha da birden taalluk eder. Demek ki nesh, aslında Allah'a göre son hükmü beyan, kullara göre ise kaldırmadır. Ancak birinci hükmün sona ereceği vakit bildirilmediğinden, ikinci hükmün gelişinde, sınırlı ilmimiz bunu değiştirme zannetmektedir. Allah Teâlâ bazı hükümlerini, diğer bazı hükümlere naklettiğinde, Zâtı'na daha önce gizli kalan bir durumun meydana çıkması söz konusu değildir. O, nâsihi de mensûhu da, mahlûkatı yaratmadan önce bilmektedir. Fakat yüce hikmetiyle, mensûh olan ilk hükmün, belirli bir vakitte sona erecek bir hikmet ve maslahat ile sınırlı olduğunu da bilmektedir.

BESMELEDEKİ ELİF HARFİNİN YAZILMAMASINDAKİ HİKMET

Besmelenin بِسْمِ kısmında بِ'den sonraki Elif harfinin yazılmamasıyla ilgili olarak şunları düşünebiliriz: Kur'ân-ı Kerîm'de 114 yerde besmele geçmektedir. Bu sıklıktaki kullanımdan dolayı Elif harfi düşürülmüştür. Elifin düşmesine delalet etmesi için de "Be" ب harfi uzun olarak yazılmaktadır. Ancak bu husus sadece besmelede geçerlidir. Başka yerlerde Elif harfi düşürülmez; aynen yazılır. Mesela aynı kelime Alak sûresinde şöyle geçmektedir: اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ

Aynı zamanda bu husus bize ilk dönemden itibaren Kur'ân-ı Kerîm'in değişmeksizin geldiğinin de bir delilidir. Şayet öyle

olmasaydı, Arap dilcileri tarih içinde: "Böyle bir kural bizim dilimize aykırı." der, bu yazılım şeklini değiştirirlerdi. Değişikliğin olmaması daha ilk dönemlerden itibaren böyle yazıldığını, bunun da Kur'ân'ın kendisine nazil olan Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) kontrolünde olduğunu göstermektedir.

ŞEYTAN KUR'ÂN VAHYİNE MÜDAHALE EDEMEZ

Garanik Olayı; Kur'ân'ın –hâşâ- indiği andan beri tamamen korunmadığını, ona da bazı şeylerin karışmış olabileceğini iddia eden birtakım din düşmanlarının bir olayı tamamen saptırarak yorumlamalarından ibarettir. Bazı tefsirciler ise ya dikkatsizce ya da objektif olma düşüncesiyle bunu eserlerinde nakletmişlerdir. Bu olayın kısaca özeti şöyledir:

Güya Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e, kavminin kendisinden yüz çevirip kendilerine getirdiği şeyden uzak durduklarını görünce, bu Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e çok ağır gelmiş; bunun için, içinden Allah'ın, kavmini kendisine yakınlaştıracak bir şey sunmasını temenni etmiş. Bu, onların iman etmesini çokça arzu etmesinden kaynaklanıyormuş. Günlerden bir gün, kalabalık bir Kureyş topluluğu içerisinde otururken, o gün onları kendisinden uzaklaştıracak bir şey gelmemesini Allah'tan temenni etmiş. Derken bu esnada Necm sûresi nâzil olmuş. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), bu sûreyi okumaya başlamış: ".. Şimdi siz ilah olarak Lât'ı, Uzzâ'yı ve diğer üçüncüleri olan Menât'ı mı görüyorsunuz?" (Necm, 53/19-20) cümlesine gelince şeytan onun diline: "O yüce kuğular (tanrıçalar), işte onların şefaatleri umulur." ifadesini atmış. Kureyş de bunu duyar duymaz çok sevinmiş. Resûlullah sûreyi sonuna kadar okumuş, sonunda Velid b. Muğîre ile Said b. el-Âs -ki bunlar yere eğilemeyecek kadar yaşlı olduklarından, yerden toprağı alarak alınlarına getirmek sûretiyle secde etmişler- hariç, hem kendisi hem Müslümanlar hem de Kâbe'de bulunan bütün müşrikler secde etmişler. Böylece Kureyşliler büyük bir sevinç içerisinde dağılarak: "Muhammed, ilahlarınızı en güzel bir şekilde andı."

demişler. Akşam olunca Cebrâil Hz. Peygamber'e gelerek: "Sen ne yaptın, benim Allah'tan sana getirmediğim, söylemediğim şeyi insanlara okudun." demiş, bunun üzerine Allah Resûlü büyük bir üzüntü duymuş ve Allah'tan çok korkmuştur. Bunu müteâkiben de: "Senden önce hiçbir resûl ve nebî göndermemiştik ki o, temennî ettiği zaman şeytan onun ümniyyesine (bir düşünce) atmış olmasın. Fakat Allah, şeytanın attığını siler, sonra kendi âyetlerini sağlamlaştırır. Allah bilendir, hikmet sahibidir." (Hacc, 22/52) âyeti nâzil olmuş.(!)

Hiç şüphe yoktur ki, bu mesele ile, dinin temeline dinamit konulmakta, Allah elçilerinin ismet vasfı kaldırılmakta, vahiy hakkında şüphe ve tereddütler uyandırılmak istenmektedir. Çünkü vahiy meselesindeki küçük bir şüphe, dini temelinden yıkar. Zira ilâhî dinlerin en mühim esası, vahiy ve peygamberlik müessesesidir. Peygamberler, vahye muhatap oldukları için mertebeleri yükselmiş, fazilette, doğru sözlülükte, emanette ve iyi işler işlemede, diğer insanlar için numûne kılınmışlardır. Onlar, câhil kimselerin isnad etmeye kalkıştıkları hurafelerden tenzih edilmiştir. Dolayısıyla böyle bir hadisenin olması, şu açılardan mümkün değildir:

1. Evvela böyle bir olay, Kur'ân'ın diğer âyetleriyle bir çelişki teşkil etmektedir. Zikredilen rivâyette, şeytanın Resûlullâh'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) vahyi okumasına kendisinden bir şeyler kattığının ve bunu da Hz. Peygamber'in fark edemediğinin kastedildiği açıkça anlaşılmaktadır. Halbuki, diğer âyetlerin kesin bir şekilde ortaya koyduğu bir gerçek vardır ki, o da, şeytanın kesinlikle Allah'ın gerçek kulları üzerinde hiçbir tesirinin olamayacağıdır. Nitekim şu âyetler bu hususu açıkça beyan etmektedir: "Has kullarımın üzerinde hiçbir nüfûzun yoktur. Ancak sana uyan azgınlar hariç." (Hicr, 15/42) "Şüphesiz ki şeytanın, imân edip Rabb'lerine güvenenler üzerinde, hiçbir nüfûzu yoktur." (Nahl, 16/99) "İblis: "İzzet ve şerefine yemin olsun ki, onlardan ihlaslı kulların hariç, bütün insanları yoldan çıkaracağım." dedi." (Sad, 38/82-83)

2. Vahye bazı sözlerin karışması, Resûlullâh’ın (sallallahu aleyhi ve sellem) vahyi değiştirmesi, kendi isteğine göre konuşması gibi hususlar, açıkça Kur’ân’a zıt şeylerdir. Zikredilen rivâyette ise, sayılan bütün bu unsurlar mevcuttur. Dolayısıyla böyle bir olayın meydana gelmiş olması imkânsızdır.

3. Allah’tan gelen vahyin insanlara tam bir şekilde ulaştırılması, elçi peygamberin ondan herhangi bir şeyi unutmaması ve vahyin Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi ve sellem) kalbine tam bir şekilde yerleştirilmesi konularında, Allah’ın koruması söz konusudur: “Seni okutacağız da, onu asla unutmayacaksın.” (A’la, 87/6) “Ey Muhammed! Onu hemen okumak için dilini depretme. Kuşkusuz onu toplamak ve okumak bize aittir.” (Kıyame, 75/16-19) “.. Biz onu, kalbine iyice yerleştirip pekiştirmek için, böyle peyderpey indirdik...” (Furkân, 25/32) Böylesine açık bir korumaya rağmen, başkaları tarafından vahye bazı karıştırmaların olması imkânsızdır.

4. Garânik haberine ait cümlelerin Kur’ân’dan olamayacağının bir delili de, bu konudaki cümlelerin çok çeşitli olmasıdır. Fesâhat ve belâgatten yoksun olan bu ibarelerin, kendilerini uyduranlar tarafından bile lafızlarında birlik meydana getirilememiştir. Lafızlardaki bu ihtilaf, 20-25 çeşide ulaşmaktadır. Eğer Necm sûresinin 19-20. âyetlerinden sonra, Garânik olayını anlatan ifadeleri koyacak olursak, 21-23. âyetler de nazar-ı itibare alınırsa Kur’ân’da bir tezâd ve tenâkuz bulunması gerekecektir. Hâlbuki böyle bir şey Kur’ân için bahis konusu olamaz.

5. Bu sözler Kur’ân’dan ise, Kur’ân âyetlerinde görülen belâgat, fesâhat ve i’cazdan niçin yoksundurlar? Bütün Kur’ân’ı, benzerini meydana getirmekten âciz bırakacak şekildeki bir belâgat ile meydana getiren, yalnız bu iki cümlede mi aczini ortaya koymuştur? Esasen “Garânik” ve Garânika” kelimelerindeki kulak tırmalayıcılık da dikkatten uzak tutulmamalıdır. Kur’ân’da “Garânik” ve “Garânika” gibi, harfleri kulak tırmalayan hiçbir kelimeye rastlanmaz. Zaten güvenilir olmayan bu râvilerin, lafız-

lar üzerinde ittifak edememeleri de, bunun uydurma olduğuna ayrı bir delildir.

6. Burada geçen "Garânik" veya "Gırnîk" kelimesi Arap dilinde, turna veya kuğuya benzer bir su kuşu; beyaz, taze, güzel genç anlamlarına gelmektedir. Arap dili nazım ve hitâbelerinde, bu kelime hikâyede anlatılan ilahlar manasına gelmektedir. Dolayısıyla bu da göstermektedir ki böyle bu hikâye, bir uydurmadan ibarettir. Hikâyenin geçtiği dönemde, bu kelimelerin iddia edildiği gibi ilâhlar manasında kullanılmayıp daha sonraları bu türlü anlamların yüklenmesi de göstermektedir ki, anlatılan hadisenin gerçekle bir ilgisi yoktur.

7. İslâm'ı yayma vazifesine başladığı andan son nefesine kadar, Allah'ın birliği inancını yayan ve Allah'a şirk koşmaktan son derece sakınan, putlardan nefret eden, müşriklerin eziyet ve işkencelerine rağmen, bu nefretini onların yüzlerine karşı söylemekten çekinmeyen Allah elçisinin, bir gün sözünü değiştirerek, putlardan şefaat ümit edileceğini söylemesi mümkün değildir. Eğer böyle bir şey hakikaten olmuş olsaydı, iman edenlerden pek çoğunun dinden dönmeleri icap eder ve müşriklerin tanrılarını övmesi sebebiyle, Yahûdi ve Hristiyanlar mutlaka O'na hücum ederlerdi. Hâlbuki böyle bir şey asla olmamıştır. Demek ki anlatılan bu hikâye, bir iftira ve uydurmadan ibarettir ve doğru değildir.

8. Bu konuyla ilgili rivâyetlere baktığımızda, açıkça bir tenâkuzun varlığını görürüz ki, o da, râvilerin rivâyetlerindeki farklılıklardır. Bu kadar birbirinden uzak ve birbirine zıt haberler de göstermektedir ki, haddizâtında varlığı iddia edilen bu olay, bir uydurmadan ibarettir.

9. Kıssayla ilgili rivâyetlerde, olaydan sonra Resulullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) çok üzüldüğü, hatta bazı rivâyetlere göre teselli âyeti gelinceye kadar üzüntüsünden yarı baygın bir vaziyette kaldığı anlatılmaktadır. Rivâyetlerin anlattığına göre olay, Habeşistan'a ilk hicretten sonra gerçekleşmiş ve olayın vukuundan sonra Habeşistan'a hicret edenlerin bir kısmı geri dönmüş-

tür. Buna göre olay, peygamberliğin 5. yılında vukû bulmuştur. Peygamberi teselli etmek için indiği söylenen âyet ise Hacc sûresinde geçmektedir ve bu sûre Medenî'dir. Yani hicretten sonra indirilmiştir. O halde olay ile teselli için indiği söylenen âyetin inişi arasında en az sekiz yıllık bir müddet vardır. Ve bu da rivâyetlerin çelişkilerinden birisidir.

10. Hz. Peygamber, Kureyş ile takriben on yıl kıyasıya mücadele edip ashâbıyla birlikte her türlü eziyete katlandıktan ve bütün fedakârlıkları göze aldıktan, Allah'ın, İslâm'ı Hz. Hamza ve Ömer'le güçlü kıldıktan ve Müslümanlar Mekke'de hatırı sayılır, Arabistan'da ve hatta komşu memleketlerde haklarında konuşulur bir güç konumuna geldikten sonra, Resûlullâh'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) Kureyş ilahlarını medhetmeye ne ihtiyacı olabilir ki?

Bu olayla ilgili olarak, hadis kitaplarının naklettiği gerçek rivâyet ise şöyledir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Necm sûresini okuduğunda -ki o zaman Mekke'de bulunuyordu- secde etti. Onunla beraber Müslümanlar, müşrikler, cinler ve diğer insanlar da secde ettiler." Diğer bir rivâyette ise: "İçerisinde secde âyetinin bulunduğu ilk nâzil olan sûre, Necm sûresidir. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) secde edince, bir kişi hariç, onun arkasında bulunan herkes secde etti. Ancak o secde etmeyen de yerden bir avuç toprak alarak onun üzerine secde etti. Bunun da daha sonra kâfir olarak öldüğünü gördüm."[26]

Bu rivayette, Resûlullâh'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) secde etmesiyle birlikte, Müslümanların yanında diğer insanların da secde ettiği görülmektedir. Ancak müşriklerin secde etmesini, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) onların tanrılarını övmesine bağlamak doğru değildir. Onların bu secdelerindeki sebep başkadır. Müşrikler, Necm sûresindeki eşsiz ahenk ve mükemmelliği, eşsiz lafız güzelliklerini görünce, secde etmek zorunda kalmışlardır. Çünkü bazen bir Arap, o gün Kur'ân'ı dinlediğinde,

26 Buhârî, Sücûd 1, 4, 5; Menâkibu'l-Ensâr 29; Meğâzî 8; Tefsîr'u sûret-i (53) ; Tirmizî, Cum'a 51; Nesâî, İftitah 49, 51; Muvatta, Kur'ân 15; Dârimî, Salât 160; Ahmed b. Hanbel, 1/388, 401, 437, 443, 462; 2/443

hemen onun karşısında secdeye kapanıyordu. Araplar Kur'ân'ın etkileyiciliği karşısında Kur'ân'ın tesiri altına girmekten kendilerini alamıyorlardı. Bunun yanında, Hz. Ömer'in Müslüman olması; bir bedevî Arap'ın: "Sen, emrolunduğun şeyi açıkça söyle ve şirk koşanlardan yüz çevir." (Hicr, 15/94) âyeti okunurken, onu işitir işitmez secdeye kapanması ve kendisine: "Sen Müslüman mı oldun?" dediklerinde onun: "Yok, ben bu âyetin belâgatine secde ettim." demesi gibi olaylar da göstermektedir ki, fesâhat ve belâgatten anlayan Araplar, Kur'ân'ın bu eşsiz üslûbu karşısında, inanmasalar dahi, ona hayranlıktan, hatta ona secde etmekten kendilerini alamıyorlardı.

Necm sûresinin, bu insanları secdeye götürecek ölçüdeki tesiriyle ilgili olarak, Seyyid Kutub'un şu müşâhedesi, konumuza ışık tutacak bir mâhiyettedir: "Bir gece arkadaşlarımızla ayın aydınlığında sohbet ediyorduk. O anda kulağımıza, aniden yakında okunan bir Kur'ân sesi ilişti. Okunan Necm sûresiydi. Kur'ân-ı Kerîm'i dinlemek ve ona hürmet etmek için konuşmamızı kesiverdik. Okuyan kişinin sesi son derece güzel ve okuyuşu fevkalâde müessirdi.

Yavaş yavaş ben de onunla birlikte okuduğu âyetleri yaşamaya başladım. Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) gönlüyle beraber gökler ötesi yolculuğunu izlemeye koyuldum. O mübarek Zat, Hz. Cebrâîl'i Allah'ın yarattığı bir melek şeklinde görürken, insanı hayretten hayrete sevk eden o müthiş olayı ben de birlikte yaşadım. Adım adım yücelerin yücesindeki o engin seyâhate ben de katıldım. Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında... Cennetü'l-Me'vâ'da... Hayalimin beni ulaştırabildiği kadarıyla, rü'yamın gezinebildiği, duygu ve hislerimin güç yetirebildiği kadarıyla ben de o halleri yaşadım. Sonra o yüce Zât'ı takip ederek müşriklerin, meleklerin etrafında uydurdukları iftiraları, onların Allah'ın kızları olduklarına dair yanlış telakkîleri ve daha ilk esnada basitliği anlaşılabilecek gülünç vehim ve hurâfelerini his dünyamda izledim durdum. İnsan denilen varlığın, topraktan çıkıp ana karnın-

da bir canlı halinde yaşaması ve onu izleyen, çepeçevre kuşatan Allah'ın ilmi karşısında hayretle durdum.

Sûrenin son bölümünde arka arkaya gelen temasların etkisi altında iliklerime kadar irkildim. Görülmeyen gayb âlemini ancak Allah bilir. Yazılan ameller, hesap ve cezâ günü kaybedilmez. Kul hangi yolda yürürse yürüsün, en sonunda Allah'a varır. Yığınlar halinde gülenler, yığınlar halinde ağlayanlar... Yığınlarca ölüler ve yığınlarca diriler. Karanlıkta yolunu bulan kan pıhtısı. Dişi veya erkek olduğunu adım adım ilerleyerek açıklayan sırlar yumağı. Yeniden diriliş ve geçmişlerin başına gelen felâketler... Yerle bir olup yere kapandıkça kapananlar... Bu öldürücü hâdiseler daha bitmezden evvel son kurtarıcı sesi de duydum: "İşte bu, ilk uyarıcılardan bir uyarıcıdır. Yaklaşan yaklaştı... Onu Allah'tan başka açığa çıkaracak yoktur." (Necm, 53/56-58) Ve ardından son çığlık tûfânı. Bütün bir varlığın bu korkunç sesin karşısında tir tir titremesi ve paramparça olması: "Şimdi siz bu söze mi hayret ediyorsunuz? Ve gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz? Ve siz, habersiz oyalanmaktasınız." (Necm, 53/59-61) Ve nihayet: "Haydi Allah için secdeye kapanın ve ibâdet edin." (Necm, 53/62) emrini duyunca, titremem kalbimden diğer âzâlarıma kadar yayıldı. Hakikaten karşı koyamadığım maddî bir tezahür halinde kaslarım sarsıldı. Bedenim bütünüyle titriyordu. Onu bir türlü durduramıyor ve gözümden akan yaşlara mâni olamıyordum. Ne kadar çırpınıyor ve çaba harcıyordumsa da inen bu gözyaşlarını durduramıyordum.

Ve işte o an anladım bu secde hâdisesinin doğruluğunu. Sebebi gayet basitti. Onları secdeye kapandıran, sûrenin akışındaki bu sarsıcı ifâdeler ve bu Kur'ân'ın akılları durduran çekiciliğiydi... Ben, Necm sûresini ilk defa okuyor değildim. Ancak ilk defa böyle bir duyguya kapıldım. Ve bu duyguyu iliklerime kadar hissettim. İşte bu bir Kur'ân sırrıdır. Öyle anlar olur ki, bir âyet veya bir sûre, ruhta tam bir te'sîr meydana getirir. Kalp ile ruh arasında temas meydana gelir ve işte o anda olan olur...

Belki böyle bir anda o gün Kur'ân, orada hazır bulunanların kalbini çarpmıştı. Çünkü onu Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), bütün bir benliğiyle yaşayarak okuyordu. Okuduklarını bizzat kendisi daha önce yaşamıştı. Onun okuduğu âyetlerin içinde saklı bulunan bu kuvvet, oluk oluk dinleyenlerin ruhlarına akmış, onları sarsmış ve kendilerinden geçirmişti. "Artık Allah'a secde edin ve ibâdet edin." (Necm 53/62) âyetini duyar duymaz secdeye kapanan Allah Resûlü ile Müslümanlara, oradakiler de katılmış ve secdeye kapanmışlardı."

Seyyid Kutub'un da ifadelerinden anlaşıldığı gibi bütün bunlar, göstermektedir ki, Garânik hâdisesi olarak aktarılan bu uydurma rivâyetin aslı astarı olmayıp olan şekli ise sağlam kaynaklarda rivâyet edilen biçimiyledir. Ve bunda da garipsenecek bir durum yoktur.

Şimdi bu olay münâsebetiyle ilgili olarak nâzil olduğu söylenilen -ki bunun doğru olmadığını yukarıda belirtmiştik- "Ey Muhammed! Senden önce gönderdiğimiz hiçbir elçi ve peygamber yoktur ki, bir şeyi arzuladığı zaman, şeytan onun arzusuna vesvese karıştırmış olmasın. Allah, şeytanın karıştırdığını giderir, sonra Allah kendi âyetlerini tahkim eder. Allah bilendir, Hakîmdir." (Hacc, 22/52-55) âyetlerinin tefsîrine gelince, şunları söyleyebiliriz:

Âyetteki "temennâ" kelimesine, bir şeyin olmasını arzu etmek ve okumak anlamları verilmiştir. Ancak bazıları buradaki "temennâ" kelimesinin, okuma anlamına gelmediğini, bununla ilgili olan ve bu kelimenin okuma manasına geldiğini gösteren beytin yanlış anlaşıldığını söylemişler; bu beyte: "O, gecenin başında ve sonunda Allah'ın kitâbını okudu. Ve ölümle yüz yüze geldi." değil de: "O, gecenin başında ve sonunda Allah'ın kitâbını okumak istedi. Ancak ecel gelip çattığından buna muktedir olamadı." anlamının verilmesinin daha doğru olduğu üzerinde durmuşlardır. Biz burada, her iki anlama göre de âyetin doğru bir tefsirinin verilmesini uygun bulmaktayız.

"Ümniyye" kelimesi, kırâat ve tilâvet manasına alındığında, âyet şu anlama gelebilir: "Ey Muhammed! Senden önce gönderdiğimiz her resul ve nebî, Rabbinden bahsettiği ve içerisinde, onları hidayete götürecek gerçekler bulunan vahyi okuduğu zaman, onun önüne birtakım şerli kişiler çıkarak, okunan şeylerden istenilen maksadın anlaşılmasına engel olmaya çalıştılar. Diğer kimseleri de onlardan uzaklaştırmak ve onun gittiği yoldan gitmemek için, kasdetmediği şeyleri onun hakkında uydurarak, insanlar arasında yaymaya gayret ettiler. Ancak Allah, hakkı yerleştirip bâtılı yok etti. Peygamberler de, bütün bu yalanlanmalar ve eziyetlere rağmen hak bâtıla galebe çalıncaya kadar sabredip dâvâlarından vazgeçmediler. Allah, onların attıkları bütün bu şüpheleri kökünden kazıyıp izâle eder. Âyetlerini yerli yerine yerleştirir."

Bu kelime, "istedi, arzuladı, temennî etti" anlamlarında alındığında ise âyet şu anlama gelebilir: "Allah'ın, insanları hidayete erdirmeye vesile olarak gönderdiği her elçisinin, kavmiyle ilgili arzuları ve temennileri vardır. O da, kavminin ona tâbî olması, onun getirdiği reçeteleri kullanmaları, ona uyarak birtakım kötülüklerden vazgeçmeleri gibi hallerdir. Gönderilen her peygamber, ümmetinin inanması ve kendisini tasdik etmesi konusunda son derece isteklidir. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ise, böyle istekleri olan peygamberlerin en üst noktasındadır. Bu konuda o, o kadar ileridir ki:

"Ey Muhammed! Demek onların sana indirdiğimiz bu Kur'ân'a inanmayıp davetinden yüz çevirmelerine üzülerek, arkalarından kendini âdeta mahvedeceksin." (Kehf, 18/6) "Sen, ne kadar yürekten dilersen de, insanların çoğu iman etmezler." (Yusuf, 12/103) "Ey Muhammed! Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi iman ederdi. O halde iman etsinler diye insanları zorluyor musun?" (Yunus, 10/99) gibi âyetler de bu durumu açık bir şekilde göstermektedir. İşte her peygamber, ümmetiyle ilgili olarak bu yüce duyguları, arzuları beslediği zaman, mutlaka şeytan, onun yoluna bazı engeller çıkarır, insanların içlerine vesve-

seler atar; bu vesveselere kapılan kimseler de peygambere karşı mücadeleye girişirler. Ancak Allah, dilediği şeyi mutlaka yapar. Şeytanın vermiş olduğu bütün bu vesveseleri izale eder, aradaki engelleri kaldırır ve kendi davasını sağlam bir şekilde yerleştirir. Böylelikle Allah'ın adı galip gelir, şeytanınki ise yok olur gider."

Kendi davasını, yalanlayıcıların yalanlamasından, engelleyicilerin engellemesinden koruyan Allah, onu şeytanın hilesinden ve peygamberin beşerî durumundan kaynaklanan birtakım arzuların arkasına saklanarak nüfûz etmeye çalışmasından da korur. Peygamberler, şeytanın her türlü hilesinden masundurlar. Fakat onlar da birer beşer olarak, birtakım beşerî arzulara sahiptirler. İşte; şeytan bu arzuların arkasından girerek onların getirdikleri gerçeklerin aslını ve ölçüsünü değiştirmek ister. Ama Allah, şeytanın hilesini yok edip kendi davasını korur. Peygamberlere, Allah davasının aslını ve ölçüsünü açıklar. Âyetlerini muhkem kılar ve her türlü şüphe ve endişeleri ortadan kaldırır. Dolayısıyla şeytanın, peygamberin vahyine müdahalede bulunması, ona karıştırmalar yapması ve onu bu hususta yanıltması söz konusu değildir. Şu âyetler de açıkça göstermektedir ki Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), ne şeytanın, ne de ona eşdeğer görev yapan diğer insanların tesiri altında kalarak, vahiy konusunda herhangi bir şüpheye düşmüş ve onların tasallutuna girmiştir:

"Az daha onlar, seni, sana vahyettiğimizden ayırarak, ondan başkasını Bize iftira etmen için fitneye düşüreceklerdi. O zaman güya seni dost edineceklerdi. Sana sebat vermemiş olsaydık, andolsun, az da olsa onlara meyledecektin. O zaman sana, hayatın da, ölümün de kat kat azabını tattırırdık. Sonra bize karşı bir yardımcı da bulamazdın." (İsra, 17/73-75)

Bu âyetin sebeb-i nüzûlü olarak şu olay anlatılır: Sakîf kabilesi, Resûlullâh'tan (sallallahu aleyhi ve sellem) Müslüman olmalarının bedeli olarak bazı imtiyazlar istiyordu. Bununla birlikte şayet başkaları böyle bir imtiyaza itiraz edecek olursa, Peygamberimizden: "Rabbim bana böyle emretti." demesini de

talep ediyorlardı. Bu teklif karşısında Allah Resûlü ses çıkarmayınca, onlar ümitlenir gibi oldular. Derken Hz. Ömer onlara çıkışarak: "Hz. Peygamberin (sallallahu aleyhi ve sellem), bahsettiğiniz şeylerden hoşlanmadığı için sustuğunu görmüyor musunuz?" demesi üzerine bu âyet nâzil oldu.

Bu âyet, Allah'ın, elçisi Hz. Muhammed'i (sallallahu aleyhi ve sellem) içtihaddaki bir hatadan korumuş olduğundan dolayı, âdeta minnet sadedinde gelmiştir. Böylelikle Resulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ve mü'minlerin kalpleri sabitleştirilmiş, müşriklere de bu türlü düşüncelerinden vazgeçmeleri ve bunların kesinlikle olamayacağı bildirilmiştir. Arapça'da "Levlâ" ifadesi, bir şeyin olmasıyla diğer şeyin olmaması manasında kullanılır. "Allah Hz. Muhammed'i, hak üzerinde kararlı tutmuştur. Binâenaleyh Allah'ın onu bu şekilde tutması onun, onların fikirlerine meyletmesine engel olmuştur." anlamı verilmiştir. Yani şayet sana hakkı dosdoğru bir şekilde göstermeseydik, zayıf ve basit bir dayanağa yaslanmandan korkulurdu. Ancak böyle bir durum zaten olmadı. Buradaki "Lekad kitte" ifadesi de imtinâ anlamına gelip, "Böyle bir şey meydana gelmedi; zira biz seni bu konuda koruduk." demektir.

Aynı doğrultuda gelen şu âyetler de, bu çeşit kötü düşünceli kimselerin Resûlullâh'ı (sallallahu aleyhi ve sellem) hataya düşürmelerinin söz konusu olamayacağını, onun bunlardan korunduğunu göstermektedir:

"Ey Muhammed! Eğer sana Allah'ın bol ni'meti ve rahmeti olmasaydı, onlardan birtakımı seni sapıtmağa çalışırdı. Halbuki onlar kendilerinden başkasını saptıramazlar, sana da bir zarar veremezler. Allah sana Kitap ve hikmeti indirmiş, sana bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın sana olan ni'meti de büyüktür." (Nisâ, 4/113) İnsan haddizatında, arzuya, heveslere ve boş hayallere temayül eder. Fakat peygamberler bunlardan tamamıyla pâk ve temizdir. Beşer olmak dolayısıyla insanlarda rastlanan bu gibi şeylerin peygamberlerde görülmesi mümkün değildir. Onların kalbindeki en büyük arzu ancak Hakk'a davettir. Halkın hızla iman yolunu tutmasını isterler. Onların, bunun aksine dav-

ranmaları ilâhî maslahata aykırıdır. Bunun için Allah, onların kalplerinden boş arzuları tamamen silip atmıştır. Şu halde Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), umumî peygamberlik ve tam risâletle, zâhir ve bâtında hatadan korunmuş olarak hükmetmiş ve ona hiçbir şekilde zarar gelmemiştir. Çünkü o, Allah Teâlâ'nın gözetiminde olduğu için, başkaları onu yanıltamamış, vahiyde ona yanlış şeyler söyletememiş ve şüpheye düşürememişlerdir.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), kavminden dolayı pek çok sıkıntı çekmiş, onların alaycı istekleri karşısında göğsü sıkışmış, ancak bütün bunlara rağmen o, açıklamakla mükellef olduğu emirlerde bir kesintiye gitmemiştir. Vahyin tamamını insanlara aktarmıştır. Şu âyet de kâfirlerin bu tahakkümvâri isteklerini anlatmaktadır: "Şimdi sen müşriklerin, belki: "Ona gökten bir hazine indirilseydi, yahut maiyetinde bir de melek gelseydi ya" demelerinden dolayı, sana vahyolunandan bir kısmını, bu yüzden göğsün daralarak, hemen terk mi edivereceksin? Sen ancak bir uyarıcısın. Allah ise her şeye hakkıyla vekildir." (Hud, 11/12) Burada "... sana vahyolunandan bir kısmını, bu yüzden göğsün daralarak, hemen terk mi edivereceksin?..." ifadesinden, onun bazı şeyleri terk ettiği değil, bilâkis bütün bu sıkıntılara rağmen, onun vahyi tebliğ ettiği ve bundan çekinmediği anlaşılmaktadır.

Bütün Müslümanlar, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) için, kendisine nâzil olan vahye ihanet etmesinin ve onun bir kısmını terk etmiş olmasının caiz olmayacağı hususunda ittifak etmişlerdir. Zira böyle bir şeyi mümkün görmek, dine ve onun emirlerine şüphe duyma neticesine götürür ki, bununla nübüvvet müessesesi te'lif edilemez. Hem risâletin amacı, ilâhî teklifleri ve O'nun ahkâmını tebliğden ibarettir. Bu amaç gerçekleşmeyince, peygamberlik de kendisinden beklenilen neticeyi vermemiş olur. İşte bu âyette Resûlullah'a, inanmayanların kibirlenmeleri ve alayları karşısında, onlara aldırmaksızın, rahat bir kalple vahyi

tebliğe devam emri verilmiştir ki, o da ömrünün sonuna kadar zaten bundan asla vazgeçmemiştir.

"Sana indirdiklerimizde herhangi bir şüpheye düşersen, senden önce kitap okuyanlara sor. Andolsun ki, sana Rabbinden hak gelmiştir. Sakın şüphe edenlerden olma!" (Yunus, 10/94) âyetinde anlatıldığı üzere, Resûlullâh'ın vahiyden şüphe etmediği, buradaki şart edatının böyle bir şeyin meydana geldiğini göstermeyeceği, bunun bir faraziye, temsil getirme ve varsayım anlamına geldiği kanaatine varılmıştır. Yani "şayet Mûsâ, Firavn ve Ben-i İsrâil'le ilgili anlattığımız kıssalardan bir tereddüdün varsa, senden önce Tevrat'ı okuyanlara sor. Zira onların yanında, sana vahyolunan bu kıssalar vardır." denmektedir. Bu âyet, peygamberin kalbine bazen şüphe geldiği imajını verirse de, âyetlerin amacı bu değildir. Âyetlerin amacı, Kur'ân'ın, kesinlikle Allah'ın sözü olduğunu muhataplara vurgulamaktır. Hitap peygambere olmakla beraber bütün dinleyenler kastedilmiştir. Âyetler, peygambere moral vermekte, onun gönlüne gelmesi muhtemel üzüntüleri dağıtmaktadır.

Netice olarak şunu söylememiz mümkündür: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) tebliğle mükellef olduğu konularda herhangi bir şüphe içerisinde olmamış, onlarda bir noksanlık yapmamış, onların tamamını açıklamış ve bununla da ismetini ortaya koymuştur.

KUR'ÂN-I KERÎM'İN ALLAH TEÂLÂ'NIN KELÂMI OLDUĞUNA DAİR DELİLLER

Kur'ân'ın Allah kelâmı olduğunun en büyük delili, onun bizzat kendisidir. Çünkü basit bir araştırma, Kur'ân'ın dil ve ifade yönünden hiçbir kitaba benzemediğini ortaya koymaya yetecektir. Ayrıca, üslûp, mana ve muhteva bakımından da Kur'ân eşsizdir. O halde, ya Kur'ân, şimdiye kadar yazılmış bütün kitapların altında bir yere sahiptir -ki bunu şeytan bile iddia edemez- ya da O'nun her kitabın üstünde bir yeri vardır. Öyleyse, Kur'ân bir beşer sözü değildir.

Bizzat Kur'ân-ı Kerîm'de Efendimiz'e (sallallahu aleyhi ve sellem) hitaben meal olarak: "Sen bundan önce ne bir kitap (yazı) okur, ne de elinle onu yazardın. Öyle olsaydı, bâtıla uyanlar, şüphe duyarlardı." (Ankebût, 29/48) şeklinde seslenilmektedir. Evet, o gün bugündür hâlâ okuyup yazmışlara, en büyük bilgin ve edebiyatçılara, aynı anda tüm insanlığa bu meydan okumayı yapan, okuma yazması olmayan Hz. Muhammed'dir (sallallahu aleyhi ve sellem). İlimlerin bir bakıma zirveye ulaştığı kabul edilen şu zamanda, fizikçisi, kimyacısı, astronomu, doktoru, sosyoloğu, edebiyatçısı ile bütün ilim ve edebiyat ehline O Zât, "Haydi, el ele verin de, fazla değil, Kur'ân'ın sûrelerinden tek bir sûrenin mislini getirin." diyor. Bu bile, Kur'ân'ın O Ümmî Peygamberin (sallallahu aleyhi ve sellem) değil de, Allah'ın kelâmı olduğuna yeterli bir delil ve şâhittir.

Yine Kur'ân'da meâlen: "Eğer kulumuza indirdiğimiz (Şu Kur'ân'da az bir) şüpheniz varsa, haydi onun benzeri bir sûre getirin. Allah'tan başka şahitlerinizi (yardımcılarınızı) de çağırın. Eğer iddianızda doğru iseniz." (Bakara, 2/23); "Yoksa O'nu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer sizler doğru iseniz Allah'tan başka (çağırmaya) gücünüzün yettiklerini de çağırın da onun benzeri bir sûre getirin." (Yunus, 10/38) buyrulmaktadır.

Hangi insanın sözünde eksik, hata, yanlış, ihtilâf ve çelişki bulunmaz ki? Kur'ân ise, bu gerçeğe ve kendisinde en ufak bir ihtilâf ve tenâkuzun olmadığına "(Durup) Kur'ân'ı düşünmüyorlar mı? Eğer o, Allah'tan başkasından gelseydi, onda çok ayrılıklar (ihtilâf ve çelişkiler) bulurlardı." (Nisâ, 4/82) âyetiyle parmak basmaktadır.

Kur'ân'ın ifade ve beyan tarzı ile, Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) ifade ve beyân tarzı arasındaki fark kolayca sezilebilmektedir. Kur'ân'ın belâgat ve fesâhatine ve üstün ifade gücüne hiçbir beşerin ulaşması mümkün değildir. Onun diğer yönlerini olduğu gibi, bu yönünü de anlatmak için ciltlerle eser verilmiş, söz gelimi sadece bir "elhamdülillah" için sayfalar hatta ciltler yazılmıştır. Seçilen her bir kelime ve harf yeri, sayısı, ses ve

iç mûsiki ahengi, bulunduğu yer ve Kur'ân'ın tamamıyla olan münâsebet ve bağlantısı ve hatta matematik değeriyle kaneviçe içinde kaneviçe meydana getirmekte ve bir tabloda her rengin ayrı ayrı tonlarının ayrı manalar ifade etmesi misâli belli husûsiyetler arz etmektedir.

Kur'ân'ın nâzil olduğu devrede şiir fevkalâde gelişmişti. İnsanlar sohbetlerinde ve kavgalarında birbirlerine âdeta hep şiirle karşılık verir, her yıl şiir müsabakaları düzenlenir ve kazanan şiirler altınla yazılıp Kâbe duvarına asılırdı. Birer millî kahraman sayılan şairlerin sözleriyle kabileler harbe girer veya sulh yaparlardı. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) aralarında büyümüş olmasına rağmen, herkesin bildiği bir gerçek olarak ne şiir ne kafiye ne de nesirle uğraşmıştı. Kur'ân'ın esrarlı ve i'cazkâr ifadeleri ne O'nun ne de başkasının ifadelerine benziyor; ne şiirin ne kafiyenin ne de nesrin sahasına giriyordu; ama kendine has orijinalliği ile herkesi büyülüyordu. Bu yüzden, insanları O'ndan uzaklaştırmak isteyen müşriklerin ileri gelenleri: "Şiir desek şiir değil, seci' desek seci' değil, kâhin sözü desek o da değil, cinnet eserine zaten benzemiyor; en iyisi, 'Sihirdir, kulaklarınızı tıkayın, yoksa çarpılırsınız' diyelim." şeklinde kendilerince karşı koymaya çalışıyorlardı. Şu kadar var ki, gece birbirlerinden habersiz gizlice gidip onu dinlemekten de kendilerini alamıyorlardı. Meşhur şair Hansa ve Lebid gibi hakperestler de, Müslüman olduktan sonra şiiri bıraktılar; şiir söylemeleri istendiğinde de Kur'ân'dan bir sûre yazıp gönderiyorlar ve "Kur'ân'ı okuduktan sonra ben şiir yazmaya hâyâ ederim." diyorlardı.

O dönemde şiir; çok gelişmiş ve belli bir seviyeye ulaşmış olmakla birlikte, lisan olarak Arapça, metafizik manalar, ilmî, dinî ve felsefî mefhûm ve ifade şekillerinden, medenî bir lûgattan mahrum bulunuyordu. Sadece çöl bedevisinin duygu ve düşüncelerini; onun dar hayatını ifade etmeye yarayan bu lisan, Kur'ân'la birdenbire öyle bir değer ve zenginlik kazandı ki, ilmî, iktisadî, hukukî, içtimaî, siyasî, idarî ve metafizik bütün mevzu ve meseleleri ifade edebilecek bir seviyeye ulaştı. Lisan tarihinde

böyle bir hadiseye rastlamak mümkün değildir. Böyle bir filoloji inkılâbı ve bütün zaman ve mekânları kucaklayacak muazzam bir gelişme, değil ümmî bir Zât'tan, yüzlerce lisân âliminden bile beklenemez. Çünkü Arap lisanının geçirdiği, tedricî bir gelişme değildir. İhtilâl çapında bir gelişmeyle ulvî ve mükemmel bir seviyeye sıçrama ve birden iptidaî mantık sahasından, yeni bir kültür ve medeniyetin düşünce ve ifade hamlesini taşıyacak bir noktaya ulaşmaydı. İşte, böylesi bir gelişmenin, bir insanın eseri olamayacağı gün gibi ortadadır.

Acaba şimdiye kadar okumuşu okumamışı, ilkokullusu, üniversitelisi, mütefekkiri, avâmı, fizikçisi, kimyacısı ve çobanı ile her tabaka, her yaş ve her seviyedeki insanın kapasitesi ölçüsünde anlayıp hissesini alacağı bir kitap yazılmış mıdır? Şairin, mûsikişinâsın, hatibin, sosyoloğun, iktisatçı ve hukukçunun, idareci ve siyasetçinin, terbiyeci ve öğreticinin, zikir, fikir ve tarikat yolu mensubunun okuyup istifade ettiği, yol ve mesleğine menfez ve düstur, meselesine çözüm, derdine şifa ve fikrine cila bulduğu; ulaşımın bile güçlükle yapılabildiği en ücra köylere ve köşelere kadar her yerde arz-ı endâm edip güneş gibi ışık saçan tek kitap sadece Kur'ân'dır.

Kur'ân'ın dışında, usanmadan birkaç defa okunabilen kitap yoktur. Kur'ân'dır ki, defalarca okunur, devamlı hatmedilir; namazda ve çeşitli vesilelerle okunur, ama hiçbir zaman usanç ve bıkkınlık vermez. Nice müstesna eserler, fikir yazıları ve şiirler orijinalliğini ve değerini kaybeder; nice aktüel eserler birkaç yıl, hatta birkaç ay ya dayanır ya dayanmaz. Hem doğruluğu, hem de aktüalitesi yönünden değerini yitirir, bir gazete gibi atılır, yırtılır gider. Ama Kur'ân, ne lâfzı ne okunuşu ne mana ve muhtevası ne orijinalliği ve aktüalitesi ne de doğruluğu açısından solmak, pörsümek ve eskimek şöyle dursun, her geçen gün ruhlara, vicdanlara, akıl, kalp ve dimağlara yeni yeni meltemler üfler, daha ileri seviyede fikir ve bilgiler takdim eder ve gençliğini, tazeliğini her dem arttırarak muhafaza eder.

İnsanı maddi manevi bütün yönleriyle anlatması, hayatın her saha ve safhasına ait bahisler açması, içtimaî, iktisadî, hukukî, siyasî ve idarî bütün problemleri halledici düsturlar getirmesi ve dünya saadeti yanında ahiret saadetini, aklın itminanı yanında rûhun da tatminini ihtiva eden prensipler koyması yönüyle de Kur'ân'ın beşer kelâmı olamayacağı açıktır. Evet, bir insanın her sahada rehber ve mütehassıs olması mümkün değildir. Her asırda, her türlü şartlar altında ve her seviyede insanın müşkillerini çözebilecek prensipler ortaya koymak, hiçbir zaman bir insanın vüs'at ve kapasitesi dahilinde olamaz. Hiçbir beşerin zihninden çıkan prensip, asırlarca kıtalara huzur ve saadet veremez. İlâhî Kitap'a, vahye dayanmayan beşerî sistemler değişmeden, revizyona uğramadan 50 yıl bile ayakta kalamazlar. Beşer mahsûlü kaideler, sistemler, fikirler, düşünce ve ideolojiler eskir, yetersiz kalır, yan tesir gösterir ve yenilenir, hatta değiştirilme ihtiyacı hissettirir. Hâlbuki Kur'ân'ın hiçbir konusunda, hiçbir kaide ve prensibinde ve hiçbir meselesinde bu gibi arıza ve noksanlıklar bulmak mümkün değildir. Servetin sadece zenginler elinde dönüp dolaşan bir devlet olmaması (Haşr, 59/7); insan için sa'y ve emeğinden başka bir şey olmadığı (Necm, 53/39); emanet ve vazifelerin ehline verilmesi ve adaletle hükmedilmesi gerektiği (Nisâ, 4/58) ve bir nefsi öldürmenin bütün insanları öldürmek gibi olduğu (Mâide, 5/32) şeklindeki temel, ölümsüz kaide ve prensipleri; ayrıca, fert, aile ve cemiyet için birer öldürücü zehir olan faiz, kumar, içki ve fuhşun her çeşidinin, yalan, iftira, lüks ve israfın yasaklanması; insanın insanlığını kazanması, ferdî ve içtimaî hayatında daha dünyadayken Cennet benzeri bir hayat yaşaması için emredilen namaz, oruç, hacc, zekât ve daha başka ibadetler, yine en iyi ve en güzel ahlâk kaideleri, akıl ve ruhları cennet ve ebedî âleme yönlendirip, Allah korkusunu her kalbe inzibat, buna karşılık Allah sevgisini de teşvikçi yapma, fert ve cemiyetin saadeti için konulan ideal ölçü, kaide ve prensipler, onun ezelî ve ebedî, Hakîm ve Rahîm Yaratıcı'nın Kelâmı olduğunun bariz delilleri değil midir?

İnsan ve kâinat kimin eseriyse Kur'ân da O'nun sözüdür. Zira Kur'ân-ı Kerîm, insanı insana açık bir şekilde anlatmakta ve Kâinat kitabını tefsir etmektedir. Evet, Kur'ân bir taraftan insanı bütün zaaf ve faziletleriyle, diğer taraftan da kâinatı bütün sır ve incelikleriyle okumaktadır ki, bütün kâinatta tasarruf edemeyen bir Zât'ın, öyle bir söz söylemesi mümkün değildir.

İnsan, eserinde kendini her yönüyle anlatamaz; ideal ve düşüncelerini, karakter ve ahlâkını bütün açıklığıyla yazıya dökemez. Bunu bir an için yapabildiğini düşünsek bile, bu kez de fikir, ahlâk ve davranış açısından kolay kolay değişmeden kalamaz. Fakat bir Kur'ân'a, bir de Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatına, ahlâk, karakter ve dava düşüncesine bakalım... Bu ikilinin birbirine tıpatıp uyduğunu, Kur'ânî hakikatlerin O'nun mümtaz şahsiyetinde ve örnek hayatında kristalleştiğini ve ahlâkının bütünüyle Kur'ân'dan ibâret bulunduğunu müşahede ediyoruz. 23 yıl boyunca söz, davranış, karakter, ahlâk ve ideallerinde en küçük bir değişikliğin meydana gelmediğini, Kur'ân'ın her beyânının hayatına tam manasıyla yansıyıp tatbik edildiğini ve ilk gün ne söylemişse son gün de aynı şeyi söylediğini görürüz. Muhalfarz, O, Kur'ân'ı uyduran biri olsaydı, mücadelelerle geçen o hareketli hayatında, ilk sözünü son gün de tekrarlayabilecek ve hiç değişmeden kalabilecek güç ve kabiliyeti asla gösteremezdi. Öyleyse Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), Allah'ın destek ve terbiyesi altında hareket eden bir nebîdir, Nebîler Sultanı'dır. Kur'ân da O'na Allah tarafından vahyedilen ilâhî bir Kitap'tır.

Bir yazar, eserini kaleme alırken umumiyetle içinde bulunduğu şartların, yaşadığı hadiselerin ve çevresinin tesirinde kalır ve dar bir zamanın dışına çıkamaz; çıksa da, bu ya ütopya, ya antiütopya, ya da bilim kurgu cinsinden bir eser olur. Oysa Kur'ân'a baktığınızda, onun nasıl kâinatın başlangıcına ve sonuna, insanın yaratılışına ve gelecekteki hayatına dair kesin ifadeler kullandığını görür ve ister istemez, "Bu, bir beşer sözü olamaz." demek zorunda kalırız.

Bir yazar, daha çok kendi sahasında söz söyler, eserler verir. Uzmanlıkların alabildiğine çoğaldığı günümüzde bu durum daha açık bir şekilde görülmektedir. Bunun için herkes kendi dar sahasının adamıdır. Halbuki, Kur'ân içtimaî, iktisadî, hukukî, psikolojik, siyasî, askerî, tıbbî, fizikî, biyolojik kısaca her sahada prensipler ortaya koymakta, o sahanın temel hakikatlerini dile getirmekte, geçmişten ve gelecekten bahsetmektedir. Böyle bir Kitap'ın ümmî ve bugünkü teknik-ilmî imkânların hiçbirine sahip bulunmayan bir Zât tarafından yazılmasını hangi akıl kabul edebilir?

Bizzat Kur'ân-ı Kerîm'de Efendimiz'e hitâben meâl olarak: "Sen bundan önce ne bir kitab okur, ne de elinle onu yazardın. Öyle olsaydı, bâtıla uyanlar, şüphe duyarlardı." (Ankebût, 29/48) ve "Sen (önceden) kitap nedir, îmân nedir bilmezdin" (Şûrâ, 42/52) denilerek O'nun okuyup yazmasının olmadığı beyân ve ilan edilmektedir. Müşrikler de, içlerinde yetişip yakînen tanıdıkları O Zât'ın okuyup yazması olduğunu ve buna dayanarak Kur'ân'ı uydurduğunu bir kere olsun iddia edemediler.

Hangi yazar, eserinin hiçbir kritiğe tâbî tutulamayacağını, ihtiva ettiği hakikatlerin hiç eskimeden sonsuza kadar devam edip gideceğini ve üzerine hiçbir sahada hiçbir eserin yazılamayacağını iddia edebilir? Bu yazar ister filozof ister ilim adamı ister edebiyatçı isterse dâhi olsun, netice değişmez. İnsanın kaleminden çıkan her eser, hatta muharref şekilleri ve yönleriyle Tevrat ve İncil bile zamanın aşındırmasından kendisini kurtaramamış ve değerlerinden çok şey kaybetmişlerdir. Yalnızca Kur'ân'dır ki, her türlü aleyhte çalışmaya, iftiralara, çelişkiler ve yanlışlıklar bulma gayretlerine ve ihtiva ettiği hakikatlere zaman zaman dil uzatılmasına rağmen, her geçen gün daha bir taze, daha bir derin ve daha bir anlaşılır olarak zihinlere ve kalplere girmekte ve mutlak hâkimiyetini devam ettirmektedir. Kâinata her geçen gün daha bir ışık tutan o nûru yakan, ancak ve ancak kâinatın sahibi Allah'tır (celle celâluhû) ve elbette onu söndürmeye kimsenin gücü yetmeyecektir!

Diyelim ki; Bir esnafsınız, öğretmensiniz, bir tüccar, bir idareci, ya da bir teğmensiniz. Şimdi, esnaf teşekkülleri adına; profesörler dahil her sahadaki bütün muallimler adına; en büyük bir sanayici veya ithalatçı-ihracatçı adına, cumhurbaşkanı, başbakan veya genelkurmaybaşkanı adına kitap yazabilir, söz söyleyebilir, kanun veya kararname çıkartabilir misiniz? "Evet" dediğinizi kabul edelim; bu durumda bütün ifadelerinizin temsil iddiasında bulunduğunuz makam sahibinin ağzından olması mümkün müdür? Yani ifadeler her bakımdan onun, emirler onun, yasaklar onun, vaad ve vaîdler onun; yapabilir misiniz bunu; hele hele, çevrenizde hiç yalana başvurmamış biri olarak tanınıyorsanız? Bu mevzuda sizin yapacağınız; elinizde böyle bir kitap olduğunda, onu kitlelere "Bu, bana O Zât tarafından size öğretmem ve tebliğ etmem için gönderilmiş kitaptır." şeklinde takdim etmek olacaktır.

Şimdi, Resulullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) mübarek ağzından çıkan beyânlara, Kur'ân'ın ifadelerine bakın: Ancak, Kâinat'ın idaresini elinde tutan Zât'a yakışan ifadeleri, peygamber bile olsa bir beşerin beyan edip söylemesi, O Mukaddes Makam adına -hâşâ-uydurması hiç düşünülebilir mi?

İlâhî Makam'a ait olup Allah adına hiçbir beşerin söylemesinin mümkün olmadığı yaratma, hayat verme ve öldürmeyle ilgili beyan ve ifadeleri; aklı başında hiçbir insan sarf edemez. İlimlerin oldukça ilerlediği günümüzde bile göklerin, yerin, yıldızların, dağların, ağaçların, hayvanların ve insanların yaratılması ve ilim adamlarının önünde hâlâ başlı başına bir muammâ olarak duran 'hayat' hakkında hiç kimse asla Yaradan adına konuşamaz. Konuşsa bile, hiçbir taraftar toplayamaz ve sözleri asla ömürlü olamaz. Yalancı peygamberlerle, teori üstüne teori üreten bilim adamlarının durumu buna apaçık misâllerdir.

Kur'ân'da geçen bazı hitap şekilleri, Allah'tan Resûlü'ne tebligatta bulunulduğunun bariz misalleridir: "Ey Nebî, de ki!.." gibi hitaplar sıkça tekrarlanmakta, hatta 332 yerde "kûl=de!" emri geçmektedir. Dünya çapında en büyük bir mürşid bile irşâd ve

tebliğ sadedinde, Allah'a ait olan bu kabil tebliğ fermanlarını tayin ve tespit edemez.

Kur'ân'ın bu kabil hitâplarında çok defa talim vardır, nasihat ve teselli vardır, dışarıdan sorulan sorulara cevaplar vardır; fıkıh kâidelerini tesis etme ve hayatın getirdiği problemleri çözme vardır; müşrikleri ve Ehl-i Kitab'ı yerinde davet, yerinde ilzâm ve susturma vardır; insanın mahiyetini, duygu ve kabiliyetlerini teşrîh, ruh yapısını tahlil vardır; bilinmeyen âlemlere işaretler, ebedî âleme ait ikâzlar, kötü ahlâktan men ve güzel ahlâka teşvik vardır; kadınlık âlemiyle ilgili meseleler, ibadete teşvik ve azaptan terhîb vardır; geleceğe dair beyanlar, işaretler ve remizler ve ilmî hakikatlere işaretler vardır. Bunlar ve bunlar gibi daha pek çok hususları muhtevî "kûl=de!" hitaplarını binbir renkli kaneviçe gibi bir araya getirip Allah adına söz söylemek hangi insanın kârı olabilir?

Hangi yazar, başkası adına bile olsa eserinde kendini tehdit eder veya başkasının ağzıyla tehdit ettirir? Bunun da ötesinde, Allah adına söz söylediğini iddia ederken, hiç bu iddiasına halel getirecek bir beyanda bulunur mu? Yine kendini ithama varacak ifadeleri kitabına alır mı? Hâlbuki, Kur'ân'da, "Eğer (Muhammed) Bize karşı ona (Kur'ân'a) bazı sözler katmış olsaydı, Biz kendisini kuvvetle yakalar, sonra da şah damarını koparırdık." (Hâkka, 69/44-46) buyrulmakta; Tebûk Gazvesi'nden geri kalanlar için "Onlara neden izin verdin?" ikâzında bulunulmakta, Hz. Zeynep'le izdivacı anlatılmakta, yani bir insanın kendi yazdığı kitaba alması mümkün olmayan beyan ve ifâdelerde bulunulmaktadır. Demek oluyor ki, Kur'ân hiçbir zaman Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) değil, mutlak sûrette Allah'ın (celle celâluhû) kelâmıdır.

Hiçbir yazar; geçmişe ve geleceğe ait meseleleri bahis mevzû yaptığı, hayattan ve yaratılıştan, başlangıçtan ve sondan bahsettiği, hayatın her sahasına ait kaideler ve umumî prensipler yerleştirdiği, yüzlerce yıl sonra ortaya çıkacak ilmî ve teknik icatlara parmak bastığı, kısaca esasen bir insana ait olması mümkün

görünmeyen ifade ve beyanlarda bulunduğu eserinde, kendini yalanlayacak, kendi kendisiyle tenâkuza ve başkalarının da diline düşecek şekilde kendisi hakkında "Sen okumuş-yazmış değilsin." der mi? Tarihî malûmatı olan bir topluluk karşısında ve tarihle alâkalı kesif araştırmaların yapılacağı bir gelecek karşısında geçmiş bazı hadiselerden çok kesin ifadelerle bahsedecek ve sonra da "Ben bunları anlatıyorum; ama ne o hadiselerin içinde bulundum; ne de haklarında en ufak bir şey okudum." diyeceksiniz; bu hiç mümkün müdür? Hâlbuki Kur'ân-ı Kerîm'de, hem Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) okuma yazması olmadığından bahsedilmekte ve dolayısıyla önceden ne eline bir kitap alıp okuduğu ne de bir kitap yazmış olduğu anlatılmakta (Ankebût, 29/48), hem de geçmiş hadiselerin içinde bulunmadığı ve daha önceden o hadiseleri bilmediği ifade edilmektedir (Âl-i İmran, 3/44, Hûd 11/49, Kasas, 28/44). Okuma-yazması olmayan, eline önceden kitap almayan, tabii ki geçmiş hadiselerin içinde bulunmayan, bu hadiseleri kimseden dinlemeyen ve öğrenmeyen bir Zât'ın her sahada çok kesin bilgiler vermesi, o Zât'ın Allâmü'l-Guyûb olan Allah'ın (celle celâluhû) Resûlü olduğunu göstermez mi?

Hiçbir yazar, eserinde, kendisinin ve eserinin korunacağını ve bahsettiği hakikatlerin bir gün bütün âlemin ufuklarında bayraklaşacağını kesin bir dille ifade edemez. Rahat döşeklerde, konforlu arabalarda ve her türlü imkân içinde hayat sürerken bile, bütün tehlikelerden masun ve mahfûz kalıp vazifemizi itmam edeceğimizi söyleyebilir miyiz? Evet, biz nasıl hayatımızı garanti edemezsek, eserimizin hayatiyetini de aynı şekilde garanti edemeyiz. Çok makaleler, kitaplar, şarkılar bir ara liste başı olur, sonra da söner ve unutulur gider; yerlerine yenileri gelir, onlar da eskir ve bu hep böyle sürer gider. Hâlbuki bizzat Kur'ân'da "Allah seni insanlardan koruyacaktır." (Mâide, 5/67) ve "Kur'ân'ı Biz indirdik ve onun koruyucuları da Biz'iz." (Hıcr, 15/9) denilerek, Peygamberimiz'in de, Kur'ân'ın da her türlü tehlike, yıpranma, sû-i kasd ve akla gelebilecek maddî-ma'nevî taarruz ve tuzaklardan masun ve mahfuz olduğu açıkça ilan edilmekte ve

bu ilan geçerliliğini hâlâ muhafaza etmektedir, kıyamete kadar da edecektir.

Eserinde manzara tasvirinde bulunan bir yazar, daha çok tabiî şekilleri, iklimi, arazi yapısı ve bitki örtüsüyle yaşadığı veya gezip gördüğü çevreyi tanıtır. Hâlbuki Kur'ân'da çölün ve çöl hayatının tasvirinden çok, coşkun akan nehirlerden, yemyeşil manzaralardan, toprağa can katan yağmur yüklü bulutlardan, bağ ve bahçelerden, dağlardan ve denizlerden bahis açıldığını görürüz. Söz gelimi, Nûr Sûresi 40'ncı âyette, engin denizin karanlıkları, üst üste dalgaların gelmesi, dalgaların üstünü bulutların kaplaması ve bütün bu karanlıklar içinde elin görülememesi gibi gerçekten enteresan teşbih ve anlatımlarda bulunulmaktadır ki, bu ne o zamanki Arap coğrafyası ne de devrin denizcilik literatürüyle alâkalıdır. Sonra, çölde doğup çölde büyüyen ve sadece, gençliğinde bir veya iki defa Şam tarafına, yine çöllerden geçerek seyahatte bulunan Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), ne Kur'ân'ın sözünü ettiği manzara ve bitki örtülerini görmüş, ne de deniz yolculuğu yapmıştı. Bu durumda, böylesi tasvir ve teşbihler çölde yetişmiş bir insanın muhayyile ve dehâsından nasıl çıkmış olabilir?

En'âm Sûresi 125'nci âyette, kâfirin hâli, göğe doğru yükselirken kalbi sıkışıp daralan bir insanın durumuna benzetilir. Kelimenin telaffuz husûsiyeti de, şeddeli "Sad"ın arkasından şeddeli "Ayn" harfinin gelmesiyle havasızlıktan açık kalan ağzı resmetmektedir. (yessa'adü) Bugün ilmî gelişmeler, gerekli cihaz kullanılmadan dağların tepesine doğru yükseldikçe oksijen azlığından insanın nefessiz kaldığını ve göğsünün daralıp sıkıştığını ortaya koymuş bulunmaktadır. Bu gerçek, ancak balon gibi vasıtalarla yukarılara çıkıldığında ya da çok yüksek dağlara tırmanılmakla anlaşılabilmektedir. Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) döneminde balonla yolculuk bir hayal bile olmadığı gibi, Arabistan coğrafyası da kendisine çıkılmakla göğsün daralacağı yüksek rakımlı yerlerden mahrumdu. Öyleyse, böyle bir teşbih ve ifade, ancak her şeyi bilen Allah'a (celle celâluhû) ait olabilir.

Yazar, eserini daha çok en fazla duygulandığı, hislerinin en müsait olduğu, dolayısıyla zihin konsantrasyonunun tam sağlandığı anlarda yazar ve kendisini üzüntüye veya sevince sevk eden hadiselerden de bahsetmemezlik edemez. En güzel edebî eserler, kalplere en ince ve keskin manaların dolduğu ve dışta bu hâlete yol açan hadiselerin cereyan ettiği zamanlarda kaleme alınmıştır. Çoğu eserler, yâr, yârân ve dostlar, ya da evlâtlardan bahseder; zindanda çekilen çileler, gurbet hatıraları, meslek hayatının tecrübeleri ve acı-tatlı anları onların biricik temalarıdır. Kalplerde ve ruhlarda derin tesirler icra eden hadiselerden soyutlanmak öyle kolay kolay mümkün değildir.

Şimdi, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) o çileler, ıstıraplar, mücadeleler, sıkıntı ve kederlerle dolu hayatını inceleyin; bir yandan dışa karşı amansız bir mücadele verirken diğer yandan o müstesna cemaatini nasıl yetiştirdiğini nazara alın ve sonra da Kur'ân'da, O'nun çektikleriyle, belâ ve musibet demleriyle, hatta çocuklarının vefat ve hayatıyla bile alâkalı âyetler bulabilecek misiniz, bakın! O'nun en çileli günlerinin dert ortağı ve en büyük destekçisi Hz. Hatice'den (r. anhâ) ve O'nun bir diğer destekçisi Ebû Talib'in vefatı sebebiyle adına "Hüzün Senesi" denilen seneden, Haşimoğulları'na kızgın güneşin altında üç yıl süreyle uygulanan boykottan, kendi ciğerinin dağlanmasına yol açan sevgili amcası Hz. Hamza'nın (r.a.) katlinden ve ciğerinin doğranıp çiğnenmesinden ve kendisine en büyük kötülüğü yapmış müşriklerin ileri gelenlerinden bahis açılmış mıdır? Elbette hayır. Öyleyse bu Kitap O'na ait değildir. O, sadece bir vasıtadır ve Kur'ân'ı geldiği şekliyle tebliğ etmektedir.

Bir yazar, eserini yazarken mal-mülk edinme, zengin olma, makam ve şöhret kazanma veya idealini tebliğ ve yüceltme ve mukaddeslerine ya da menfî düşüncelerine hizmet etme gibi gayelerden birini düşünebilir. Muhalfarz Kur'ân'ı Efendimiz kendisi yazmış olsa, bununla mal-mülk edinme gayesi taşıyordu denebilir mi? Hâşâ, O'nun 23 yıllık peygamberlik hayatına baktığınızda, dünyanın tozuna toprağına asla bulaşmadığını, nama-

zının arasında dahi cemaati bırakıp mescitten ayrılarak evindeki üç, beş kuruşu dağıttığını, 3 gün geçtiği halde yiyecek tek lokma bulamadığını, açlıktan zaman zaman karnına taş bağladığını, hatta ashâbının durumunun yavaş yavaş düzelmeye başladığı bir zamanda hanımlarının kendisinden birazcık rahat bir hayat istemesi karşısında onları ya kendisini ya da dünyayı seçme arasında bıraktığını ve onların da kendisini seçtiğini görecek ve Huneyn Savaşı’nda ganimet olarak eline 8 bin okka gümüş ve yüzlerce deve, binlerce koyun geçtiği halde, vefatında, evine yiyecek temin edebilmek için rehin olarak verdiği kalkanını geri alamamış olduğunu içiniz sızlayarak müşahede edeceksiniz. Bütün bunlardan sonra O’nun (s.a.s.) gayesi, makam, mevki, şöhret ve ün yapmaktı diyebilir misiniz? Hâşâ, daha Mekke döneminde risaletinin başlangıcında kendisine Mekke’nin reisliği, dünyada kimsenin sahip olmadığı miktarda mal ve Mekke’de en güzel kızı seçmesi teklif edilmiş, fakat O bütün bu teklifleri, “Sağ elime Güneş’i, sol elime Ay’ı koysalar, vallahi ben davamdan vazgeçmem.” diyerek elinin tersiyle itmişti. Sonra, şöhret peşinde koşan bir insan, eserinde hiç kendisinden bahsetmez mi? Hâlbuki Kur’ân’a baktığımızda, diğer peygamberlerin isimlerinin aşağı yukarı 500 defa geçtiğini, buna karşılık ‘Muhammed’ isminin ise sadece 4 defa zikredildiğini (Âl-i İmran 3/144, Ahzâb 33/40, Muhammed 47/2, Fetih 48/29) hayretle görür ve O Yüce Kâmet (s.a.s.) önünde bir kez daha “Eşhedü enneke Resûlüllah” diyerek eğilmekten kendimizi alamayız.

Esbâb-ı Nüzûl denilen ilim sahası, her âyetin hangi hadise münasebetiyle indiğini ele alır. Kur’ân’da on beş kadar âyette “Yes’elûneke= Sana soruyorlar” şeklinde Peygamberimiz’e sorulan sorular bahis konusu edilmekte ve bunlara “kûl=de” şeklinde başlayan cevaplar verilmektedir. Çeşitli haram ve helâller, ganimetlerin taksimi, hilâller, kıyamet, Zülkarneyn, infak şekli ve ruh gibi, her birine bir beşerin gerekli cevabı vermesinin mümkün olmadığı çok çeşitli konularda gelen bu soruları cevaplayanın Allah (celle celâluhû) olduğu gayet açıktır. Çünkü her soruya en

uygun cevabı vermek ve her hadise münasebetiyle en müsait ve elverişli çözümü muhtevî bir âyet göndermek hiçbir zaman bir beşerin gücü dahilinde olamaz. Kaldı ki, böylesi sorular karşısında Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) bir miktar sükût buyurduğu oluyordu; yani cevap olarak inecek âyeti bekliyordu. Nitekim kendisine 'ruh'tan sorulduğunda böyle olmuştu.

Hangi insan, hangi yazar, kendine olan güven ve itimadı sarsacak şekilde, bir zaman doğru dediğine sonra 'yanlış' diyebilir ve zaman zaman görüş değiştirip davranışlarında yeni ayarlamalara gidebilir; hele bu yazar, bütün dünyaya bir mesaj takdim etme iddiasındaysa? Halbuki Kur'ân'da yalnız Mekke ve Medineliler veya Arap Yarımadası halkı için değil, hatta yalnız dünya insanlığı için de değil, bütün âlemler için 'rahmet' olarak gönderildiği ifade edilen Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), zaman zaman Kur'ân'ın tatlı ikazıyla yapmakta olduğu veya yapmaya niyet ettiği hareketini değiştirir ve davranışını Kur'ân'a göre yönlendirirdi.

Kendisi insanların hidayeti için gönderilmişti. Amcası Ebu Tâlib'in hidayetini arzu etmesi de gayet normaldi. Çünkü O, hem amcası hem de 40 yıla yakın kendisini himaye eden bir koruyucuydu. Ancak esas olan Allah'ın dilemesidir. İşte Allah Resulü ısrarla amcasına, ölümün çok yakın olduğu bir anda "Lâ ilâhe illallâh de, ahirette sana şefaat edeyim." demesini söylüyor, fakat Ebu Talib bunu söylemiyordu. İşte bu meselenin tahlilini yapan âyet meâlen O'na şöyle diyordu: "Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; ancak, Allah dilediğini hidayete erdirir." (Kasas, 28/56).

Bakın başka misaller: Müslüman tanındığı için münafıkların başı olan İbn Selûl'ün cenaze namazına duracaktı, fakat Allah'ın ikâzıyla bıraktı (Tevbe, 9/84). Azadlı kölesi Zeyd'e "evladım" derdi; Allah, âyetle evlatlık edinmeyi kaldırdı. (Ahzâb, 33/4) Hiç aklından geçmediği halde, azadlı kölesi Zeyd'den ayrılan Hz. Zeynep'le ilâhî emir neticesi evlendi. (Ahzâb, 33/37). Bedir esirlerinin affedilip salıverilmesi düşünülüyordu; Allah'ın ikâzıyla fidye kar-

şılığı salıverildi... Bütün bu ve benzeri emir ve nehiyler gösteriyor ki; O, hiçbir zaman kendi başına hareket eden biri değil, sadece Allah'ın hükümlerini uygulayan bir elçi, bir Resûl'dür. Davranışlarını da kendiliğinden değil, Allah'ın ikâzıyla değiştiriyor ve hiçbir zaman "hevâsından konuşmayıp, yalnızca Vahy'e tâbi oluyor" (Necm, 53/4).

Hiçbir insan kendi kendine namusuna leke getirmek ve bu mevzûda dile düşmek istemez. Hele bu insan, ömrü boyunca 'emîn' olarak tanınmış bir iffet ve namus âbidesiyse! Gerçek bu iken, Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatına baktığımızda münafıkların düzüp ortaya attığı bir hadiseye şahit oluruz: Tam bir ay belini büken, kendisini ıstıraptan ıstıraba sürükleyen, yalnız kendisini değil, pâk zevcesi Âişe (r. anhâ) Validemizi ve en büyük dostu Ebu Bekir Efendimiz'i (r.a.) ve diğer mü'minleri son derece üzen 'ifk' hâdisesi. Münafıkların Aişe Validemiz'e attıkları iftira karşısında, eğer Kur'ân'ı -hâşâ- kendi yazmış olsaydı, hakikati ortaya koymak veya namusu üzerinde en ufak bir lekenin olmadığını ilan etmek için bir ay bekler miydi? Sonra, hiç insan kendi eviyle, aileleriyle alâkalı bazı mevzûları açıklamak ister mi? Halbuki Kur'ân, Efendimiz'in hanımlarıyla ilgili olarak "Evlerinizde oturun, ilk cahiliye (kadınlar)ının açılıp saçılmaları gibi açılıp, saçılmayın." (Ahzâb, 33/33) ve "sözü (yumuşak-tatlı) eda ile konuşmayın" (Ahzâb, 33/32) şeklinde emir, nehiy ve ikâzlar ihtiva etmektedir. Sadece bu bile, Kur'ân'ın Kelâm-ı İlâhî olduğunu ispata yetmez mi?

Bu ve buna benzer binlerce delil, Kur'ân'ın bir insan sözü değil, âlemlerin sahibi ve Yaratıcısı olan Allah Teâlâ'nın sözüdür. Sadece Kur'ân'a inananlar değil, Batılı bilim ve siyaset adamları da Kur'ân'ın ancak Allah kelâmı olabileceğini ikrar etmektedirler. Bunlardan bazılarını örnek verelim: Prof. Ernest Renan: 'Bu kitap dinî bir inkılap kadar, edebî bir inkılâba da işarettir.'

Rene Basset: "Kur'ân ezeli ve ebedi güzelliğin ezeli ve ebedi timsalidir. Melekler de insanlar da o mukaddes kitabın herhangi bir âyeti ayarında tek bir cümle bile yazmaktan âcizdirler."

14 ASIRDAN BERİ KUR'ÂN'DA HİÇBİR DEĞİŞİKLİĞİN OLMADIĞININ DELİLLERİ

Kur'ân'ın nüzulünden günümüze değişmediğine, günümüzden de kıyamete kadar değişmeyeceğine en büyük delil, Kur'ân'ı gönderen Zât'ın "Kur'ân'ı biz indirdik biz.. Onun koruyucuları da biziz." (Hicr, 15/9) şeklindeki vaadidir. Bu sadece bir iddia değil, kesin bir gerçektir. Hz. Ebubekir (r.a.) döneminde toplanan, Hz. Osman (r.a.) döneminde aynı Mushaf'tan çoğaltılarak dünyanın değişik yerlerine gönderilen ve daha sonra da bunların aynısı olarak günümüze kadar çoğaltılarak gelen Kur'ânlar arasında hiçbir farkın olmaması da, onun değişmediğini gösteren ayrı bir delildir.

Nitekim günümüzde gerek İstanbul'da Türk ve İslam Eserleri müzesinde 457 numaradaki Hz Osman'ın imzasını ve hicri 30 senesini gösteren Mushaf, gerek 557 numaradaki Hz Ali'nin imzası bulunan Mushaf, gerek 458 numaradaki Hz. Ali'nin yazısı olduğu işaret edilen Mushaf ve gerekse İslam âleminin değişik yerlerindeki tarihi Mushaflar arasında hiçbir fark yoktur.

Şayet Kur'ân'ın eski yeni nüshaları arasında en küçük bir farklılık olsaydı, büyük bir iştiyakla onun eksikliklerini araştırmaya çalışan Kur'ân düşmanları, bunu en büyük bir fırsat olarak değerlendirecek ve kullanacaklardı. Onların böyle bir şey yapmamaları hatta yapamamaları da onda herhangi bir değişikliğin olmadığına ayrı bir delildir.

9. BÖLÜM
KUR'ÂN'IN MUHTEVASI VE TEMEL KONULAR

KUR'ÂN'IN DEĞİŞİK İLİM DALLARINA AİT BİLGİLERİ İÇERMESİ

Kur'ân değişik ilim dallarına ait bilgiler içerir. Ancak bunu teferruatlı bir şekilde değil, temel kaideler ve ilimlerin temel prensiplerinden bahsetmek suretiyle yapar. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmî idi; yani okuma-yazma bilmiyordu. Ümmî olan birinin söyleyeceği şeyler bellidir. Bu vasfı taşıyan kimse, hiçbir zaman herkesin her yönünü ilgilendiren her meselesini çözüme kavuşturup onun hakkında konuşamaz. Yaptığı şeylerin hepsinin son derece mükemmel olması ise hiç düşünülemez. Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) Cenâb-ı Hakk tarafından getirip insanlığa takdim ettiği Kur'ân-ı Kerîm'i bu açılardan incelediğimiz zaman, onda herkesin çözümünü beklediği meselelerin cevaplarının olduğu, çok yönlü bir bilgi hazinesinin varlığı hemen anlaşılır. Ancak hemen şunu da belirtelim ki, Kur'ân-ı Kerîm bir fizik, kimya ya da matematik kitabı gibi, her şeyin formülünü açıkça ortaya koyacak detayda değildir. Zaten böyle olması da imkânsızdır. Ondaki prensipler, bilgiler son derece özetleyici ve yol gösterici mahiyettedir. Yani ana bir kural koyduktan sonra, o kuralın detaylandırılması ve buna benzer başka çözümlerin bulunması insanlara bırakılmıştır. Böylelikle insan sanki rüzgârın karşısındaki bir yaprak gibi algılanmamış; gücü, kuvveti, iradesi olan bir varlık olarak belli şeyler ona havale

edilmiştir. Daha doğrusu bir Fransız atasözünde belirtildiği gibi, Kur'ân insana balık yemesini değil, balık tutmasını öğretmiştir. İşte Kur'ân'ın bütün ilimleri ihtiva etmesine bu açıdan bakmak gerekir. Aksi takdirde Kur'ân'ın, bütün zamanları kaplayacak şekilde ilimleri ayrı ayrı bölümler şeklinde ele alması ve formüllerini ortaya koyması gerekir ki bu, Kur'ân'ın gayesinden ve İlâhi bir mesaj olmasından öte bir şeydir.

Kur'ân'ın bütün ilimleri ihtiva etmesiyle kastedilen şey; onun ortaya koyduğu ve bildirdiği esaslarda, her dönem ve zamandaki insanlara en doğruyu göstermesidir. Kur'ân-ı Kerîm, insanları irşad ederek dünya ve ahiretin varlığını bildirmiş; Yüce Yaratıcı'ya, meleklere, kitaplara, peygamberlere inanma gereği üzerinde durmuş ve öteden beri insanlar tarafından konulan hurafeleri tashih etmiştir. İnsanları, nefisleri tertemiz hale getiren, iradeye güç ve kuvvet veren, fert ve topluma pek çok faydalar sağlayan, kolay ve sade ibadetlere yöneltmiştir.

Kur'ân insanlara faziletleri emrederek, yeryüzünde halifelik makamına ehil bir hale gelmelerini temin etmek; toplumu şiddet ve kargaşadan korumak, onlara mutlu, huzurlu ve güvenli bir ortam sağlamak için toplumsal ve kişisel kurallar koymuştur. Kur'ân'ın getirdiği din; fıtratı yönlendiren, insan tabiatına son derece uyan, hem akıl hem de kalbin bütün ihtiyaçlarını gideren, ruh ve cesedin isteklerini karşılayan, dünya-ahiret dengesini mükemmel şekilde ayarlayan bir özelliğe sahiptir. Aynı zamanda bütün bunları yaparken de ifrat ve tefritten uzak olup son derece bir itidal içinde, ikna edici ve aklı doyurucu delillerle insanın karşısına çıkmaktadır.

KUR'ÂN'IN ANA MAKSATLARI

Kur'ân-ı Kerîm'in diğer maksatlarının yanında, dört ana maksadının olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar, Allah'ın birliği anlamına gelen tevhid, Peygamberlerin gönderilişi anlamına gelen nübüvvet, öldükten sonra dirilmek anlamına gelen haşir ve Allah'a kulluğumuzun göstergesi olan ibadettir. Kur'ân'ın her sûresinde,

her âyetinde hatta her bir kelimesinde bu dört esasın tamamını ya da birkaçını görmemiz mümkündür.

Kur'ân'ın baştaki ve birinci maksadı; insanların muhtaç oldukları Allah düşüncesini tam ve sağlam bir şekilde onlara öğretmektir. Zaten insanoğlunun dünyaya gönderilmesindeki asıl gaye, Kur'ân'ın da bize bildirdiği gibi, Yaratıcısını tanıyıp O'na hakkıyla kulluk etmektir: "Ben cinleri ve insanları ancak Bana kulluk etsinler diye yarattım." (Zâriyat, 51/56) âyeti de açıkça bunu beyan etmektedir.

Aslında Allah'a inanmak; her doğan insanın fıtratında var olan bir ihtiyaçtır. Her insan, fıtratında, kendinden yüce, güçlü ve kuvvetli birine inanmayı ihtiyaç olarak hisseder. Ancak bu ihtiyaç, şayet bizi yaratan Yaratıcı tarafından karşılanmazsa, insanlar kendi akıllarına göre farklı farklı ve yanlış, değişik yerlerde bu ihtiyaçlarını karşılar ve yanlış ilah anlayışlarına saparlar. Bazıları bu yüce varlığı, "tabiat kuvvetleri" olarak algılar, bazıları "kendi elleriyle yapıp taptıkları putlar" olarak telakki eder. İşte bunun içindir ki Kur'ân'ın ilk başta gelen maksadı, insanlara gerçek ve sağlam Allah inancını yerleştirmektir.

Tarih de açıkça ortaya koymuştur ki; insan, tek başına doğru bir şekilde Yaratıcı'sını tanıyamamaktadır. Gönderilen peygamberler arasındaki devrede bile insan, pek çok bâtıl, hurafe şeylere tapmış, herhangi bir fayda ve zararı olmayan putlara, cansız varlıklara, yıldızlara vs. ibadet etmiştir. Gönderilen her peygamber, ümmetini Allah'a davet etmiş, hatta bu konuda çok büyük gayret sarf etmiş, onlara gerçek Ma'bud'u anlatmıştır. Bütün peygamberler, hayatları boyunca bununla ilgili olarak mücadele etmiştir. Hz. Nûh'un, 950 sene gece-gündüz, gizli-açık bir şekilde, bütün yolları deneyerek kavmini hidayete çağırdığını, ancak onların buna yanaşmadıklarını, misal olarak verebiliriz

Kur'ân'ın ikinci maksadı, peygamberlik müessesesidir. Çünkü peygamberler olmadan, insanın Allah'ın gönderdiği mesajları alması, alsa da onların nasıl icraata geçirileceğini bilmesi imkânsızdır. Ayrıca her dönemde peygamberlerin maruz kaldıkları

durumlar, kavimleriyle ilişkileri, dinî pratikleri en ideal anlamda uygulayarak örnek olmaları gibi hususlar da sık sık ve değişik şekillerde Kur'ân'da bahsedilmektedir.

Kur'ân'ın üçüncü maksadı, öldükten sonra dirilme, yani ahirettir. Her insan öleceğine göre, ölüm sonrası olaylar, cennet ve cehennem, insanı öldükten sonra bekleyen durumlar her insanın bilmesi ve merak etmesi gereken konular arasında olduğundan, ayrıca ahiret inancının insanların hareketlerini müspet anlamda etkilemede önemli bir güce sahip olduğundan Yüce Yaratıcı değişik sûre ve âyetlerde sık sık bu hususa vurgu yapmıştır.

Kur'ân'ın dördüncü maksadı da; ibadettir. İbadetin neden yapıldığı, nasıl yapılacağı, ibadet şekilleri, ibadetlerin ölçüleri gibi durumlar, Kur'ân'da sık sık tekrarlanan hususlardandır.

KUR'ÂN'DA ADI ZİKREDİLEN VE ZİKREDİLMEYEN PEYGAMBERLER

Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Âdem'den itibaren insanlığa peygamber olarak gönderilen seçkin elçilerden bahseder. Bunlardan bazılarını detaylı, bazılarını özetle ele alır; bir kısmının da sadece isimlerini zikreder. Ancak insanlığa gönderilen bu Yüce Rehberler, sadece Kur'ân'da belirtilenlerden ibaret değildir. Nitekim Kur'ân'daki iki ayrı âyette, peygamberlerin bir kısmının zikredilip bazılarının ise zikredilmediği belirtilir. Bu âyetlerden birinin meâli şöyledir:

"Durumlarını sana daha önce anlattığımız nice elçiler gönderdik. Anlatmadığımız nice elçiler de gönderdik. Allah Mûsâ'ya da hitap ederek konuştu." (Nisâ, 4/164)

Diğer bir âyette ise şöyle buyrulmaktadır:

"Biz senden önce de birçok elçi gönderdik. Onlardan bazısını sana anlattık, bazısını ise anlatmadık." (Gâfir, 40/78)

Görüldüğü üzere; Yüce Yaratıcı bize gönderdiği elçilerden sadece bazısı hakkında bilgi verdiğini haber vermektedir. Ayrıca

bir hadis-i şerifte Allah Teâlâ'nın çeşitli devir ve yerlerde 124 bin peygamber gönderdiği de rivayet edilmektedir.

Kur'ân'da isimleri geçen peygamberler şunlardır:

1. Hz. Adem, 2. Hz. İdris, 3. Hz. Nûh, 4. Hz. Hûd, 5. Hz. Sâlih, 6. Hz. İbrahim, 7. Hz. Lût, 8. Hz. İsmail, 9. Hz. İshak, 10. Hz. Yâkup, 11. Hz. Yûsuf, 12. Hz. Şuayb, 13. Hz. Eyyub, 14. Hz. Zülkifl, 15. Hz. Mûsâ, 16. Hz. Hârun, 17. Hz. Dâvûd, 18. Hz. Süleyman, 19. Hz. İlyâs, 20. Hz. Elyesa', 21. Hz. Yûnus, 22. Hz. Zekeriyya, 23. Hz. Yahya, 24. Hz. İsâ, 25. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem).

Hz. Lokmân, Zülkarneyn ve Üzeyr'in peygamberliği konusunda ise farklı görüşler vardır. Yani bazı âlimler bunların peygamber olduklarını, diğerleri ise peygamber olmayıp salih birer kul olduklarını kabul ederler.

KUR'ÂN'DA BEŞ VAKİT NAMAZ

Resûlullâh'a (sallallahu aleyhi ve sellem) gelen vahyin sadece Kur'ân'dan ibaret olmadığını daha önce belirtmiştik. Yüce Yaratıcı, insanların yapmaları gereken şeyleri Kur'ân'da bazen açıkça belirtmiş, bazen sadece işaret etmiş, bazen sadece ismini zikretmiş, bazen de hiç bahsetmemiştir. Bunların uygulaması, hangi şekil ve biçimlerde yapılacağı gibi hususları peygamberinin uygulamalarıyla göstermiştir. Namaz ibadeti de; kılınış şekli, şartları, bozanları vs. gibi hususlar bizzat Allah Resûlü tarafından gösterilerek öğretilmiştir. Bir hadislerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): "Ben nasıl namaz kılıyorsam, siz de öyle namaz kılın." buyurmuştur.

Miraç'ta farz olan namaz, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi ve sellem) bizzat Cibril tarafından öğretilmiştir. Cebrail (a.s.) gelmiş ve Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) her namaz vaktinin sınırlarını bildirmiştir. Bir hadise göre, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Cebrail bana beş vakit namazı Kâbe'nin yanında iki kez kıldırdı. İlk günde öğlen namazını

hemen güneşin zirveden kaydığı ve her şeyin gölgesinin çok kısa olduğu zamanda kıldırdı. Sonra ikindi namazını her şeyin gölgesinin kendi boyuna eşit olduğu zamanda kıldırdı. Akşam namazını orucun iftar edildiği zamanda, yatsı namazını alacakaranlığın kaybolduğu zamanda ve sabah namazını oruç tutmak isteyenin yeme ve içmesinin haram olduğu zamanda kıldırdı. Ertesi gün öğleni her şeyin gölgesinin kendi boyuna eşit olduğu, ikindiyi her şeyin gölgesinin kendisinin iki katı olduğu zamanda kıldırdı. Akşamı bir önceki gün gibi kıldırdı; yatsıyı gecenin üçte biri geçtikten sonra, sabahı da aydınlık ortalığa yayıldığında kıldırdı. Bundan sonra Cebrail bana döndü ve dedi ki: “Ey Muhammed, bunlar peygamberlerin kıldığı namazların vakitleridir. En doğru vakit tayini iki vakit arasında olanıdır.” Cebrail’in ilk gün kıldırdığı namaz vaktin başı, ikinci gün kıldırdığı namaz vaktin sonudur.

Kur’ân’da bu beş vakit namaza çeşitli yerlerde işaret edilir:

1. “Gündüzün iki tarafında, gecenin gündüze yakın saatlerinde namaz kıl. Zira böyle güzel işler insandan uzak olmayan günahları silip giderir. Bu, düşünen ve ibret alanlara bir nasihattır.” (Hûd, 11/114)

2. Güneşin doğuşundan önce (Fecr) ve batışından önce (Asr) Rabbini hamd ile tesbih et. Gecenin bir bölümümde (İşa) ve gündüzün uçlarında (Fecr, Zuhr, ve Mağrib) tesbihte bulun." (Tâhâ, 130)

3) “Öyleyse akşama girdiğiniz vakit de, sabaha erdiğiniz vakit de Allah’ı tesbih edip (yüceltin). Hamd O’nundur, göklerde de yerde de, günün sonunda da (Asr) ve öğleye erdiğiniz vakit (Zuhr) de.” (Rum, 17-18).

KUR’ÂN’IN BİZZAT İSİM VEREREK BAZI ŞAHISLARDAN BAHSETMESİNİN HİKMETLERİ

Kur’ân-ı Kerîm’deki hükümler genel ve umumidir. Fakat bunun yanında bazen çok özel konulara da yer verildiği görül-

mektedir. Ancak bu durum Kur'ân'ın evrenselliğine engel değildir. Yani çok özel bazı kişi ve meseleleri ele alması, bu hükmün ya da konunun sadece belli bir dönemle sınırlı olduğunu göstermez. Sebeb-i nüzulün hususi olması, hükmün hususiliğini gerektirmez. Tam aksine hüküm umumidir. Ancak belli hikmetlerden dolayı Cenâb-ı Hakk bazı sûrelerde belli konu ve şahısları zikrederek hükümlerini koymuştur. Bunlara örnek olarak Ebû Leheb gibi bir kişinin zikredilmesi, Zeyd'in (r.a.) boşanması meselesi, bir kadının Resûlullâh'a şikâyetçi olması vs. gösterilebilir. Fakat bütün bu detay gibi görünen olaylara baktığımızda, bunların zikredilmesinin son derece önemli olduğunu, Cenâb-ı Hakk'ın böyle bir üslupla belli şeylere dikkatlerimizi çektiğini görmekteyiz. Bunlardan Ebû Leheb konusunu ele alacak olursak şu hususları görürüz:

Ebû Leheb, Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) çok yakın olmasına rağmen, o nurdan istifade edememiş ve Hz. Peygamber'e en azılı düşman kesilmişti. Onun içindir ki hem dünyada hem de ukbada onu çetin bir ceza ve netice bekliyordu. Karısı, Beni Ümeyye'ye mensup soylu ve zengin bir kadındı. Allah Rasulü'ne düşmanlık âdeta ona sadistçe bir zevk veriyordu. İki Cihan Serveri'ne karşı yapılan edepsizce muamelelerin pek çoğuna iştirak eder ve bundan derin bir zevk duyardı. Allah Resûlü'nün geçeceği yollara dökmek üzere diken taşıyor, onun geçeceği yollarda yakılsın diye odunları yüklenip getiriyordu ve bütün bunlardan derin bir zevk alıyordu. Aslında pek çok hizmetçi kullanacak kadar şatafata da düşkündü ancak Resulullah'a acı vermekten zevk duyduğu için bu işleri bizzat kendisi yapıyordu.

Ebû Leheb inatçı bir insandı. Ebû Cehil onun hakkında "Sakın bunu kızdırmayın. Eğer öbür tarafa geçerse bir daha onu kimse döndüremez." derdi. Ve bunda da haklıydı. Ancak o, bu inadını Allah Resûlü'ne karşı kullandı. Ona düşmanlıkta harcadı. Hanımıyla beraber omuz omuza verdi ve Kâbe'deki putları ta'ziz ettiler. Lât dediler, Menat dediler de eğilip bir kere olsun yanı başlarında büyüyen Aleyhissalâtü Vesselâm gibi bütün cihanları ifade edecek bir fihrist insanı anlamak için gayret göstermediler.

Âlemlere Rahmet olan bu mümtaz şahsiyetten istifade edemediler.

Ebû Leheb, Efendimiz'in amcası olması itibarıyla O'nu kollayacağına aksine hep kötülük yaptı. Sonsuza kadar yaşasaydı niyeti yine hep aynı şeyi yapmak olacaktı. İnananlara yapılan ve tatbiki üç sene gibi uzun bir müddet süren boykotu hazırlayan ve bu işin öncüsü olan Ebû Cehillerle beraber oldu; Allah Resûlü'ne ve Müslümanlara kötülük yaptı. Müslümanlar bu üç seneyi ölümle pençeleşerek geçirmişlerdi. Nice yaşlı ve çocuk, bu boykotta hayatını kaybetti. Fakat Ebû Leheb'in vicdanında bütün bu olanlar zerre kadar acıma hissi uyandırmadı. O, böyle vicdandan nasipsiz bir insandı. Zaten Hz. Hatice Vâlidemiz de bu devrede psikolojik olarak iyice yıpranmış, inananlara yapılan bu haksızlığa ve zulme daha fazla dayanamamış ve Hüzün Senesi adını ebedîleştirmek ister gibi vefat etmişti. Ebû Tâlip de aynı sene vefat etti. Ne yazık ki, o da hidayete eremeden gitmişti. Ancak, Allah Resûlü'ne olan kişisel sevgisi ancak bir Müslüman'ın katlanabileceği zulüm ve işkencelere katlanmasına vesile olmuştu.

Ebû Tâlip, Allah Resûlü'nü bu derece siyanet edip korurken diğer bir amcası olan Ebû Leheb ona her türlü işkenceyi reva görüyordu. Allah Resûlü kabile kabile geziyor ve Hak din olan İslâm'ı anlatıyor, insanları bu dine davet ediyor; onu bir gölge gibi takip eden kızıl saçlı ve kızıl suratlı bir başkası da durmadan onu yalanlamaya çalışıyordu.

Şimdi böyle bir insan için Kur'ân'ın "elleri kurusun" demesi hak ve maslahat değil midir? Ona böyle denmeseydi milyarlarca inanan insanın hukuku zâyi olmayacak mıydı? Böyle bir anlayış, Kur'ân'ın hikmet ve maslahat dolu üslûbuyla nasıl telif edilebilirdi?

İslâm'a kötülük yapan çokları hakkında açık, kapalı âyetler nazil oldu. Velid b. Muğire de bunlardan biriydi. Kur'ân onun hakkında "Canı çıkası ne kötü karara vardı." tabirini kullanmaktadır. O da, Hâlid b. Velid'in babasıydı. Ancak Allah Resûlünün

amansız düşmanlarından biriydi. Kendi kendine: "Acaba nasıl iftira atsam?" diye düşünüyordu. Şâir mi, kâhin mi, sâhir mi desem?" diye kararsızlık içinde bocalıyordu. Sonra Kur'ân'a sihir, Allah Resûlüne de sâhir demeye karar verdi de, Cenâb-ı Hakk, Kur'ân da onun bu kararına karşı ona yukarıda zikrettiğimiz âyet mealiyle hitap veya itap etti: "Canı çıkasıca ne kötü karar verdi." (Müdderssir, 74/19) Ve daha nice kâfirler Kur'ân'da levmedildi, tehdit edildi. Durum böyle olunca, Ebû Leheb eğer istisna edilmiş olsaydı, acaba bu Kur'ân'ın âlemşümûl olma keyfiyetine uygun düşer miydi? Elbetteki hayır. Zira Velid b. Muğire'nin kınandığı bir yerde, Ebû Leheb kınanmasaydı, bu işin müşâhitleri, Allah Resûlü'ne bunca düşmanlık etmiş bir insanın sırf ona sıhrî olan karâbetinden dolayı korunup muhafaza edildiği zehâbına kapılmayacaklar mıydı? İşte Kur'ân buna meydan vermedi ve Ebû Leheb'i de diğer müşriklerin kategorisine dahil etti.

Bu sûre, Mekke'de nâzil oldu. Ebû Leheb ise Bedir Muhârebesi'nin hemen ardından öldü. Demek ki ortada gayba ait bir haber verme bahis mevzuuydu. Ebû Leheb ve karısı kâfir olarak gidecekti ve Kur'ân ne dediyse aynen tahakkuk etti. Nasıl Allah Resûlü, Bedir'de ölecek Kureyş'in ileri gelenlerinin yerlerini göstermiş ve her biri gösterdiği yerde öldürülmüştü ve böyle bir ihbar bu müminlerin kuvve-i mâneviyesini takviye etmişti. Ebû Leheb'in de o şekilde ölmesi inananların kuvve-i maneviyelerini takviye ediyor, âdeta onları daha da uyarıyor ve dikkat edin diyordu. Zira Kur'ân'ın vadettiği her şey oluyordu. Ortada bir zafer vaadi vardı; demek ki o da olacaktı. Herkesin bir avuç Müslüman'a düşman kesildiği bir devrede, bu gibi takviyeler hiç de küçümsenecek şeyler değildi. Aksine doğurduğu müspet netice itibariyle bir bakıma şarttı ve zorunluydu.

Bazen küçük bir belâ ve musibetin insanda hâsıl ettiği uyarma ve kendine gelme, manevî hayatı adına öyle şeyler kazandırır ki, perde açılsa, kazanılanlar görülüverse, herkes o belâ ve musibetin gelmesini can u gönülden talep edip isteyecektir. Sonradan kazanılanlar, o musibeti hiçe indirmektedir. İşte insanlık adına,

zaten kaybetmeleri kesinlik kazanmış olan böyleleri hakkında söylenenler söylenmemiş dahi olsaydı neticeye zerre tesir etmeyecekti. Olan olmuştu ve onların kötü akıbetleri mukadderdi. Vâkıa burada bir-iki şahıs kötü akıbetleriyle zikrediliyor ve bu, ilk bakışta insanlığın onurunu kırıcı bir üslûp gibi geliyor ise de, neticede milyonlarca insanın şahlanıp derinleşmelerine veya en azından zikredilenlerin akıbetine düşmemek için daha dikkatli davranmalarına vesile olma keyfiyetiyle ele alınacak olursa, ilk hatıra gelen intibanın yerini başka hikmetler alacaktır. Ve Kur'ân'da Ebû Leheb ve emsâlinden bahsedilmesinin ne kadar lüzumlu, psikolojik ve pedagojik açıdan inananlar adına ne kadar gerekli olduğu böylece idrak edilmiş olacaktır.

Ayrıca şunu da ilave etmeliyiz ki, bu psikolojik tesir inanan kesimde dediğimiz şekilde bir uyanmaya sebep olduğu gibi, küfür cephesinde de tereddütler hâsıl etmeye başlamıştır. Mutlak küfürleri, şek ve şüpheye inkılap etmekle, nurlu yola girmeleri kolaylaşmış ve önceleri sadece vicdanlarında hapsolan tasdikleri ortaya çıkan tereddütlerin tazyikiyle akıl ve kalbe girme menfezleri bulmuş ve zaten bir müddet sonra neticeler görülmeye başlanmıştır. Ondan sonra niceleri, küfür urbasını çıkararak, iman hil'atini giydi ve irşâdda bulunmak için döndü, gitti. Bu da imân ve insanlık adına az bir kazanç değildir. İşte bazı insanların encamlarının zikredilmesiyle böyle büyük neticeler hâsıl etmek ancak ve ancak Kur'ân'a yakışan ve onun hikmet dolu beyânlarının tezâhürü olan öyle mucizevî bir üslûptur ki şimdiye kadar böyle bir netice hâsıl etme başka hiçbir kelâma nasip olmamıştır. Bu, okyanuslara atılan küçük bir taşla binlerce dalgalar hâsıl etme gibi hârikulâde renklilik ve derinlik örneğidir. Evet, bu dalgalanmalar o günden bugüne binlerce, yüz binlerce hatta milyonlarca insanın gönlünde temevvüc edip durmaktadır. Evet Kur'ân, tergîp ve terhîbin iticiliği ve çekiciliği ile, bir adamın küfür içinde ölmesini haber verdiği aynı anda milyonların hidayetine vesile olma gibi üstün bir üslûpla nâzil olmuştur. Bu da Kur'ân'ın fesâhat ve belâgat ifade eden

beyânına gayet uygundur, muvafıktır. Maslahat ve hikmetin ta kendisidir.

Ebû Leheb, belli bir karakterin özelliklerini temsil eden bir künye olmakla beraber, lügat itibarıyla bu kelimenin asıl manası, 'alev babası' demektir. O itibarla Peygamber'e ve İslâm'a karşı ateş püskürmek isteyip de, kendini cehenneme atmış olan kâfirlerin hepsinin temsilcisi olması sebebiyle onun helâki, hepsinin helâkine misâl yapılmıştır.

Burada, söz konusu mananın hususi bir önemi vardır. Yani maksat sadece Ebû Leheb'in şahsını belirtmekten ibaret olmayıp onun vasfına ve bu vasıfta ona benzeyenlerin hallerine de işaret edilmiş demektir. Yani Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) amcası olmak gibi yüksek bir nesep, yakınlık, soy ve şerefe sahip olduğu halde, iman etmeyip de ona düşmanlık ve küfürde ısrar ettiğinden dolayı Ebû Leheb böyle helâk oldu. Sahip olduğu soy ve şeref Ebû Leheb'i kurtarmazsa Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) buğzedip de tevbe etmeyen diğer insanların ne kadar bedbaht olacakları ibret nazarıyla düşünülmelidir.

Kur'ân'da zikredilen diğer özel bir konu da, Resûlullah'ın yanına gelen insanların çok uzun bir süre orada kalmaları, merhamet Peygamberi Allah Resûlü'nün bundan dolayı zor durumda kalmasına rağmen ses çıkarmayışı ve bu yüzden insanların bizzat Kur'ân tarafından uyarılmalarıydı. (Ahzab, 33/53) Yani durum şundan ibarettir: Bir kimseyi ziyaret ettiklerinde (özellikle önemli bir kimseyi) o şahsın yanında oldukça fazla kalmakta ve uzun bir süre oturarak ziyaretine gittikleri şahsa ne kadar eziyet verdiklerini ve ayrıca önemli işlerden o şahsı alıkoyduklarını düşünmemektedirler.

Şayet ev sahibi kendilerine gitmelerini söyleyecek olsa, hemen gücenirler. Kendilerini bırakıp oradan ayrılsa, onu ahlâksızca davranmakla suçlarlar. Kezâ ima yoluyla, başka işleri olduğunu söylemeye çalışsa, bu sefer hiç dikkate almazlar. İşte Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de bu tür problemlerle karşı karşıyaydı. Öyle ki bazı kimseler, sırf Rasulullah'ın (sallallahu aleyhi

ve sellem) sohbetinin lezzetinden dolayı, kendisini önemli birtakım işlerden alıkoyduklarını hiç düşünmüyorlardı. Bu nedenlerden ötürü, sûrede Müslümanlara, kendilerine sohbetin sona erdiği bildirilince, hemen dağılmaları söylenmiştir.

Yine bir başka zaaf da, gerekli gereksiz herkesin Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ile özel görüşme konusundaki ısrarlı talepleriydi. Nitekim bu kimseler Hz. Peygamber'le (sallallahu aleyhi ve sellem) meclis içinde fısıltılı konuşuyorlardı ki bu da hem Hz. Peygamber'i hem de bu mecliste bulunanları rahatsız ediyordu. Bu sebepten dolayı, Allah Teâlâ, Elçisi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ile bu şekilde görüşmek isteyenlerin, görüşme öncesinde sadaka vermeleri şartını koydu. (Mücadile, 58/12) Böylelikle, bu davranışın kötü bir âdet olup terk edilmesi gerektiği hususunda Müslümanların uyarılması amaçlanmıştı. Gerçekten de, Müslümanlar bu kötü âdeti terk ettikleri için, bu şart bir süre sonra yürürlükten kaldırılmıştır. (Mücadile, 58/13) Bu da, çok önemli bir toplumsal yaranın sarılmasına vesile olmuştur.

Buna benzer bir konuda, Zeyd'in Hz. Zeynep'ten boşanması ve Hz. Zeynep'le Resûlullâh'ın evlenmesidir. Hz. Zeynep (r.anhâ) Allah Resûlü'nün halasının kızıdır. Gayet asil, ince ruhlu ve iç derinliğine sahip bir hanımdı. Yakın akrabası olması hasebiyle Hz. Peygamber'in çok iyi bildiği ve tanıdığı birisi idi. Evlilik çağı gelince de onu, evlatlığı Zeyd'e istemişti. Hz. Zeynep'in ailesi ilk önce böyle bir teklif karşısında biraz tereddüt göstermiş, bunun üzerine şu âyet nâzil olmuştur:

"Bununla beraber Allah ve Resûlü bir işe hükmettiği zaman, gerek mü'min bir erkek ve gerekse mü'min bir kadın için, o işlerinde başka bir tercih hakkı yoktur. Her kim de Allah ve Resûlü'ne karşı gelirse, açık bir sapıklık etmiş olur." (Ahzab, 33/36)

Neticede Hz. Zeyneb'in hem ailesi hem de kendisi teklifi kabul etmişlerdir. Onlar kızlarını Resûlullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem) vermek istiyorlardı. İsteyen kişi başkası olunca, başlangıçta haklı olarak böyle bir tereddütle karşı karşıya kaldılar. Daha

sonra da Zeyd'le nikâhları kıyılmış oldu. Ancak bu evlilik kısa sürmüş, sonunda boşanmak mecburiyetinde kalmışlardır.

Yukarıda da bir nebze değindiğimiz gibi Zeyneb (r.anhâ), asil bir aileye mensup, soylu ve gayet ince ruhlu bir kadındı. Zeyd'i, kölelikten azad edilmiş olduğundan dolayı kendine denk sayamamış, ona varmak istememişti. Bu evliliğe yalnızca Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) istediği için evet demişti. Ancak Zeyd'e bir türlü kalbi ısınmamıştı; devamlı bir huzursuzluk içerisindeydi. Zaman zaman da Zeyd'e (r.a.) karşı kendi üstünlüğünü söylemekten geri durmuyordu. Gerçekten her iki taraf da böyle bir evlilikten mutlu görünmüyorlardı. Durum Resulullah'a intikal ettiriliyor, ancak o hep sabır tavsiye edip ayrılmalarını istemiyordu. Ve Hz. Zeyd'e şu tavsiyeyi yapıyordu: "Hanımını yanında tut ve Allah'tan kork." Yani "Kadını boşamanın önemsiz bir mesele olmadığını, Allah katında sorumluluk getiren bir iş olduğunu düşün. Çünkü "Allah katında helallerin en çirkini, boşamadır." diyordu.[27]

Âyetin devamında: "Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde gizliyordun. İnsanlardan çekiniyordun. Halbuki Allah, kendisinden korkmana daha çok layıktır."

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Cenab-ı Hakk'ın bildirmesiyle, bir gün Zeyneb'in (r.anhâ) kendi hanımı olacağını biliyordu. Ancak bunu, açıklama emri olmadığı için gizliyordu. Yoksa böyle açık bir emir olsaydı, onu uygulama ve bu emre uymada asla tereddüt göstermez, onu tehir etmeyi aklından dahi geçirmezdi. Sonuç ne olursa olsun onu açıklardı. Fakat Resûlullah, içinde hissettiği bir ilhamla karşı karşıya idi. Onu açığa vurmak ve insanlara bildirmek istemiyordu. Bu durum, Allah'ın bu işi açığa vurmasına kadar devam etti.

Bu evlilik vesilesiyle, topluma birtakım yeni prensipler getirilmiş, öteden beri süregelen birtakım telakkiler kaldırılmış oluyordu. Ve böyle bir evliliğin pek çok hikmeti vardı. Bunları şu şekilde sıralamamız mümkündür:

27 Ebu Davud, Talak 3; İbn Mace, Talak 1

1. Öteden beri Cahiliye döneminde, esir olan insanlara, ikinci sınıf insan olarak bakılır, hor ve hakir davranılırdı. Bu kişiler her ne kadar daha sonradan hürriyete kavuşturulsa da, topluma yerleşen yanlış telakkiden dolayı, konulan bu sınıf farkı engelini aşamazlardı.

Ancak eşitlikle gelen İslam'ın, böyle bir şeyi kabul etmesi beklenemezdi. Onun nazarında bir insanın üstünlük veya aşağılık ölçüsü köle veya hür olması değildi. Üstünlük ölçüsü, sadece ve sadece iyi kul olma noktasını yakalamaktı: "Ey İnsanlar! Doğrusu biz sizleri bir erkekle bir dişiden yarattık. Sizi milletler ve kabileler haline koyduk ki birbirinizi kolayca tanıyasınız. Şüphesiz Allah katında en değerliniz, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır.." (Hucurât, 49/13)

Ancak dem ve damarlarına kadar işlemiş olan bu meseleyi bir iki sözle çıkarıp atmak mümkün değildi. Efendimiz ilk önce esirliği kaldırmak, esirleri hürriyete kavuşturmak, onları aşağılanma duygusundan kurtarmak, halkın kafasında esirin hor ve hakir görülme meselesini silmek istiyordu. İşte bu noktada Allah Resûlü kendi yakın akrabasından başlamak üzere meseleye el attı. Halasının kızı Zeyneb'i, azadlısı Zeyd'le evlendirdi. Bununla o, esaretten kurtulan bir insanla, hür ve asil birinin eşit olduğunu, dolayısıyla evlenmelerinde hiçbir sakıncanın olmadığını göstermek istemişti. Nitekim gösterdi de.

2. O dönemde evlatlık olarak alınan kimseler, gerçek evlat olarak telakki ediliyor, aralarında kanbağı akrabalığı hükümleri cereyan ediyordu. Resûlullah Zeyneb (r.anhâ) ile evlenmek sûretiyle böyle bir şeyin olamayacağını, evlatlığın boşadığı hanımla evlenilebileceğini ortaya koyuyor ve yerleşmiş olan bu Cahiliye geleneğini kökünden kaldırmış oluyordu.

3. Aynı zamanda bununla, dinde olan küfüv (denklik) meselesi gösterilmiş olunuyordu. Evlenme hadiselerinde gözden ırak edilmemesi gerekli bir hususun da, eşler arasındaki denklik olduğu anlaşılmış oluyordu.

Bu evliliğin bizzat Kur’ân’da zikredilmesindeki hikmetlerden birisi, yeni bir kısım hükümlerin konmasıdır. Öteden beri cahiliye toplumunda yerleşmiş bazı yersiz âdetler vardı. Bunların ortadan kaldırılması, yenilerinin ortaya konması gerekiyordu. Bunu da ancak Allah Resulü yapabilirdi. Çünkü böyle bir şeye başkalarının kalkışması mümkün değildi. Buna misal olarak, başkasını oğul edinmeyi verebiliriz. İslam öncesi Arap âdetlerinden birisi de, evlatlık edinmeydi. Onlara göre bu âdet, öteden beri tevarüs eden örfî bir uygulama olarak telakki ediliyordu. Birisi başkasının çocuğunu evlatlık alıyor, kendi öz evladıymış gibi kabul ederek, miras, talak, evlenme yasağı vs. pek çok konuda ona, öz evlat muamelesi yapıyordu.

Resûlullah da İslam’dan önce Zeyd b. Hârise’yi evlatlık edinmişti. Herkes onu, Zeyd b. Muhammed (Muhammed oğlu Zeyd) diye çağırıyordu. Ancak aslı astarı olmayan bu geleneğin kaldırılması gerekiyordu. İşte Zeyd’in boşadığı Hz. Zeyneb ile yapılan evlilikle, bu bâtıl âdet ortadan kaldırılmış oluyordu.

Netice olarak şunu diyebiliriz ki, Kur’ân’da bazı özel meseleler ele alınmakta, şahıslar zikredilmektedir. Ancak bu meseleler ve şahısların taşıdığı ya da ifade ettiği hükümler, hiçbir zaman sınırlı bir özellik taşımamakta, aksine bütün zaman ve şahısları içine almaktadır.

KADINLARIN DÖVÜLMESİYLE İLGİLİ ÂYETİN ANLAM ÇERÇEVESİ

Konuyla ilgili âyetin meali şöyledir: “.. İyi kadınlar: itaatli olan ve Allah kendi haklarını nasıl korudu ise, kocalarının yokluğunda, onların hukuklarını koruyan kadınlardır. Dik başlılığından yıldığınız kadınlara gelince: Onlara evvela öğüt verin, vazgeçmezlerse yatakta yalnız bırakın ve bunlarla da yola gelmezlerse onları hafifçe dövün. Şayet size itaat ederlerse, onlara yüklenmek için bir sebep aramayın. Unutmayın ki üstünüzde çok yüce ve büyük olan Allah vardır. Eğer karı kocanın birbirinden ayrılacaklarından endişe ederseniz, o vakit, kendilerine erkeğin

ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. İki taraf işi düzeltmek isterlerse, Allah onları uyuşmaya muvaffak buyurur. Şüphesiz Allah alîm ve habîrdir (her şeyi bilir, bütün maksatlardan haberdardır)." (Nisâ, 4/34-35)

Demek ki ideal mümin kadın, gerçek müminliğinin gereği olarak mutlaka kocasına karşı saygılı olmalıdır ve bu sıfat onun ayrılmaz niteliğini oluşturmalıdır. "Saygılı olmak"; âyetin ifadesiyle "Kunût"; baskı altında, zorlamalı, isteksiz ve baştan savmacı bir itaat demek değildir. Aksine isteyerek, benimseyerek, gönüllü ve arzulu bir şekilde gösterilen itaat anlamına gelir. Bundan dolayı yüce Allah "İtaat edenler" dememiş, "saygılı olanlar" buyurmuştur. Bağrında büyüyen yavrulara havasının, nefeslerinin, esintilerinin ve meltemlerinin damgasını vuran insan yuvasına yakışan tutum budur.

İdeal mümin kadının, müminliğinin ve idealliğinin gereği olan kişiliğinin başka bir sıfatı da kocası ile arasındaki kutsal ilişkinin dokunulmazlığını, sadece kocasının varlığında değil, yokluğunda da titizlikle korumasıdır. Aynı insan bütününün yarısını oluşturmaları hasebiyle sırf kocasına açık olan mahremiyetlerini başkalarının gözlerinden ve dokunmalarından kesinlikle uzak tutmalıdır.

Kadının, yabancılara kapalı tutması gereken mahremiyetlerinin neler olduğunu ne kadın ne de erkek belirliyor. Bunları belirleyen, yüce Allah'ın bizzat kendisidir; âyetteki "Allah'ın korunmasını emrettiği" ifadesi bu gerçeği ortaya koymaktadır.

İdeal (saliha) kadınların dışında kalan kadınlara gelince; bunlar dikkafalı ve serkeş kadınlardır. Kur'ân'da bu sıfatı ifade etmek için kullanılan "Neşz" kelimesi "yüksek yerde durmak" anlamına gelir. Bu ifade, belirli bir psikolojik durumu kelimelere yansıtan somut bir ifadedir. Gerçekten dikkafalı, serkeş insan baş kaldırma ve kafa tutma konusunda sivrilen, göze batan insan demektir.

İslâm sistemi ailede dikkafalılığın gerçekten uygulamaya girmesini, isyan bayrağının çekilmesini, reislik otoritesinin kaybolmasını ve sonuç olarak yuvanın iki kampa bölünmesini pasif bir şekilde karşılamaz. Çünkü iş bu noktaya varınca çoğunlukla, problem çözülemez. Buna göre dikkafalılığın ve isyanın tohumları henüz filiz vermeden bunlara karşı önlem almak gerekir. Yoksa eğer bu tohumlar yeşermeye bırakılacak olursa iş, bu önemli kurumun bozulmasına ve yozlaşmasına varır. Artık orada huzur ve güven kalmaz. Artık yuva yavruların yetişmelerine uygun sıcaklığını ve korunaklığını yitirir. Daha beteri de vardır. Böyle gitgide bir gün bu yuva dağılır, çöker ve temelli mahvolur. O zaman genç yavrular ya başıboş kalır; ya da psikolojik, sinirsel, organik hastalıklara, belki de türlü sapıklıklara yol açacak şartlar içinde büyümek zorunda kalırlar.

Demek durum son derece ciddi. O halde sözünü ettiğimiz dikkafalılığın ve isyankârlığın belirtileri ortaya çıkar çıkmaz hemen bunları tedavi etmenin çaresine başvurmak gerekir. İşte aile kurumunu sarsılmaktan ve yıkılmaktan korumak için kurumun bir numaralı sorumlusu olan kocaya çoğunlukla uslandırıcı sonuç veren bazı terbiye yöntemlerini kullanma yetkisi tanınıyor. Bu yöntemleri kullanmaktan maksat; karşı taraftan intikam almak, onu küçük düşürmek ya da ona acı çektirmek değildir. Amaç; yola getirmek, dikkafalılığın bu başlangıç aşamasında yuvada açtığı deliği tıkamak ve gediği sıvamaktır.

"Dikkafalılık edeceklerinden endişe ettiğiniz kadınlara öğüt veriniz, onları yataklarında yalnız bırakınız ve dövünüz. Eğer uslanıp size itaat ederler ise kendilerine karşı başka bir tedbire başvurmayınız. Hiç kuşkusuz Allah yücedir, büyüktür." (Nisâ, 4/34)

Yüce Allah (celle celâluhû) insan bütününün her iki yarısını, yani kadını ve erkeği ile insanı onurlu kılmıştır. Kadın hakları, onun insan olmasından kaynaklanan temel haklardır. Müslüman kadın, tüm vatandaşlık haklarına sahiptir. Bunların yanı sıra erkeğin yönetimi altında olacağı ilkesi, kadının kendi hayat

arkadaşını seçme özgürlüğünü, şahsı ve malı ile ilgili tasarruf yetkisini ortadan kaldırmaz.

O zaman kalplerimiz şahsî ihtirasların tutsağı olmamış ve başlarımız şımarıklıktan dönmüş değil ise önce bu uslandırma amaçlı önlemlerin niçin ortaya konduğunu, sonra da bunların nasıl bir yöntem uyarınca uygulanmaları gerektiğini kolayca anlarız.

Bu önlemler, -dikkafalılık tehlikesi belirince- koruyucu birer tedbir olsunlar diye yürürlüğe konmuşlardır. Amaçları nefisleri ıslah etmek ve problemleri kaynaklarında çözmektir. Yoksa bu önlemler kalpleri daha çok kırmak, kin ve nefretle doldurmak yahut aşağılık kompleksine ve öç duygularına yuva yapmak için ortaya konmamıştır.

Burada söz konusu olan şey kadın-erkek savaşı değildir ki, bu önlemler aracılığı ile dikkafalılığa kalkışmak isteyen kadının burnu kırılsın veya zincire vurulsun!

Böyle bir şey asla İslâmî değildir. Böyle bir uygulama bazı dönemlerin toplumsal geleneği olabilir. Bu; sadece erkeğin ya da sadece kadının alçalmasından, yozlaşmasından değil, bir bütün olarak insanın alçalmasından ve izzet erozyonuna uğramasından kaynaklanan onur kırıcı bir gelenektir. Fakat İslâm gündeme gelince mesele hem biçim hem yöntem hem de amaç bakımından farklılık kazanır. Âyeti inceleyelim.

"Dikkafalılık edeceklerinden endişe ettiğiniz kadınlara öğüt veriniz."

Bu konudaki ilk başvurulacak yol, öğüt vermek. Bu önlem aile reisinin yani evin baş sorumlusunun ilk görevidir. Her durumda kendisinden başvurması beklenen, sürekli bir eğitim faaliyetidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Ey müminler, kendinizi ve aile fertlerinizi yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden koruyunuz." (Tahrim, 66/6).

Serkeşlik, küstahlık ve başkaldırmasından endişe edilen kadınlara erkeklerin yapacağı ilk iş, onlara nasihat etmektir. Kadınlar sizin elinizin altında bulunurlar, istediğiniz işleri

görürler, neslinizi devam ettirirler, siz de bir mürşid gibi nasihat eder, irşâdda bulunursunuz. Bu konuda siz daima onlara payanda olacak ve istikâmet yolunu göstereceksiniz. Belki onlar kendilerine ait kozları kullanmak isteyecekler; fakat size düşen ilk vazife onları Cenâb-ı Hakk'ın murakabesine ulaştırmaktır. (Feizûhünne) emri en kısa ve hülâsa manasıyla bunu emretmektedir.

Fakat âyetin anlattığı endişe karşısında erkek, bu önleme belirli bir amaca ulaşmak için başvurur. Bu belirli amaç, dikkafalılık hastalığını henüz palazlanmadan, henüz tam anlamı ile açığa çıkmadan tedavi etmektir. Fakat kimi zaman öğüt vermek işe yaramayabilir. Kadın kontrolsüz bir bencilliğe veya bilinçsiz bir burnubüyüklük kompleksine kapılmış olabilir. Güzelliğine, malına, soyluluğuna ya da bir imtiyazına güvenerek aile kurumunun ortak üyesi olduğunu; kapris yapacak, böbürlenecek ya da çatışmaya girişecek bir rakibi olmadığını unutabilir. İşte o zaman sıra ikinci önleme gelir. Bu önlem, kadının lüzumsuz ve boş gururunu kırma amacı taşır. Kadının güzellik, çekicilik gibi erkeğe hava atmak için koz olarak kullanmaya kalkıştığı ya da yönetilen konumunda olduğu bu kurumun üyesi olmayı içine sindirememesine sebep olan bütün üstünlüklerine yöneliktir.

"Onları yataklarında yalnız bırakınız." Yatak, bir tahrik ve cazibe yeridir. Şımarmış, dikkafalı kadın burada egemenliğinin doruğuna ulaşır. Eğer erkek bu tahrik karşısında arzularını frenleyebilirse şımarık hanımının en etkili silâhını elinden almış olur. Erkeğin en kritik anda ortaya koyacağı bu güçlü irade karşısında ve bu kararlı direniş önünde genellikle kadının geri çekildiği, yumuşadığı görülür.

Kadınların erkeklere diş geçireceği ve onları alt edeceği yer yatak odalarıdır. Kadın orada erkeğe diş geçirirse, hayatın diğer safhalarında da erkek ona söz dinletemez. İşte onların hâkim olduğu o yerde, erkek, edep sınırını aşmadan ve yaptığından evin içindekileri veya başkalarını haberdar etmeden, meselenin mahremiyetini koruyarak, kadına karşı iradesinin hakkını verir

ve orada mağlup olmazsa, psikolojik olarak kadının hizaya gelmesi çok daha kolay olacaktır. Yalnız çok hassas davranılması gereken bu noktada ifrat ve tefritten kaçınmak lazımdır. Zira her ikisinden de, beklenen neticeyi elde etmek mümkün değildir. Erkek odayı terk etmeyecek, kendine ayrı bir yatak yapmayacak, belki aynı yatakta sırtını kadına dönerek mesafeli duracak. Zaten iradesinin hakkını vermek de o esnadaki dirâyetiyle belli olacaktır. Böylece onu, kendi silahıyla altetmiş olan erkek, kadına koz kullanma fırsatı vermemiş ve onun benlik gösterilerine kendi beniyle cevap vermiş olacaktır.

Yalnız bu önlemin, yani erkeğin hanımını yatağında yalnız bırakması tedbirinin uygulanışı sırasında gözetilmesi gereken belirli kurallar vardır. Bu da; bu yatakta yalnız bırakma eyleminin yatak odasının dışına taşırılmaması, karı-koca arasında kalmasıdır. Olay, çocukların önünde cereyan eden bir yatak boykotuna dönüşmemelidir. Dönüşürse onların gönüllerine kötü ve yıkıcı duyguların tohumlarını eker. Bunun yanı sıra, bu önlem yabancıların gözleri önüne serilen gösterişli bir eylem şekline de bürünmemelidir. Yoksa kadının onurunu rencide eder ve onun dikkafalılığını azdırır. Amaç; kadını küçük düşürmek ya da çocukların zihinlerini bulandırmak değil, dikkafalılık kompleksini tedavi etmektir. Hem dikkafalılığa karşı bir ders vermenin ve hem de bu işi kadını başkaları önünde küçük düşürmeden yapmanın konu edilen önlemin ortak amaçları oldukları açıkça görülür.

Fakat bu önlem de başarılı olmayabilir. O zaman ne olacak? Aile kurumu yıkıma mı terk edilecek? Hayır. Sırada bir üçüncü önlem var. Belki öbür ikisine göre biraz sert, ama kadının dik kafalılık kompleksi yüzünden aile yuvasının tamamen yıkılmasından daha kolay göze alınır ve daha az risklidir kuşkusuz.

"Onları dövünüz." Eğer bu önlemi yukarıdaki inceliklerin ve bu tedbirlerin ortak amacının ışığı altında ele alırsak, söz konusu dövmenin öç alma, sadist duyguları tatmin etme amacı güden bir acı çektirme ya da kadının onurunu kırma, kişiliğini hırpa-

lama eylemi anlamına gelmeyeceği, bunların yanı sıra kadının istemediği bir hayatı zorla, baskı ile yaşatma aracı olarak kullanılamayacağı açıkça anlaşılır. Bu eylem, terbiye edicinin sevecen duygularına eşlik eden bir uslandırma girişimi olmakla sınırlıdır. Tıpkı babanın çocuklarına ve öğretmenin öğrencilerine yönelik uygulamalarında olduğu gibi.

İşte, bu üç merhale nazara alınarak meseleye öyle bakmak gerekir, yoksa ister lehinde ister aleyhinde gidip hemen dövmeye takılmak dengesizliktir. Bir kere dövme esas değildir. Medine devrinde erkekler Allah Resûlüne gelerek kadınların huysuzluğundan şikâyet ederler. O da "Fazla acıtmadan hafifçe okşayın." buyurur. Bir müddet sonra da, Hâne-i Saâdet'in odaları, kocalarından dayak yiyen şikâyetçi kadınlarla dolar. Resulullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) hanımları, durumu Allah Resûlü'ne bildirirler. Bunun üzerine Allah Resûlü, mescide gelerek sahabeyi toplar ve onlara: "Duydum ki kadınları dövüyormuşsunuz. Bundan böyle kadınlar dövülmeyecektir." der ve meseleyi kestirip atar. Önce onlara bir ruhsat vererek, şikâyetin meydana gelmesine imkân hazırlamış ve şikâyet meydana gelince de "Dövmeyeceksiniz." demiştir.

Kadını dövmeme hususunda Allah Rasülü'nden rivayet edilen birçok hadîs-i şerîf vardır. Âdeta bu hadîsler âyette mücmel bırakılan bazı hususları tafsîl ve beyân etmiştir. Bilhassa, gündüz, kadını hayvan döver gibi dövüp gece de yanına gitmeyi sert bir dille kınamıştır. Gece bütün bağları koparmak zorunda olan insanın sabahki tavrı hiç de hoş karşılanmamıştır.

Dövmek en son ve mecburi istikâmet neticesi ruhsat verilen bir hareket tarzıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi; birinci ve ikinci maddelerin fayda vermediği yerde kullanılır. Yani istisnâî bir durumdur. Başka türlü yola gelmeyen ve fıtratı ancak dövmekle yola gelmeye müsait olanlara tatbik edilebilir. Döverken de, canını fazla yakmayacak ve bilhassa yüze vurmaktan da kaçınılacaktır.

Söylemeye gerek yok ki, eğer bu önemli kurumun ortakları arasında uyum varsa bu önlemlerin hiçbirine yer yoktur. Bu önlemlere ancak sarsıntı ve bozulma tehlikesi karşısında başvurulur. Bu sarsıntı ve bozulma tehlikesi de ancak bu önlemler aracılığı ile tedavi edilmeye çalışılan bir sapmadan kaynaklanır. Ne öğüt verme ne de yatakta yalnız bırakma önlemleri işe yarar ise o zaman ortada başka türden ve başka düzeyde bir sapma var demektir ki ona karşı diğer önlemler çare olamazken bu önlem çıkar yol olabilir.

Bazı sapma türlerine ilişkin pratik deneyimler ve psikolojik araştırmalar bu dövme önleminin belirli bir psikolojik anormalliği tedavi edecek, aynı zamanda bu anormalliğin sahibinin davranışlarını düzeltecek ve onu tatmin edecek en uygun çare olduğunu söylüyorlar. Öyle kadınlar var ki, ancak pazu gücü ile kendilerini alt eden erkeklerin otoritesine sığınmak isterler ve ancak gücünü bu yolla kendilerine kanıtlayan erkeklerin eşleri olmaktan hoşlanırlar. Kuşkusuz bütün kadınların tabiatı böyle değildir. Fakat böyle kadınlar da vardır. İşte bu tür kadınları hizaya getirebilmek ve bunun sonucunda da bu önemli kurumun barış ve güvenliğini koruyabilmek için bu son önleme başvurmak gerekli olabilir.

Bu önlemler dikkafalılık kompleksinin belirtilerini henüz bu kompleks palazlanmadan tedavi etmek için ortaya kondu ve hemen arkasından kötüye kullanılmalarını önleyecek uyarılar gündeme getirildi. Bunun yanı sıra, Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) gerek eşlerine yönelik pratik uygulamaları ile gerekse sözlü direktifleri ile bu konudaki yanlış anlamaları düzeltmeye ve orada-burada görülen aşırı uygulamaları frenlemeye yöneldi.

Nitekim sahabiden birinin "Ya Resûlullah, eşlerimizin üzerimizdeki hakları nelerdir?" diye sorması üzerine Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"Kendin yiyince ona da yedirmen, kendin giyince ona da giydirmendir. Ayrıca yüzüne vurmazsın, ona hakaret etmezsin ve kendisini yatakta yalnız bırakmayı evin dışına taşırmazsın."

Bu arada Ebu Hureyre'nin (r.a.) bildirdiğine göre Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

"İçinizden biri, gündüz eşini dövüp de gece olunca onunla bir araya gelen merkepler gibi davranarak eşini dövmesin."

Yine Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir başka hadisinde ise bu konuda şöyle buyuruyor: "En iyileriniz, eşlerine karşı en iyi davrananlarınızdır. Ben içinizde eşlerine karşı en iyi davrananınızım."

Bir yandan kadınları dövmekle ilgili bu yasaklar öbür yandan da bu konuda gelişen ve kimi zaman bu yasaklara ters düşen pratik uygulamalar bize şunu gösteriyor: O günün İslâm toplumunda bu alanda İslâm'ın getirdiği prensiplerle Cahiliye döneminin kültürel kalıntıları çatışma hâlinde idi. Ama bu durum sadece bu alanda görülen bir manzara değildi. İslâm'ın altın prensipleriyle cahiliye kültürünün kalıntıları hayatın diğer birçok alanında da çatışıyordu. Bu çatışma İslâm toplumunda yeni değerler ve kurumlar iyice yerleşinceye ve Müslümanların vicdanlarının ve bilinçlerinin derinliklerinde kök salıncaya kadar sürmüştür.

Sonuç itibariyle kadını dövme, ıslah için başvurulan en son çaredir ve kesinlikle can yakıcı olunmaması gerekmektedir. Şu noktayı da belirtmemiz gerekir: Islâh düşüncesinin dışında ve can acıtıcı şekilde dövmelerde, erkek Allah katında sorumlu olur ve bu şekildeki davranışlar da kesinlikle caiz değildir.

Nasihatle onun düzelmesini düşündüğümüz, nasihatin bütün yollarını kullandığımız, yatağını terk etmekle ona karşı boykot yapıp, fakat gururunu, onurunu kırmadığımız, onu mahcup etmediğimiz ve sadece salahını düşündüğümüz gibi, şayet hafif bir dövmekle düzelecekse, o zaman da onu tatbik edeceğiz. Yoksa bana baş kaldırıyor, serkeşlik yapıyor diye, hayvan döver gibi onu dövmek; maksadı, manası, hedefi olmayan, câhilce ve ace-

mice bir harekettir ki, Allah katında insan muhakkak mahcup ve sorumlu olur. İşte bu türlü bir dövmeye itiraz edilmesi gerekir. Hem yüz kadından birinde böyle bir dövme, müspet tesir meydana getirerek o kadını yola getirecekse, İslâm niçin böyle bir çarenin önünü tıkasın? Bu bir terbiye usûl ve metodudur. Efendimiz, "Vurun." derken bu ölçü içinde demiştir. "Vurmayın!" diye yasaklarken de işkence, eza, cefa ve intikam alma hissiyle yapılan dövmelere karşı kadını korumayı amaçlamıştır.

Yüce Allah, önlemlerin herhangi bir aşamasında amaç gerçekleşince artık ötesine geçilemeyecek hükmünü koymuştur: "Eğer hanımlarınız uslanıp size itaat ederlerse kendilerine karşı başka bir tedbire başvurmayınız."

Amaç gerçekleşince araca başvurma girişimi durduruluyor. Edilmesi istenen itaat zorlamalı değil, gönüllü itaattir. Çünkü zorlamalı itaat, toplumun temeli olan aile kurumu için sağlıklı bir dayanak oluşturamaz.

Ayetin aşağıdaki cümlesi bize açıkça gösteriyor ki, itaat amacı gerçekleştikten sonra bu önlemleri uygulamaya devam etmek aşırılık, keyfî uygulama ve ölçüyü çiğnemektir. Bu önlemler; dikkafalılığın açığa vurulmadığı, sadece ön belirtilerinin görüldüğü durumlar içindir. Bir de, bu dikkafalılığın açığa vurulduğunu düşünelim. O zaman bu saydığımız önlemlere başvurulmaz. Çünkü o durumda bunların hiçbir yararı, hiçbir olumlu sonucu olmaz. O durumda karı-koca anlaşmazlığı, birbirinin başını ezmeyi amaçlayan bir çatışmaya ve bir savaşa dönüşmüş demektir. Oysa amaç ve istenen şey bu değildir.

Ayrıca erkek, bu önlemlere başvurmanın hiçbir yarar getirmeyeceğini, tersine yuvada meydana gelen çatlağı daha da genişleteceğini, dikkafalılığı açığa vuracağını ve henüz kopmamış duran evlilik bağlarının da kopmasına yol açacağını düşünebilir ve bu önlemleri yürürlülüğe koymadan önce yapacağı durum değerlendirmesinde bu görüşe varabilir. Ya da bu önlemleri fiilen uygular da hiçbir olumlu sonuç elde edemez.

Bu durumlarda İslâm, bu önemli kurumu yıkımdan kurtarmak için, kenara çekilerek onu yıkıma bırakmak zorunda kalmadan başka bir önlem öneriyor: "Eğer karı-kocanın arasının açılmasından endişe ederseniz onlara biri erkeğin ve öbürü kadının akrabası olan iki arabulucu gönderiniz. Eğer bu arabulucular karı-kocayı barıştırmak isterler ise Allah onların arasını bulur. Hiç şüphesiz Allah her şeyi bilir ve her şeyden haberdardır."

Görüldüğü gibi İslâm, dikkafalılığın ve gerginliğin olumsuz sonuçlarına teslim olmayı uygun görmediği gibi hemen evlilik bağını çözmeye ve aile kurumunu, içinde yaşayan küçük-büyük herkesin, dirliğin bozulması konusunda hiçbir rolü ve günahı olmayan zavallı aile fertlerinin başına yıkmaya kalkışılmasını uygun bulmuyor. Çünkü aile kurumu İslâm'da çok değerlidir. Bu kıymet, bu kurumun toplumun yapılanmasındaki önemle, topluma sağladığı gerekli tuğlalar aracılığı ile onun varlığının sürdürülmesine, gelişmesine, ilerlemesine sağladığı katkı ile doğru orantılıdır.

Bu gerekçe ile İslâm, ayrılık tehlikesi baş gösterince, bu ayrılık fiilen gerçekleşmeden önce şu son önlemini devreye sokar: Biri kadının ve öbürü erkeğin akrabası olan, taraflarca onaylanacak iki hakemin işe el koymasını önerir.

Bu hakemler karı-koca ilişkilerini gölgeleyen psikolojik gerginliklerden, bilinçlerde çöreklenmiş tatsız hatıralardan ve ortak hayatın olumsuz şartlarından uzak bir soğukkanlılık içinde bir araya gelirler. Bu hakemler, bütün olumsuz ve yıkıcı etkilerden uzaktırlar. Her ikisi de ailelerinin adı kötüye çıksın istemez ve yuvasız kalma tehlikesi ile karşı karşıya olan küçük çocuklara karşı şefkat duyguları ile doludur. Böylesine tatsız bir duruma düşmüş karı-kocaya egemen olabilecek olan karşı tarafı alt etme kompleksinden uzaktırlar. İstedikleri tek şey dargın karı-kocanın, çocuklarının ve yıkılma tehlikesi ile yüz yüze gelen yuvalarının iyiliğidir, mutluluğudur. Bunların yanı sıra, karı-koca bu hakemlerin önünde gizli sırlarını açmaktan çekinmezler. Çünkü

bunlar tarafların akrabalarıdırlar. Bu sırları yayacaklarından korkulmaz. Zira bunları ortalığa yaymak kendilerinin de yararına değildir. Hatta onların yararı, bu sırların saklanmasında ve çözüme kavuşturulmasındadır.

İşte bu iki hakem bir araya gelerek dargın karı-kocanın arasını bulmaya koyulur. Eğer tarafların gönlünde barışma eğilimi var da bu eğilimi frenleyen tek faktör karşılıklı öfke ise bu hakemlerin barıştırmaya yönelik güçlü arzuları sayesinde yüce Allah, bu dargın çifte barışmayı ve uyuşmayı nasip eder.

"Eğer bu arabulucular karı-kocayı barıştırmak isterler ise Allah onların arasını bulur." (Nisâ, 4/35) Arabulucular barıştırmayı isteyecekler, Allah da onların dileğini kabul edecek ve girişimlerini başarıya ulaştıracaktır. Fakat insanların elinde adım atmak ve girişimde bulunmak yetkisi vardır. Bundan sonra olacak olan şey, yüce Allah'ın takdiri ile olur. Üstelik bu olacak olan şey sırları bilen ve her şeyin en yararlısından haberdar olan yüce Allah'ın bilgisi dahilinde gerçekleşir.

KUR'ÂN'DA CENNET NİMETLERİNİN DAHA ÇOK ERKEKLERE HİTAP ETTİĞİ MESELESİ

"İman edip makbul ve güzel işler yapanları müjdele: Onlara içinden ırmaklar akan cennetler vardır. Öyle cennetler ki ne zaman, meyvelerinden kendilerine bir şey ikram edilirse: "Bu, daha önce de dünyada yediğimiz şey!" diyecekler. Oysa bu, onların aynısı olmayıp, benzeri olarak kendilerine sunulacaktır. Orada onların tertemiz eşleri de olacak ve onlar orada devamlı kalacaklardır." (Bakara, 2/25)

Cennetlikler için, cennetlerde tertemiz, pâk eşler, yani erkekler için hanımlar, hanımlar için kocalar vardır. Bunlar sadece temiz değil, her yönden temizlenmiştirler. Hem her türlü maddi pislikten hem de ahlâksızlık, geçimsizlik gibi manevi kirlerden. Dünyada da bu mutlulukların benzeri bulunabilir. Fakat önemli bir fark, dünyanın geçiciliğine karşı, cennetin daimî olmasıdır.

Ayet ve hadislerde, cennete veya cehenneme girme ve ebedi mutluluğa erme bakımından kadının aleyhinde olan bir durum söz konusu değildir. Aksine bu kaynaklarda, "nimette-külfette, cezada mükâfatta eşitlik" bulunduğu bildirilmektedir. Cennette yalnızca erkeklerin sarayları yoktur; orada kadın da, erkek de saraylarının sultanlarıdır. Cennette; kadına da erkeğe de dilediği, arzu ettiği, canının çektiği, elde edince mutlu olacağı her şey verilecektir.

Cennet sonsuz bir mutluluk yeridir; ancak insanoğlu bu mutluluğu daha önce ne tanımış, ne tatmıştır. Hadislerde "cennette erkeklere ikişer adet dünya hanımlarından verileceği" bildirilmiştir. Bundan kadınların aleyhine ve erkeklerin lehine bir sonuç çıkarmak mümkün değildir. Kadın tek olmayı istiyorsa veya başka erkek istiyorsa ona da bunlar verilecektir. Burada önemli olan dünyadaki isteklerimiz ve yapımızla cennetteki isteklerimiz, isteme kabiliyetimiz ve yapımızı birbirine karıştırmamaktır. Problem varsa, işte bu karıştırma sebebiyledir.

Vakı'a sûresinde ".. onları bambaşka bir yapıda yeniden yarattım..." (Vakıa, 56/34-35) buyrulmuştur. Müfessirler, bu hurilerin dünyada yaşlanmış ve buruşmuş olarak vefat eden kadınlar olduklarını ifade etmişlerdir. Buna göre huriler de melek değil, insandır, dünyada yaşamış kadınlardır ve cennette sayıları erkeklerden daha fazladır.

Kur'ân, cennette sadece erkeklerin ödüllendirileceğini, kadınların ise erkeklere ödül olarak takdim edileceğini söylemiyor. Cennette erkekler, genç, en güzel çağlarında birer delikanlı; kadınlar da yine onlarla yaşıt, dilberler, huriler olacaklardır. Erkek kadını arzu ettiği gibi kadın da erkeği arzu eder. Erkeğe verilecek kadın, kendi yaşıtı bir huri ise, kadına verilecek erkek de yine kendi yaşıtı genç bir erkektir.

Cennette insanın istemediği bir şey olmayacaktır. Orada kadın olsun erkek olsun herkese canının çektiği, arzu ettiği her şey verilecektir. Erkek kendisine verilen eşten, kadın da kendi-

sine verilen eşten memnun ve razı olacaktır. O kadar ki; orada eşinden başkasına bakmak dahi istemeyecektir:

“Orada hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği hiçbir insanın hayalinden geçirmediği şeyler vardır.” Yüce Allah’ın şu buyruğu da bu gerçeği dile getirmektedir: “İşte onların dünyada yaptıkları makbul işlere mükâfat olarak gözlerini aydın edecek, gönüllerini ferahlatacak hangi sürprizlerin, hangi nimetlerin saklandığını hiç kimse bilemez.” (Secde, 32/17)

O cennetlerde kesintisiz rızıklar, canın çektiği çeşitli meyveler vardır. Günün başlangıcında veya sonunda onlara herhangi bir meyve sunulduğu her seferde hayretle şöyle diyeceklerdir: “Bu meyve dünyada iken bize rızık olarak verileni andırmaktadır.” Ancak o meyveyi yedikleri vakit alışageldikleri tadın dışında bir tat alırlar ve yalnızca şekli, görünüşü ve türü itibariyle dünya meyvesine benzediğini; ama aslında tat, lezzet ve hacim itibariyle ondan farklı olduğunu fark ederler. Bu açıdan bu meyveler hiçbir zaman görmedikleri çeşit ve türdendir.

Şanı yüce Allah’ın bize haber verdiği şekliyle iman ettiğimiz gaybî hususlardan birisi de, cennette müminler için huru’l-în’den zevceler olduğudur. Bunlar çadırları içinde, örtüler ve perdeler arkasındadırlar. Onlardan önce ne bir insan ne de bir cin dokunmuştur onlara. Ay hali, lohusalık gibi maddi ve manevi pisliklerden, tiksinti veren kirliliklerden, küçük büyük abdestlerden, balgam çıkarmak ve tükürmekten, nefis ve hevânın şerlerinden uzaktırlar. Ancak dünyadaki mümin kadınların kıyamet gününde huru’l-în’den daha faziletli olacakları bildirilmiştir. Tirmizî’nin de rivayetine göre Ümmü Seleme Validemiz şöyle demiştir: “Ey Allah’ın Resûlü!” dedim. “Dünyanın kadınları mı üstündür? Huru’l-în mi üstündür?” Hz. Peygamber: “Hayır! Dünya kadınları Huru’l-înden üstündürler. Tıpkı elbisenin astarından üstün olduğu gibi.” Ben: “Bu neden dolayı olacaktır, ey Allah’ın “Resûlü?” diye sorunca: “(Dünya kadınlarının) kıldıkları namazlarla tuttukları oruçlar ve aziz ve celil olan Allah’a yaptıkları ibadet ile böyle olacaktır.” buyurdular.”

Cinsiyetin insan hayatında önemli bir yer tuttuğu şüphesizdir. Kur'ân'da vurgulandığı üzere (Rûm, 30/21), karşı cinsler hayatlarını birleştirmekle bedenî ve ruhî tatmin bulmaktadırlar. Aynı tatminin uhrevî hayatta da devam etmesi tabiidir. Cennet tasviriyle ilgili çeşitli âyet ve hadislere göre; cennette hem dünya kadınları hem hûriler bulunacaktır. Âyetlerde geçen "tertemiz zevceler" ifadesi, hûrilerle birlikte dünya kadınlarını da kapsamaktadır. Cennete giriş öncesinde mü'minlere uygulanacak bedenî ve ruhî arındırma operasyonu sonunda, kadınların cinsî hayatlarına olumsuz etki yapan, mutluluklarını bölen fizyolojik arızaların ve ruhî depresyonların tamamen giderileceği anlaşılmaktadır. Çeşitli âyet ve hadislerde cennet kadınlarının güzelliği, zarafeti ve çekiciliği konusunda canlı tasvirler mevcuttur. Bir rivayette huriler, kendi ayrıcalıklarından söz edecekleri bir sırada cennetteki dünya kadınları, dünya hayatında işledikleri güzel ameller sebebiyle onlardan üstün olduklarını ifade edecekler ve onları susturacaklardır.

Cennetteki cinsî hayatla ilgili tasvirlerde güzellik, çekicilik vb. faktörler kadınlara nispet edildiği halde bu tür tasvirlerin sağladığı özendirici sonuç ve avantajların genellikle erkekler için söz konusu edildiği ve kadının âdeta erkeğin zevklerini tatmin eden bir vasıta olarak gösterildiği şeklinde bir itirazın ileri sürülmesi mümkündür. Arap dilinde kadınlı erkekli bir topluluğa hitap edilirken veya onlara yönelik açıklamalar yapılırken müzekker/eril sigaların kullanıldığı bilinmektedir. Ayrıca hemen bütün toplumların sanat ve edebiyatlarında kadın zarafet ve cazibenin odak noktası olarak kabul edilmiş, güzel sanatların ana teması kadın olmuş, büyük bir çoğunlukla kadın talep eden değil talep edilen konumunda bulunmuştur.

Gerçekten dünya hayatında kadın psikolojisi üzerinde sürdürülen çalışmalar, yapılan anket ve araştırmalardan kadının monogam olduğu, gönül ve hayal âleminde sadece bir erkeğe yer verdiği anlaşılmıştır. Bu, aynı zamanda insan türünün devamını

sağlayan ana rahminin korunması, dolayısıyla nesebin tayini ve neslin bekası için de gereklidir.

KADINLARIN ŞAHİTLİĞİ

Konuyla ilgili olan âyet mealen şöyledir:

“Ey iman edenler! Belirli bir vâdeye kadar birbirinize borç verdiğiniz zaman onu kaydedin. Aranızda doğrulukla tanınmış bir kâtip onu yazsın. Kâtip, Allah’ın kendisine öğrettiği gibi (adalete uygun olarak) yazmaktan kaçınmasın da yazsın. Üzerinde hak olan borçlu kişi akdi yazdırsın, Rabbi olan Allah’tan sakınsın da borcundan hiçbir şey noksan bırakmasın. Eğer üzerinde hak olan borçlu, akılca noksan veya küçük veya yazdırmaktan âciz bir kimse ise, onun velisi adalet ölçüleri içinde yazdırsın. İçinizden iki erkek şahit de tutun. İki erkek bulunmazsa o zaman doğruluklarından emin olduğunuz bir erkek ile iki kadının şahitliğini alın. (Bir erkek yerine iki kadının şahit olmasına sebep) birinin unutması halinde ikincisinin hatırlatmasına imkân vermek içindir. Şahitler çağırıldıklarında, şahitlikten kaçınmasınlar. Siz yazanlar da, borç az olsun, çok olsun, vâdesiyle birlikte yazmaktan üşenmeyin. Böyle yapmak, Allah katında daha âdil, şahitliği ifa etmek için daha sağlam ve şüpheyi gidermek için daha uygun bir yoldur. Ancak aranızda hemen alıp vereceğiniz peşin bir ticaret olursa, onu yazmamakta size bir günah yoktur. Alışveriş yaptığınız zaman da şahit tutun. Gerek kâtip, gerek şahit asla mağdur edilmesin. Bunu yapar, zarar verirseniz, doğru yoldan ayrılmış, Allah’a itaatin dışına çıkmış olursunuz. Allah’a itaatsizlikten sakının. Allah size en uygun tutumu öğretiyor. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilir.” (Bakara, 2/282)

Buradaki yanılma birçok nedenden kaynaklanabilir. Öncelikle kadının anlaşmalar konusundaki eksik bilgisinden, bütün inceliklerini ve şartlarını kavramamasından kaynaklanır. Bu yüzden gerektiğinde dikkatli bir şahitlikte bulunabilmesi için olay hakkında zihninde bir tür açıklık olmaz. Bu noktada konunun şartlarını diğeriyle birlikte hatırlamaya çalışırlar. Ayrıca kadının

heyecanlı tabiatı da yanılmaya neden olabilir. Çünkü biyolojik olarak annelik görevi kadında zorunlu olarak ruhsal tepki meydana getirmiştir. Kadının, çocuğunun isteklerine düşünmeden ve gecikmeden, çabucak ve canlılıkla karşılık vermesi için bu gereklidir. Bu, Allah’ın kadına ve çocuğa olan bir lütfudur. Kadının bu tabiatı bölünemez. Çünkü kadın -şayet dengeli bir kadınsa- bu tabiata sahip bir bütündür. Ayrıca bu tür işlemlerde anlaşmalara şahitlik yapmak, bütünüyle heyecandan arınmayı ve olaylar üzerinde etkilenmeden ve duygulanmadan durup düşünmeyi gerektirmektedir. Burada iki kadının bulunması -herhangi bir nedenden dolayı yanılacak olursa- diğerinin hatırlatması için bir garanti konumundadır. Böylece hatırlamaları ve olayı yalın bir şekilde aktarmaları sağlanmış olur.

İşte kadınların geneli göz önünde bulundurulduğu zaman erkeklere nispetle kadınlarda zabt denilen akılda tutma gücü biraz eksiktir, unutma ihtimali daha fazladır. Böyle olmayanları bulunabilirse de burada itibar kişiye değil cinsedir, cinsin de çoğunluğuna göredir. Bunu şöyle de düşünebiliriz: Evvela kadınlığın yaratılışında duygusallık ağır basar, duygusallığın ağır bastığı kimselerde aşırı heyecan ve etkilenme söz konusu olur, yani duygusallık etkilenmeyi gerektirir. Etkilenmenin çokluğu ise unutma sebeplerindendir ve bir şeyi aklında iyi tutmak sadece bir zeka ve hafıza meselesi de değildir. Pek çok zeki insan vardır ki aşırı duygusallıktan, fazla etkilenmeden dolayı hafızasına güvenilmez. Ayrıca kadında subjektiflik daha ileridedir. Dış çevredeki olaylar onu ilk anda ilgilendirir ve telaşa sevk eder. Doğrusu ticarî işlemler ve insanlar arasındaki borçlanmalar gibi dışarıya ait olaylar ile ilgilenmek veya böyle şeylerle meşgul edilmek kadınlık açısından arzu edilecek bir durum değildir. Bu gibi işler esas itibariyle erkeklere ait olmalıdır. Bundan dolayı, bu gibi dışarıya ait olayları tek başına takip ederek şahitlik yapabilecek şekilde akılda tutmaktan ve hafızasını böyle şeylere yormaktan uzak kalması ve bu çeşit işlere doğrudan itilmemesi gerekir.

Üçüncü bir husus olarak göz önünde bulundurulması icap eden bir şey de şudur: Kadında haya ve utanma duygusu kuvvetlidir ve kuvvetli olması gerekir. Onun bu değerli özelliği, en küçük bir uğraşmayla büyük ölçüde gücünü kaybeder. Bunun için, olayların kadına anlattıkları erkeğe anlattığından daha azdır. Bu şartlar altında bir kadına şahitlik yükünü yükletmek, onu bir anlamda zarara uğratmak ve tedirgin etmektir.

Dördüncü olarak, kadının fıtratı ve kendi cinsinin olgunluğu erkeğin zıddı olduğundan, erkekleşmek kadın için bir düşüş ve dejenerasyon demektir. Bundan dolayıdır ki, kadınlaşmış ve hünsalaşmış erkeklerin şahitlikleri geçerli ve muteber olmayacağı gibi, erkekleşmiş ve yarı yarıya erkek gibi olmuş kadınların şahitliği de caiz değildir. Bunların her ikisi de kendi nev'inin özelliklerini kaybetmiş ve düşüş göstermişlerdir. Böyle kalbi yumuşaklığa yönelik olanların şahitlikleri de hakkı tahrif etmek töhmetinden uzak kalamaz. Şu halde yaratılış gerçeği kadının mükemmelliğiyle erkeğin mükemmelliğini ayrı ayrı özelliklere bağlamış ve farklı kılmış olduğundan, kadının dışarıda olup biten olaylara ait ilgisini ve onlara ait hafızasını kısmen kapalı tutması, kendi kadınlığının ve kadınlığındaki mükemmelliğin bir gereğidir. Bunun için şahitliğe konu olan olayı kadın erkekten daha fazla unutabilir. Çünkü o gibi olaylar, onun ilgi alanı değildir. Lakin unuttuktan sonra tekrar hakkıyla hatırlayabilirse yine de şahitlik etmesi mümkün olur. Kadını doğrudan bu gibi olayları hatırda tutmaya mecbur etmek, ona karşı haksızlık etmek olur. Bunun gibi icabında üzerine yüklenilen şahitlik yükünü beşeriyet gereği olarak unuttuğu zaman da onu dışarıdan yapılan telkin ve uyarılarla yeniden hatırlamaya zorlamak da yine ona haksızlık etmektir. Bundan dolayı bir erkek karşılığında yalnızca bir tek kadına şahitlik yükünü yükletmek de gerçeğe ve hakkaniyete uygun olmaz. Ancak bunlar iki kadın oldukları zaman birinin unuttuğunu diğeri, diğerinin unuttuğunu öbürü unutmamış olabileceğinden, bunlar şahitlik yapmadan önce dışarıdan hiçbir hatırlatmaya tâbi olmadan ve muhtaç bulunmadan birbirleriyle hasbihâl ederek kendilerine

karşılıklı hatırlatmalar ile hafızalarında sakladıklarını kuvvetlendirip tespit edebilirler ve bu şekilde hem kendi haysiyetlerini hem de hak adına yüklenmiş oldukları şahitliği koruyabilirler. Şayet hiç unutmamış bulunurlarsa durumları daha da kuvvetli olur. Şu halde bu hatırlatma ve uyarma mahkemede şahitliğin edası sırasında olacak diye önceden anlaşıp ağız birliği etmemelidir. Çünkü bu hâl, şahitliğin kabulüne engel olabilir. İşte bir taraftan kadının fıtratının ve haklarının, bir taraftan insanların haklarının korunması ve yerine getirilmesi açısından erkeklerin daha iyi bilgi sahibi olabileceği işlerde kadın şahit yapılmamalıdır. Kadınlara şahitlik görevi yükletilmemelidir. Bu işlerde erkek bulunmadığı ve kadına başvurmaya ihtiyaç duyulduğu takdirde de bir erkek yerine bir kadına değil, iki kadına yükletilmelidir. Şu halde erkeklerin haberdar olmalarının caiz olmadığı hususlarda yalnızca kadınların ve hatta yerine göre yalnızca bir kadının bilgi vermesiyle de amel etmek caiz olur.

Hâsılı; söz konusu âyetten hiçbir zaman insanlık ve değer yönünden kadının erkekten aşağı olduğu şeklinde bir mana çıkarmak doğru değildir. Burada esas olan hak ve adaletin gerçekleştirilmesidir. Mesele unutma, yanılma, şaşırma... gibi durumlarla alâkalıdır. Bunlara kadının analık şefkat hissini de ilave edebiliriz; o zaman ihtimal bir müsavat davası adına adalet yerine getirilemeyecek ve ihkak-ı hak yapılamayacaktır.

Kaldı ki, bu mesele kadınlara mahsus bir durum da değil; hak ve adaletin gerçekleştirilmesine mâni görüldüğü yerde, bedevî erkeklerin şahitliği hakkında da bu durum söz konusu olmuştur. Şahitlerin toplumun her alanında bulunamama -günümüzde de hayatın her biriminde bulunmamaları bir vâkıadır- her şeyi görememe, çok mahrem hususlara şahit olamama gibi durumlar her zaman söz konusu olabilir.

Ayrıca Kur'ân'ı Kerim'de geçen bu husus, sadece malî haklar ve borçlar konusundaki şifahî şahitlikle alâkalıdır. Yoksa ihtiyaç duyulduğunda yazılı belge ile onun şahadetinin mesmû olacağı

(dinleneceği, geçerli olacağı) da bir kısım fukahaya göre derkârdır. (belli ve sabittir.)

İNSANIN YARATILIŞI

İnsanın neden yaratıldığı konusu Kur'ân-ı Kerîm'de farklı kelimelerle anlatılmaktadır. Ancak kelimelerin farklı olması, hâşâ Kur'ân'ın bir konuda birbirine ters bilgiler vermesinden değil, her defasında insanın yaratılışının farklı bir merhalesine işaret etmesindendir. Şimdi insanın yaratıldığı bu farklı maddelere baktığımızda şunları görürüz: Mâ-ı mehin'den (Tâhâ, 20/77), mâ'dan (Rûm 30/21), nutfe'den (Yâsin 36/77), tin'den (A'raf, 7/32), alak'tan (Alak, 96/2), hame-i mesnun'dan (Neml, 27/15), ve lem yeku şeye (Meryem, 19/67) halinden.

Bir konunun detayını ve iç yüzünü bilmeden sadece içinden bir cümleyi ya da kelimeyi alarak o mesele hakkında karar verdiğimizde yanılmış oluruz. Çok basit ve küçük bir konuda böyle yanlış anlaşılmalar olabileceğine göre, Varlığın Yaratıcısı tarafından insanlığa ebedi hitap olarak gönderilen Kur'ân-ı Kerîm'deki bir meseleyi ele alırken buna daha fazla dikkat etmemiz gerekir. Onun bir âyeti ya da bir sûresiyle, ondaki bir konunun tamamı hakkında karar vereceğimiz zaman bütüncül bakılmadığından değişik eksiklik ve yanlışlıkların ortaya çıkması muhakkaktır. Ele aldığımız insanın yaratılışı da bu konulardan biridir.

Konuyla ilgi âyetlerin farklı olması, her birinde insanın yaratılışındaki farklı bir merhaleye vurgu yapılmasındandır. Bir yerde Hz. Âdem'in ilk yaratılışı kastedilirken, diğerinde eşinin yaratılması, başka bir yerde çocuklarının yaratılması ve başka yerde de diğer insanların yaratılması kastedilmektedir.

Allah Teâlâ, önce hiçkimse yokken Hz. Âdem'i yaratmıştır. O zaman onun varlığı sadece ilm-i İlahi'de mevcuttur. Nitekim bu husus: أَوَلاَ يَذْكُرُ الإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا "O insan hiç düşünmüyor mu ki, o hiçbir şey değilken Biz onu yaratıp var ettik?" (Meryem, 19/67) şeklinde bildirilmiştir.

Allah Teâlâ’nın Hz. Âdem’i yaratma merhalelerine gelince, önce toprak (turab), sonra su (ma) ilave ediliyor. Bu merhaleden sonra çamur (tin) şeklini alıyor. Daha sonra “tin” siyah ve kokulu olan (hame) şeklini alıyor. Çünkü değişikliğe uğruyor ve değişikliğe uğrayan da (mesnun) oluyor. Kendisine herhangi bir ateş dokunmaksızın kuruyan bu çamur salsal (kuruluğundan dolayı ses çıkartan) şeklini alıyor.

Bu şekildeki bir yaratılış merhalesinden sonra; bu toprak.. su.. tin.. hame-i mesnun.. salsal.. Allah’ın ruh üflemesi.. Ve böylelikle bu maddenin insan halini alması ki işte bu da Âdem.

Görüldüğü gibi; burada herhangi bir çelişki söz konusu değil. Başlangıç toprakla oluyor: اَلَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ “Her şeyi güzel ve muhkem yapıp insanı ilkin çamurdan yarattı.” (Secde, 32/7). Bu merhale suyun toprakla buluştuğu dönem. Su yavaş yavaş çamurun içinde kurumaya yüz tutunca bu defa bu merhale tin-ü lazib şeklinde tasvir ediliyor: فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لاَزِبٍ “Onlara bir sor bakalım: Kendileri mi yaratılışça daha güçlü kuvvetli, yoksa Bizim diğer yarattıklarımız mı? Doğrusu Biz onları, yapışkan bir çamurdan yarattık.” (Saffat, 37/11).

Sonra bu çamur da renk ve koku olarak değişmeye başlıyor ki buna hame-i mesnun deniyor. Nitekim bu merhaleyi Kur’ân şöyle bildiriyor:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ وَالْجَآنَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ
مِنْ نَارِ السَّمُومِ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ
مَسْنُونٍ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ فَسَجَدَ
الْمَلاَئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ إِلاَّ إِبْلِيسَ أَبَى أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ قَالَ يَا
إِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلاَّ تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ قَالَ لَمْ أَكُنْ لِأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ
مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ

"Biz insanı kara çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattık. Cinleri de daha önce, zehirli ateşten yaratmıştık. Ve hani Rabbin meleklere: "Ben" demişti, "kuru çamurdan, şekillenmiş bir çamurdan bir beşer yaratacağım." "Bu itibarla, Ben onu düzenlediğim insan şekline koyduğum ve içine ruhumdan üflediğim zaman, derhal onun için secdeye kapanınız." İblis hariç bütün melekler secdeye kapandılar. O ise kibirlenip secde edenler arasında yer almadı. Allah, İblis'e: "Sen niye secde edenlerle beraber olmadın?" diye sordu. "Benim," dedi, "kuru çamurdan şekillenmiş balçıktan yarattığın bir beşere secde etmem mümkün değildir." Allah şöyle buyurdu: "O halde, defol buradan! Çünkü sen kovuldun ve bu lânet, hesap gününe kadar senin üzerinde devam edecektir." (Hicr, 15/26-35)

Bunlar, ilk insanın yaratılış safhaları. Yani toprak, su, çamur, hame-i mesnun, salsal. Farklı safhaların farklı kelimelerle anılmasını, Âdem'in ve zürriyetinin anıldığı yerlerde de görmemiz mümkün. Önce nutfe.. ki bu erkeğin menisi olarak da isimlendiriliyor, oradan rahmin cidarına asılan alaka.. oradan henüz olgunlaşmamış et parçası.. sonra kemikler.. sonra kemiklerin üzerine giydirileceği lahm yani etler.. sonra en güzel bir şekle giren başka bir varlık ki bu varlık insan.

Nitekim bu hususlar da, şu âyetlerde haber verilmektedir: "Ey insanlar! Eğer siz öldükten sonra dirilmekten şüphe ediyorsanız, bilin ki: Biz sizi ilkin topraktan, sonra bir nutfeden, sonra bir yapışkan hücreden, sonra esas unsurlarıyla hilkati tamamlanmış, ama bütün azalarıyla henüz tamamlanmamış bir çiğnem et görünümünde bir ceninden yarattık ki, kudretimizi size açıkça gösterelim. Dilediğimizi belli bir süreye kadar ana rahminde durdururuz. Sonra da sizi bir bebek olarak dünyaya çıkarırız. Sonra güç kuvvet kazanıncaya kadar sizi büyütürüz. İçinizden kimi henüz çocukken öldürülür, kimi de hayatın en düşkün biçimine götürülür. Öyle ki daha önce bildiği şeyleri bilmez hale gelir." (Hac, 22/5)

"Şu bir gerçektir ki Biz insanı süzme çamurdan yaratırız. Sonra onu nutfe (sperm) halinde sağlam bir yere yerleştiririz.

Sonra nutfeyi alakaya (yapışkan döllenmiş hücreye), alakayı mudgaya, yani bir çiğnem et görünümündeki varlığa, mudgayı kemiklere dönüştürür, sonra da kemiklere et giydirip, derken yeni bir yaratılışa mazhar ederiz. İşte bak da Allah’ın ne mükemmel yaratan olduğunu bir düşün!” (Mü’minûn, 23/12-14)

Nutfe, erkeğin menisine deniyor, hanımın menisiyle birleştiğinde ise katışık anlamına gelen “emşac” kelimesiyle ifade ediliyor. Nitekim şu âyette buna vurgu yapılıyor: “Biz insanı katışık bir meniden yarattık. Onu denemek istiyoruz; bu sebeple de kendisini işiten ve gören bir varlık yaptık.” (İnsan, 76/2).

Yine nutfe, azlığı ve güçsüzlüğünden dolayı mâ-i mehîn olarak da ifade ediliyor: “Yarattığı her şeyi güzel ve muhkem yapıp insanı ilkin çamurdan yarattı. Sonra onun neslini, önemsiz bir suyun özünden, menîden üretti.” (Secde, 32/7-8), “Biz sizi basit bir sudan yaratmadık mı? Sonra da o meni nutfesini belirli bir süreye kadar sağlam bir yere yerleştirdik. Biz işte böyle takdir ettik. Ne güzel takdir ederiz Biz!” (Mürselât, 77/20-23)

Yine erkeğin menisi olan nutfe, fışkırması ve hızlıca hareket etmesinden dolayı: “Öyleyse insan neden yaratıldığını bir düşünsün! O, bel ile göğüs nahiyesinden çıkan, atılan bir sudan yaratıldı.” (Târık, 86/5-7) âyetinde “dafik” olarak da nitelendiriyor.

Demek ki Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Âdem’in yaratılışı ile ilgili yer alan âyetler, meseleyi kaderî plandan yaratılışın değişik safhalarına kadar merhale merhale ele alır. Kur’ân-ı Kerîm, Hz. Âdem’den sonra her insanın, annenin rahminde, yumurtanın sperm tarafından döllenmesinden bir insan halini alışına kadar geçirdiği safhaların yanı sıra, bunun öncesini ve ilk insanın menşeini bazen bir arada bazen ayrı ayrı anlatır. Hem ilk insanın yaratılışında hem de daha sonraki bütün insanların yaratılışında maddî planda ilk merhale toprak (türab); ikincisi, balçık gibi yumuşak, yapışkan çamur (tîn) ve bundan alınıp süzülmüş bir öz (sülâletün min tîn); üçüncüsü, insan iskeleti haline getirilen siyah, kokuşmaya müheyya, bir şekle konmuş ve kendisine bir yol, hedef tayin edilmiş balçık (hame-i mesnun); dördüncüsü, tın

tın öten, pişirilmiş, kurutulmuş balçıktır (salsâl). Bunlar, insanın teşekkül merhalelerini ima etmektedir ki, benzer bir süreç, anne karnında da yaşanır. Bu safhaların 4 veya 6 olması fark etmez; çünkü bazısının bazısına ircaı mümkündür. Önemli olan, toprak bulamacının değişik mineralleriyle, safha safha insanın yaratılışına esas teşkil etmesidir. Toprağın bir mineral veya protein çorbası haline getirilmesinde şüphesiz su da çok ehemmiyetli bir unsurdur. Kur'ân, bu karışımı, "Kasem olsun, Biz insanı süzülmüş bir çamur veya bir hülasadan yarattık" (Mü'minûn, 23/12) âyetiyle açıklar ki, "Biz, her canlı nesneyi sudan yarattık." (Enbiyâ, 21/30) âyeti de, suyun bu ehemmiyetini vurgulamaktadır. Su ve toprağın ayrı ayrı muhtevalarıyla yaptığı izdivaç, ayrı bir merhaleyi teşkil etse gerektir.

Bunlardan sonra şekillenme ve bir sûrete ulaşma faslı gelir. Kur'ân buna, "Andolsun Biz, insanı bir kara çamur ve şekillenmiş bir balçıktan yarattık." (Hicr, 15/26) âyetiyle işaret eder. Bunu müteakip, tam bir düzenleme (tesviye), bütünüyle dengeli hâle koyma mertebesi söz konusudur ki, onu da Kur'ân-ı Kerîm, "Ben onu düzenleyip, insan şekline koyduğum ve ona ruhumdan üflediğim zaman, derhal onun için (inkıyad) secdesine kapanın." (Hicr, 15/29) âyetiyle nazara verir.

Bu son safha ile artık kâinatta, manasının yanında maddesi, ruhu ve onunla içli-dışlı bedeni, fizikî mükemmeliyeti ölçüsünde metafizik derinlikleriyle yepyeni bir varlık daha vardır. İnsan, bu seviyeye geleceği âna kadar, bu kelimelerle anlatılan gerçek mana ve muhteva ne olursa olsun, şu safhalardan geçmiştir: Toprak, çamur, süzülmüş çamur, yapışkan çamur, bir şekle bağlanan siyah balçık, sertleşmiş balçık ve Allah'ın (celle celâluhû) İlâhî ruhla serfiraz kıldığı halifesi varlıkların en şereflisi olan insan. İlk insandan sonra gelen bütün insanlarda bu safhalar, insan hususiyeti çerçevesinde teksir edilircesine devam edecektir.

Hz. Âdem ve Hz. Havva ile mucizevi bir yaratılışla başlayan insanoğlunun dünyayı teşrif macerası, sebeplerin Allah'ın icraatına perde olma fonksiyonuyla artık sıradan bir hadiseymiş

gibi sürüp gelmiş ve böyle sürüp gidecektir de. İnsanların isteyip dilemesi ve Allah'ın (celle celâluhu) yaratmasıyla temadi edip duran yeryüzündeki insan hayatıyla hedeflenen asıl gaye, Yüce Yaratıcı'yı bilip, O'na kullukta bulunmaktır. O; insana irade, şuur, his ve gönül vererek onu bütün varlıkların önüne geçirme ve Âdem'in şahsında bir mihrap haline getirme şeklinde tecelli eden iradesine ve meşietine karşılık, insan da, O'nu tanıma-tanıtma, sevme-sevdirme vazifesiyle vazifelendirildiğini bilmeli ve "ahsen-i takvim"e mazhariyetin hakkını eda etmelidir.

HARUN'UN KIZ KARDEŞİ OLARAK HZ. MERYEM

Bu mesele Kur'ân-ı Kerîm'de Meryem sûresinde anlatılmaktadır. Allah Teâlâ Hz. Meryem'i Hz. İsa ile müjdelediğinde Meryem: "Nasıl oğlum olabilir ki bana eli değen bir tek erkek bile olmamıştır. İffetsiz bir kadın da değilim!" dedi. Ruh: "Öyledir, ama Rabbin: "Bu iş bana pek kolaydır. Çünkü biz onu insanlara kudretimizin bir alameti ve tarafımızdan bir rahmet kılacağız ve artık bu, hükme bağlanmış, olup bitmiş bir iştir." dedi." Sonra çocuğuna hamile kaldı ve bu haliyle uzakça bir yere çekildi. Derken doğum sancısı onu bir hurma ağacına dayanmaya zorladı. "Ay!" dedi, "n'olaydım, keşke bu iş başıma gelmeden öleydim, adı sanı unutulup gitmiş biri olaydım!" derken, Ruh, ona aşağıdan şöyle seslendi: "Sakın üzülme!" dedi. "Rabbin senin alt yanında bir su arkı meydana getirdi." "Haydi, hurma dalını kendine doğru silkele, üzerine taze hurmalar dökülsün." "Artık ye, iç, gözün aydın olsun! Eğer herhangi bir insana rastlarsan: "Ben Rahmân'a oruç adamıştım." de, "o sebeple bugün hiç kimseyle konuşmayacağım." Onu kucağına alıp akrabalarına getirdi. "Kız Meryem!" dediler, "sen ne tuhaf bir şey yapmışsın öyle!" "Ey Harun'un kardeşi! Baban kötü bir insan değildi. Annen de iffetsiz bir kadın değildi!" Meryem, (bana değil, çocuğa sorun dercesine) çocuğu gösterdi: "Nasıl olur da, dediler, beşikteki bebekle konuşuruz?" (Meryem, 19/27-29).

Hz. Meryem ile Hz. Harun aynı tarihlerde yaşamamışlardır. Buna rağmen acaba Hz. Meryem'e neden böyle bir hitapta bulunulmuştur?

Arapça'da eb (baba), eh (kardeş) ve uht (kızkardeş) kelimeleri birçok durumda geniş anlamda kullanılır. Gerçek bir kardeşlik değil, akrabalık ve mensubiyet bildirir. Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) bu, bir müşkil olarak sorulmuş, o da: "Meryem zamanındaki insanlar, kendilerinden önce geçen peygamberlerinin ve iyi kimselerin isimlerini çocuklarına isim yaparlardı, yani onlara nisbet edilirlerdi." buyurmuştur. Nitekim: Hz. Safiyye, bazı kadınların kendisine "Yahudi kızı Yahudi!" dediklerini şikâyet edince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştu: "Sen onlara: 'Oh ya, Harun babam, Mûsâ amcam, Muhammed eşim oluyor, daha ne isterim!' deseydin ya!"

"Harun'un kızkardeşi" sözleri, ya Hz. Meryem'in Harun adında bir erkek kardeşi olduğunu ya da onun Harun ailesine mensup olduğunu ifade eder. Birinci anlam, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) bir hadisiyle desteklenmektedir. İkincisi de, makuldür. Çünkü Arapça gramer bunu desteklemektedir. İkinci anlamı daha makul gibi gözüküyor. Çünkü söz konusu hadisin sözleri mutlaka onun Harun adında bir kardeşi olduğu anlamına gelmeyebilir. Müslim, Nesâî ve Tirmizi'de yer alan hadis şöyledir: "Necran Hristiyanları, Kur'ân'ın Meryem'i Harun'un kardeşi kabul ederek büyük bir yanlışlık yaptığını söyleyip bu soruyu Muğire b. Şube'ye yönelttiklerinde, Muğire yeterli bir cevap veremedi. Çünkü Harun (a.s.) yüzyıllarca önce yaşamıştı. Muğire bu soruyu Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) yönelttiğinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) şu cevabı verdi: "İsrailoğulları'nın çocuklarına peygamberlerinin ve diğer salih insanların isimlerini verdiklerini neden söylemedin?" Yani onlara böylece cevap verebilirdin."

Ayrıca Hz. Harun'un kimliğiyle ilgili şu yorumlar yapılmıştır:

Bu, iyi haliyle tanınan herkesin kendisine nispet edildiği, İsrailoğullarından salih bir kimsedir. Buna göre âyetten kas-

tedilen, "Sen, zühd ve takva hususunda, tıpkı Harun gibiydin. Binâenaleyh, sen nasıl böyle olabildin?" manasıdır. Rivayet olunduğuna göre, salih bir kimse olan Harun'un cenazesine kendisinin isminden bereket umarak aynı ismi taşıyan kırk bin kişi katılmıştır. Bir görüşe göre; Hz. Musa'nın kardeşi olan Harun'dur. Maksat da şudur: "Biz seni ibadette Harun gibi zannediyorduk. Nasıl olur böyle bir iş yaparsın?"

Bir başka açıklamaya göre; Hz. Meryem, Hz. Musa'nın kardeşi Harun'un soyundan geliyordu. Ona kardeşlik sûretiyle nispet edilmiş oldu. Çünkü onun soyundandır. Nitekim Temimli olan birisine: "Ey Temim'in kardeşi", Araplardan olan birisine "Ey Arapların kardeşi" denilir.

Bir başka açıklamaya göre; onun Harun adında baba bir kardeşi vardı. Çünkü bu isim Musa'nın kardeşi Harun'un adının bereketinden yararlanmak maksadıyla İsrailoğulları arasında çokça verilen bir isimdi. İsrailoğullarınca da örnek bir kişi kabul ediliyordu.

Başka bir yoruma göre de; o dönemde İsrailoğulları arasında kendisini tamamen Yüce Allah'a veren ve Harun diye bilinen âbid birisi vardı. Meryem'i önceleri onun yolundan gittiğinden dolayı onun kardeşi olarak andılar. Çünkü o da mabedlerin hizmetlerini görmek üzere vakfedilmişti.

GEÇMİŞ PEYGAMBERLERİN KISSALARINDAN DETAYLI BİR ŞEKİLDE BAHSEDİLMESİ

Kıssalar, neredeyse hacimce Kur'ân-ı Kerîm'in yarısını meydana getirir. Kıssanın kısaca tarifini yapacak olursak, kıssa kelime anlamı itibariyle iz sürme, birinin arkasından gitme, bir kimseye bir sözü açıklama, bir konuyu anlatma anlamlarına gelir. Terim anlamı ise, geçmişte yaşanmış bir olayın daha sonraki dönemlerdeki insanlara anlatılmasıdır. Bu anlamda, kıssa hikaye ve meselden farklıdır. Hikaye ve meselde anlatılan olayın yaşanmış ve meydana gelmiş olma şartı bulunmazken, kıssada

anlatılan olayın yaşanmış ve meydana gelmiş olma şartı vardır. Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan her kıssa geçmişte meydana gelmiş bir olaydır ve yaşanmıştır.

Kıssaların Kur'ân-ı Kerîm'de bu kadar sık bulunmasındaki hikmete gelince, bunun Kur'ân'ın, hedeflerini gerçekleştirmede kullandığı bir yöntem olduğunu görürüz. Kısacası kıssa Kur'ân'ın dinî gayesini gerçekleştirme vesilelerinden birisidir. Kur'ân'ın asıl gayesi Allah'ın birliği ve varlığı gerçeğini beyan etmek, öldükten sonraki hayatın gerçekleşeceğini ispatlamak, insanların Yaratıcı'larına ibadetlerini ve adaleti gerçekleştirmektir. Kıssaların gerek konularında gerek anlatımlarında ve gerekse kıssalardaki olayların yönetilmesinde sadece sanat gayesi güdülmez. Ancak kıssaların esas olan dinî gayeye yardımcı olması, olayların sunuluşunda sanat özelliklerinin bulunmasına engel değildir. Kur'ân'ın ifadeleri, ortaya koydukları sahnelerde dinî gaye ile edebi gayeyi birleştirir ve insanın ruhuna sanat güzelliğiyle hitap ederler. Bu yüksek sanat özelliğini anlamak ise, muhatabı dinî tesiri almaya hazırlar. Fikrî temasları ciddiyeti içinde muhataba ulaştırmak genellikle kolay değildir. Böyle durumlarda muhatap, bir direnme halet-i ruhiyesi içine girer. Hâlbuki fikir, duygu içinde eritilmiş olarak sunulabilir. Bundandır ki üstün edebiyat eserleri, anlatmak istedikleri gerçekleri bedahet haline getirirler. Sunulan fikirler aklen ispatlanmaya lüzum kalmaksızın muhataba mâl edilir. Kıssaların Kur'ân-ı Kerîm'de fazla yer tutmasının başlıca hikmetlerinden biri de bu telkin sırrı olabilir.

Bir yönüyle tevhid inancının tarihi denilebilecek kıssaların çoğu, peygamberlerin tebliğlerini ve onlara karşı ümmetlerinin tutumlarını bildirmektedir. Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. İbrahim, Hz. Yusuf, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) kıssalarına özellikle çok yer verilir.

Kur'ân-ı Kerîm'deki kıssaların hikmetlerini kısaca şöyle ifade etmek mümkündür:

1. Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) peygamberliğini ispat etmek. Geçmişte yaşanmış, mazinin derinliklerinde kalmış kıssaların, ümmî olan bir peygamber tarafından anlatılması, bu bilgilerin vahiy olduğunu gösterir.

2. Bütün peygamberlerin tebliğ ettikleri şeylerin 'İslam' olduğunu hatırlatmak. Bildirilen kıssalarda bütün peygamberlerin geldikleri dönemlerde insanları davet ettikleri hakikat aynıdır ve bu da İslam'dır.

3. İnsanların kıssalardaki olaylardan ders almalarını sağlamak. Kıssalardan ders alma birkaç yönden olabilir. İnsanlar yaratılış olarak kıssalarda anlatılan kötü kişilerden, yaptıklarından nefret eder ve aynı şeyleri yapmaktan kaçınmış olurlar. Anlatılan iyi kimseler gibi olmak, onların davranışlarını sergilemek isterler. Böylece kıssalar onlara bu anlamda ders vermiş olur. Ders almanın bir başka yönü de şudur: Kıssalarda anlatılan peygamberler ve onların mucizeleri, ilmî keşifler noktasında insanlara ışık tutar, onları ilme teşvik eder.

4. Gerek Allah Resûlü'nün gerekse sahabe ve daha sonraki dönemdeki inananların kalplerini takviye etmek. Mazide peygamberlerin karşısında zorbalık yapan, onları memleketlerinden sürüp çıkaran zalimlerin acı sonları, peygambere ve diğer insanlara âdeta bir takviye olmuş olur.

KIYAMETİN VAKTİ

Yüce Yaratıcı bazı olayların ne zaman olacağını değişik hikmetlere binaen insanlara, hatta peygamberlere bildirmemiştir. Bunlardan biri de, kıyametin ne zaman kopacağıdır. Gerek Kur'ân gerekse hadislerde kıyametin yaklaştığı zaman meydana gelecek olaylar anlatılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm sık sık kıyametin kopmasıyla ilgili haberler verir, dehşetini insanlara anlatır, böylece insanların bu korkunç güne hazırlanmaları sağlanır. Kıyamet kesin olarak gerçekleşecektir: "Hiç şüphe yok ki o kıyamet saati gelip çatacaktır." (Hicr, 15/85).

Kur'ân, kıyamet olayının kesinliğini, yakınlığını bildirdiği, hatta oluş biçimine ilişkin tasvirler verdiği halde zamanı konusunda bir açıklama yapmaz. Kıyamet, doğrudan doğruya Allah'ın dilemesine bağlı bir olaydır ve O'ndan başka hiç kimsenin bu konuda bir bilgisi yoktur. Kur'ân, "Kıyamet vaktinin bilgisi şüphesiz Allah katındadır." (Lokman, 31/34) âyetiyle kıyametin zamanının hiç kimse tarafından bilinemeyeceğini bildirmiş, bu konuda sorulan soruları şöyle cevaplamıştır: "Sana kıyametin ne zaman geleceğini sorarlar. De ki: "Onun ne zaman geleceğine dair bilgi yalnız Rabbimin nezdindedir. Vaktini O'ndan başkası açıklayamaz. O kıyamet öyle bir meseledir ki, ne göklerde ne de yerde ona tahammül edecek hiç kimse yoktur!" O size ansızın gelecektir. Sen sanki onu biliyormuşsun gibi onu sana soruyorlar. De ki: "Ona dair gerçek bilgi yalnız Allah'ın nezdindedir; ama insanların çoğu bunu bilmezler." (A'raf, 7/187).

"Sana kıyamet saatini sorarlar: "Demir atması ne zaman?" diye. Sen nerede, onun vaktini bildirmek nerede? Onun sonu Rabbine varır, kesin bilgisi O'na aittir." (Nâziât, 79/42-44).

Bir gün Cibril, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi ve sellem) kıyametin ne zaman kopacağını sormuş, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): "Sorulan sorandan daha bilgili değildir."[28] şeklinde cevap vererek kıyametin ne zaman kopacağını kimsenin bilemeyeceğini insanlara öğretmiştir.

Kıyametin zamanının bilinemeyeceğinin açıkça belirtilmesiyle beraber Kur'ân, kıyametin meydana gelmesiyle ilgili ayrıntılı ve dehşetli tablolar çizmektedir. Buna göre kıyamet Sur'a üflenince başlayacak, kulakları sağır edecek bir ses ve korkunç bir sarsıntıyla emzikli kadınlar kucaklarındaki çocukları unutacak, hamile kadınlar bebeklerini düşürecek, insanlar sarhoş gibi dolaşacaklardır. Gökler, erimiş maden gibi, dağlar atılmış yün gibi olacak, kimse dostunu soramayacaktır. Gök yarılacak, yıldızlar dağılıp dökülecek, denizler fışkıracak, kabirler altüst edilecektir. Güneş

28 Buhârî, İmân, 37

dürülüp ışığı söndürülecek, yıldızlar yerlerinden düşüp dağılacak, dağlar yürütülecek, doğurmak üzere olan develer, kıyılmaz mallar terk edilecek, vahşi hayvanlar diriltilip toplanacak, denizler ateşlenip kaynatılacak, nefisler eşleştirilecek, ruhlar bedenlere girecek. Kıyametin genel yok oluşu belirten bu ilk safhasını Sur'a ikinci kez üflenmesiyle ikinci safha izleyecek, bütün insanlar yeniden dirilerek ayağa kalkacaklardır. Bu diriliş ve kalkışı, toplanma olan mahşer takip edecektir. Kur'ân kıyametin bu ikinci safhasını da canlı tasvirlerle anlatır: O gün insanlar gözleri dönüp kararmış bir halde, öteye beriye yayılmış çekirgeler gibi kabirlerinden çıkacak ve davet edene koşacaklardır. Bu arada kâfirler "Bu ne çetin gün." diyerek korkularını dile getireceklerdir. Muttaki kullar ise Allah'ın huzuruna elçiler olarak toplanacaklardır. O gün herkes kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğlundan kaçacaktır. Çünkü, her insan ancak kendi derdi ile uğraşacaktır. Mü'minlerin yüzleri parıl parıl parlayacak, gülecek ve sevinç içinde olacaklardır. Kâfir ve facirlerin yüzleri ise sanki toprak bürümüşçesine kapkara kesilecektir. Bütün insanlar tâbi oldukları önderlerle birlikte çağrılacak, peygamberler ümmetlerine şahitlik etmek üzere toplanacak, gök beyaz bulutlar halinde parçalanacak ve melekler bölük bölük ineceklerdir.

Yeniden diriliş, kalkış ve toplanışın ardından insanlara amel defterleri dağıtılacak, mizan kurularak sevap ve günahları tartılacak, kazananlar cennete, müstahak olanlar geçici ya da süresiz olarak cehenneme gönderilecek; böylece sonsuz âhiret hayatı mutluluk ya da azapla başlayacaktır.

Kıyametin vakti, gaybın zirvesidir. Onun bilgisi, herkese karşı kapalıdır. Allah (celle celâluhû), onun bilgisini başkalarına değil, sadece kendisine has kılmıştır. Ancak Kur'ân-ı Kerîm'de, o günün bazı belirtileri ve şartları anlatılmaktadır. Ve bizlere onun bazı alâmetleri bildirilmektedir: "Göğün, insanları bürüyecek ve gözle görülecek bir duman çıkaracağı günü bekle; bu, can yakan bir azabdır. İnsanlar: "Rabb'imiz! Bu azabı bizden kaldır; doğrusu artık biz inananlarız." derler. Nerde onlarda öğüt almak? Kendilerine

gerçeği açıklayan bir peygamber gelmişti de ondan yüz çevirmişlerdi ve "Belletilmiş bir deli" demişlerdi. Biz sizden azabı birazcık kaldırırız ama siz yine (inkârınıza) dönersiniz. Onları çarptıkça çarpacağımız gün öcümüzü şüphesiz alırız." (Duhân, 44/10-16)

Yine Kur'ân Neml sûresinde, kıyametin vaktiyle ilgili başka bir alameti şöyle bildiriyor: "O söz, başlarına geldiği zaman, onlara yerden bir Dâbbe (canlı) çıkarırız.. onlarla konuşur." (Neml, 27/82)

Yüce Rabbimiz de elçisi Hz. Muhammed'e (sallallahu aleyhi ve sellem), zulüm yapan kimseleri bugünün azabından korkutmasını söylemiştir: "Onları yaklaşan güne karşı uyar. Zîra (o gün) yürekler, (korkudan âdeta yerinden sökülüp) gırtlaklara dayanmıştır; yutkunur dururlar. Zâlimlerin ne bir dostu, ne de sözü tutulur bir aracıları yoktur." (Mü'min, 40/18)

Bütün bu alâmetler ortaya çıktığı zaman şüphesiz herkes inanacaktır. Yerden, konuşan bir canlı çıkacak ve şüphecilerin kalbinde en küçük bir şüpheye yer kalmayacaktır.. O gün herkes inanacak, ancak inanmanın vakti geçmiş olacaktır. Çünkü böyle bir iman, zorla iman demektir ki, bunda ne bir üstünlük, ne de kesin bir şekilde vadedilen bu hayrı kazanma irâdesi söz konusudur.. Bunun için de Cenâb-ı Hakk, onların imanlarını kabul etmez: ".. Ama Rabbinin bazı işaretleri geldiği gün, daha önce inanmamış, ya da imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye, artık inanması, bir fayda sağlamaz.." (En'âm, 6/158)

Kıyametin son alâmeti de Ye'cüc ve Me'cüc olarak belirtilmektedir: Bu konu, tamamen kapalı ve sembollerle doludur.. Kur'ân bununla ilgili anlatımında, ismi "Zü'l-Karneyn" olan ve yeryüzünün değişik yerlerini dolaşan bir fatihten bahsetmektedir ki, o, seyahati esnasında iki sed arasındaki bir yerde dolaşırken: ".. Orada, nerdeyse hiç laf anlamayan bir millete rastladı. Dediler ki: Zülkarneyn! Doğrusu Ye'cüc ve Me'cüc bu ülkede bozgunculuk yapıyorlar. Bizimle onların arasına bir sed yapman için sana bir vergi verelim mi? "Rabb'imin bana verdikleri sizinkinden daha iyidir. Bana gücünüzle yardım edin de sizinle

onların arasına sağlam bir sed yapayım." Bana demir kütleleri getirin" dedi. Bunlar iki dağın arasını doldurunca: "Körükleyin" dedi. Demirler akkor haline gelince; "Bana erimiş bakır getirin de üzerine dökeyim." dedi. Artık Ye'cüc ve Me'cüc onu ne aşabildiler ve ne de delip geçebildiler. Zülkarneyn: "işte bu, Rabb'imin bir rahmetidir. Rabb'imin tâyin ettiği zaman gelince onu yerle bir eder; Rabb'imin verdiği söz gerçektir" dedi. Biz o gün onları bırakırız, dalgalar halinde birbirlerine girerler. Sura üflenince hepsini bir araya toplarız." (Kehf, 18/93-99)

Kur'ân, kıyametin; yeryüzü gelişmişliğin zirvesine ulaşıp insan da, ilerlemenin son sınırına geldiğinde; yeryüzü süs ve ziynetini tamamladığında; insan, her şeye hükmedip de, her şeye gücünün yettiğini sandığında; insanoğlu yağmuru yağdırıp da çöllerde ziraat yaptığında; tedavisi mümkün olmayan hastalıklara çareler bulunduğunda; ölülerden, yaşayanlara kalp ve göz nakli yapıldığında; gezegenler arası seyahatler yapıldığında; bombalar patlatılarak dağlar yerlerinden kaldırıldıklarında meydana geleceğini bildirmektedir.

Kıyametin kopma anında, dünya nüfusunun yarısı gece, yarısı da gündüzdedir.. Şayet: "O gece vakti olacaktır." denseydi, doğru olmayacaktı. Yine şayet: "O gündüzleyin olacaktır." denseydi yine doğru olmayacaktı. Allah Teâlâ aslâ sözünde yalancı değildir. Bunun için de son derece bir lütuf ve gizlilik içerisinde, 'Gece veya gündüz olacaktır.' demiştir. Bu noktanın önemine binâendir ki, başka bir âyette de bu durum yine tekrar edilmiştir: "De ki. "Bakın, eğer O'nun azabı size geceleyin, ya da gündüzün gelirse.. Suçlular bunlardan hangisini acele istiyor?" (Yunus, 10/50)

Yine başka bir defasında, ansızın gelecek olan bu azabın, gece veya gündüzleyin geleceğini bildiriyor ki, bu da iyice düşünmemize bir işarettir. Hâsılı Kur'ân bize, kıyametin alâmetlerinin sonuncusunu bildiriyor ki, o da, Sûr'a üflenmesi ve kıyametin kopması hadisesidir.

Kur'ân'ın, kıyametin kopma anında ortaya çıkan manzarayla ilgili bildirmiş olduğu sahneler, son derece dehşetli olup âdeta insanın damarlarındaki kanı donduracak niteliktedir: Güneş ve Ay tutulacak, dağlar toz duman olacak, yıldızlar kararıp dökülecek, denizler fokurdayıp kaynayacak, yer şiddetle sarsılacak, Allah'ın dilediği kimseler hariç, yer ve göktekiler kendilerinden geçip bayılacaklar. Bütün bunlar, birinci Sûr'un üflenmesiyle olacak olaylardır. Sûr'un ikinci üflenişiyle, her şey yeniden dirilecek ve hesap başlayacaktır.

İÇKİYLE İLGİLİ HÜKÜMLER

Kur'ân-ı Kerîm toptan indirilen bir kitap değildir. 23 senelik bir dönemde parça parça indirilmiştir. Yepyeni bir toplum inşa edildiğinden, özellikle de emir ve yasaklarda aşamalılık söz konusudur. Daha önce serbest olan bazı şeyler, birden değil, yavaş yavaş kaldırılmıştır. Bunun için de, aynı konuyla ilgili farklı zamanlarda inen âyetler vardır. Kur'ân'ın tamamını ya da bu özelliğini bilmeyen kimseler, sanki aynı konuda iki veya üç farklı âyet varmış şeklindeki bir yanlışlığa düşebilirler. Çünkü hükmü kaldırılmış olmasına rağmen, bu âyetler Kur'ân-ı Kerîm'de mevcuttur. Cenâb-ı Hakk bu âyetlerin de Kur'ân-ı Kerîm'de varlığını murad etmiş, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) da Cibril'le en son mukabelesinde bunun böyle olduğunu bildirmiştir. Bu, bir meseledeki farklı âyetler, tefsir usûlünde "nesih" konusunda işlenir.

İslâm'da, yükümlülüklerin tebliği ve insanın eğitimi konularında tedrîcîlik yani adım adım ilerleme yöntemi tercih edilir. Özellikle toplumda kökleşmiş uygulamaların bir anda sökülüp atılmasının meydana getireceği sarsıntı dikkate alınarak bazı emir ve yasaklar aşama aşama bildirilmiş, bunların amaçlarının kavranmasına ve sindirilmesine imkân tanınmıştır. Hz. Âişe (r.anhâ) şu sözleriyle bu hususu çok veciz bir biçimde ifade etmiştir: "Şayet Kur'ân'ın ilk âyetleri 'İçki içmeyin' ve 'Zina etmeyin'

hükümlerini getirseydi insanlar Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi ve sellem) etrafından dağılırlardı.”

İslâm’ın ilk muhataplarını içinde barındıran toplumda çok yaygın bulunan içki ve kumar alışkanlığı karşısında da bu yöntem esas alınmış, önce insanların bunların kötülükleri üzerinde düşünüp bir yargıya ulaşmalarına fırsat tanınmıştır. Diğer taraftan, kesin yasaklar getirilmeden önce imanın sağlam temeller üzerine oturması sağlanmış ve ilâhî buyruklara mutlak itaat gerektiği fikri zihinlere ve gönüllere yerleştirilmiştir. Bu inanç temeli oluşturulup fikrî hazırlık tamamlandıktan sonra, bu âyetlerle içki ve kumar kesin bir biçimde yasaklanmış ve bir yasak etrafında kollektif şuur oluşturma açısından insanlık tarihinde emsali görülmeyen başarılı bir sonuç elde edilmiştir. Buna karşılık, meselâ ABD 1919-1933 arasında tam 14 yıl bu işle mücadele etmişti. Devlet eliyle ve imkânlarıyla yürütülen içki yasağı girişimi, çok büyük maddî harcamalar yapılmasına ve çok ağır cezalar uygulanmasına rağmen böyle bir inanç temeli bulunmadığı için başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

ABD’nin yaptığı mücadelede; 60 milyon dolardan fazla sarfiyat yapılmış, 10 milyon (on milyon) sayfa yayın yapılmış, 300 insan idam edilmiş, 532.335 kişi hapse atılmış, milyarlarca mal haczedilmiştir. En sonunda işin önü alınamayınca, 1933’te kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

Şimdi de Kur’ân-ı Kerîm’de içkinin yasaklanmasıyla ilgili âyetlere bir göz atalım. İnsanlar, bu alışkanlıktan, ancak üç, hatta dört aşamada kurtulabilmişlerdir. Ve son emir gelince mü’minler, bir daha ağızlarına koymamak üzere ondan sakınmışlardır.

Birinci merhalede –ki bu Mekke’de nâzil olmuştur– hurma ve üzümlerden, sarhoş edici ve güzel rızıklar elde edildiğine, dolayısıyla aslında içkinin kötülüğüne dikkatler çekilmiştir:

“Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden de içki ve güzel rızık elde edersiniz. Şüphesiz bunda aklını kullanan bir toplum için (Allah’ın büyüklüğüne) işaret vardır.” (Nahl, 16/67). Burada

içki ve güzel rızık demek sûretiyle, içkiyle güzel rızkın farklı iki şey olup, birinin diğerinin alternatifi olduğu işareti vardır. Ve aynı zamanda güzel rızkın alternatinin de içki olduğu açıktır. Burada meyve, hurma ve üzüm sularının iki özelliğe sahip olduğu belirtilmektedir: Birisi insan için temiz bir rızık olma, diğeri ise mayalanınca alkole dönüşme özelliği. Fakat bu nimetten temiz ve sağlığa uygun rızık almak ile kendisine zevk verecek ve onu sarhoş edecek içkiyi içmek arasındaki seçim insana bırakılmıştır. Bu, aynı zamanda içkinin haram olacağına da işarettir.

İkinci merhalede içkinin bazı faydalarının olmasının yanında, zararının ve günâhının daha büyük olduğu üzerinde durulmuştur: "Sana şaraptan ve kumardan soruyorlar. De ki: "O ikisinde büyük günâh vardır. İnsanlara bazı faydaları varsa da günâhları yararlarından büyüktür.." (Bakara 2/219).

Üçüncü merhalede, mü'minler için çok önemli bir ibadet olan namaza sarhoşken yaklaşılmaması emredilmiştir: "Ey inananlar, sarhoşken namaza yaklaşmayın ki, ne dediğinizi bilesiniz.." (Nisâ, 4/43). Bu emir, kişinin içkili iken namaz kılmasını yasaklamaktadır. Bunun sonucu, Müslümanlar içki içtikleri zamanları, namazlara denk gelmeyecek şekilde ayarlamaya başladılar. Âyetteki "sekr" (sarhoşluk) kelimesi, bu emrin sadece içkili iken değil, her türlü sarhoşluk anı için geçerli olduğunu ifade eder. Bunun yanı sıra, sarhoşluk veren bir şey aslında haramdır, fakat eğer sarhoş iken namaza yaklaşırsa, o zaman iki kat büyük bir günah işlemiş olur. Bu âyetle, içki içilecek vakitler iyice kısıtlanmış ve inananlar içmemeye yönlendirilmişlerdir.

Dördüncü ve son merhalede ise, içki tamamen yasaklanmış ve bu konuda son nokta konulmuştur: "Ey inananlar, şarap, kumar.. Şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan, şarap ve kumar ile aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'tan alıkoymak istiyor. Artık (bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?" (Mâide 5/90-91).

Bu metoduyla Kur'ân, getirmiş olduğu yeni prensipleri insanlara kolayca kabul ettirmiş, eski kötü alışkanlıklarından

vazgeçirmiş ve toplumda büyük ıslahata muvaffak olmuştur. Ancak son noktayı koyduktan sonra da asla bir daha da geri adım atmamış, ortaya koyduğu ilkelerinden vazgeçmemiştir.

LANETLENEN ZAKKUM AĞACI

Allah Resûlü, İsrâ ve Miraç'ta Yüce Yaratıcı'nın kendisine göstermiş olduğu harikulâde şeyleri anlattı. Orada gördüğü şeylerden biri de zakkum ağacıydı. Allah Teâlâ, bu ağaçla müşrikleri korkutup uyarmak istiyordu. Fakat onlar kendilerine anlatılanların hiçbirini kabul etmediler. Hatta daha ileri giderek alay ettiler. Ebû Cehil, yanındakilere alaylı alaylı: "Gidin bize biraz hurmayla biraz da kaymak getirin." dedi. Ve bunları birbirine katık edip yerken sözüne şöyle devam etti: "Zıkkımlanın! Biz bundan başka zakkum tanımayız!"

Müşriklerden İbn Zibe'ra da: "Biz zakkum diye hurma ve kaymağı biliriz. O zakkumdan yiyiniz." demiştir.

وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ

Lanetlenen bu ağaç, zakkum ağacıdır. Kur'ân'ın diğer âyetlerinde bu ağacın farklı yönleri şöyle tasvir edilir:

أَذَلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ

"Şimdi iyi düşünün." buyurur. Yüce Allah, "Sonuç olarak böylesi bir mutluluk mu iyidir, yoksa zakkum ağacı mı? Biz onu zalimler için bir dert ve azap yaptık. O öyle bir ağaçtır ki cehennemin ta dibinden çıkar. Meyveleri: sanki şeytanların başları!" İşte o zalimler bunları yer ve karınlarını tıka basa doldururlar. Zakkum yemeğinin üstüne, barsakları parçalayan irin karışık kaynar su içerler." (Saffât, 37/62-67).

إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ طَعَامُ الْأَثِيمِ كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ

"Muhakkak ki zakkum ağacı, günahkârların yiyeceğidir. Kaynar su nasıl fokurdarsa, o da erimiş maden gibi karınlarında fokurdar." (Duhân, 44/43-46).

ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ لَآكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّوم فَمَالِئُونَ مِنْهَا
الْبُطُون فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ فَشَارِبُون شُرْبَ الْهِيمِ هَذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ

"Sonra siz ey yoldan sapanlar ve hak dini yalan sayanlar! Zakkum ağacının meyvesinden yiyecek, karınlarınızı onunla dolduracak, üstüne de kaynar su içeceksiniz! Hem de susamış develerin suya saldırışı gibi saldırarak içeceksiniz. İşte hesap gününde onlara ikram edilecek ziyafet!" (Vâkıa, 56/51-56).

"Zakkum," cehennemin dibinde yetişen bir ağaç çeşididir ve cehennemlikler ondan yemek zorunda kalacaklardır. Böyle bir ağaç cinsinin Tihame bölgesinde bulunduğu, tadının çok acı, kokusunun da çok kötü olduğu söylenmektedir. Dallarını koparan kimsenin ellerine ve bedenine bu ağaçtan çıkan sıvı bulaştığı takdirde, o kimse bir çeşit deri hastalığına yakalanırmış. Bu ağaca lanetli denmesinin sebebi cehennemliklerin onu Allah'tan bir rahmet olarak değil lanetlenmelerinin bir sembolü olarak yemeleridir. Lanetlenen insanlar bundan yiyecek ve daha çok acı çekeceklerdir, çünkü bu ağaçtan yenen kısım onların karnında kaynar suyun kaynaması gibi kaynayacaktır.

"eş-şeceretu'ı-mel'une", Lanetlenmiş ağaç olarak da isimlendirilen bu ağaç, cehennemlikler acıktıklarında ona sığınır ve ondan yerler. Zakkum ağacı erimiş maden gibidir. İnsanların karnında tıpkı sıcak suyun kaynaması gibi kaynar. Zakkum ağacı, cehennemin içinde biten ve dalları âdeta şeytanın başına benzeyen bir ağaçtır. Onun meyveleri, dünyada iken, inkâr suçunu işleyenlerin cehennemdeki yemeğidir.

Ebu Said el-Hudrî'nin rivayetine göre Resulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Zakkum ağacı, erimiş maden gibidir." âyeti hakkında (âyette geçen zakkum hakkında) şöyle buyurmuştur:

"O, zeytin yağının tortusu gibidir. Onu içen kişi onu yüzüne yaklaştırdığında yüzünün derisi kopup onun içine düşecektir."

TEMEL HAKLAR NOKTASINDA KADINLA ERKEĞİN KONUMU

Kur'ân-ı Kerîm, temel haklarda kadınla erkek arasında herhangi bir ayrıma gitmemiştir. Yaratılış ve insan olma noktasında kadın-erkek arasında bir fark yoktur. Hatta Kur'ân-ı Kerîm'de erkek sûresi diye bir sûre olmazken, kadınların haklarının vurgulandığı ve 176 âyetten oluşan uzunca bir sûre vardır.

Yüce Allah (celle celâluhû) ilk yaratılışta insanlığın bir kadınla bir erkekten meydana geldiğini beyan ederek daha başlangıçtan itibaren bu hususa dikkatleri çekmiştir: "Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık. Birbirinizi tanıyıp sahip çıkmanız için milletlere, sülâlelere ayırdık. Şunu unutmayın ki Allah'ın nazarında en değerli, en üstün olanınız, takvâda (Allah'ı sayıp haramlardan sakınmada) en ileri olandır. Muhakkak ki Allah her şeyi mükemmelen bilir, her şeyden hakkıyla haberdardır." (Hucurât, 49/13), "Ey insanlar! Sizi bir tek kişiden yaratan ve ondan da eşini yaratıp o ikisinden birçok erkekler ve kadınlar türeten Rabbinize karşı gelmekten sakının." (Nisâ, 4/1) Sevgili Peygamberimiz de (sallallahu aleyhi ve sellem), kadınlarla erkeklerin bir bütünün iki parçası olduğunu bildirmiştir.

Gerek Hz. Âdem ile eşinin cennetten çıkarılma sebebi, gerekse onların bu zelle karşısında Cenab-ı Hakk'a tevbe etmeleri meselesi Kur'ân'da anlatılırken, onlardan biri değil de her ikisi birlikte anılmak sûretiyle, bu konularda da kadın erkek arasında herhangi bir farkın olmadığı belirtilmektedir:

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا
بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ

"Derken Şeytan onların ayaklarını kaydırarak içinde bulundukları nimet yurdundan çıkardı. Biz de: "Haydi, dedik, birbi-

rinize düşman olarak yeryüzüne inin. Siz orada belirli bir süre ikamet edip yararlanacaksınız." (Bakara, 2/36)

فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْآتِهِمَا وَقَالَ
مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هٰذِهِ الشَّجَرَةِ إِلاَّ أَنْ تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ
الْخَالِدِينَ وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ فَدَلاَّهُمَا بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ
بَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا
رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَأَقُلْ لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ قَالاَ
رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ

"Fakat şeytan onlara, gözlerinden gizlenmiş olan edep yerlerini açığa çıkarmak için vesvese verdi. Onlara şöyle telkinde bulundu: "Rabbinizin size bu ağacın meyvesini yasaklamasının tek sebebi, sizin meleklerden veya ölümsüz hayata kavuşanlardan olmanızı önlemektir" diyerek, kendisinin onların iyiliğini istediğine dair yemin üstüne yemin etti. Böylece onları aldatarak mevkilerinden düşürdü. Şöyle ki: O ağacın meyvesini tadar tatmaz, edep yerlerinin açık olduğunu fark ettiler. Derhal, buldukları cennet yapraklarıyla edep yerlerini örtmeye başladılar. "Ey bizim Rabbimiz, kendimize yazık ettik. Şayet Sen kusurumuzu örtüp, bize merhamet buyurmazsan, en büyük kayba uğrayanlardan oluruz" diye yalvarıp yakardılar." (A'raf, 7/20-22)

Kur'ân, iyilik yapanın cennette mükafat alacağını, kötülük yapanın cehenneme gideceğini haber verirken her iki cinsi de beraberce zikreder ve bu dünyadaki amellerin karşılığında iki cins arasında fark görmez:

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Erkek olsun kadın olsun, kim mümin olarak güzel işler yaparsa, elbette ona güzel bir hayat yaşatacak ve onları işledikleri en güzel işleri esas alarak ödüllendirecek, kötülüklerini bağışlayacağız." (Nahl, 16/97).

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لاَ أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى
بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي
وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ

“Onların Rabbi de dualarına şöyle icabet buyurdu: “Sizden gerek erkek, gerek kadın hayır işleyen hiçbir kimsenin çalışmasını zayi etmem. Çünkü siz birbirinizdensiniz, birbirinizden farkınız yoktur. Benim rızam için hicret edenlerin, vatanlarından sürülenlerin, Benim yolumda işkenceye, zarara uğrayanların, Benim yolumda savaşanların ve öldürülenlerin, Elbette kusurlarını örtecek ve elbette onları Allah tarafından mükâfat olarak içinden ırmaklar akan cenetlere yerleştireceğim. En güzel ödüller Allah’ın yanındadır.” (Âl-i İmrân 3/195).

Bu âyetlerde açıkça görülmektedir ki; Cenab-ı Hakk temel noktalarda cinsiyet arasında bir ayırım yapmıyor, aksine iki cinsin eşit olduğunu bildiriyor.

Kur’ân, kadına anne olarak mümtaz bir yer vermiş ve annelere ihsanla muamele edilmesini emretmiştir. Cenab-ı Hakk annelerimizin nice zahmetlerle karnında bizleri taşıdığını ve nice güçlüklerle bizi doğurduğunu hatırlatmış, böylece onların ne kadar değerli olduklarını göstermiştir. (Ahkâf, 46/15)

Yine anneye ve babaya güzel muamele etmemizi, şayet onlardan her ikisi veya birisi yaşlanmış olarak bizlerin yanında bulunursa onlara hizmetten asla yüksünmememizi, “öff!” bile demememizi, onları azarlamamamızı, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söylememizi, şefkatle, tevazu ile onlara kol kanat germemizi ve şöyle dua etmemizi emretmiştir: “Ya Rabbî, onlar küçüklüğümde nasıl beni ihtimamla yetiştirdilerse, ona mükâfat olarak Sen de onlara merhamet buyur!” (İsra, 17/23-24) Burada da görüldüğü gibi; kadın-erkek arasında bir fark gözetilmemiştir.

Kur’ân, Cahiliye döneminin kadına bakışaçısındaki kötü durumu hatırlatmış, yapılan ayrımcılığı ve onların bu davranışlarını yermiştir: “Onlardan birine bir kızının dünyaya geldi-

ği müjdelenince, öfkesinden ve üzüntüsünden, yüzü mosmor kesilir. Müjdelendiği bu kötü haberin etkisiyle utanıp eşinden dostundan saklanmaya çalışır. Şimdi ne yapsın: Hor, hakir, itilip kakılan bir bela olarak onu hayatta mı bıraksın, yoksa toprağa mı gömsün, ne yapsın? diye kara kara düşünür! Dikkat ediniz, ne fena hükümlerdi verdikleri bu hükümler!" (Nahl, 16/58-59)

Kur'ân, bir eş olarak kadını Cenab-ı Hakk'ın varlığının ve kudretinin delillerinden biri olarak saymış ve bundan ibret alınması gerektiğini tavsiye etmiştir. (Rum, 30/21) Yine karı kocayı birbirlerinin elbisesi olarak nazarlarımıza vermiş, (Bakara, 2/187) bu konuda ayrımcılık gözetmediği gibi onları, biri olmadan diğerinin olmasının mümkün olmadığı iki eşit varlık olarak kabul etmiştir. Bütün bunlardan sonra diyebiliriz ki; Kur'ân temel haklar noktasında kadın-erkek ayırımı yapmamış, onları eşit tutmuştur.

KADERE İMAN

İslam inancına göre, imanın altı rüknü vardır. Bunlardan biri de kadere imandır. İnsan nasıl Allah'a (celle celâluhû), meleklere, kitaplara, peygamberlere ve öldükten sonra dirilmeye inanmak zorunda ise, kadere de aynı şekilde inanmak zorundadır. Kadere imanı, imanın diğer rükünlerinden ayrı düşünmek mümkün değildir.

Kader, kelime olarak, ölçme, takdir etme, biçime koyma ve şekillendirme gibi anlamlara gelir. Bu kelime "Tef'il" babına kaddera şeklinde nakledilince, o zaman anlamı, "hükmetti, hükmünü geçirdi ve kazada bulundu" şeklinde olur. İşte kelimenin bu lügat manasından çıkış yaparak "Kader" ıstılah olarak şöyle tarif edilebilir: Allah Teâlâ'nın ezelden ebede kadar olacak bütün şeylerin zaman ve yerini, nitelik ve özelliklerini ezeli ilmiyle bilip takdir etmesidir.

Buna göre kader, sonsuz ilme sahip, geçmiş, hâl ve geleceği bir nokta gibi görüp bilen ve esasen kendisi için geçmiş, hâl ve gelecek diye bir şey söz konusu olmayan Cenâb-ı Hakk'ın mikro âlemden makro âleme, zerrelerden sistemlere ve gelecekteki

bütün hayatıyla en küçükten en büyüğe, bütün kâinatı ilmî plânda, ilmî vücutlarıyla plânlayıp programlaması; tayin, tespit, tasnif, takdir etmesi ve bütün bunları tasarı ve ilmî plândan alıp irade, kudret ve meşiet planına geçirmesi; hâricî ve varlık âleminde göstermesi adına olup bitecek her şeyi daha olmadan evvel Kitab-ı Mübin'de tespit ve takdir etmesi; kaza da vakti gelince kaderdeki planın uygulanmaya geçiş safhasıdır.

Kaderin varlığı hem âyet hem de hadislerle sabittir:

"Gaybın anahtarları O'nun katındadır, onları ancak O bilir. Karada ve denizde olan her şeyi bilir. Düşen yaprağı, yerin karanlıklarında olan taneyi O bilir. Yaş kuru ne varsa hepsi "Kitab-ı Mübin"dedir" (En'âm, 6/59).

"De ki: "Allah'ın dilemesi dışında ben kendime bir zarar ve fayda verecek durumda değilim. Her ümmet için bir süre vardır; süreleri sona erince bir saat bile geciktirilmezler ve öne de alınmazlar." (Yûnus, 10/49).

"Gökte ve yerde, görülmeyen her şey şüphesiz Kitab-ı Mübin'dedir." (Neml, 27/75).

"Doğrusu O'nun katında her şey bir ölçü iledir." (Ra'd, 13/8).

"Her şeyi yaratıp nizam veren ve her şeyin varlığını bir ölçüye göre belirleyen O'dur." (Furkân, 25/2).

"Şüphesiz ölüleri dirilten, işlediklerini ve eserlerini yazan Biz'iz. Her şeyi apaçık bir kitapta saymışızdır." (Yâsîn, 36/12).

"Yeryüzünde ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki Biz onu yaratmadan önce o bir kitapta bulunmasın. Doğrusu bu Allah'a kolaydır." (Hadid, 57/22).

Kader, insanın fiiliyle Allah Teâlâ'nın (celle celâluhû) yaratmasının beraberliğidir. Yani insan, bir işe teşebbüs edip iradesiyle o işin içinde bulunur ve Allah (celle celâluhû) dilerse o işi yaratır. İşte kader, ezelî ve sonsuz ilmiyle eşyayı olmadan evvel bilen Allah'ın (celle celâluhû) yine olacakları daha olmadan evvel tespit buyurmasıdır.

Kaderi, ilm-i ilahinin bir unvanı olmasını nazara alarak sadece bundan ibaret saymak doğru değildir. Saha olarak kader, Cenâb-ı Hakk'ın ilmi ile tayin ve takdiri demek ise de, aynı zamanda o, Cenab-ı Hakk'ın Sem'i, Basar'ı, İrade ve Meşiet'i de demektir. Durum böyle olunca, kaderi inkâr, Cenâb-ı Hakk'ın bütün sıfatlarını inkâr ile aynı manaya gelir.

Binaenaleyh, kaderi inkâr eden, Zât-ı Uluhiyet'e ait pek çok şeyi de inkâr eder. Ulûhiyet akidesi sarsılır ve bütün düşünce sistemi ters yüz olur. Onun için, kader çok önemli bir konudur.

Kâinatta işleyen açık bir cebrî kader hakimdir. Cebri kader insan iradesinin söz konusu olmadığı, kâinatın umumunda olan kaderdir. Bu kader evrenseldir. Orada insanın iradesi asla nazara alınmaz. Allah Teâlâ yaratır ve yaratacağı şeyi hiç kimseye sormaz. Şu kadar var ki, her yaratmasında bir de hikmet vardır. Fakat hikmet bağlayıcı değildir. Dünya, yaratıldığı günden beri hem kendi etrafında hem de Güneş'in etrafında bu cebrî kaderin sevkiyle dönüp durmaktadır. Bu dönüşe hiç kimse "Dur!" diyemez. Güneş ile Ay, amansız bir yarışa girmiştir. Bu yarışa hiç kimse set çekemez. Çünkü bu hareket ve bu yarışta tamamen cebrî bir kaderin hâkimiyeti vardır. Her şey, o kadere boyun eğmek zorundadır.

Bir de insana bakan yönüyle kader vardır. İnsan her ne kadar ihtiyar sahibi ise de, emir ve irade Allah'a aittir. O'ndan emir gelmeyince hiçbir şey olmaz. O, irade etmeyince hiçbir nesne vücuda gelemez! O dilememiş olsaydı, bugün ne zaman ne de mekân bulunurdu. O, var ettiği şeyleri devam ettirmeseydi, her şey tozduman olur giderdi.

Cenab-ı Hakk'ın ilim, irade, kudret sıfatlarına inanan bir kimse, kader ve kazaya da inanmış demektir. Bu durumda kader ve kazaya inanmak demek, hayır ve şer, iyi ve kötü, acı ve tatlı, canlı ve cansız her ne varsa hepsinin Allah'ın bilmesi, dilemesi, kudreti, takdiri ve yaratması ile olduğuna, Allah'tan başka yaratıcı bulunmadığına inanmak demektir.

Kur'ân-ı Kerîm'de, "Kadere inanın." şeklinde bir emir yoktur. Ancak konuyla ilgili onlarca âyet, açıkça kaderin inanılması gereken bir iman esası olduğunu göstermektedir. Âyetlerin yanında açık bir şekilde, kadere imanın inanç esaslarından olduğunu gösteren bir hayli de hadis vardır. Bunlardan yalnızca birkaçını zikredecek olursak;

1. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) imanı: "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, hayır ve şerriyle kadere inanmak."[29] şeklinde tarif etmişlerdir.

2. Ubâde b. Sâmit vefat edeceği an, etrafında toplanan çocuklarına şunları anlatıyordu: "Evlatçığım, sen, sana gelecek şeyler gelmeden evvel tayin ve tespit edildiğini ve sonra da hiç şaşırmadan sana geldiğini kabul etmedikten sonra imanın tadını tatmış olamazsın. (Vicdanında imanın zevkine ulaşmış olamazsın. İmandan matlup neticeyi elde edemez ve zevk-i ruhânîyi duyamazsın.) Ben Rasul-ü Ekrem Aleyhisselam'dan işittim. Buyurdular ki: 'Allah'ın ilk yarattığı kalemdir. Allah, kalemi yaratır yaratmaz ona 'Yaz' emrini verdi. Kalem 'Ey Rabbim neyi yazayım?' dedi. Cenâb-ı Hakk 'Kıyamete kadar olan her şeyin kaderlerini yaz!' buyurdu." Ve sonra Allah Rasulü sözlerine şöyle devam etti: "Kim bunun aksine bir iman üzerine ölürse benden değildir!"[30]

3. Abdullah b. Abbas, Allah Rasulü'nün terkisinde bulunuyordu. Efendimiz ona hitaben şöyle buyurdu: "Ey delikanlı, sana bir şeyler öğreteceğim! Allah'ın emir ve nehiylerini gözet ki, Allah da seni gözetsin. Allah'ın hakkına riayet et ki, O'nu karşında bulasın. İstediğini sadece Allah'tan iste. Yardım dilediğin zaman da sadece O'ndan yardım dile. Kat'iyen bil ki, bütün insanlar toplanıp sana bir yardımda bulunmak isteseler, Allah'ın senin için yazdığının dışında bir yardımda bulunamazlar. Ve yine bütün insanlar sana zarar vermek için bir araya gelseler, Allah'ın senin

29 Müslim, İman 1; Ebu Davud, Sünnet 15; İbn Mace, Mukaddime 9
30 Ebû Davûd, Sünnet, 16

aleyhine yazdığının ötesinde hiçbir şey yapamazlar. Zira artık kalemler kaldırılmış, sahifeler kurumuştur."[31]

Kaderde iki yön vardır. Birincisi; her şeyin Cenâb-ı Hakk tarafından bilinip tespit edildiği, tayin ve takdirlerinin yapıldığı yöndür ki bu, kaderin Cenâb-ı Hakk'a bakan yönüdür. İkincisi ise, insan iradesini ilgilendiren yöndür.

İnsan iradesi, haricî vücudu olmamasına rağmen, Cenâb-ı Hakk'ın yaratmasına bir şart olması dolayısıyla işlenen hatalara mercidir: "Sana isabet eden bütün hayırlar Allah'tan; bütün şerler ise senin nefsindendir." (Nisâ, 4/79) âyeti bize bu ölçüyü veriyor. Fakat meselenin diğer tarafında da "Meşîet-i İlahî" vardır. İnsan Allah'ın dilediğinden başka hiçbir şey dileyemez. İşte: "Siz ancak Allah'ın dilediğini dileyebilirsiniz." (İnsan, 76/30) âyeti de bize bu dersi vermektedir.

Kader meselesine böyle ihatalı bakmak gerekir. Bu bakış cem' makamını temsil eden bir bakış keyfiyetidir. Şu âyetler bu hususu açıklar mahiyettedir: "Hayır, şüphesiz bu Kur'ân bir öğüttür. Dileyen kimse öğüt alır. Allah dilemeksizin öğüt alamazlar. O, kendisinden korkulmaya daha layıktır ve bağışlamaya da daha ehildir."(Müddessir, 74/54-56).

Netice itibariyle diyebiliriz ki, kader konusu Kur'ân'ın değişik âyetlerinde açıkça belirtilmekte, peygamberimiz de ayrıca buna vurgu yapmaktadır. Kader ve kazaya iman, insanları sorumluluklardan kurtarmaz ya da onları tembelliğe sevk etmez. Bir insan: "Allah böyle yazmış, bu şekilde takdir etmiş." diyerek günah işleyemeyeceği gibi, günahı işledikten sonra da: "Ben ne yapayım, Allah'ın takdiri böyleymiş, alın yazım buymuş." deyip kaderi bahane ederek kendisini suçsuz gösteremez. Allah, bu dünyada her şeyi birtakım sebeplere bağlamıştır. İnsan bu sebepleri yerine getirdiğinde, Allah da o sebeplerin sonucunu yaratacaktır. İşte kaderi bu şekilde doğru anlamak gerekir.

---

31 Tirmizi, Kıyamet, 59; Müsned, I, 293, 303/307

10. BÖLÜM
KUR'ÂN'IN EVRENSELLİĞİ

KUR'ÂN'DA KISAS, EL KESME GİBİ BAZI CEZALAR VE BU HÜKÜMLERİN GEÇERLİLİĞİ

Kur'ân-ı Kerîm evrensel bir kitaptır ve getirdiği prensipler kıyamete kadar geçerliliğini sürdürecektir. Onun insanlığı terbiye etmek ve huzura ulaştırmak için uygulanmasını istediği hükümler hiçbir zaman geçerliliğini yitirmez. Zaman yaşlanır, o aksine gençleşir. Çünkü, o Ezel ve Ebed Sultanı olan Allah Teâlâ tarafından gönderilmiştir. Geçmişi ve geleceği aynı anda bildiği ve yarattığı varlıkların ihtiyaçlarından tam ve eksiksiz haberdar olduğundan dolayı, onlara gönderdiği ve aynı zamanda son kitap olan Kur'ân'ın prensiplerini her dönemde geçerli olabilecek şekilde göndermiştir. Şayet bir kısım kimseler onun bazı prensiplerini uygulanmaz veya çok ağır olarak görüyorlarsa, bu o prensiplerden değil, insanların yanlış ve eksik düşüncelerinden kaynaklanmaktadır. Zaten bundan dolayıdır ki; günümüz insanlığı bir sürü sıkıntıyla karşı karşıya kalmış, ortaya çıkan problemlerin çözümü âdeta imkânsız hale gelmiştir.

Kur'ân'ın, bugün uygulanmaz ve uygulanması kabul edilemez olarak bakılan -örneğin kısas ve zina- hükümlerine bakalım.

Kısasla ilgili olarak Kur'ân-ı Kerîm'de: "Ey iman edenler! Öldürülen kimseler hakkında size kısas farz kılındı. Hür hür ile, köle köle ile, dişi dişi ile kısas olunur. Ama kim, maktûlün velisi

tarafından affedilirse kısas düşer. Bundan sonra, diyeti ona güzel bir şekilde ve tam olarak ödemek gerekir.." (Bakara, 2/178) âyeti vardır. Kısastaki bu hükmün hikmetini ise Cenâb-ı Hakk;

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَآ أُولِي الأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

"Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Böylece korunmayı umabilirsiniz." (Bakara, 2/179) şeklinde bildirmiştir.

Kur'ân, haksız yere öldürülen bir kimsenin karşılığında bu işi yapanın da aynı şekilde öldürülmesini emrediyor. Ve böyle yapmanın da, gerçek anlamda hayatta kalma olmasına vurgu yapıyor. Çünkü maktule karşılık, katilin kısas olunmasında birçok kimsenin hayatını koruma vardır. Çünkü bir kimseyi katledecek olan şahıs, öldürülen kimse karşılığında kendisinin kısas olacağını göz önüne getirince, tasarladığı öldürmeden vazgeçer. Hem kendi hayatını, hem de katledeceği kimsenin hayatını yok olmaktan kurtarır. Yine kısası düşünmesi, iki kimsenin hayatını kurtardığı gibi, öldürme meydana gelse, o öldürme sebebiyle aileler arasında meydana gelecek kargaşaların, ateşli kavgaların ve kanlı mücadelelerin önüne geçer ve bu esnada öldürülecek birçok insanın hayatını kurtarır. Bu vesileyle kısasta büyük bir hayat vardır.

Yine kısasın, birçok kimsenin hayatına vesile olduğu gibi, bir şahsın öldürülmesi sebebiyle insanlar arasında meydana gelecek ve neticede birçok yeri saracak büyük fitnelerin ateşini de teskin edip toplumun huzuruna vesile olduğunda da şüphe yoktur.

Günümüz insanlığı bu âyetin hükmüyle amel etmediğinden, adam öldürmenin cezası hapis olup, hapis de kısasa nispetle çok hafif olması yönüyle, herkes öldürmeye cüret etmektedir. Hapishaneler, taburlar teşkil edecek kadar cinayet işleyenlerle dolup taşmakta; millet onları beslediği gibi, mahpuslukları ne kendilerine, ne evlâtlarına, ne de millete bir fayda sağlamakta, boşu boşuna da ömür tüketmektedirler. Çeşitli aflardan veya süresini doldurup çıktıktan sonra da çoğu kez yeniden cinayet işlenmekte, arkada gözü yaşlı insanlar bırakılmaktadır. Bundan

dolayıdır ki kısası icra etmek, milletin rahatını temin ve asayişini tanzimde oldukça büyük bir öneme sahiptir.

Aslında ölüm cezasını tamamen kaldırarak cinayeti teşvik etmek, toplumdaki kargaşaların ve ölümlerin artma sebebidir. Bu nedenle Allah, kısasta hayat olduğunu bildirmektedir. Eğer bir toplum insan hayatına gereken kutsallığı vermezse, katili korumaya çalışırsa, bu suça pirim vermiş ve binlerce masum insanın hayatını tehlikeye atmış demektir.

Kısas, hayat hakkının ve canı korumanın gereğidir. Kısasın meşru oluşunda akıl sahibi olan insanlar için büyük bir hayat vardır. Gerçi kısasın kendisi, bir hayatı yok etmektir; ama aynı zamanda haksız yere bir hayatı yok etmeye karşı, hayatın zıddı olan kısasın meşru oluşu da hayatın ve yaşama hakkının en büyük müeyyidesidir.

Akıl sahipleri için, bu öldürmeye engel olacak olan haklı kısasın meşruluğu, bütün bu fitnelerin ve heyecanların önüne geçeceği için, toplumun yaşamasına vesile ve yaşama hakkına garanti olur.

Aynı durum, hırsızlık cezası için de geçerlidir. Bugün insanlar evlerini ve iş yerlerini, ağır bedeller ödeyerek güvenlik altına alma mecburiyetinde kalmaktadırlar. Bunun sebebi, hırsızlık karşısında verilen cezaların oldukça hafif olması ve caydırıcılık özelliğini taşımamasıdır. Kur'ân, hırsızlık yapana öyle bir ceza vermiştir ki, aklı olan bir insanın böyle bir suça yeltenmesi mümkün değildir. Başkasının malını çalmak, yasaklanan davranışlardan olup haramdır. Bu haramı işleyen kimse, dünyada ve ahirette cezaya müstehak olacaktır. Bununla ilgili olarak Kur'ân'da:

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوآ أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالاً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"Hırsız erkek ile hırsız kadının irtikâb ettikleri suça bir karşılık ve Allah tarafından insanlara ibret verici bir ukubet olmak üzere ellerini kesiniz. Allah azîz ve hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir)." (Mâide, 5/38) buyrulmuştur.

Allah Teâlâ kısas âyetiyle, insan vücudunu taarruzdan muhafaza ettiği gibi, hırsızlıkla ilgili âyetle de insanın malını başkasının tecavüzünden muhafaza etmiştir. Çünkü suçu sabit olunca, kısas olunacağını göz önüne getiren kimse, adam öldürmeye cesaret edemeyeceği gibi, elinin kesileceğini göz önüne getiren kimse de hırsızlığa cesaret edemez. Bu çirkin işi göze alıp yapan da pek nadir olur. Binâenaleyh herkes malının çalınması endişesinden bir derece kurtulur. Kalbi bu yönden rahat olur. Meselâ senede bir defa olmak üzere bir şehirde, hırsızlık yapması sabit olup da, o kimsenin eli kesilirse, o şehir ahalisinden hırsızlık yapmak isteyenler, niyetlerinden vazgeçerler. Bu kötü düşüncelerinden vazgeçerek, insafa gelecekleri için birçok külfete ve zahmete muhtaç olmaksızın şer'î cezanın telkin ettiği korku sayesinde, ahalinin mallarının emniyet altına alınacağı şüphesizdir. Zira hırsızlıktan dolayı bir kimsenin elinin kesilmesinin, diğerlerine etkili bir ibret olacağında şüphe yoktur.

Zamanımızda bu dinî prensibe itiraz ederek, hırsıza acımak sûretiyle onun elinin kesilmesinin merhamete ters olduğunu iddia edenler ve "Bir kusuruna binaen o şahsı rüsvâ etmek ve ömrünün sonuna kadar herkese karşı onu mahcup etmek maslahata uygun değildir." gibi sözler söyleyenler de vardır. Halbuki zâlimlere acımak ve iyilik etmek, mazlumlara ihanet ve hakarettir. Şurası gariptir ki; hırsıza bu sûretle acıyanlar, onun cemiyeti rahatsız ettiğini düşünmüyorlar. Mal sahibinin hukukunun haksız bir şekilde çiğnendiğini görmüyorlar. Hırsızın herkesi endişede bıraktığını hesaba katmıyorlar. Milletin dahilî intizamını haleldar ederek ve âmme emniyetini ortadan kaldırarak, etrafı ifsat ettiğini düşünmek de yoktur. Böyle bir haydudun hukukunu aramak ve ona acıyıp da mazlumların hukukunu düşünmemek kadar gülünç bir şey olamaz. Çünkü o eli kesilecek kimsenin, ne kadar insanın canını yakıp rahatsız ettiğini göz önüne getirmek lâzımdır. Hırsızlık eden kimse, ayakları ve bütün vücuduyla beraber çalacağı yere giderse de, genellikle çalınan mal elle alınmaktadır. Elin etkisi ve faaliyeti, diğer organlardan fazla olduğu için, evvela hırsızın elinin kesilmesi emrolunmuştur.

Beşer hayatı malla ayakta durmaktadır. Binâenaleyh malların, insanlar gibi değeri ve kıymeti vardır. İnsanların canlarını yok olmadan muhafaza farz olduğu gibi, malı dahi muhafaza farzdır. Bunun için Cenâb-ı Hakk malın muhafazasına dikkat edilsin diye, hırsızın elinin kesilmesini emretmiştir.

Görüldüğü üzere; Kur'ân'ın verdiği ceza son derece yerinde ve toplumun huzurunu sağlamada oldukça etkilidir. Aynı zamanda bir problemi kökünden halleden bir özelliğe sahiptir. Bu kuralların geçerli olduğu dönemlerde Müslümanların yaşadıkları yerlere baktığımızda, bunun doğruluğunu açıkça görmemiz mümkündür. Kur'ân'ın diğer bütün prensiplerini buna kıyas edebiliriz.

KUR'ÂN-I KERÎM'E GÖRE BAZI DURUMLARDA HANIMLARIN MİRASTA ERKEKLERİN YARISINI ALMASI

Cahiliye dönemi Arap toplumunda, kadınlar miras alamıyordu. Hatta kadınlar, bir eşya gibi ölünün mirasçılarına intikal ediyordu. Sadece eli silâh tutan, vatanı muhafaza eden büyük erkekler mirasçı olurdu. Ölenin malı, en yakınlarından erkek olup harp edebilecek yaşta bulunanlara düşerdi. Bununla beraber Medine'deki uygulamada da, sadece büluğ çağına ermiş erkekler babalarının mirasçısı olabiliyor; küçük kız ve erkek kardeşleri, hatta anneleri mirasçı olamıyordu. Bundan dolayıdır ki; "Allah size, çocuklarınızın miras taksimi hususunda erkeklerin paylarının, kızların alacağı payın iki katı olmasını emretmektedir." (Nisâ, 4/11) âyeti inince bu hüküm, müşriklerin hoşuna gitmemiş ve şöyle demişlerdir: "Kadına dörtte bir, ya da sekizde bir, kız çocuğa yarım ve küçük çocuğa da mirastan pay veriliyor. Oysa onlar ne ata binebiliyor, ne de düşmanla savaşabiliyor. Küçük çocuğa da miras veriliyor, oysa çocuk hiçbir işe yaramıyor." Bu bakış açısından açıkça şu anlaşılmaktadır ki, o gün insanın değeri iktisadî hayata katkısıyla ölçülüyordu.

Bu mantık; Allah'ın farz kıldığı, adalet ve binbir hikmetlerle yaptığı paylaştırmaya karşı, bir kısım kimselerin kalplerinde hâlâ

varlığını sürdüren Arap cahiliyesinin mantığı idi. Bu âyetin nüzul sebebi de yine cahiliyedeki kadın ve kız çocuklarının bu durumunu açıkça ortaya koymaktadır. Uhud Harbi'nde şehit düşen Sa'd b. Rebi'nin (r.a.) zevcesi, iki kızıyla birlikte Resulullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) huzuruna gelmiş ve şöyle demiştir:

"Ya Resûlallah! Şunlar Sa'd'ın kızlarıdır. Babaları Uhud Harbi'nde şehit edildi. Şimdi ise amcaları mallarını almış, kendilerine bir şey bırakmamıştır. Hâlbuki bu kızcağızlar, malsız evlenemeyeceklerdir."

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) kadının bu şikâyetini dinledi ve "Allah bu mesele hakkında hükmünü bildirecektir." buyurdu. Bunun üzerine miras âyeti nazil oldu.[32]

İşte İslâm, kadını ve çocukları mirastan mahrum bırakma gibi bir mağduriyetten kurtarmış, ona da erkekle birlikte sosyal ve hukukî bir şahsiyet bahşetmiştir. Dolayısı ile bugün, kadın haklarını savunduklarını iddia eden istismarcıların, "İslâm kadına yarım hisse veriyor." diye İslam'ı tenkit edecekleri yerde, böyle bir içtimaî yapıda büyük bir inkılâpla kadına miras hakkı veren İslâm'ın hakkaniyetini ve üstünlüğünü kabul ve takdir etmeleri gerekir. Öyle ki Kur'ân-ı Kerîm bu hükmüyle sadece yaşça büyük ve küçük oğullar arasındaki adaletsizliği ortadan kaldırmakla kalmamış, aynı zamanda ana, kız çocuk, kız kardeş, büyük anne, kız torun gibi kadın akrabalara da, ayrı ayrı zikrederek mirastan pay vermiştir.

İslâm'da kadının mirasta erkek gibi hak sahibi olduğu ortadadır. İtirazlar ise; niçin kadına erkeğin yarısı kadar hisse verildiği konusundadır. Öncelikle şu hususu belirtelim ki, İslâm'da kadına, mirasta erkeğin payının yarısı kadar hisse verilmesinin emredildiği şeklindeki genelleme, mevzuyla ilgili âyetlerin maksatlı olarak bir bütün hâlinde değerlendirilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu âyetler önyargıdan uzak bir şekilde, dikkatlice incelendiğinde bu iddianın gerçekle bağdaşmadığı açıkça görülecektir. Zira;

---

32 Ebu Davud, Feraiz 4; İbn Mace, Feraiz 2

1. Mirastan kadına erkeğin yarısı kadar hisse verilmesi, kadının mirasçı olarak sahip olabileceği bütün durumlar için değil, sadece kadının aynı ana-babanın çocuğu olarak erkek kardeşiyle birlikte mirasçı olması durumunda söz konusudur: "Allah size çocuklarınızın miras taksimi hususunda, erkeklerin paylarının, kızların iki katı olmasını emretmektedir. Eğer bütün çocuklar kız olup ve ikiden fazla iseler, bunların payı, ölenin bıraktığı malın üçte ikisidir. Eğer mirasçı olarak bir tek kız ise, mirasın yarısı onundur."(Nisâ, 4/11).

Binaenaleyh kadına, erkeğin mirastaki hisselerinin yarısının verilmesinin, her durumda geçerli, umumî bir kural olmadığı açıktır. Bu sebeple kadına, erkeğin yarısı kadar pay verilmesinin mirasçı olarak kadının konumu ne olursa olsun, tek bir hüküm olduğunu iddia etmek, yukarıda zikredilen âyeti saptırmaktan başka bir anlama gelmemektedir.

Ayette de açıkça görüldüğü gibi, kadının mirastaki payının durumu, sadece iddia edildiği gibi erkeğin yarı hissesi değildir. Ölenin sadece kız çocukları varsa ve sayıları da ikiden fazla ise, o zaman mirasın 2/3'ü onların olur. Şayet ölenin mirasçısı bir tane kız çocuğu ise, o zaman mirasın yarısını almaya hak kazanır. (Nisâ, 4/11).

2. Yine annebabanın çocuğu vefat eder de miras bırakırsa, ölenin çocukları da varsa, o takdirde ana babadan her birine mirastan 1/6 hisse verilir. Eğer ölenin çocuğu yok, ana-baba da ona mirasçı olmuş ise, annesine 1/3 hisse düşer. Eğer ölenin kardeşleri varsa, annesine 1/6 hisse düşer. (Nisâ, 4/11)

3. Koca, çocuk bırakmadan ölmüşse hanımı mirasın 1/4'ünü alır. Eğer ölen kocanın kız veya erkek bir veya daha fazla, o hanımdan veya başka bir hanımından çocukları varsa, ya da öz erkek çocuğunun erkek çocukları varsa, hanımı 1/8 alır. "Eğer siz çocuk bırakmadan ölürseniz, geriye bıraktığınız mirasın 1/4'ü hanımlarınızındır. Eğer çocuklarınız varsa, bıraktığınız mirasın 1/8'i hanımlarınızındır..." (Nisâ, 4/12). âyeti bunu ifade eder.

Görüldüğü gibi mirasta kadının payının her zaman erkeğin payının yarısı olduğu iddiası doğru değildir. Paylar, kadının mirasta ortak bulunduğu şahıslara göre değişiklik göstermektedir.

Niçin Erkeğe İki, Kadına Bir Hisse?

Kur’ân’a göre kadının, sadece erkek kardeşiyle beraber mirasçı olduğunda yarım hisse alması, sathî bir nazarla bakıldığında eşitsizlik ve haksızlık gibi gözükse bile, gerçekte bu taksim tam bir adalettir. Adalet bir yana, sadece insaf ve hakkaniyet prensipleri ışığında bile mesele ele alınırsa bu taksimin isabetliliği görülecektir. Şöyle ki:

1. İslâm’da miras, şahısların ihtiyaç ve mes’uliyetine göre taksime tâbi tutulmuştur. Anne, eş, kız çocuk veya kız kardeşin geçimi, kendisine ait olmayıp; oğul, koca, baba veya erkek kardeşin sorumluluğundadır. Kadın çoğunlukla kendisi dışında başkalarının geçimini sağlamakla da mükellef değildir. Erkek ise bütün durumlarda eşinin, kızının, annesinin veya kız kardeşinin geçimini sağlamakla mükelleftir. Erkek, ailesinin resmî hamisidir ve bütün maiyetinden sorumludur. Bu sebepledir ki, “Nimet, mes’uliyete göredir.” kaidesine uygun olarak, eşinin, kızlarının, annesinin ve gerektiğinde kız kardeşinin nafakasını sağlamakla mes’ul olan erkeğe, böyle bir sorumluluğu olmayan kadının payının iki misli pay verilmiştir.

2. Kadın kendi mal varlığında istediği gibi tasarruf hakkına sahiptir. Kadın zengin olsa bile, ailenin harcamalarına katılma mecburiyeti yoktur. Bu açıdan değerlendirdiğimizde de, kadın ile erkeğe eşit pay verildiğinde, hisseleri aynı olduğu hâlde, erkek ailenin geçimini sağladığı, kadının ise böyle bir mes’uliyeti olmadığı için denge erkek aleyhinde bozulmuş olacaktır ki, bu erkeğe haksızlık edilmesi demektir. Bediüzzaman Said Nursi de bu mevzuyla ilgili şu değerlendirmeyi yapmaktadır. “.... erkeğe iki kadın payı vardır..” âyetinde, Kur’ân’ın hükmü, mahz-ı adalet olduğu gibi, ayn-ı merhamettir. Evet, adalettir, çünkü, ekseriyet-i mutlaka itibarıyla bir erkek bir kadın alır, nafakasını taahhüt eder.

Bir kadın ise bir kocaya varır, nafakasını ona yükler, mirastaki noksanını telâfi eder."

3. Kadın eğer bekâr ise, bakmakla mükellef olduğu kimse olmayan tek başına bir insandır. Evlendiği zaman ise, bahsettiğimiz gibi kendisinin ve çocuklarının nafakasını temin tamamen kocanın vazifesidir. Kadının hiçbir nafaka sorumluluğu yoktur. Üstelik kadın bir de kocasından mehir alacak ve örfe göre, altın ev eşyası, para vs. birçok hediyeye de sahip alacaktır. Kadın sahip olduğu malı, nafaka kocaya ait olduğu için harcamayabilir. İsterse onu işleterek artırabilir. Erkek kardeş ise babadan aldığı mirası, evlilik masraflarına, mehre ve ailesinin nafakasına harcamakla bitirecektir. Kaldı ki bekâr kız kardeş, babasından aldığı mirasla geçinemiyorsa, erkek ona yardım etme mecburiyetindedir. Dolayısıyla bu açıdan da meseleyi ele alıp değerlendirdiğimizde erkeğe bir, kadına yarım hisse gerçek adalettir. Burada dikkat edilirse, İslâm, kadınların sosyal açıdan karşılıklı bağlı, ekonomik açıdan ise bağımsız olduğu bir yapı öngörmektedir. İslâm'ın, aile fertleri arasında karşılıklı sevgi, saygı, hoşgörü ve anlayış üzerindeki tahşidatını anlamak için bu önemlidir. Fakat ekonomik bağımsızlığın fazileti ne kadar büyük olursa olsun, bu, hiçbir zaman kadınların kendi kendilerini geçindirmek zorunda kalması ve tamamen aile dışında kendi başına buyruk yaşayabileceği anlamına gelmez. Ailenin ekonomik sorumluluğu ve sosyal refahı daima erkeklerin omuzlarındadır. Aslında kadınlara tanınan bu ayrıcalıklı konum, yüce dinimizin onlara verdiği değeri göstermektedir.

4. Erkek kardeş, herhangi bir zorlama olmadan, miras taksiminde kız kardeşine isterse, kendine düşen pay kadar veya daha fazla verebilir. Bu hibe veya hediye olur. Kimse buna mâni olamaz.

5. Meselenin bir de psikolojik yönü vardır. İslâm, tek bir zamana, tek bir döneme ve tek bir ülkeye ya da millete ait değildir. O, hükümlerinde bütün zamanları, bütün toplumları ve temel insan psikolojisini dikkate alır. Hemen hemen bütün

toplumlarda asırlardır görülen ve bugün de devam eden bir vakıa olarak, kız çocuklarına genellikle evin malını yabancıya götüren kişi olarak bakılır. Halbûki o, evlense, ayrı bir yuva kurup çocuk sahibi olsa bile, yine anne–babasının, erkek kardeşlerinin merhametine, şefkatine ve himayesine, erkekten daha çok muhtaçtır. Ailesinden göreceği şefkat ve merhamet, onun alacağı maldan çok daha değerlidir. Hâl böyle iken, miras taksiminde ise kız ve erkeğe eşit hisse vermek, bu şefkat ve merhamete zarar verebilir. Meseleye bu açıdan yaklaşan Bediüzzaman hazretleri, bu hususla ilgili şunları söylemektedir: "...Hem merhamettir. Çünkü o zaife kız, pederinden şefkate ve kardeşinden merhamete muhtaçtır. Kur'ân'ın hükmüne göre o kız, pederinden endişesiz bir şefkat görür. Pederi ona 'Benim servetimin yarısının yabanilerin ellerine geçmesine sebep olacak zararlı bir çocuk' nazarıyla endişe edip bakmaz. O şefkate, endişe ve hiddet karışmaz. Hem kardeşinden rekabetsiz, hasetsiz bir merhamet ve himaye görür. Kardeşi ona 'Hanedanımızın yarısını bozacak ve malımızın mühim bir kısmını başkalarının eline verecek bir rakip' nazariyle bakmaz. O merhamete ve himayeye bir kin, bir kırgınlık katmaz. Şu hâlde o fıtraten nazik, nazenin ve hilkaten zaife ve nahife kız, sûreten az bir şey kaybeder fakat ona bedel, akrabalarının şefkatinden, merhametinden tükenmez bir servet kazanır. Yoksa rahmet-i Hak'tan ziyade merhamet edeceğiz diye, hakkından fazla ona hak vermek, ona merhamet değil, şiddetli bir zulümdür. Belki cahiliye döneminde acımasız bir kıskançlığa binaen kızlarını sağ olarak defnetmek gibi, gaddarane bir zulmü andıracak bu zamanın vahşi hırsı, merhametsiz bir kötülüğe yol açmak ihtimali vardır. Bunun gibi bütün ahkâm-ı Kur'âniye, "Biz seni alemlere rahmet olarak gönderdik." (Enbiyâ, 21/107) fermanını tasdik ediyorlar."[33]

İşte Bediüzzaman Said Nursî hazretleri bu değerlendirmeleriyle konuya farklı bir derinlik kazandırmaktadır. Günümüzde, erkek ve kadın, mirasta eşit hak aldıkları için, birçok kız kardeşle

33 Nursî, Bediüzzaman Said, Mektubat 37; Sözler s. 381

erkek kardeşin araları açılmaktadır. Erkek kardeş, kız kardeşinin, babasının servetinin yarısını alıp başkalarına yedirmesine rıza gösterememektedir. Bu cahiliye düşüncesinden dolayı, ülkemizde erkek ve kız kardeşler arasında pek çok miras problemleri yaşanmaktadır. Günümüzde pek çok kimse kız kardeşine baskı yapıp mirastan herhangi bir pay almamasını veya vereceği az bir şeyle yetinmesini istemektedir. Çoğu zaman imzalar bu baskı altında atılmaktadır. Aile içi mahkemelerde kadınlar ikna edilmekte veya susturulmaktadır. Bazen de -medyadan takip ettiğimiz kadarıyla- miras kavgaları, bitmeyen kan davalarına dönüşebilmektedir. Hakk'ın taksimine teslim olmama ve hakkına rıza göstermeme, bir değil yüzlerce haksızlığa ve zulme sebebiyet vermektedir.

İşte saymaya çalıştığımız sebeplerden dolayıdır ki, erkeğe malî mesuliyetlerinin ağırlığına uygun olarak mirastan pay verilmiş, zengin ve fakir olma durumlarında bile, hiçbir malî yükümlülüğü bulunmayan, bununla birlikte kız, eş, ana ve dul kalma durumlarında bile sosyal güvenliği daima güvence altına alınmış, kadına da ona göre pay verilmiştir. Eğer hükümlerinde sonsuz hikmet sahibi Allah'ın bu hükmü adil değilse, yeryüzünde adalet yok demektir.

Sonuç olarak, Kur'ân'da aile hukukunun devamı olarak ele alınan miras hukuku, en detaylı anlatılan konulardan bir tanesidir. Günümüzün aktüel mevzularından olan kadının mirastaki eşitliği meselesine, salt eşitlik açısından bakılması, bizce yanılgının temelini oluşturmaktadır. Çünkü Kur'ân'da kadının farklı durumlardaki payları farklı değerlendirilmektedir. Bir eş, bir ana, tek veya birkaç kardeş bir arada olma durumuna göre farklı kategorilerde ele alınmaktadır. Her konuda olduğu gibi bu noktada da mutlak eşitliği savunanlar, bu mevzuda sayılan temel esasları görmemezlikten gelmektedirler. Dolayısıyla bazı durumlarda mirastan kadına, erkeğin hissesinin yarısı kadar pay verilmesinin, erkeği kadından üstün tutma düşüncesiyle hiçbir ilişkisi yoktur. Öyle olsaydı, mirasta payları daha fazla

olan çocukların, insanî değer yönüyle babalarından daha üstün olduklarını söylemek gerekirdi. Bu da, çok gülünç bir iddia olurdu. Bilâkis bu taksimat, kadın ile erkeğin sorumluluklarıyla doğru orantılı olarak, rızkın dengeli dağılımı ve hem ailede hem de sosyal hayatta sevginin-adaletin sağlanması gayesine yöneliktir.

Ayrıca burada ihtiyacın ve kadın-erkek arasında mes'uliyetin belirleyici olması, henüz hayata yeni başlayan, ömrü boyunca birçok malî güçlüklerle karşılaşacak, çoğu kez zayıf nesillerin mala ihtiyaçlarından dolayı, çocuklara ebeveynden veya erkeğe kadından daha fazla hisse ayrılması, en küçük sosyal birim olan aile çevresinde insanî ölçüler içinde yaşamayı temine matuftur. Aynı zamanda bu, orta sınıflaşmaya doğru atılan adımların da işaretleridir.[34]

KUR'ÂN'DAKİ HER ŞEYE İNANMAK ŞART MIDIR?

Kur'ân'ın haber verdiği şeyler, her şeyi yaratan Cenab-ı Hakk katından olduğu için doğrudur. Bu doğruların hepsinin kabul edilmesi gerekir. Kur'ân'daki bazı şeylerin kabul edilip bazılarının kabul edilmemesi söz konusu değildir. Nasıl insanlar herhangi bir kurum ya da devlete gitmek istedikleri zaman, o kurum ya da devletin koyduğu kuralların tümüne uymakla mükelleftirler. Dilediklerini kabul etmeme seçenekleri yoktur. Zaten böyle bir şey geçerli olsa ortada ne devlet kuralı ne de bir kurumun prensipleri kalır. Önüne gelen, istediğini alır, istediğini atar; tam bir kargaşa ortamı meydana gelir. Kur'ân'ın âyetleri de bunun gibidir. Her önüne gelen kendine göre birini ya da bir kısmını kabul etse, değişik gerekçelerle bir kısmını kabul etmese, ortada din diye bir şey kalmaz. Nitekim Kur'ân'ın bir kısmını alıp bir kısmını kabul etmeyenler şu sert uyarıyla uyarılmışlardır:

"Ne o, Kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını red mi ediyorsunuz? İçinizden böyle yapanların elde edeceği netice, dünya

34 Kuzu, Selman, Farklı Açılardan Kadın ve Aile, s. 259-264

hayatında rüsvalıktan başka bir şey değildir. Kıyamet günü ise en şiddetli azaba itilirler. Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir." (Bakara, 2/85)

KUR'ÂN'DA İNSAN HÜRRİYETİ

Kur'ân-ı Kerîm insan iradesine ve hürriyetine son derece büyük bir önem vermiştir. İnsanları da sahip oldukları irade ve hürriyet ölçüsünde mesul tutmuştur. İradesi ve hürriyeti olmayan, mükellef değildir. Savaşa bile, bir anlamda insanların hürriyetlerine engeller konulduğundan izin verilmiştir. Bazı ibadetlerin ancak hürriyet olunca yerine getirilmesi istenmiştir. Ancak hürriyet insanın her şeyi yapması demek değildir. Bu, insan dışındaki varlıkların özelliğidir.

Kur'ân-ı Kerîm'deki bazı emir ve yasaklara bakarak böyle bir sonuca varmak yanlıştır. Zira Allah'ın yarattığı bütün şeylerde asıl olan, helal ve mübah oluştur. Nitekim Kur'ân'ın şu açık âyetleri bunun böyle olduğunun delilidir: "O'dur ki yeryüzünde bulunan her şeyi sizin için yarattı..." (Bakara, 2/29); "Hem göklerde ve yerde ne varsa, hepsini Kendi tarafından bir lütuf olarak sizin hizmetinize veren de O'dur. Elbette bunda düşünecek kimseler için ibretler vardır." (Câsiye, 45/13); "Görmüyor musunuz ki Allah göklerde ve yerde olan şeyleri sizin hizmetinize vermiş. Görünen görünmeyen bunca nimete sizi garketmiş? Yine de, öyle insanlar var ki hiçbir bilgiye, yol gösterici bir rehbere veya aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında tartışıp durur." (Lokman, 31/20).

Demek ki her güzel ve hayırlı şey insanın emrine sunulmuştur. Ancak birtakım şeyler de yasaklanmıştır. Bu yasaklara ve insana yapması emredilen işlere baktığımızda, bunların tamamının insanın hayır ve iyiliği için olduğunu görürüz. Allah Teâlâ kullarına merhametinden dolayıdır ki, onların menfaat ve maslahatı için bazı helal ve haram ilkeleri koymuştur. Yüce Rabbimiz iyi ve güzelden başka hiçbir şeyi helal, kötü ve çirkin olandan başkasını da yasak kılmamıştır. Hatta çoğu yerde yasaklanan veya emredilen ilkelerdeki sebepler de belirtilerek insanların bunların hikme-

tini anlamasına kapı açılmıştır. Mesela içki yasağının belirtildiği âyette: "Ey iman edenler! Şarap, kumar, putlara kurban kesilen sunaklar, fal okları, şeytana ait murdar işlerden başka bir şey değildir. Bunlardan geri durun ki felah bulasınız! Şarap ve kumarla şeytanın yapmak istediği tek şey, sizin aranıza düşmanlık ve kin salmak, sizi Allah'ı zikretmekten ve namazdan alıkoymaktır. Artık bu habis şeylerden vazgeçtiniz değil mi?" (Mâide, 5/90-91)

Aslında helal kılınan şeylerin yanında yasaklanan şeylerin son derece sınırlı olduğunu görürüz. Yasaklar hem sınırlı hem de fazla sayıda alternatifleri olan şeylerdir. Mesela faiz yasaklanırken, bunun yanında bir sürü başka kazanç yolu helal kılınmış, hatta teşvik edilmiştir. Zina yasaklanırken, evlilik yoluyla birliktelik teşvik edilmiştir. İçki yasaklanmışken bunun yanında bir sürü içecek helal kılınmıştır. Yiyeceklerden birkaç zararlı şey yasaklanmışken, sayılamayacak kadar nimet insanın emrine sunulmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm'de, bir şeyin helal ya da haram kılınması sebepsiz değildir. Temiz ve faydalı olanlar helal kılınmış, pis ve zararlı olanlar da haram kılınmıştır. Helal veya haram kılma, insanları sıkıntıya sokmak ve cezalandırmak için değildir. Aksine Cenâb-ı Hakk'ın gönderdiği din, sevgi ve rahmet üzerine kurulmuştur. Allah Teâlâ yasakları, insanları sıkıntıya sokmak için değil, aksine onları sıkıntıya düşmekten kurtarmak için koymuştur. Zira insanların bütün yasakları çiğnemelerinden ya da bütününü tamamen yerine getirmelerinden Cenab-ı Hakk'a herhangi bir zarar veya fayda yoktur. Aksine zarar da fayda da kullaradır.

Bu anlamda Cenab-ı Hakk Kur'ân-ı Kerîm'de insanları zararlardan kurtarmak için bazı emir ve yasaklar koymuştur. Ancak bunların kullara yönelik, bildiğimiz bilemediğimiz bu dünyaya ve ahirete yönelik sayısız hikmetleri vardır. Örneğin "Mümin erkeklere bakışlarını kısmalarını ve edep yerlerini açmaktan ve zinadan korumalarını söyle..." (Nur, 24/30) "Mümin kadınlara da bakışlarını kısmalarını ve edep yerlerini günahtan korumalarını söyle.." (Nur, 24/31)

Hikmetini düşünmeye gayret etmeksizin, âyetin sadece dış yönüne bakarsak, sebepsiz bir şekilde orada bizim için sanki bir sınırlamanın söz konusu olduğu vehmine kapılabiliriz. Nasıl olur da Yüce Rabbimiz, bizim için gözler ve manzaralar yaratır da, sonra arkasından: “Bakmayınız!” der? Nasıl olur da, bizim için güzellikler yaratır da, sonra da: “Gözlerinizi kapatın!” der?

Şayet yukarıda meallerini verdiğimiz âyetleri iyice düşünürsek, verilen bakmama emrinin, aslında son derece rahmet ve lütuf içerdiğini görürüz. Çünkü bu emir, insanı kölelikten ve zincirlerden kurtarmak için olup asla ona baskı uygulama ve onu sıkıntıya sokmak için değildir. Bakış, insanı ilgi ve alâkaya götüren bir vesiledir. İlgi ve alâka ise hapis demektir. Göz, güzel bir yüze baktığında, hem kendisi orada hapsolur, hem de nefsini orada hapsetmiş olur. Yüce Yaratıcımız ise, bizim için hürriyeti ve kölelikten kurtulmayı istemektedir. Kölelikten kurtulmak ise, ancak bakışları maddî güzelliklerden sıyrılıp yaratıcısına teveccüh ettiği zaman gerçekleşir. Bu gerçekleştiğinde de, Allah’a yaklaşır ve O’nunla her an beraber olmuş oluruz ki, işte gerçek hürriyet de zaten budur.

Meselenin bir diğer yönü de Cenâb-ı Hakk’ın, dünyadaki bazı cazip şeyleri bizi imtihan etmek için yaratmış olmasıdır. Acaba biz, tertemiz fıtratımıza göre hareket edip de, zevk-i selimle en büyük güzellik olan Cemâlullah’a mı yöneleceğiz, yoksa küçük güzellikler karşısında takılıp kalıp, ona yapışıp, kendimizi orada hapsedip, bununla zevkimizin bozulmasına ve fıtratımızın dejenere olmasına mı neden olacağız? Burada asıl mesele, sadece güzel bir yüze bakıp bakmama meselesi değildir. Mesele şudur: Bir bakışın arkasından, çok geçmeden başka arzular gelir. Sonra şehvet... Sonra bu şehvetin açlığını gidermeye çalışma, sonra o kadına veya o cazip gelen şeye sahip olma arzuları ortaya çıkar. İşte o zaman bütün bu arzular, aklı baştan çıkartır; dolayısıyla insan, hedefini kaybeder, yönünü şaşırır ve kendisini dağıtır. Hedefini, o kendisini cezbeden şeye ulaşmaya kilitler; böylelikle de gitmesi gereken asıl hedef ve gayeyi unutmuş olur. Böyle bir

insan, hürriyetini kaybetmiş, başka arzu ve isteklerin kulu-kölesi haline gelmiştir.

Böyle bir baş aşağı durumuna geçmiş birinin âkıbeti, ya yüzüne indirilen bir tokatla ya da ahlâk masası polislerinin huzurunda son bulur.

Demek ki böyle bir bakışın yasaklanmasındaki hikmet, gayet açıktır. Zevk-i selim sahibi insanın vicdanı da, zaten bakışların belli bir yere yoğunlaştırılmasından rahatsız olur ve sıkılır. Çünkü böyle bir şey zararlıdır. Bunun içindir ki, Kur'ân, mümin kadına, şehvetleri tahrik etmemesi ve başkalarını kendisine çekme durumundan uzaklaşması için giyimine daha bir dikkat etmesini emretmiştir.

İşte burada haram kılma meselesinin özüne gelmiş olduk. Haram kılma, yasaklanan şey zararlı olduğundandır. Cenâb-ı Hakk, dinini, sevgi ve rahmet üzerine kurmuş olup onu başkalarına baskı ve istibdat için göndermemiştir. Bütün bunlar göstermektedir ki; zarardan kaçınmak için, gözleri haramdan sakındırmak mutlaka gereklidir. Yine onun kötü sonucundan kaçınmak, bünyemizdeki mevcut zaafımızdan korunmak için de gerekli bir davranıştır.

İbadet, bir diriliş ve hakiki nurdan yardım talep etmek demektir. Allah Teâlâ ibadeti emretmiştir. Çünkü O bilmektedir ki, bizim hayatımız ancak onunla mümkündür. O bize ibadeti, zorbalık, cebir ve yalnızca birer emir ve gereklilik olarak farz kılmamıştır. Allah, birtakım zararlarından ötürü, içki ve ona benzer sarhoş edici ve akla zarar verici şeyleri yasaklamıştır. Kumarı da, vermiş olduğu zarar, insanlar arasına ekmiş olduğu düşmanlık ve kinden dolayı yasaklamıştır. Zinayı da yasaklamıştır. Çünkü o, neseplerin birbirine karıştığı bir kargaşa ortamı meydana getirmektedir. O, nefsin, hevânın ve şehvetin, saçma arzularına boyun eğme demektir. Evlenmeyi ise, serbest bırakmıştır. Zira o, düzen, intizam, mes'uliyet ve gönül huzurundan ibarettir.

Domuz eti yasaklanmıştır. Bizler şu anda biliyoruz ki, domuz, grip ve bağırsak kurdu mikropları taşımaktadır. Onda, proteinlerin en ağır ve hazmı mümkün olmayan çeşitleri bulunmaktadır. Bunun dışında örneğin tavuk, deve, at, tavşan ve ceylan gibi yeşillik yiyen hayvanlara bakacak olursak, bunlarının hepsinin yumuşak huylu ve hassas olduğunu görürüz. Şahinler, kediler, tilkiler, kurtlar, sırtlanlar ve kaplanlar gibi et yiyen hayvanlara da baktığımızda, bunların hepsindeki ortak özellik, kabalık, vahşilik ve aç gözlülüktür.

Şüphesiz burada, yemekte olduğu gibi, etoburluktaki israfla, özellikle ruhî hasletlerin gelişmesi arasında, kızmak, şiddetli ve kasavetli olmak gibi bağlar vardır. Zira domuz eti, etlerin en sertidir. Terkip bakımından hayvanî proteinlerin en kompleks olanıdır. Bunun için de onun zararı, diğer hayvan etlerinden daha fazladır. Allah her şeyi bilendir. Bizim bilgimize gelince, çok sınırlıdır. O'nun ilmi, küllî olup her şeyi kuşatmıştır. Dolayısıyla O, sebepsiz olarak bir kanun koymaz.

Yine bu hakikatten dolayıdır ki, Allah Teâlâ hırsızlığı ve haksız yere adam öldürmeyi yasaklamıştır. ".. Kim katil olmayan ve yeryüzünde fesat çıkarmayan bir kişiyi öldürürse sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir adamın hayatını kurtarırsa sanki bütün insanların hayatını kurtarmış olur.." (Mâide, 5/32) Çünkü hiçbir suçu olmaksızın, bir kimsenin başkasını öldürmesi, bütün insanları öldürmesi gibidir. Bunun için de Allah Teâlâ bir kişiyi öldürmeyi, bütün insanları öldürme olarak kabul etmiştir.

Yine intihar da yasaklanmıştır: ".. Ve nefislerinizi de öldürmeyin. Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir. Kim düşmanlık ve zulüm ile bunu yaparsa bilsin ki onu Cehenneme sokacağız.." (Nisâ, 4/29-30) Çünkü intihar, Allah'a karşı son derece büyük bir sû-i zan, O'nun yarattıklarını yok etme ve âhiretini unutmak demektir ki, bu da insanın, kendisi için yapmış olduğu büyük bir zulümdür.

Zina, bir alışkanlık haline gelince, insanı zillete düşürüp derin bir tefessühe götüren bir huy ve karakter haline gelir. Şahsiyet

kaybolur. Ceset bir tarafa, kalp bir tarafa ayrılır. Ruh da başka bir tarafta gider. Böylece fıtrat tamamen alabora olur. İşte bu da zararların en büyüğüdür. Bundan dolayıdır ki -istatistiklere göre- son derece serbestlik olmasına, hiçbir yasak bulunmamasına rağmen cinnet ve intiharların en yüksek olduğu yerler, İsveç, Rusya gibi ülkelerdir. Bunun sebebi de, her şeyi helal gören insanın, ruhunun derinliklerinden tamamen kopması ve böylece içindeki mutluluğu ebediyyen kaybetmesidir. İşte bundan ötürüdür ki dinî kurallar, Allah'ın istemesiyle insanlara sadece baskı olsun diye değil ancak ve ancak sevgi, rahmet sebebiyledir.

İşte din budur ve onun ruhu bundan ibarettir. Allah, güzellikleri helal kılmış; çirkin şeyleri de yasaklamıştır. Fıtratlarımızı temizleyip ilk olduğu hale getirsek, hiçbir sıkıntı, zorluk ve gayret sarfetmeden, Allah Teâlâ'nın bizler için seçtiği şeyleri, biz de severiz. Böylece de mü'minin kalbiyle; Allah, Allah'ın dini ve kişinin özel duyguları ve aklıyla arzuladığı şeyler arasında, hiçbir çelişki olmaz. İşte o zaman, kişinin kendine istediği şeyler, zaten Allah'ın istediği şeyler olmuş olur. Yine kişinin kendisi için temenni ettiği şeyler de, Allah'ın temenni ettiği şeyler olur.

KUR'ÂN-I KERÎM EVRENSELLİĞİ

Âlemşümûl, cihanşümûl, üniversal, tüm insanlığı ilgilendiren, dünya ölçüsünde, dünya çapında gibi anlamlara gelen evrenselliği; herhangi bir düşünce, fikir veya inancın, bütün zaman ve mekânlara şâmil olması ve herkese hitap etmesi şeklinde tarif edebiliriz.

Her fikrin, kendisinin evrensel olduğunu iddia etmesi, gayet tabiidir. Çünkü devam etmeleri ve kabul edilebilir olmaları, ancak evrensel olmalarıyla mümkündür. Ancak bu iddialarında ne kadar doğrudurlar? Gerçekten iddia ettikleri gibi, evrensel midirler? Konumuz olan Kur'ân'ın evrenselliği hususuna gelince, Kur'ân'ın evrenselliğinin temel niteliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Kaynağının İlâhî Olması

İnsanı Allah yaratmıştır. Onu en iyi tanıyan da yine O’dur. İnsanın ihtiyaçları, yaşantısı, hayatta karşılaşacağı birtakım güçlükler, bu güçlükleri aşma yolları vs. Yaratıcı tarafından belirtilmiştir. Başka bir kısım kimselerin kalkıp, “İnsanlar en iyi şu prensiplerle yönetilir.” demeleri, akl-ı selime uygun değildir. Kaynağı ilâhî olmayan, insanın mutluluğu ve huzuru için, ne kadar fikir, düşünce akımı ortaya çıkarsa çıksın, bunların evrensel olmaları mümkün değildir. Bunlar ancak belli bir süre ve yer için geçerli olsa da, kısa bir süre zarfında eskitilip yüzüne bakılmaz hâle gelmişlerdir.

Hz. Muhammed’in (sallallahu aleyhi ve sellem) insanlara tebliğ ettiği Kur’ân, ilâhî kaynaktan gelmektedir. O, bir başkasının sözü olmayıp bizzat Allah tarafından insanlara ulaştırılmaktadır. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), Kur’ân’ı herhangi bir talebenin hocasından bir metni öğrenmesi tarzında öğrenmiş, O’nun metnin hazırlanması konusunda en ufak bir hissesi olmamıştır.

Evrenselliğin ilk ve en önemli şartlarından ilâhî kaynaklı olma ilkesini, bugün ancak Kur’ân taşımaktadır. Zaten Mûsevîlik, Îsevîlik, Budizm gibi dinler, şahıslara nispet edilerek adlandırıldıkları halde, Kur’ân’ın getirmiş olduğu prensipler hiç kimseye nispet edilmeyip Cenab-ı Hakk tarafından geldiği vurgulanmış ve adı da Muhammedîlik değil, İslâm olmuştur.

2. Kaynağının Sağlam Olması

Kaynağının sağlam olmasından maksadımız, kendisinin İlâhî kökenli olduğunu iddia eden bir sistemin, başlangıcından günümüze kadar, her türlü müdahaleden berî olmasıdır. Yani ortaya çıktığı zaman, kaynağının ilâhî olması yetmeyip bu özelliğini sonuna kadar koruması gerekmektedir. İnsanlık tarihi, Allah’ın görevlendirdiği elçilerle doludur. Bunlardan her biri, insanlığın mutluluğu adına çaba sarfetmişlerdir. Ancak hepsinin, istediği neticeye vardığı söylenemez. Bir kısmı, değil gelmiş olduğu coğ-

rafyadaki kimseler, yakınlarındaki insanlar tarafından dahi tasdik edilmemiş; bazısının hayatına kasdedilmiş, bazısı da ancak kendisini küçük bir topluluğa dinletebilmiştir. Elbette buradaki hata, uyarmakla görevli peygamberin değil; karşısındaki inatçı topluluğundur.

Kaynağının sağlamlığı bakımından Kur'ân'a baktığımızda, Kur'ân hiçbir semavî kitaba nasip olmayan bir konuma sahiptir.[35] Evvela O, İlâhî korunma altındadır: "Kur'ân'ı biz indirdik biz.. Onun koruyucuları da biziz." (Hicr, 15/9)

"Elbette O, öyle eşsiz bir Kitaptır ki, batıl ona ne önünden, ne de ardından yol bulamaz (içine asılsız söz giremez), hikmet sahibi, çok övülen (Allah) katından indirilmiştir." (Fussilet, 41/42) "Eğer o, Allah'dan başkası tarafından olsaydı, elbette içinde birbirini tutmayan birçok şey bulurlardı." (Nisâ, 4/82)

3. Tebliğcinin Davasında Samimi Olması

Bir düşüncenin ya da bir dinin evrensel olması için, onu temsil eden şahsın evvela anlattığı şeyleri kendi hayatında yaşaması ve göstermesi gerekir. Tâ ki ikinci şahıslar, bu hayat tarzının yaşanılabilirliğine gönülden inansınlar ve ona sahip çıksınlar. İkincisi de; tebliğ ile mükellef kişinin, hayatta iken bu prensipler doğrultusunda, bir toplum meydana getirmeye muvaffak olması gerekmektedir. Böylece bu düşünce ya da dinin aynı zamanda bir toplum meydana getirecek ve idare edecek kapasitede olduğu anlaşılmış olsun.

Beşer tarihine göz attığımızda, pratik ile teorik gerçeklerin birbirinden tamamen uzak olduğunu görürüz. Pek çok defa değişik yerlerde, zaman zaman liderler ortaya çıkmış; insanları bazı prensipler etrafında toplamaya çalışmışlar; ancak her defasında ya benimsetmek istediği şeyleri kendileri yaşamamış; ya da yaşasalar bile bu doğrultuda bir toplum meydana getirememişlerdir.

35 Ayrıntılı bilgi için 8. Bölüm olan "Kur'ân'ın Korunmuşluğu" konusuna bakınız.

Söylemek çok kolaydır. Ancak onları tatbik etmeye gelince o, başarılması çok zor bir iştir. Çok sayıda, kurtarıcı görüntüsünde şahsiyet ortaya çıkmıştır; yaldızlı laflar etmişlerdir; insanlar bir anda onlara kurtarıcı nazarıyla bakmıştır. Ancak kısa bir süre geçmeden ya bu şahsın anlattığı şeylerle uzaktan yakından ilgisinin olmadığı veyahut da söylediği doğrultuda bir toplum meydana getiremediği görülmüştür. Böylece hem bu kurtarıcı konumundaki şahıs, hem de fikirleri, tarihin yaprakları arasında eskiyip gitmiş ve unutulmaya yüz tutmuştur.

Bu yönlerden tarihe baktığımızda, yukarıda söylediğimiz şartların kendisinde toplandığı tek kişi vardır ki, O da Hz. Muhammed'dir (sallallahu aleyhi ve sellem). O, tebliğ etmeye çalıştığı evrensel Kur'ân ahkâmını en ince detaylarına kadar önce kendi hayatında tatbik etmiş; daha sonra da bu manadaki bir toplumu meydana getirmiştir. Yani sadece kendi hayatında yaşamakla kalmamış, aynı zamanda bu prensiplerin tamamen yaşandığı bir devlet örneğini de ortaya koymuştur.

4. Peygamberin Bütün Yönlerinin Tespiti

Bir dinin, bir düşüncenin evrensel olmasının şartlarından birisi de, o dini temsil eden şahsın (peygamberin), hayat hikâyesinin en teferruatlı ve sağlam bir şekilde bilinmesidir. Hayatı, ne zaman, nerede, nasıl, hangi şartlarda yaşadığı bilinmeyen insanların temsil ettiği düşüncenin evrensel olması düşünülemez. Çünkü insanların, bu tür kimselerden, hayatlarının bütün yönleriyle ilgili prensipler edinmeleri mümkün değildir. Hayatları tam olarak bilinmeyen bir kısım kimseler etrafında toplanılsa bile, bu toplanma kısa süreli olup sürekli olmayacaktır. Zira insanlarda, arkasından gittikleri şahısların, bütün yönleriyle hayatlarını öğrenme merakları vardır. Belli bir süre bu, bazı hikâyelerle oyalama şeklinde devam ettirilse bile, bu oyalama sürekli olmayacak, belli bir süre sonra her şey ortaya çıkacaktır. Bu açıdan tarihe baktığımızda, yukarıdaki özelliklere sahip tek şahsiyet vardır ki, o da Hz. Muhammed'dir (sallallahu aleyhi ve sellem).

Hayatının bütün yönlerinin tespiti bakımından, diğer peygamberler bu özelliğe sahip olmadığı gibi, diğer bir kısım şahsiyetler hiç değildir. Tarihe mâl olmuş hangi şahsiyeti ele alırsak alalım; pek çok yönlerinin kapalı kaldığına şahit oluruz.

Bu açıdan Resûlullah'ın hayatına bakacak olursak, hiç kimseye nasip olmayan bir durumun söz konusu olduğunu görürüz. Sözlerinden davranışlarına, ondan olaylar karşısındaki tutumlarına, ikrar ve sükûtlarına kadar, hatta özel hayatının en ince detaylarına kadar kaydedildiğini ve daha sonraki nesillere aktarıldığını görürüz. Onun hayatının inananlar tarafından kaydedilmesi ve takip edilmesi evvela Kur'ân tarafından emredilmektedir. Kur'ân'ın pek çok yerinde, Allah'a itaat anlatılırken, peygambere itaat de emredilmiş ve ikisi âdeta birbirinden ayrılmaz bir bütün gibi ele alınmıştır. Bu âyetlerde, Allah'ı sevmenin şartı, Hz. Peygamber'e itaate bağlanmış ve ondan yüz çevirme küfür alâmeti kabul edilmiştir. Ayrıca Allah'a ve Resûlü'ne itaat edenlerin, altından ırmakların aktığı cennetlere konulup orada ebedî kalacakları, itaat etmeyenlerin ise sonsuza dek cehennemde kalacakları, itaat edenlerin, cennette, peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlihlerle beraber olacakları, peygamberin, kendisine itaatin dışında başka bir şey için gönderilmediği, aynı zamanda itaatin bir mü'minlik vasfı olduğu gibi hususlar da açık bir şekilde belirtilmiştir. İşte bu durum da, Hz. Peygamber'in bütün yönlerinin bilinmesi neticesine götürmüştür.

İkinci olarak; gerek Kur'ân'ın tefsiri gerekse Kur'ân'da belli edilmeyip Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) tarafından konulan birtakım hükümlerle ilgili olarak Resulullah'ın söyledikleri, yaptıkları ve takrirleri de, dinin bir parçası olduğundan, tespit edilmiş, daha sonraki nesillere mükemmel bir şekilde aktarılmıştır. Ve bu aktarma işi de öyle sıkı bir gözetim altına alınmış ve prensiplere bağlanmıştır ki, ona ait olmayan, başkaları tarafından uydurulması ihtimali olan her şey ayıklanmıştır. Hatta bundan da öte, bu aktarma işinde bulunan insanların dahi

durumları göz önüne alınmış, mükemmel bir rivayet silsilesi takip edilmiştir.

Bir taraftan bütün kitabı, eski mukaddes kitaplara nasip olmayan bir muvaffakiyetle ve tam bir doğrulukla kayıt ve tespit olunan, diğer taraftan hayatının bütün olayları, bütün hareketleri, bütün seferleri, hatta elbisesinin biçimi ve giyim tarzı, simasının bütün çizgileri, söz söyleyişi ve yürüyüşü, tabiatı, muaşeret tarzı, hatta yemesi, içmesi, uyuması, gülmesi, çalışması, bütün teferruatıyla nakledilen ve kaydolunan yegâne insan Hz. Muhammed'dir. (sallallahu aleyhi ve sellem)

O'nun hayatı sadece insanlar tarafından nakledilmekle kalmamış, aynı zamanda Kur'ân-ı Kerîm tarafından da en teferruatlı bir şekilde ele alınmıştır. Onun hayatı, ahlâkı, olaylar karşısındaki tavrı, inanlarla ve inanmayanlarla münasebetleri, hanımlarıyla olan ilişkisi gibi durumlar bize açık bir şekilde Kur'ân tarafından bildirilmektedir. Demek ki Hz. Muhammed'e (sallallahu aleyhi ve sellem) nasip olan bu durum, hiç kimseye nasip olmamıştır.

Altmış üç yıllık hayatının son yirmi üç yılını peygamber olarak geçiren Hz. Muhammed, bu uzun zaman zarfında gelen ilahi vahyi, sadece insanlara tebliğ etmekle kalmamış, bunların hayata nasıl geçirileceğini de bizzat göstermiştir. Binâenaleyh, bugün bir Müslüman'ın ibadetiyle Hz. Peygamberinki arasında mahiyetçe hiçbir fark yoktur. Ne var ki aynı şeyi diğer semâvî din mensupları için söylemek zordur. Önceki peygamberlerin gerek dini, gerek özel hayatları hakkında otantik bilgilere rastlamak çok güç olduğu halde; hamdolsun Allah'a, bugün bizler, Hz. Peygamber'in kullandığı bir kısım özel eşyalara dahi sahibiz. Öyle sanıyorum ki, bu durum, diğer kadim din mensuplarının kıskanmalarına sebep olacak kadar İslam toplumunun bir meziyetidir.

5. Herkese Hitap Etmesi

Herhangi bir fikrin, düşüncenin veya dinin evrensel olabilmesi için, yalnızca belli bir cemaat, grup, topluluk, ırk veyahut da millete mahsus olmayıp herkesi kucaklaması, davetinin kapsamına alması ve her seviyedeki insana hitap etmesi lâzımdır. Aksi takdirde böyle bir düşünce veya din, milli ve yöresel bir özelliğe sahip olup evrensel değildir.

Cenâb-ı Hakk'ın, kulu ve elçisi Hz. Muhammed'e (sallallahu aleyhi ve sellem) gönderdiği Kur'ân-ı Kerîm, bütün insanlığa güzeli göstermek, onları dalâletten kurtarıp hidayete erdirmek, bâtıldan hakka ulaşmalarını sağlamak, kötüyü bırakıp iyiye yönelmelerini temin etmek, putlara tapmaktan korumak, tevhîde ulaşmalarını sağlamak, insanların ve zalim idarecilerin baskılarından, İslâm'ın adaletine kavuşmalarını sağlamak için gönderilmiştir. İnsanlığın saadetini temin etmek amacını güden Kur'ân-ı Kerîm, belli bir zümre, muayyen bir ırk, özel bir zaman ve memleket, yalnızca o dili konuşan insanlara değil, tam aksine bütün bir beşere gönderilmiştir. Dolayısıyla Kur'ân'ı tebliğ ile mükellef olan peygamber de, belli bir zamanın, mekânın ve zümrenin değil, bütün zamanların, mekânların ve insanlığın peygamberidir. Ve evrensel bir peygamberdir. Bu evrenselliği, Kur'ân'ın pek çok âyetinde görmemiz mümkündür:

"De ki: "Ey İnsanlar! Ben, sizin hepinize Allah'ın resûlüyüm. O Allah ki, göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O'ndan başka ilâh yoktur. Öldüren de, dirilten de O'dur. Bundan dolayı gelin, Allah'a ve resûlüne iman edin. Allah'a ve Allah'ın bütün kelâmlarına iman etmiş bulunan o ümmî peygambere, evet ona uyun ki, hidayete erebilesiniz." (A'raf, 7/158) "Ey Muhammed! Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (Enbiya, 21/107) "Biz seni ancak bütün insanlara bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bilmezler." (Sebe, 34/28)

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) da, kendisinin yalnızca bir kavme değil, bütün insanlara gönderilen bir peygamber oldu-

ğunu bildirmiştir: "Benden önceki peygamberlerden hiçbirisine verilmeyen beş şey bana verildi. Ben, bir aylık mesafeden korkuyla yardım edildim. Bütün yeryüzü bana (ümmetime) mescid ve temizleyici kılındı. Benim ümmetimden birisi, namaz vaktine nerede denk gelirse orada kılsın. Bana ganimetler helâl kılındı. Benden önceki peygamberler sadece kendi kavimlerine gönderildikleri halde, ben bütün insanlığa gönderildim. Ve bana şefaat hakkı verildi."[36]

6. İnsanların Bütün İhtiyaçlarını Karşılaması

Herhangi bir düşünce ya da dinin evrensel olabilmesi için, hitap etmiş olduğu bütün insanların ihtiyaçlarını, isteklerini ve arzularını karşılıyor olması lâzımdır. Bunu yerine getiremeyen bir düşünce ya da dinin evrenselliğinden söz edilemez. Bu açıdan diğer din ve düşüncelere baktığımızda, insanların her yönleriyle değil, ancak sınırlı bazı yönleriyle ilgilendiklerini, bazı taraflarını mutlaka ihmal ettiklerini görmekteyiz. Ancak Kur'ân, bu türlü bir eksiklikten tamamen uzaktır. O, insanın ihtiyaç hissedeceği hiçbir şeyi eksik bırakmamıştır. En önemlisinden, daha az önemlisine kadar her şeyi ele almış, en güzelini insanlara bildirmiştir.

Meselâ inançla ilgili konular, insanın asla vazgeçemeyeceği şeylerdir. Bununla ilgili Kur'ân-ı Kerîm'de teferruatlı prensipler konulmuş, Yaratıcı'nın isimleri ve sıfatları genişçe ele alınmıştır. Ayrıca ibadete yalnızca Allah'ın layık olduğu vurgulanmış, meleklere, peygamberlere ve indirilen kitaplara inanma tavsiyesi yapılmış, öldükten sonra dirilme, insanın dünyadayken yaptıklarından hesaba çekilip mutlaka karşılığını göreceği bildirilmiştir. Namaz, oruç, zekât, hac gibi ibadetlerle ilgili esaslar belirtilmiş, insanların hayatlarında ihtiyaç hissedecekleri kurallar konmuştur. Bu cümleden olarak helâl-haram olan şeyler belirtilmiş, alışverişlerdeki esaslar üzerinde durulmuş, yetimler ve onların vâsileriyle ilgili hükümler belirtilmiş, evlilik, mehir, boşanma,

36 Buhâri, Teyemmüm 1; Salât 56; Müslim, Mesâcid 3; Nesâî, Gusül 26; Dârimî, Siyer 28; Salât 111

nafaka, iddet, süt emzirme gibi konular dile getirilmiştir. Yine bazı suçlara uygulanacak olan cezalar açıklanmış, kasden adam öldürmede uygulanacak kısas cezası, hatâen öldürmedeki ceza, yol kesenlere verilecek ceza, hırsızlık cezası, zina cezası, iffetli kadınlara zina isnadı cezası gibi müeyyideler konulmuştur. Yine insanların arası bozulduğunda takip edecekleri yol belirtilmiş, ailevî problemlerle ilgili çözüm yolları sunulmuş, Müslümanların gayr-ı müslimlerle münasebetlerindeki kurallar, sulh anındaki münasebetler, savaş esnasındaki münasebetler, devamlı olarak savaşa karşı hazırlıklı olma, düşmanla karşı karşıya gelince çekinmeme, onlardan kaçmama, müste'menin durumu, savaş esirlerine uygulanacak muâmele, antlaşma hükümleri gibi şeyler üzerinde durulmuştur.

Ayrıca akrabalara nasıl davranılacağı, kötülüğün iyilikle savılacağı, affetmenin güzel bir haslet olduğu, doğruluğa teşvik, emânete saygılı olma, adâlete teşvik, mütevâzi olup, kibir ve çalımdan kaçınma, alay etmenin ve lakap takmanın hoş bir şey olmadığı, sû-i zandan, gıybetten ve tecessüsten kaçınma, başkalarının evlerinin gizliliklerine saygı, oraya girerken dikkat edilmesi gerekli prensipler, kadınların namuslarına göstermeleri gereken ehemmiyet, misafirlikle ilgili kurallar gibi pek çok konu ele alınmıştır. Kısaca söylemek gerekirse Kur'ân, çok zengin bir konu çeşitliliğine sahiptir. Ve bütün bu işlenen konular, insanların yaşamlarında mutlaka önlerine çıkacak meselelerden ibarettir. Dolayısıyla insanlar, kendilerinin ihtiyaç duyacakları şeyleri rahatlıkla buradan çıkarıp alabilirler. Bu da, Kur'ân-ı Kerîm'in evrensel bir özelliğe sahip olduğunu gösterir.

7. Getirdiği Prensiplerin Kabul Edilebilir Olması

Öteden beri pek çok fikir ortaya çıkmış, pek çok felsefî akım meydana getirilmiş ve pek çok sistem insanlığa sunulmuştur. Ancak bunların hiçbiri uzun ömürlü olmamış, en yıkılmaz gibi görünenler bile bir müddet sonra silinip gitmiş, sadece adları kalmış, hatta bazılarının adları bile unutulmuştur. Onları bu

duruma düşüren sebeplerin başında, ortaya koymuş oldukları ilkelerin kabul edilebilecek bir özelliğe sahip olmamaları gelmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'e gelince, onun getirmiş olduğu gerek itikâdî gerek ahlâkî gerekse amelî prensipler, kabul edilebilir bir niteliğe sahiptir. Çünkü o prensiplerin sahibi, insanın yaratıcısı ve dolayısıyla kimin ne kadar yükü kaldıracağını en iyi bilen Yüce Allah'tır. Cenab-ı Hakk, insanları zora koşmamış, kimsenin altından kalkamayacağı bir yükü de yüklememiştir: "..Allah size kolaylık diler zorluk dilemez.." (Bakara, 2/185) beyanı da bunu göstermektedir.

Sonuç olarak, Kur'ân-ı Kerîm'in yukarıda anılan temel niteliklerinin, onun evrenselliğinin bir göstergesi olduğunu söyleyebiliriz. O'ndan başka kitap indirilmeyeceğine ve başka bir peygamber de gönderilmeyeceğine göre, Kur'ân-ı Kerîm'in evrenselliği kıyamete kadar geçerli olacaktır.

11. BÖLÜM
KUR'ÂN'IN TEFSİRİ

KUR'ÂN'I DOĞRU VE TAM ANLAMANIN YOLLARI

Her dönemde ilmî, felsefî ve dinî eserlerin, muhatapları tarafından tam ve doğru olarak anlaşılması için anlayanlarca açıklanması bir zorunluluktur. Nitekim tarihî kaynaklara baktığımızda değişik eserlere bu anlamda onlarca hatta zaman zaman yüzlerce açıklama mahiyetinde haşiyelerin yazıldığını görmekteyiz.

Hele bu kitap insanlığı sapıklık batağından kurtaracak olan ilâhî kitap Kur'ân olunca, bu daha da bir mecburiyet kazanmaktadır. Zira Kur'ân bütün insanları ve bütün zaman dilimlerini içine alacak bir kitaptır. Prensipleri geneldir. Onda açıkça anlaşılan âyetler olduğu gibi, izah edilmesi zorunluluğu olan âyetler de mevcuttur. Ayrıca onda yüksek sanatlar, ince nükteler ve derin anlamlar vardır. Bütün bunların yanında bizzat Kur'ân'ın kendisi, kendisinin açıklanmasını emretmektedir:

كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوآ آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُواالْأَلْبَابِ

"Biz sana feyizli ve bereketli bir kitap indirdik ki insanlar onun âyetlerini iyice düşünsünler ve aklı yerinde olanlar ders ve ibret alsınlar." (Sâd, 38/29)

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلٰى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا

"Öyle olmasaydı, Kur'ân'ı düşünmeleri gerekmez miydi? Yoksa kalplerinin üzerinde üst üste kilitler mi var?" (Muhammed 47/24)

Şüphesiz Kur'ân'ı ilk tefsir eden, Resûlullah'tır (sallallahu aleyhi ve sellem). Ondan günümüze her dönemdeki Kur'ân yorumcusu, günün ihtiyaçlarını ve ilmî gelişmelerini de nazar-ı dikkate alarak Kur'ân'ı yorumlamış ve bundan sonra da o yorumlanmaya devam edilecektir.

Meallere gelince; mealde, Kur'ân'ın yüksek sanatları, edebi incelikleri, sebeb-i nüzulleri, derin kelime anlamları, Kur'ân'ın diğer âyetleriyle olan münasebetleri vs. gibi hususlar anlatılamayacağından Kur'ân anlaşılamaz. Dolayısıyla, son derece yalın kalır. Hatta bu tehlikeli bir durum bile arz edebilir. Tefsir okumayıp sadece mealden anlamaya çalışanlar zamanla (haşa) "Bu Kur'ân'da da pek bir şey yokmuş." diyebilecek bir vartaya düşebilirler. Onun için Kur'ân'ın anlaşılması için mutlaka tefsirlere ihtiyaç vardır.

PEYGAMBER EFENDİMİZ DÖNEMİNDE TEFSİR

Kur'ân'ın ilk müfessiri Kur'ân'ın kendisine indiği Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) idi. Hatta sadece Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) değil, ondan önce gelen peygamberler de kendilerine gelen vahiyleri insanlara hem aktarıyorlar, hem de daha iyi bir şekilde anlaşılması için açıklıyorlardı; yani tefsir ediyorlardı. Demek ki peygamberlerin hem tebliğ (kendisine geleni aynen aktarma) hem de tebyin (açıklanması gerekli olanı açıklama) görevi vardı. Hatta peygamberlerin bu her iki görevi tam anlamıyla ve eksiksiz bir şekilde yapabilmeleri için, her peygambere gelen vahiy, o insanların konuştuğu dilde oluyordu. Kur'ân'daki şu âyet bu hususu açık bir şekilde beyan etmektedir:

وَمَآ أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلاَّ بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ
يَشَآءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَآءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

"Biz her peygamberi, kendi milletinin lisanı ile gönderdik, tâ ki onlara hakikatleri iyice açıklasın. Artık Allah dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletir. O azîzdir, hakîmdir mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir." (İbrahim, 14/4)

Aynı hususun Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) için de söz konusu olduğunu şu âyetler açıkça bildirmektedir:

يَآ أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ
رِسَالَتَهُ وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللّٰهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

"Ey Peygamber! Rabbinden sana indirilen buyrukları tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan risalet vazifesini yapmamış olursun. Allah seni, zarar vermek isteyenlerin şerlerinden koruyacaktır. Allah kâfirleri hidayet etmez, emellerine kavuşturmaz." (Mâide, 5/67)

وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

"Evet, belgeler, mûcizeler ve kitaplarla gönderdik onları. Sana da ey Resulüm bu zikri indirdik ki kendilerine indirileni insanlara açıklayasın. Umulur ki düşünüp anlarlar." (Nahl, 16/44)

Bu âyet, kendilerine indirileni insanlara açıklama görevinin peygamber tarafından sadece dille değil, aynı zamanda uygulamada da yerine getirilmesi gerektiğini belirtmekte, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) kendi rehberliğinde bir İslâm toplumu meydana getirmesine ve onu Kur'ân'ın prensipleri doğrultusunda idare etmesinin gerekliliğine işaret etmektedir. Burada peygamberin bir insan olarak gönderilmesinin hikmeti açıkça ortadadır. Aksi takdirde kitap bir melek aracılığıyla gönderilebilir veya yazılıp ayrı ayrı her insanın eline verilebilirdi. Fakat bu durumda, Allah'ın insanlara bir kitap göndermedeki dileği, hikmeti, rahmet ve nimeti yerine gelmiş olmazdı. Çünkü Allah'ın bir kitap göndermekten muradı; onun bir insan tarafından parça parça sunulması, anlamlarının açıklanması, tereddüt

ve şüphe edilen yerlerin o insan tarafından açığa kavuşturulması ve yapılan itirazlara cevap verilmesidir.

Peygamber Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) Kur'ân'ı tefsir etme şekillerine gelince, bazen okuduğu âyeti kendisi açıklıyordu; bazen bir âyet okuyor, okuduğu bu âyetin anlamını etrafındaki ashaba soruyor ve tekrar kendisi açıklıyordu; bazen kendisine değişik âyetlerle ilgili sorular soruluyor, o da bunları cevap vermek sûretiyle açıklamış oluyordu; bazen kendisi herhangi bir konuyla ilgili bir söz yani hadis söylüyor, sonunda da bir âyet okumak sûretiyle söylediği sözün anlamını âyetle açıklamak sûretiyle tefsir yapıyordu; bazen de âyetteki bir hususu tek bir kelime eklemekle açıklamış oluyordu.

KUR'ÂN'I TEFSİR EDEBİLMENİN ŞARTLARI

İlâhî Kelâm olan Kur'ân'ın anlaşılması için de belli formasyonlara ihtiyaç vardır. Nasıl her isteyen ameliyat bıçağını alıp ameliyata giremiyorsa, isteyen marangozhaneye girip ustalık yapamıyorsa, isteyen berber makasını alıp insanların saçını tıraş edemiyorsa, aynı şekilde her önüne gelen tefsir yapamaz. Yukarıda bir kısmını saydığımız meslekleri icra etmek için nasıl belli kurslardan, okullardan, stajlardan, ihtisaslardan geçmek gerekiyorsa, tefsir için de belli aşamalardan geçmek ya da belli özellikleri elde etmek mecburiyeti vardır. Bunları kısaca şöyle sıralamamız mümkündür:

Tefsir yapan kişinin *Kur'ân'ın dilini bilmesi* gerekir. Dili bilmeden çeşitli tercemelerden, meallerden istifade ederek tefsir yapması eksik ya da yanlış olur. Zira daha önce de açıklandığı gibi Kur'ân'da değişik sanatlar, teşbihler, mecazlar v.s. vardır. Bunları bilmeden tefsir yapılamaz. Bunları bilmek de, ancak o dili incelikleriyle bilmeden geçer.

Tefsir yapan kişide mutlaka bulunması gereken ikinci şart, *Kur'ân'a küllî bakış açısıyla bakmayı bilmektir*. Bununla şunu kasdediyoruz: Kur'ân zaman zaman hatta çoğunlukla kendi kendini tefsir eder, açıklar. Bir âyette geçen kapalı bir konu başka

bir yerde genişçe izah edilir yani kapalılık giderilmiş olur. Bazen konunun bir yönü bir âyette diğer bir yönü başka bir yerdeki âyette açıklanır. Dolayısıyla Kur'ân'ın tamamından haberi olmayan ve sadece ele aldığı âyete bakarak açıklama yapan kişi eksik iş yapmış hatta yanlış yapmış olur.

Tefsir yapan kişide bulunması gereken önemli bir özellik de *Resûlullâh'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) sünnetini bilmesidir.* Zira daha önce belirttiğimiz gibi Kur'ân'ın en önemli ve doğru tefsiri Resûlullâh'ın tefsiridir yani sünnetidir. Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) sözleri, davranışları ve olaylar karşısında takındığı tavırlarıyla Kur'ân'ı yorumlamıştır.

Tefsir yapan kişide bulunması gereken diğer bir nitelik, onun *dinî ilimlerin yanı sıra sosyoloji, psikoloji, tarih gibi ilimleri de bilmesi* gerekir. Zira bir Kur'ân yorumcusu zaman zaman bu bilgilere muhtaç olacaktır.

Yine Kur'ân'ı yorumlayacak kimsenin bu konuda *şahsî bir maksadı, maddî bir beklentisi olmamalı*dır. Yorumlarını dünyevî birtakım çıkarlar doğrultusunda yapmamalıdır. Bu hususta esas amaç Allah'ın rızası olmalıdır. Zaten Kur'ân'ın kendisi de şu âyetle bu konuda samimi olanlara Allah'ın doğru yolu göstereceği müjdesini vermiştir:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

"Bizim uğrumuzda gayret gösterip mücahede edenlere elbette muvaffakiyet yollarımızı gösteririz. Muhakkak ki Allah iyi davrananlarla beraberdir." (Ankebût, 29/69)

PEYGAMBER EFENDİMİZ'İN KUR'ÂN'I TEFSİR METODU

Hiç şüphesiz Kur'ân'ın ilk tefsircisi Kur'ân'ın kendisine indiği Hz. Muhammed'dir (sallallahu aleyhi ve sellem). Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) Kur'ân'ın tamamını tefsir edip etmediği hususu farklıdır. Bu konuda üç ayrı yaklaşım vardır. Birincisine göre Resûlullah Kur'ân'ın tamamını tefsir etmiştir. İkinci görüşe

göre çok az tefsir yapmıştır. Üçüncü ve daha çok kabul edilen görüşe göre de Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) mükellef olduğu kadarıyla Kur'ân'ı beyan etmeyi yerine getirmiştir.

Buna göre Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) inanç, ibadet ve ameli hükümlere ait mücmel âyetleri en detay noktalarına kadar açıklamış; bunlardan Cenab-ı Hakk'ın maksadını sözleri ve davranışlarıyla göstermiştir. Aynı zamanda bu kısımla ilgili âyetlerden İslam bilginlerinin gayretleriyle ulaşabilecekleri bir kısım mücmel âyetleri açıklamadığı da olmuştur. Bunun içindir ki az da olsa bazı âyetlerin tefsirinde farklı yorumlar bulunagelmiştir.

Âhiret, terğib-terhib, bazı gaybî haberler ve ibret alınacak kıssaları, çeşitli temsil ve teşbihler de kullanarak insanların anlayacakları bir tarzda açıklamış ve detaylarını bildirmiştir. Yine bazı kapalı olan yerleri açıklamış; zor olan yerleri izah etmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) insanların ilmi seviyelerinin ileri gitmesiyle daha iyi bir şekilde anlayacakları bazı müteşabih âyetlerle, ancak Arap diline vakıf olunduğunda anlaşılabilecek âyetleri tefsir etmemiştir. Ayrıca normal bir kültür seviyesine sahip olanların anlayacağı konuları açıklamasına da lüzum kalmamıştır. Fakat yine de bu türden olan âyetleri kendisine sorulduğunda soranın seviyesine göre izah etmiştir. Böylelikle Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) tefsiri dondurmayarak akıl ve istidatların kıyamete kadar Kur'ân'da yeni yeni yorum ve açılımlar bulabilmelerini mümkün kılmıştır.

Kur'ân'ı tefsir etmek isteyen her şahıs, öncelikle peygamberimizin o âyeti nasıl tefsir ettiğine bakmalıdır. Şayet Resulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) başka bir yoruma yer bırakmayacak kadar açıkça Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onu tefsir etmişse, yeni bir yoruma gitmemelidir. Özellikle inanç ve ibadetlerle ilgili konularda bu böyle olmalıdır. Peygamberimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) yorumlarını iyice kavrayan kimse, tefsircide bulunması gereken özellikleri de haiz ise bu aşamada yorum yapabilir.

12. BÖLÜM
KUR'ÂN'IN OKUNMASI VE OKUNMA ADABI

KUR'ÂN'I ÖĞRENMEK VE OKUMAK

Kur'ân-ı Kerîm, Yüce Yaratıcı'nın insanlığa gönderdiği ilâhî bir kitaptır. Hem okunması hem ezberlenmesi hem de prensiplerinin yerine getirilmesi, insan güç ve kuvvetinin altından kalkamayacağı bir nitelikte değildir. Hiçbir kitaba nasip olmayan kolaylıktaki ezberleme özelliği sadece ona hastır. Küçük çocuklar dahi baştan sona 600 küsur sayfa bu kitabı yanlışsız olarak ezberleyebilmektedirler. Bu özelliğe sahip ikinci bir kitap göstermek mümkün değildir. Bu aynı zamanda onun eşsizlik yönlerinden biridir.

Ezberlemek bu kadar kolay olunca, yüzünden okunmasının öğrenilmesi hiç zor değildir. Normal zekâ seviyesindeki bir insanın azami 15 gün içinde öğrenmesi ve yüzünden okuyabilmesi mümkündür. Zira Cenab-ı Hakk zaten onun ilahi bir lütuf olarak kolaylaştırıldığını, değişik âyetlerde tekrar tekrar haber vermektedir:

"Bizim, Kur'ân'ı senin dilinle indirip kolaylaştırmamızın başlıca sebebi, senin müttakileri müjdelemen ve inatçı kimseleri de onunla uyarmandır." (Meryem, 19/97)

Allah Teâlâ insanlara hiçbir zaman altından kalkamayacakları, taşıyamayacakları bir yükü vermemiştir. O, âlemlerin Rabbi olması hasebiyle, merhameti, şefkati ve hikmeti gereği kolaylıkla

muamele etmiş, zorlamamış ve insanların da zorlanmasını istememiştir. Dolayısıyla insanlara hidayet rehberi olarak gönderdiği Kur’ân-ı Kerîm’i, gerek öğrenilip okunması gerekse prensiplerinin yaşanması noktasında kolay kılmıştır.

KUR’ÂN OKURKEN DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER VE KUR’ÂN-I KERÎM’E SAYGI

Rahmet-i İlâhi tarafından gönderilen Yüce Kelâm okunurken, mutlaka bazı hususlara dikkat etmek gerekir. Zira okuma adabına uyulduğu ölçüde istifade artacak ve böylece okunmadaki asıl maksada ulaşılmış olunacaktır.

Kur’ân okurken dikkat edilmesi gereken hususların başında *Kur’ân’ın ne olduğu ve Kimin sözü olduğunu hatırda tutma* gelmektedir. Sözler vardır, belli bir süre insanları etkiler, sonra gücünü kaybeder. Sözler vardır, belirli bir zaman için toplumları etkiler, sonra unutulup gider ve sözler vardır ki bütün insanlığı derinden etkiler ve tesirini hiçbir zaman kaybetmez. İşte son şıkta belirtilen söz, Kur’ân’dır. Kur’ân, benzerini getirme mevzuunda muarızlara meydan okumuş, ona karşı azılı düşman olmalarına rağmen düşmanları dahî dinlemekten kendilerini alamamış ve etkisi bütün zaman ve mekânları ihata etmiş tek ve yegâne Kitaptır. Etkisi, sadece insanı değil, dağları bile parçalayacak bir güce sahiptir:

لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ

“Eğer Biz bu Kur’ân’ı bir dağın tepesine indirseydik, onun, Allah’a tazimi sebebiyle başını eğip parçalandığını görürdün...” (Haşr, 59/21) beyanlarında da buna işaret vardır.

Demek ki böyle derin bir tesire sahip olan Kur’ân’dan istifade etmenin ilk şartı, okunurken onun asıl Sahibi’nin asla hatırdan çıkartılmamasıdır. Normal bir söz olarak değil de, âlemlerin yaratıcısı sıfatıyla Allah’tan gelen bir mesaj olduğu hatırlanmalıdır. Zira bir söz ya da kitap okunurken, yazarının kimliği, okumada insanı etkileyen önemli bir husustur.

İkinci olarak *maddî-manevî temizlik* gelmektedir. Tertemiz olan Kur'ân, ancak kâmil anlamda temizlikle okunur. Bunun için öncelikle maddî olan temizlik yapılmalı, abdest alınmalıdır. Ancak bir yandan maddî arınma yapılırken, diğer taraftan da kişi manen kendini arındırmalı, biraz sonra âdeta Rabb'iyle konuşacakmış gibi rûhen kendini hazırlamalı ve Kur'ân'la buluşmaya lâyık bir hale gelmelidir. Bu iki nokta, insanın Kur'ân'dan istifadesini arttıran önemli hususlardandır.

Kur'ân okurken *doğru zaman dilimi seçilmelidir*. Her şeyin bir vakti vardır. Uygun bir zamanı gelmeden yapılan şeyin mükemmel olması imkânsız gibidir. Kur'ân okuyacağımız zaman isabetli bir vakit seçmeliyiz; zihnimizin ve bedenimizin yorgun, işlerimizin yoğun, ortamın müsait olmadığı anları seçmemeliyiz. Zira okumadan maksat, anlama ve tefekkür etme olduğuna göre, bu hallerde okumakla tefekkürün olması oldukça zordur. O zaman zihnimizin berrak, vaktimizin uygun, hemen yapmamız gereken önemli bir işin olmadığı zamanları seçmeliyiz. Aynı zamanda okumaya isteğimiz varolduğu müddetçe okumalıyız. İsteksizlik ve yorgunluk hâsıl olunca bırakmalı, yeniden okumaya iştiyak duyunca başlamalıyız.

Kur'ân *önyargıdan uzak okunmalıdır*. Kur'ân okurken şayet kişi: "Bu Kitap, çağlar dışı(!), bana bir şey vermez(!), belli bir dönem ve bölgedeki kimselere gelmiş(!), artık güncelliği kalmamış... (!)" gibi düşüncelerle okuyorsa veya zihnî arkaplanda buna yakın farklı düşüncelere sahipse, Kur'ân'dan o kimsenin alacağı pek bir şey yok demektir. Daha doğrusu Kur'ân'ın böyle kimselere kendisini açması düşünülemez. Nitekim bu düşünceler ona inanmayanların kanaatidir. Zaten kâfirler de aynı düşüncelere sahip olduğundan, insanlığa hidayet kaynağı olarak gelen Kur'ân'dan nasiplenememiş, onun ışıklarından istifade edememiş, ona sırtlarını dönmüş ve inançsız olarak hayatlarını sürdürmüşlerdir.

Kur'ân'ın okunma adabıyla ilgili diğer bir husus da *Kur'ân okumaya Eûzu Besmeleyle başlamadır*. Şeytanın, insan üze-

rindeki tesiri inkâr edilemez. Kendisi sapıtıp Allah'tan uzaklaştığı gibi, kendisinin bu duruma düşmesine vesile gördüğü insanın da aynı âkibete dûçar olması için bütün yolları dener. İnsanın damarlarında âdeta alyuvar ve akyuvarlar gibi gezinen şeytanın vesveselerinden, özellikle de namaz ve Kur'ân okurken emin olmak için, Allah'a sığınmak gerekir. Şeytan, özellikle Kur'ân okurken insana çeşitli yollardan yaklaşır. Kur'ân hakkında çeşitli şüpheler atar, okutmamak için yoktan sebepler hatıra getirir, anlaşılmaması ve uygulanmaması için elinden gelen bütün çabayı harcar. Böyle bir durumda yapılması gereken şey Kur'ân'da da ifade edildiği gibi فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ "Şimdi, Kur'ân okuyacağın zaman, o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın." (Nahl, 16/98) Allah'a sığınmaktır.

Kur'ân'ın tertille (ağır ağır-tane tane) okunması da önemli bir konudur.

Diğer bir husus da *Kur'ân'ın huşuyla okunması ve okunan şeyin düşünülmesidir*. Bilinmelidir ki, her ne kadar Kur'ân'ı mücerred okumak sevapsa da, okumaktan asıl maksadın anlayarak ve üzerinde düşünerek olduğunu unutmamalıdır. Ayrıca Kur'ân okurken mümkünse ağlanmalıdır. Kur'ân okurken neşeli bir sesten ziyade kalbe etki eden hüzünlü bir edayla okunması müstehap kabul edilmiştir. Hüzünlü okumanın yolu şöyle bildirilmiştir: Kur'ân'daki tehdit, vaîd, sözleşmeler, ahitler inceden inceye düşünülür. Sonra Cenab-ı Hakk'ın emir ve yasakları karşısında gösterilen eksiklikler hatırlanır. Böylelikle insan kendi eksiklerini görür ve ağlar. Eğer temiz kalbe sahip kişilerde meydana gelen hüzün ve ağlama olmuyorsa, o zaman insan hüzün ve ağlama olmadığından dolayı ağlamalıdır. Zira Kur'ân'dan ibret alıp ağlamayan bir kimsenin başına gelen musibetten daha büyük bir musibet yoktur.

Kur'ân okuma adabında *güzel sesle Kur'ân okuma*nın da önemli bir yeri vardır. Tatlı dil nasıl ki, olmayacak zannedilen birçok işi olur hâle getirirse, tatlı tatlı okunan, dokunaklı bir

edâ ve sadâ ile icrâ edilen Kur'ân tilaveti de insanı etkisi altına alır, düşündürür. Kötü yollardan alıkoyar. İyiliklere yöneltir. Ruhu yüceltir. Bu sebeple Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Kur'ân'ın güzel okunmasını ve güzel sesle süslenmesini tavsiye etmiştir. Kur'ân hüzünle nâzil olmuştur. İnsan ona tutunursa, girdaplardan ve yalnızlık vahşetinden kurtulacaktır. Bu itibarla Kur'ân okunurken bu ruh haliyle okunmalıdır. Bu ise, manasına nüfûz nisbetinde olur. İnsan onun manasına nüfûz edemezse, hele ilâhî maksadı düşünmezse, çok defa Kur'ân'ın derinliklerine açılamaz ve Kur'ân da onun sinesinde tesir icra edemez.

Kur'ân okurken dikkat etmemiz gereken oldukça önemli bir konu da *Kur'ân'ın her âyetini kendimize hitap ediyormuş gibi kabul etmedir*. Anlatılan olayların, kıssaların, şahısların, mesellerin, teşbihlerin vs.. bizi de ilgilendirdiğini, onlarla bizlere de bir şeyler dediğini kabul etmeli ve öyle okumalıyız. Bu anlamda mesela; Hz. Âdem-şeytan kıssasını okurken, aslında Cenab-ı Hakk'ın bununla bizlere, şeytanın fonksiyonunu gösterdiğini, bize ne denli düşman olduğunu bildirdiğini, bizi aldatma yollarının çok farklı olabileceğini, bir ân bile şeytana karşı gâfil bulunmamamız gerektiğini vs.. hususları düşünerek âyetler sanki bize nâzil oluyor gibi okumalıyız. Mesela, Hz. Nuh'la ilgili âyetleri okurken, her devirde aynı vakaların olabileceğini, Allah Teâlâ'nın iyilere yardım edip netice itibariyle onların gâlip geleceğini; Hz. İbrahim'le ilgili pasajları okurken verdiği mücadeleleri düşünüp yılmamayı; Hz. Yusuf'la ilgili kıssayı okuduğumuzda, hasedin ne kadar kötü olduğunu görüp başkalarına tuzaklar kurmamayı; Resûlullah'ı anlatan bölümleri okurken o Rahmet Peygamberinin önünü kesmeye çalışan pek çok kimsenin, şefkat, rahmet, sabır, hilm ve peygamberî fetanetle sonunda nasıl da onun etrafında toplanıp saadete erdiklerini düşünmeliyiz. Düşünmeli ve kendimizi âyetlere muhatap kabul ederek, hayatımızın her ânında Kur'ân'ın değişik bir âyetinde anlatılan veya uyarılan bir prensibi kendimize ölçü edinmeliyiz. Aynı zamanda Resûlullah'a yapılan emir ve tavsiyelerin, bizi de doğrudan ilgi-

lendirdiğini kabul etmeli ve ona göre okumalıyız. İnsanın çeşitli yönlerinin anlatıldığı, za'f noktalarının vurgulandığı âyetleri okurken, "Burası beni anlatıyor, içimdeki gizlilikleri bildiriyor." deyip ona göre daha bir dikkatli olmalıyız. Bunun dışındaki bir okuyuşta, belki bilgi sahibi olur, peygamberlerin hayat hikâyelerini öğrenir, insana ait özellikleri bilir, Resûlullah'ın nasıl bir hayat geçirdiğini kavrarız. Ancak Kur'ân'ı okumadaki asıl maksadı yakalayamaz, indiriliş gayesini tam olarak bilemez ve azami ölçüde istifade edemeyiz.

Kur'ân, Rabbimizden bize gelen İlahi bir mektup ve dertlerimize şifadır. Cenab-ı Hakk'ın bizlere bıraktığı en büyük ve önemli emanettir. Dolayısıyla ona karşı gösterilmesi gerekli olan en güzel saygı şekli, onun bizden kendisiyle ilgili yapmamızı istediği şeyleri en iyi bir şekilde yerine getirmedir.

Büyük bir insandan mesela bir devlet başkanından bize özel bir mektup gelse, herhalde ona karşı en güzel saygı, öncelikle onu okuyup bizden istediklerini anlama ve anladıklarımızı yerine getirme olacaktır. Yoksa onu sarıp sarmalayıp yüksek bir yere asma, ne dediğini anlamama değildir.

TÜRKÇE MEALDEN HATİM OKUMA

Bir şeyin Kur'ân olabilmesi için, onun Yüce Allah'ın Kur'ân olarak isimlendirdiği özellikleri ihtiva etmesi şarttır. Bu anlamda Kur'ân'a baktığımızda Allah Teâlâ özellikle Kur'ân'ın bir vasfı ve ondan ayrılmaz bir özelliği olarak Arapça olmasına vurgu yapar. Şu âyetlerde bunu açıkça görmemiz mümkündür:

إِنَّٓا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

"Düşünüp manasını anlamanız için Biz, onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik." (Yusuf, 12/2) Bu âyet, Kur'ân adının ancak Arapça olan aslî şekline denilip onun tercümelerinin Kur'ân olmasına imkân ve ihtimal bulunmadığına kesin bir delildir.

وَكَذٰلِكَ أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ

لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا

"İşte böylece bu kitabı Arapça bir Kur'ân olarak indirdik ve onda uyarı ve tehditlerimizi farklı üsluplarla anlattık. Ta ki insanlar Allah'a karşı gelmekten korunsunlar ve ta ki o, kendilerine bir ibret ve uyanış versin." (Tâhâ, 20/113).

Ayrıca şu âyetlerde de Kur'ân'ın Arapça olduğuna açıkça vurgu yapılır: (Zümer, 39/28; Fussilet, 41/3; Şûrâ, 42/7) ve (Zuhruf, 43/3).

Bütün bu âyetlerde vurgulanan şey, Kur'ân'ın Arapça olmasıdır. Meale gelince adından da anlaşıldığı üzere onun başka bir farklı kelimelerle kısaca aktarılamsıdır. Dolayısıyla mealin hiçbir zaman Kur'ân'ın aslının yerini tutması mümkün değildir.

Bununla Kur'ân'ın mealinin okunmasının faydasının olmayacağını, ya da meal okumanın sakıncalı olduğunu demek istemiyoruz. Ancak "Hatim" dediğimiz ve Kur'ân'ın aslına uygun bir şekilde baştan sona okunması anlamına gelen –ki bu Müslümanların Kur'ân'la meşgul olmalarının bir işaretidir- bir ibadettir ki, bunun aslına uygun icra edilmesi gerekir. Başka bir ifadeyle bir insanın Kur'ân okudum diyebilmesi için, onu aslına uygun yani orijinal Arapçasından okuması gerekir. Aksi takdirde okuduğu Kur'ân değil, onu kendi lafızlarıyla başka bir dile çeviren insanın mealidir.

KUR'ÂN-I KERÎM'İN ABDESTSİZ OLARAK OKUNUP ELE ALINMASI

Kur'ân-ı Kerîm'i ezberden okumak için abdestli olmak şart değildir. Ancak büyük abdestsizlik dediğimiz gusül gerekiyorsa, o zaman ancak gusül abdesti aldıktan sonra okuyabiliriz. Kur'ân yüzünden yani elimize alarak okurken abdestin gerekli olduğu hususuna gelince, bu durum âyet ve Resulullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) konuyla ilgili söz ve uygulamalarından anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili İslam bilginlerinin üzerinde durdukları âyetler şunlardır:

فَلاَ أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ لاَ يَمَسُّهُ إِلاَّ الْمُطَهَّرُونَ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Hayır! Vakit vakit inen Kur'ân'a yemin ederim ki, eğer anlarsanız bu gerçekten büyük bir yemindir. Bu kitap, pek değerli, şerefli bir Kur'ân'dır. O iyi korunmuş bir kitapta, Levh-i Mahfuzdadır. Ona tertemiz (abdestli) olanlardan başkası dokunamaz. Rabbülâlemin tarafından indirilmiştir." (Vâkıa, 56/75-80)

"Ona tertemiz (abdestli) olanlardan başkası dokunamaz." âyeti haber şeklinde gelmişse de mana itibariyle bir şeyi yasaklamaktadır. Bazı âlimlere göre temiz olmaktan maksat, cünüp ve abdestsiz olmamaktır.

Tefsirciler "korunmuş kitap'tan" maksadın ne olduğu hususunda farklı görüştedirler. Bazılarına göre bundan maksat, "levh-i mahfuz"dur. Korunmaktan maksat da gözlerden saklanmış demektir ki ona ancak Cebrail ve Mikail gibi melekler muttali olabilir.

Diğer bazı âlimlere göre "korunmuş kitap"tan maksat levh-i mahfuz değil, Kur'ân'dır. Kur'ân-ı Kerîm nasıl hafızlar tarafından ezberlenerek hafızalarda saklanırsa, satırlara yazılarak da sayfalarda korunur. Nitekim Allah Teâlâ: "O âyetler şerefli yüce ve tertemiz sahifelerde, iyilik timsali çok değerli kâtiplerin elleriyle yazılıdır." (Abese, 80/13-16) buyurmuştur. Buna göre âyetteki "korunmuş olmasının" anlamı, değişme ve bozulmadan korunmuştur. Allah Teâlâ "Hiç şüphe yok ki o zikri, Kur'ân'ı Biz indirdik, onu koruyacak olan da Biz'iz." (Hicr, 15/9) buyurmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm, Allah'ın (celle celâluhû) mukaddes kitabıdır. Ona tazim ve ihtiram etmek farzdır. Ona tazim etmenin bir işareti de onu abdestsiz ele almamaktır. İslam alimleri Kur'ân'ın abdestsiz ele alınamayacağında ittifak etmiştir. Abdestsiz olarak tutulmasını yalnız öğretmek ve öğrenmek kasdıyla ele alanlar için caiz görenler de vardır. Bu da zarurettir. Öyleyse abdestsiz, cünüp kimselerle ay hali gören ve lohusa kadınların Kur'ân'ı ellerine alması haramdır. Bu hükme kimse karşı çıkmamıştır. Ancak

İslam bilginleri arasındaki görüş ayrılığı bu hükmün yukarıda meallerini verdiğimiz âyetlerden mi yoksa başka delillerden mi çıktığı hususundadır.

Kur'ân'ın Allah Teâlâ tarafından böylesine yüceltici ifadelerle anılması ve âyette, -asıl anlam levh-i mahfuz olsa bile- temiz olarak dokunmanın ona saygıyı belirten bir niteleme olarak yer alması sebebiyle ilk zamanlardan itibaren Müslümanlar Kur'ân âyetlerinin yazılı olduğu malzemeye ve Mushaf'a ibadet temizliği olmadan yani abdestsiz olarak dokunmamaya özen göstermişlerdir. İslâm âlimlerinin çoğunluğu da Hz. Peygamber'den nakledilen bazı söz ve uygulamaları bu yöndeki bir hükmü destekleyici bulmuşlar ve Mushaf'a el sürmek için abdest almak gerektiğine hükmetmişlerdir.

Bu âyetin açık manası; kâfirinde, abdestsiz ve cünübün de ona el süremeyeceğine delâlet eder. Abdesti olmayanın Kur'ân'a dokunmaması neredeyse âlimler tarafından üzerinde icma edilen bir meseledir

Âlimlerden bazılarına göre Kur'ân'ı abdestsiz ele almanın haram oluşu bu âyetlerin işaretiyle sabittir. Çünkü Allah Teâlâ, Kur'ân'a semada ancak temiz meleklerin dokunabildiğini haber vermektedir. Bizim elimizdeki Kitap da levh-i mahfuzda yazılmış kitabın aynısı olduğuna göre onu tutanların da mutlaka abdestli olmaları gerekir.

Diğer bazı âlimlere göre ise, Kur'ân'ın abdestsiz olarak ele alınamayacağı hükmü bu âyetlerle değil, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) sünnetiyle sabittir.

Bu mesele hakkında muhtelif rivayetleri aşağıda zikretmekte yarar görüyoruz:

1) Rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Yemen halkına yazdığı mektupta, "Kur'ân'ı ancak abdestli kimseler eline alabilir."[37] buyurmuştur. Fıkıhçıların (Ebu Hanife, Malik ve Şafii) görüşleri de bu doğrultudadır. Sahabenin çoğu da

37 Muvatta, Messu'l-Kur'ân 1; Dârimî, Talak 3

çocuklarına Kur'ân'ı ellerine alacakları zaman abdest almalarını emrederlerdi.

2) Hz. Ali'nin rivayet ettiğine göre, cünüplüğün dışında hiçbir şey Hz. Peygamber'i Kur'ân okumaktan alıkoymazdı. (Ebu Davud, Tirmizi, Nesei)

3) İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber, cünüplük ve hayız halinde olanların Kur'ân okumamalarını emretmiştir. (Ebu Davud, Tirmizi)

Netice olarak şunu söyleyebiliriz: İslam'da hüküm koyma yetkisi Kur'ân ve Sünnet'indir. Dolayısıyla konuyla ilgili olan âyetten maksat ister meleklerin dokunması isterse insanların dokunması olsun hükme etkisi bulunmamaktadır. Zira bazı hükümler sadece Kur'ân, bazıları sadece sünnet, bazıları da hem Kur'ân hem de sünnetle sabittir.

KUR'ÂN-I KERÎM'DEKİ SECDE ÂYETLERİ

Kur'ân-ı Kerîm'de 14 âyetin okunması veya işitilmesi sırasında "tilavet secdesi" yapılır. Bu secdeyi yapmak vaciptir. Hz. Peygamber Efendimiz'den (sallallahu aleyhi ve sellem) rivayet olunmuştur ki; "Âdemoğlu secde âyetini okuyup da secde ettiği zaman şeytan ağlayarak çekilir ve kendi kendine "Vay!" diyerek hayıflanarak, "Bu adam, secde ile emrolundu, secde etti; ona Cennet var. Bense secde ile emrolundum ama isyan ettim. Bana da ateş var." der."

Mushaf-ı Şerif'teki sıraya göre içinde secdenin bulunduğu âyetler şunlardır: A'râf, 7/206; Ra'd, 13/15; Nahl, 16/49; İsrâ, 17/107; Meryem, 19/58; Hac, 22/18; Furkan, 25/60; Neml, 27/25; Secde, 32/15; Sâd, 38/24; Fussilet, 41/38; Necm, 53/62; İnşikak, 84/21; Alak, 96/19.

Sırasıyla bu sûrelerdeki secde âyetlerinin geçtiği yerlerde şu sebeplerden dolayı secde yapılmaktadır. A'raf sûresinde meleklerin ve Allah'a karşı kibirlenmeyen kimselerin secde yaptıklarına vurgu yapılmıştır. Mü'minler de bu âyette secde etmek suretiyle meleklerin ve gururdan uzak kişilerin bir özelliğini yerine getirmiş olurlar.

Ra'd sûresinde, yerdeki ve göktekilerin Allah'a secde ettikleri hatırlatılarak, mü'minlerin de bu senfoniye katılması istenmiş; Nahl sûresinde, yine yer ve göktekilerin kibirlenmeksizin Allah'a secde ettikleri hatırlatılarak, mü'minlerden de aynı secde istenmiş; İsrâ sûresinde kendilerine ilim verilenlerin Kur'ân'ı işittiklerinde secde ettikleri belirtilerek bu âyeti dinleyenlerin ya da okuyanların da bu övülen kimseleri örnek alarak secde etmeleri istenmiştir. Meryem sûresinde, geçmiş ümmetlerden salih kimselerin Rahmân'ın âyetlerini duyduklarında ağlayarak secdeye kapandıkları hatırlatılarak, Ümmet-i Muhammed'in de (sallallahu aleyhi ve sellem) bunlar gibi yapması istenmiş; Hacc sûresinde güneş, ay, yıldız vs. kâinattaki her şeyin Allah'a secde ettiği vurgulanarak secde yapılmasına işaret edilmiş; müşriklerin Allah'a secdeden kaçındıkları belirtilerek mü'minlerin secde yapmakla onlardan ayrılmaları yeğlenmiştir. Neml sûresinde her şeyin Allah'a secde etmesi gerektiği vurgulanarak mü'minler secdeye davet edilmiş; Secde sûresinde, âyetlerin kendilerine hatırlatıldıkları kimselerin hemen secdeye kapandıkları vurgulanarak, mü'minlerin bu özelliğine atıfta bulunulmuş; Sâd sûresinde Hz. Davud'un secdesine atıfta bulunularak, mü'minlerin de Hz. Davud gibi secde yapmaları istenmiştir. Fussilet sûresinde güneş ve aya secde edenler yerilerek, onlara değil de onların asıl sahibi olan Allah'a secde emredilmiş, Necm sûresinde müşrikler secdeye davet edilmiştir. Mü'minler bu davete secdeleriyle icabet etmektedirler. İnşikak sûresinde Kur'ân okunduğunda derin saygıdan dolayı ona secde etmeyen kâfirler yerilmiştir. Dolayısıyla mü'minler secde etmekle inanmayanlara muhalefet etmiş oluyorlar. Alak sûresinde isyankâr bir insanın özellikleri belirtilerek, bu tip insanların namaz kılmama konusundaki tavsiyelerine uyulmaması, aksine Allah'a secde etmek sûretiyle yaklaşılması emredilmiştir.

Görüldüğü üzere müminler, bu 14 yerde secde yapmakla âdeta kulluklarını göstermiş oluyorlar, meleklerle aynı safta olduklarını, kibir ve gururuna mağlup olarak secdeden kaçınana şeytan ve yardımcılarının yolundan uzaklaştıklarını göstermiş oluyor-

lar. Bütün İslam bilginleri söz konusu âyetlerin hepsinde secde yapılması gerektiği konusunda ittifak etmiş olmalarına rağmen, bu secdenin farz olup olmadığı hususunda farklı düşünmektedirler. İmam Ebu Hanife’ye göre, bu gibi yerlerde secde yapmak vaciptir. Fakat diğer imamlar “sünnet” olduğu görüşündedirler. Sünnet olan bir şey “vacip” gibi bağlayıcı değildir, fakat günah olmamasına rağmen, kasten terk edilmesi, bir Müslüman için hoş bir durum değildir. Onu sürekli ihmal etmek ise günahtır.

Bu secdelerin yapılış şekline gelince, farklı durumlarda değişik şekillerde yapıldığını hadislerden öğreniyoruz. Yüce Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bazen secde âyetini okurken, hemen o anda ve bulunduğu yerde secdeye giderdi, herkes de onunla beraber aynı hareketi yapardı. Hatta o kadar ki, biri secde yapmak için yerde boş bir alan bulamazsa, alnını önündekinin sırtına koyarak secdeyi yapardı. Ayrıca öğreniyoruz ki, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Mekke fethi sırasında Kur’ân okuyordu ve secde yapılmayı gerektiren bir âyete geldi, o zaman yerde olanlar yere kapanarak; at ve deve üzerinde olanlar, o hayvanların sırtına vararak bu secdeyi yerine getirmişlerdi. Bazen de, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) secde âyetini insanlara nasihatte bulunurken okuduğunda, derhal minberden iner, yerde secdesini yapar; sonra tekrar yerine geçerek konuşmasını sürdürürdü.

Tilavet secdesi şöyle yapılır: Abdest, secde edilen yerin temizliği ve avret yerlerinin örtülmesi hususlarındaki ölçü, aynen namazlardaki gibidir. Kıbleye dönülerek, eller kaldırılmaksızın “Allahu Ekber” denilerek secdeye varılır. Üç defa “Subhâne Rabbiye’l-A’lâ” denildikten sonra yine “Allahu Ekber” denilerek rukudan kalkılır. Kalkılınca “Semi’nâ ve eta’nâ Ğufrâneke Rabbenâ ve ileyke’l-masîr.” denilir. Böylece tilavet secdesi tamamlanmış olur.

BİBLİYOGRAFYA

Abdulhalim Mahmûd, Ali, Âlemiyyetü'd-Da'veti'l-İslâmiyye, Dâru'l-Vefâ, Kâhire 1992.

Abbas Hasan, en-Nahvu'l-Vâfî, Dâru'l-Maârif, Kâhire 1987

Abd b. Hasan, Muhammed Yûsuf, el-Münâfikûn fi'l-Kur'âni'l-Kerîm, Dâru't-Tevzi've'n-Neşrü'l-İslâmiyye, Kâhire 1991.

Abdulkâdir Hüseyn, Min Ulûmi'l-Kur'ân ve Tahlîlu Nusûsihi, Dârun Katariyyun, Katar 1987.

Ahmed b. Hanbel, Müsned, Beyrut ts

Akademik Araştırma Heyeti, Sağduyu Çağrısı, Işık Yayınları, İzmir, 2006

Akçay, Mustafa, Çağdaş Dünyada İnsan ve Dîni Sorumluluğu, Işık Yayınları, İzmir 2000.

Akgül, Muhittin, Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber, Işık Yayınları, İst. 2002

Akîki, Necib, el-Müsteşrikûn, Dâru'l-Maarif, Mısır 1965.

Akk, Hâlid Abdurrahman, Târîhu Tevsîk'i Nassi'l-Kur'âni'l -Kerîm, Dâru'l-Fikr, Sûriye 1986

Akk, el-Furkân ve'l-Kur'ân, el-Hikme li't-Tıbâetü ve'n-Neşr, Dımeşk 1994

Ali el-Muttekî, Husâmuddin el-Hindî, Kenzü'l-Ummâl Fî Süneni'l-Akvâli Ve'l-Ef'âl, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1989

Âlûsî, Mahmûd Ebu'l-Fadl, Rûhu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut ts.

Ateş, Süleyman, Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İst. 1988.

Aydemir, Abdullah, Hz. Peygamber ve Sahâbenin Dilinden Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri, Akyol Neşriyat, İzmir 1981

Bâkıllânî, Ebûbekr, İ'câzu'l-Kur'ân, Dâru'l-Emîn, Kâhire 1993

Bardakoğlu, Ali, İslam'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, İFAV Yayınları, İst. 1997

Beğavî, Ebû Muhammed el-Huseyn b. Mes'ûd, Meâlimu't-Tenzîl, Dâr-u Taybe, Riyad 1993.

Beyhakî, Ebûbekr Ahmed b. Hüseyn, Delâilü'n-Nübüvve, Beyrut 1985

Bikâî, Burhanuddin Ebu'l-Hasan İbrâhim b. Ömer, Nazmu'd-Dürer fî Tenâsübi'l-Âyâti ve's-Suver, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Lübnan 1995

Bucaılle, Maurıce, Kitâb-ı Mukaddes, KUR'ÂN ve Bilim, (Çev: Suat Yıldırım), T. Ö. V Yayınları, İzmir 1981

Buhârî, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmâil, el-Câmi'u's-sahîh, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İst. ts.

Bûtî, Muhammed Saîd Ramazan, Min Ravâi'il-Kur'ân, Mektebetü'l-Fârâbî, Sûriye ts.

Cemal Ömerî, Ahmed, Mefhûmu'l-İ'câzi'il-Kur'ânî, Dâru'l-Meârif, Kâhire 1984.

Cerrahoğlu, İsmail, Tefsir Usûlü, Elif Ofset, Ankara 1979.

Cerrahoğlu, İsmail, Garanik Meselesinin İstismarcılar, A. Ü İlâhilat Fakültesi Dergisi, Ankara 1981, 24/69-70.

Cessâs, Ebûbekr Ahmed b. Ali er-Râzî, Ahkâmu'l-Kur'ân, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut 1985

Cevherî, İsmail b. Hammâd, Sıhah, Kâhire 1950

Cürcânî, Ali b. Muhammed, et-Ta'rîfât, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1988.

Dâmeğânî, Hüseyn b. Muhammed, Kâmûsu'l-Kur'ân, Dâru'l-İlm Li'l-Melâyîn, Beyrut 1985.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fadl b. Behrâm, Sünen, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

Davenport, John, Hz. Muhammed ve Kur'ân-ı Kerîm, (Çev: Ömer Rıza Doğrul), İst. 1926

Demirci, Muhsin, Vahiy Gerçeği, İFAV; İst. 1996

Derveze, Muhammed İzzet, Asru'n-Nebî, (Çev: Mehmet Yolcu), Yöneliş Yayınları, İst. 1995

Draz, Muhammed Abdullah. En Mühim Mesaj Kur'ân, (Çev: Suat Yıldırım), Işık Yayınları, İzmir 1994.

Ebû Dâvûd, es-Sicistâni, Sünen-i Ebî Dâvûd, Çağrı Yayınları, İst. 1981

Ebû Şehbe, Muhammed b. Muhammed, es-Sîretü'n-Nebeviyye Fî Dav'il-Kurân'i Ve's-Sünne, Dâru'l-Kalem, Beyrut 1992

Ebû Zehrâ, Muhammed, el-Mûcizetü'l-Kübrâ el-Kur'ân, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, ts;

Ebû's-Suûd, Muhammed b. Muhammed el-İmâdî, İrşâdu'l-Akl-is'Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kurân'il-Kerîm, Dâr-u ihyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut ts.

Elmalılı, Hamdi Yazır, Hak Dîni Kur'ân Dili, Feza Gazetecilik A. Ş, ts.

Ertuğrul, İsmâil Fenni, İzâle-i Şükûk, İst. 1928.

Eşkar, Ömer Süleyman, er-Rusül ve'r-Risâlât, Mektebetü'l-Felâh, Kuveyt 1985

Eroğlu, Ali, Kur'ân Tarihi ve Kur'ân İlimleri Üzerine, Ekev, Erzurum 2002.

Fazlurrahman, İslâm, (Çev: Mehmed Dağ, Mehmet Aydın), Selçuk Yayınları, İst. 1981

Fîrûzâbâdî, Besâir'u-Zevi't-Temyîz Fî Letâif'il-Kitâbi'l-Azîz, Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut ts.

Fîrûzâbâdî, Mecdüddin Muhammed b. Yakub, Kâmûsu'l-Muhît, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1993

Gülen, M. Fethullah, Asrın Getirdiği Tereddütler, Nil Yayınları, İzmir 2001.

Gülen, M. Fethullah, Ölçü veya Yoldaki Işıklar, Nil Yayınları, İst. 2001, s. 141-143.

Gülen, M. Fethullah, İnancın Gölgesinde, Nil Yayınları, İzmir 2001.

Gülen, M. Fethullah, Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar, Feza Gazetecilik A.Ş., İst. 2000.

Halîfe, Muhammed, el-İstişrâk ve'l-Kur'ânu'l-Azîm, (Arapçaya Çev: Mervan Abdussabur Şahin), Dâru'l-İ'tisâm, Kahire 1994,

Hamidullah, Muhammed, İslâm Peygamberi, (Çev: Salih Tuğ), İrfan Yayımcılık, İst. 1991

Heykel, Muhammed Hüseyn, Hayât-ı Muhammed, Dâru'l-Meârif, Kâhire ts.

Hımsî, Nuaym, Fikretü İ'câzi'l-Kur'ân, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1980;

Hindî, Rahmetullah, İzhâru'l-Hakk, Riyad 1994

Itr, Hasan Ziyâuddin¸ el-Ahrufu's-Seb'a ve menziletü'l-kırââti minhâ, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1988

İbn Fâris, Ebu'l-Hasan Ahmed b. Zekeriyya, Mu'cemu'l-Mekâyis fi'l-Luğa. Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994.

İbn Hişâm, es-Sîratü'n-Nebeviyye, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâîl ed-Dımeşki, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Dâr-u Kahraman, İst. 1992

İbn Mâce, Ebû Abdillah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, Sünen, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İst. ts.

İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâluddin Muhammed b. Mükerrem, Lisânu'l-Arab, Beyrut 1990.

İbnü'ı-Arabî, Ebûbekr Muhammed b. Abdullah, Ahkâmu'l-Kur'ân, Dâru'l-Fikr, Beyrut ts.

İsfahânî, Ebu'l-Kâsım Hüseyn b. Muhammed, el-Müfredât Fî Ğarîbi'l-Kur'ân, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ts.

Kâdı İyâz, Ebu'l-Fadl el-Yehsubî, eş-Şifâ Bi Ta'rîfi Hukûki'l-Mustafâ, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1988.

Karaçam, İsmail, Sonsuz Mu'cize Kur'ân, Çağ Yayınları, ist. 1990.

Kâsımî, Muhammed Cemâlüddin, Mehâsinü't-Te'vîl, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kâhire

Kırca, Celal, Kur'ân-ı Kerîm'de Fen Bilimleri, Marifet Yayınları, İst. 1994.

Kırca, Celal, Kuran ve Bilim, Marifet Yayınları, İst.1996.

Köksal, Mustafa Asım, Müsteşrik Caetani'nin Yazdığı İslam Tarihindeki İsnad ve İftiralara Reddiye; D. İ. B. Y. Ankara 1986.

Kurtubî, Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed, el-Câmi'li Ahkâmi'l-Kur'ân, Beyrut 1985.

Kutup, Seyyid, Fî Zilâli'l-Kur'ân, Dâru'ş-Şurûk, Kâhire 1988

Kuzu, Selman, Farklı Açılardan Kadın ve Aile, Işık Yayınları, İstanbul 2005.

Mahmûd, Mustafa, Kur'ân'a Yeni Yaklaşımlar (Ter: Muhittin Akgül), Işık Yayınları, İzmir 1999.

Makdisî, Ebû Şâme, el-Mürşidü'l-Vecîz, TDİB Yayınları, Ankara 1986

Mâzî, Mahmûd, el-Vahyu'l-Kur'âniyyu fi'l-Manzûri'l-istişrâkiyyi ve Nakdihi, Dâru'd-Da've, İskenderiyye 1996

Mennâu'l-Kattân, Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân, Mektebetü'l-Meârif, Riyâd 1988

Mevdûdî, Ebu'l Alâ, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamberin Hayatı, (Çev: Ahmed Asrar), Pınar Yayınları, İst. 1992

Mevdûdî, Ebu'l Alâ, Tefhîmu'l-Kur'ân, İnsan Yayınları, İst. 1996

Mustafa Müslim, Mebâhis fî İ'câzi'l-Kur'ân, Dâru'l-Müslim, Riyad 1996.

Münâvî, Abdurraûf, Feyzü'l-Kadîr, Dâru'l-Marife, Beyrut ts.

Müslim, Ebu'l-Hüseyn b. Haccâc, Sahîh-u Müslim, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut ts.

Nursi, Saîd, Sözler, Tenvir Neşriyat, ist. ts.

Okiç, Tayyib, Tefsir ve Hadis Usûlünün Bazı Meseleleri, Nûn Yayıncılık, İst. 1995

Pacacı, Mehmet, Kur'ân'a Giriş, İsam Yayınları, İst. 2006.

Râğıb, el- İsfehânî, el-Müfredât, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut ts

Râzî, Fahruddin Muhammed b. Ömer b. Huseyn b. Hasan b. Ali et-Teymî, et-Tefsîru'l-Kebîr, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1990

Sâbûnî, M. Ali, Revâiu'l-Beyân Tefsîr-u Ayâti'l-Ahkâm Mine'l-Kur'ân, Dersaadet Kitabevi, İst. ts.

Semîn el-Halebî, Ahmed b. Yûsuf, ed-Dürrü'l-Mesûn fî Ulûmi'l-Kitâbi'l-Meknûn, Dâru'l-Kalem, Dımeşk 1993

Sofuoğlu, Mehmed, Tefsire Giriş, Çağrı Yayınları, İst.1981

Subeyh, Muhammed, Bahsun Cedîdün Ani'l-Kur'ân'il-Kerîm, Dâru'ş-Şurûk, Kâhire 1983

Subhî Sâlih, Mebâhis Fî Ulûmi'l-Kur'ân, Dersaâdet, İst. ts

Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahmân, Esbâbu'n-Nüzûl, Dâr-u İbn Zeydûn, Beyrut ts.

Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahman Ebî Bekr, el-Hasâisu'l-Kübrâ; Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1985.

Suyûtî, ed-Dürrü'l-Mensûr, ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsîri bi'l-Me'sûr, Mısır 1314.

Suyûtî, Tertîb-u Suveri'l-Kur'ân, (Nşr: Seyyid Cümeyli), Mektebetü'l-Hilal, Beyrut 1986.

Şehhâte, Abdullah Mahmûd, Ulûmu'l-Kur'ân, Dâru'l-İ'tisâm, Kâhire 1985

Şevvâh İshâk, Ali, Mâ zâ Havle Umûmiyyetü'r-Resûl, Dâru's-selâm, Kâhire 1985

Şimşek, M. Sait, Garanik Rivâyeti'nin Târihî Değeri, Bilgi ve Hikmet Dergisi, Bahar 1993, Sayı 2

Tabâtabâî, Muhammed Hüseyn, el-Kur'ân Fi'l-İslâm, (Arapça'ya Çev: Ahmed Hüseynî), 1982

Tabâtabâî, el-Mîzân fî Tefsîri'l-Kur'ân, Müessesetü'l-A'lemî, Beyrut 1997

Taberî, İbn Cerîr, Câmiu'l-Beyân An Te'vîl-i Âyi'l-Kur'ân, Dâru'l-Fikr, Beyrût 1995,

Tabersî, Ebû Alî el-Fadl b. el-Hasan, Mecmeu'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut 1992

Tâhir b. Âşûr, Muhammed, Tefsîru't-Tahrîr Ve't-Tenvîr, Dâru't-Tunûsiyye, Tûnus 19984

Tahiyye Abdulazîz İsmail, et-Tefsîru'l-İlmiyyu Li Hurûf-i Evâili's-Suver Fi'l-Kur'âni'l-Kerîm, Metâbii'l-Ehrâm, Kâhire 1990.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, el-Câmi'u's-Sahîh, (Neşr: Ahmed Muhammed Şâkir), el-Mektebetü'l- İslâmiyye, ts.

Ünal, Ali, Kur'ân'da Temel Kavramlar, Nil Yayınları, İzmir 1999

Vâhidî, Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed, Esbâbu'n-Nüzûl, Dâru'l-Islâh, Demmâm 1991

Yıldırım, Suat, Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli, Işık Yayınları, İst. 2002

Yıldırım, Suat, Peygamberimizin Kur'ân Tefsiri, Kayıhan Yayınları, İst. 1998.

Yıldırım, Suat, Kur'ân-ı Kerîm ve Kur'ân İlimlerine Giriş, Ensar Neşriyat, İst. 1983.

Yiğit, Yılmaz, Ergene, Mehmet, Çağdaşlık mı? İnhiraf mı?, Kaynak A. Ş, İzmir 1994

Zehebî, Muhammed b. Ahmed b. Osman, es-Sîratü'n-Nebeviyye, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1982

Zehebî, Muhammed Hüseyn, el-Vahyu ve'l-Kur'ânu'l-Kerîm, Mektebetü Vehbe, Kâhire 1986

Zemahşerî, Mahmûd b. Ömer, el-Keşşâf an Hakâik-i ğavâmidi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîli fî Vucûhi't-Tenzîl, Dâru'r-Reyyân, Kâhire 1987

Zerkânî, Muhammed Abdulazîm, Menâhilü'l-İrfân Fî Ulûmi'l-Kur'ân, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1988.

Zerkeşî, Bedrüddin Muhammed b. Abdillah, el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut ts.

Zuhaylî, Vehbe, et-Tefsîru'l-Munîr, Dâru'l-Fikr, Beyrût 1991.